

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

**ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ Ν.Ο.Π.Ε .
ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΗΣ**

**ΤΟΜΕΑΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ**

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΕΤΟΣ: 2011-2012

**ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
Της Αγνής – Μαρίας Ταλαδιανού
του Νικολάου (Α.Μ. 655)**

N.3869/2010 :

Ο κρατικός παρεμβατισμός υπό το πρίσμα της υπερχρέωσης

**Επιβλέπων Καθηγητής
Γεώργιος Γεραπετρίτης
Επίκουρος Καθηγητής Συνταγματικού Δικαίου**

Αθήνα, Σεπτέμβριος 2012

Πρόλογος

«Όπου μια κοινωνία δεν κατορθώσει να κρατά με επαρκή τρόπο ζωντανές, για τους πολίτες, μορφές του βαθύτερου νοήματος της ζωής, οι οποίες να τοποθετούν την ιδεολογία της αγοράς στην περιορισμένη της «εργαλειακή» λειτουργία, η αναδεικνυόμενη απολυτοποίηση της μεγιστοποίησης του κέρδους οδηγεί σε μια υλιστική κοινωνία τάξεων, η οποία θα μπορούσε να αναπτύξει μια σημαντική δυναμική προς αυτοκαταστροφή¹». Οι λίγες γραμμές από το βιβλίο του Rolf Stürner με τίτλο «Markt und Wettbewerb über alles?» (Πάνω απ' όλα η αγορά και ο ανταγωνισμός;), επισημαίνουν ότι η στείρα οργάνωση της οικονομίας της αγοράς χωρίς κοινωνικό πρόσωπο, δεν αρμόζει σε μια δημοκρατία και υπομονεύει τους ίδιους τους μηχανισμούς του οικονομικού συστήματος, οδηγώντας το σε κατάρρευση.

Η ψήφιση του νόμου 3869/2010 για την ρύθμιση οφειλών των υπερχρεωμένων προσώπων, αποσκοπεί, αφ' ενός, στην «άφεση αμαρτιών» και στην απονομή ευκαιριών για ένα νέο οικονομικό ξεκίνημα, και αφ' ετέρου, στο σπάσιμο του φαύλου κύκλου της οικονομικής δυσανεξίας στην οποία έχουν περιέλθει, με βασικό νόμιμο έρεισμα την αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου, εισάγοντας ένα «ιδιόρρυθμο καθεστώς πτωχεύσεως» ιδιώτη. Από την άλλη μεριά, όμως, πρόκειται για κρατική επέμβαση στην επιχειρηματική ελευθερία των πιστωτικών ιδρυμάτων, καθώς δίνεται η δυνατότητα, υπό ορισμένες προϋποθέσεις και μέσω της δικαστικής οδού, να μειωθούν, ακόμα και να εξαλειφθούν πλήρως, έστω και προσωρινά, οι οφειλές των υπερχρεωμένων ιδιωτών προς τις τράπεζες.

¹ Εκδόσεις Beck C. H., έτος 2007 σελ. 303.

Ο θεματικός κύκλος του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών στο Συνταγματικό Δίκαιο, «Οικονομική κρίση, Σύνταγμα και Δημοκρατία», σε συνδυασμό με το νέο μου επαγγελματικό ξεκίνημα ως Ειρηνοδίκης, ήταν η αφορμή για την εκπόνηση της παρούσας μεταπτυχιακής εργασίας, η οποία αποτελείται από δύο βασικά μέρη. Στο πρώτο, αναλύονται οι δικαιοπολιτικοί λόγοι ψήφισης του νόμου, αναγόμενοι ουσιαστικά στους περιορισμούς της οικονομικής ελευθερίας των πιστωτικών ιδρυμάτων, ενώ στο δεύτερο μέρος παρατίθενται, μεταξύ άλλων, το ειδικότερο περιεχόμενο του νόμου, αναφορές από αντίστοιχες ρυθμίσεις σε άλλα κράτη, στοιχεία ως προς την νομολογιακή εφαρμογή του και μια συνολική αποτίμηση του θεσμού έως σήμερα.

Ελπίζω η παρούσα διπλωματική εργασία να φωτίσει κάποιες πτυχές των νομικών ζητημάτων που αναλύονται και να τύχει ευνοϊκής αποδοχής.

Αθήνα, Σεπτέμβριος 2012

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Γενική Εισαγωγή	1
-----------------------	---

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

1. Η ανίερη συμμαχία Κράτους και Αγοράς.	9
---	---

Όρια κρατικού παρεμβατισμού στο Ελληνικό Σύνταγμα	9
---	---

Ο αντίποδας του Αμερικανικού Δικαίου	14
--	----

N.3869/2010 : Σύγκρουση ή συμμαχία;.....	18
--	----

1.1. Η αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου «ενεργοποιείται»	22
---	----

1.2. Διάσωση της εθνικής οικονομίας	30
---	----

1.3. Προστασία υπερχρεωμένου φυσικού προσώπου ως καταναλωτή.	36
---	----

1.4. Περαιτέρω εξειδίκευση της ρήτρας του γενικού συμφέροντος ...	43
---	----

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

2. Το παγκόσμιο και διαχρονικό πρόβλημα της υπερχρέωσης	53
---	----

Η ιστορία επαναλαμβάνεται.....	53
--------------------------------	----

Υπερχρέωση – Ένα πρόβλημα με πολλές διαστάσεις	56
--	----

Παρατήρηση : Ποιος φέρει την ευθύνη της υπερχρέωσης;.....	59
---	----

2.1. Η ελληνική πραγματικότητα του Ν.3869/2010	62
2.2. Ρυθμίσεις αλλοδαπών εννόμων τάξεων	71
2.3. Η αρχή pacta sunt servanda «καταρρέει»	79
2.4. Συνολική Αποτίμηση του θεσμού	89
Επίλογος	104
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι.....	107
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ.....	121
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	135

ΚΥΡΙΟΤΕΡΕΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

α.ν.	Αναγκαστικός Νόμος
ΑΚ	Αστικός Κώδικας
ΑΠ	Άρειος Πάγος
Αρμ	Αρμενόπουλος
ΑΡΧΝ	Αρχείο Νομολογίας
Β.Δ.	Βασιλικό Διάταγμα
Βλ	Βλέπε
ΔΕΕ	Δίκαιο Επιχειρήσεων Εταιρειών
ΔΝΗ	Δικαιοσύνη
ΔτΑ	Δικαιώματα του Ανθρώπου
ΕΔΔ	Επιθεώρηση Δημοσίου Δικαίου και Διοικητικού Δικαίου
Ε.Ε	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΕΜΠΔ	Επιθεώρηση Εμπορικού Δικαίου
ΕΕΤ	Ελληνική Ένωση Τραπεζών
Ειρ	Ειρηνοδικείο
Ε.Κ	Ευρωπαϊκή Κοινότητα
ΕΚΤ	Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα
ΕΚΠΟΙΖΩ	Ένωσης για την Ποιότητα της Ζωής
ΕλλΔνη	Ελληνική Δικαιοσύνη
ΕμπΝ	Εμπορικός Νόμος
ΕΟΚ	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
ΕπισκόπΔ	Επισκόπηση Εμπορικού Δικαίου
ΕΠολΔ	Επιθεώρηση Πολιτικής Δικονομίας
ΕΣΔΑ	Ευρωπαϊκής Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΕΤΡΑΞΧΡΔ	Επιθεώρησης Τραπεζικού, Αξιογραφικού και Χρηματιστηριακού Δικαίου
ΕφΑΔ	Εφημερίδα Αστικού Δικαίου
ΕφημΔΔ	Εφημερίδα Διοικητικού Δικαίου
ΚΠολΔ	Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας
Ν	Νόμος
ΝοΒ	Νομικό Βήμα
ΟΟΣΑ	Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης
ΠΔΤΕ	Πράξη Διοικητή Τράπεζας Ελλάδος
ΠΕΙΡΝΟΜ	Πειραϊκή Νομολογία
ΠολΠρΑθ	Πολυμελές Πρωτοδικείο Αθηνών
ΠΠΠ	Πρώτο Πρόσθετο Πρωτόκολλο
ΠτΚ	Πτωχευτικός Κώδικας
Σελ	Σελίδα
ΣΛΕΕ	Συνθήκη Λειτουργίας Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΣτΕ	Συμβούλιο της Επικρατείας
ΤοΣ	Το Σύνταγμα
Υ.Α.	Υπουργική Απόφαση
ΦΕΚ	Φύλλο Εφημερίδας της Κυβερνήσεως
ΧρηΔικ	Χρηματοπιστωτικό Δίκαιο

*«Η χάρη της επιείκειας δεν εξαναγκάζεται, σταλάζει σαν τη
γλυκιά βροχή από τον ουρανό στο χώμα και είναι διπλά ευλογημένη :
ευεργετεί και αυτόν που την δίνει και αυτόν που την δέχεται. Η
επιείκεια είναι η ισχύς των κραταιών. Η επίγεια εξουσία προσομοιάζει
πιο πολύ με τη θεϊκή, όταν η επιείκεια απαλύνει την δικαιοσύνη»*

*Απόσπασμα από τον Έμπορο της Βενετίας του William Shakespeare, σε μετάφραση Βασίλη
Ρώτα.*

Γενική Εισαγωγή

Ο ιστορικός του μέλλοντος θα χαρακτηρίσει την πρώτη δεκαετία του 21^{ου} αιώνα, ως την δεκαετία των πτωχεύσεων, απόρροια των λογιστικών σκανδάλων και ιδίως της διεθνούς οικονομικής κρίσης του 2007, μιας από τις χειρότερες όλων των εποχών, η οποία έχει δημιουργήσει ερωτηματικά ως προς την αποτελεσματικότητα, ευελιξία και σταθερότητα της λειτουργίας του αγοραίου συστήματος. Δεν αποτελεί, όμως, νέο φαινόμενο, διότι χρηματοπιστωτικές κρίσεις εμφανίστηκαν απροσδόκητα και στο παρελθόν, με σημαντικότερη αυτή του 1929, που συντάρaxε τον αναπτυγμένο βιομηχανικό κόσμο της Αμερικής και της Ευρώπης. Ωστόσο, η κρίση του 1929 στις Η.Π.Α., ανάγεται σε διαφορετικές αιτίες και συνθήκες, σίγουρα, όμως, οι επιπτώσεις της είναι σχετικά όμοιες με αυτές κάθε άλλης οικονομικής κρίσης, με βασικό χαρακτηριστικό την δυσμένεια στην αγορά και την κατανάλωση¹. Η γνώση που αποκτήθηκε για τα σφάλματα των οικονομικό – πολιτικών παρεμβάσεων δημιούργησε την εύλογη προσδοκία, ότι τέτοιου μεγέθους κρίσεις δεν θα επαναληφθούν. Εν τούτοις, ακολούθησαν την δεκαετία του '90 κρίσεις μικρότερης

¹ Σύμφωνα με την μονεταριστική προσέγγιση (Friedman και Schwartz) οι εσφαλμένοι χειρισμοί των νομισματικών αρχών οδήγησαν σε κρίση την οικονομία, λόγω της μείωσης της προσφοράς του χρήματος και κατ' επέκταση της μείωσης του γενικού επιπέδου των τιμών προκαλώντας αποπληθωριστικές τάσεις. Οι κεϋνσιανοί οικονομολόγοι θεωρούν ότι η μείωση της προσφοράς του χρήματος αποτέλεσε σύμπτωμα και όχι την γενεσιουργό αιτία του κραχ εστιάζοντας το πρόβλημα στην περικοπή της συνολικής ζήτησης, που οδήγησε στην μείωση κερδών και επενδύσεων σε συνδυασμό με την αυστηρή προσήλωση των κρατών στον κανόνα χρυσού. Στον αντίποδα, όλες οι εμπειρικές μαρξιστικές και μη έρευνες αναδεικνύουν την πτώση του ποσοστού του κέρδους, αποδίδοντας το στην αύξηση του μεριδίου των μισθών στο συνολικό εισόδημα, ως το κύριο στοιχείο για την έναρξη της κρίσης, επισημαίνοντας ότι τα σφάλματα της δημοσιονομικής ή νομισματικής πολιτικής απλώς την επιδείνωσαν. Η ελληνική οικονομία δεν έμεινε ανεπηρέαστη από τις εξελίξεις στην άλλη μεριά του Ατλαντικού, καθώς μειώθηκαν αισθητά οι εξαγωγές αγροτικών προϊόντων λόγω πτώσης της ζήτησης και τα εμβάσματα των Ελλήνων μεταναστών. Για εκτενέστερη ανάλυση, βλ. ΤΣΟΥΛΦΙΔΗ Λ. *Οικονομική Ιστορία της Ελλάδος*, Θεσσαλονίκη : Πανεπιστήμιο Μακεδονίας 2003, 257-260, και για τις αιτίες των οικονομικών κρίσεων εν γένει, σελ. 127-138.

έκτασης στην Ιαπωνία, στην Ταϊλάνδη και στην Λατινική Αμερική, για να φθάσουμε στην σημερινή μεγάλη κρίση που ξεκίνησε από τις Η.Π.Α., το 2007, στην αγορά ακινήτων.

Η απελευθέρωση των χρηματοπιστωτικών αγορών από τη δεκαετία του '90 και μετά, τόσο στη χώρα μας, όσο και στον υπόλοιπο κόσμο, έγινε χωρίς κανόνες και χωρίς τη δημιουργία θεσμών αποτελεσματικής εποπτείας και ελέγχου στο χρηματοπιστωτικό σύστημα, με αποτέλεσμα την ανεξέλεγκτη πιστωτική επέκταση, η οποία δημιούργησε φαινόμενα «φούσκας» στις αγορές. Στις Ηνωμένες Πολιτείες έσκασε η «φούσκα» των στεγαστικών δανείων, στην Ελλάδα η «φούσκα» της καταναλωτικής πίστης, η οποία αυξήθηκε υπέρμετρα καθώς, τετραπλασιάστηκε σε πέντε, μόλις, χρόνια². Η ανεξέλεγκτη αυτή αύξηση στην καταναλωτική πίστη, σε συνδυασμό με την απουσία ενός ισχυρού καταναλωτικού κινήματος, πρακτικών υπεύθυνου δανεισμού από τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, χωρίς προηγούμενο έλεγχο φερεγγυότητας, οδήγησαν πολλούς Έλληνες στον υπερδανεισμό και στην υπερχρέωση, φαινόμενα που έγιναν έκδηλα με την πτώση της οικονομικής δραστηριότητας από το 2008 και μετά.

Επιπλέον, βασικός παράγοντας της κρίσης ήταν η τιτλοποίηση από τις τράπεζες επισφαλών τους απαιτήσεων από πιστωτικές κάρτες, καταναλωτικά και στεγαστικά δάνεια και η ενσωμάτωσή τους σε ομόλογα, τα οποία εκ των υστέρων

² Από 12 δις€ που ήταν το υπόλοιπο της καταναλωτικής πίστης το 2003, ανήλθε σε 46 δις€ το 2008. Το 2008 το ποσοστό της καταναλωτικής πίστης προς την ιδιωτική κατανάλωση, δηλαδή τα καταναλωτικά δάνεια ως ποσοστό που χρηματοδοτούσε τις αγορές ιδιωτών, έγινε το υψηλότερο στην Ευρώπη. Το ποσοστό διαμορφώθηκε το 2008 σε 21% από το 10% περίπου, 9,8% το 2001, δηλαδή περίπου διπλασιάστηκε. Για περισσότερα βλ. Τα πρακτικά της Βουλής, *Συνεδρίαση Ζ' – 27^{ης} Ιουλίου 2010*, δημοσιευμένα στον σύνδεσμο <http://www.hellenicparliament.gr/Praktika/Synedriaseis-Olomeleias?sessionRecord=4e26a103-0257-4e7c-a07d-2992ce962526>, σελ. 360.

χαρακτηρίστηκαν «τοξικά», όμως πρόλαβαν να κυκλοφορήσουν στην αγορά, αποδίδοντας κέρδη στους εκδότες τους. Οι τελευταίοι απηλλάσσοντο από το βάρος της επισφάλειας, των ενσωματωμένων σε αυτά, απαιτήσεων και από τον κίνδυνο αδυναμίας εξόφλησης, ο οποίος μετακυλίστηκε στους κομιστές των ομολόγων³.

Συνεπώς, η χρηματοοικονομική κρίση, προκαλώντας ασφυξία στο σύστημα, μεταλλάχθηκε σε κρίση δημόσιου χρέους με δυσμενείς συνέπειες στην αγορά, όπως την απώλεια θέσεων εργασίας και την μείωση της ρευστότητας και χρηματοδότησης⁴, θέτοντας σε δοκιμασία την επάρκεια του υπάρχοντος νομοθετικού πλαισίου για την αφερεγγυότητα και την διάσωση των επιχειρήσεων⁵. Εξ' αφορμής αυτής της κατάστασης, επανεξετάστηκε η αποτελεσματικότητά του στην πράξη και περαιτέρω, εισήχθησαν σε πολλά κράτη νέες ειδικές νομοθετικές ρυθμίσεις, καθώς οι εθνικές νομοθεσίες κρίθηκαν ανεπαρκείς να αντιμετωπίσουν το ενδεχόμενο μαζικής κατάρρευσης επιχειρήσεων και νοικοκυριών⁶.

Η υπερχρέωση ως παθογένεια, είναι το αποτέλεσμα δανεισμού ενός προσώπου, πάνω από τις δυνατότητές του ή η κατάσταση στην οποία ο οφειλέτης

³ Βλ. ΔΩΡΗ Φ., *Υπερχρέωση των νοικοκυριών: Η πρόκληση της αντιμετώπισης*, δημοσιευμένο στην ιστοσελίδα της Γενικής Γραμματεία Καταναλωτή και συγκεκριμένα στον σύνδεσμο <http://www.efpolis.gr/el/library2.html?func=startdown&id=211>.

⁴ Για πλήρη ανάλυση των παραγόντων της κρίσης, βλ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗ Μ. «*Διαχείριση κινδύνων. Διδάγματα από την κρίση και προοπτικές*», στο «*Η διεθνής κρίση, η κρίση στην ευρωζώνη και το ελληνικό χρηματοπιστωτικό σύστημα*», επιμέλεια, ΧΑΡΔΟΥΒΕΛΗ Γ., ΓΚΟΡΤΣΟΥ Χ., Ένωση Ελληνικών Τραπεζών, Αθήνα 2011.

⁵ ΡΟΚΑ Ν. «*Μεταρρυθμιστικές τάσεις στο πτωχευτικό δίκαιο ενόψει οικονομικής κρίσης*», 2010, ΕΕμπΔ, σελ.269.

⁶ Όπως ορθά αναλύει ο Γαζής «Το κινούν αίτιο για την ψήφιση μιας νομοθετικής ρύθμισης αποτελεί η διαπίστωση μιας κατάστασης λίγο ή πολύ όχι ικανοποιητικής και ότι η κατάσταση μπορεί να διορθωθεί ή να καλυτερέψει με νομοθετικά μέτρα. Συνήθως η ανάγκη αυτή ανακύπτει σχετικά με ζητήματα του πολιτικού ή κοινωνικού βίου εν γένει, είτε ως αιτήματα της κοινωνίας, είτε προερχόμενα από την ίδια την διοίκηση». Βλ. ΓΑΖΗ Α. «*Πως σκέπτεται ο νομοθέτης*» στον τιμητικό τόμο «*Αφιέρωμα στον Κωνσταντίνο Τσάτσο*», Νομικά Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα, 1980, σελ. 493.

δεν διαθέτει επαρκή κεφάλαια για να καλύψει τις υποχρεώσεις του⁷. Έχει λάβει παγκοσμίως υπερβολικές διαστάσεις και εγκυμονεί κινδύνους για τους ίδιους τους καταναλωτές, για τους πιστωτές και το κοινωνικό σύνολο. Είναι απόρροια συνδυασμού πολλών παραγόντων, μερικών εξ' αυτών, οι ατυχείς οικονομικοί προγραμματισμοί, οι επιθετικές πρακτικές προώθησης προϊόντων, οι επαχθείς οικονομικοί όροι, η υπερεκτίμηση οικονομικών δυνατοτήτων και άλλα εν γένει απρόβλεπτα γεγονότα που οδηγούν, τελικά στην περιθωριοποίηση μέρους των υπερχρεωμένων οφειλετών.

Ο κίνδυνος από την υπερχρέωση δεν είναι μονοδιάστατος, αφορά, *πρώτον*, τον υπερχρεωμένο οφειλέτη, ο οποίος περιέρχεται σε δεινή θέση, επειδή περιστέλλεται δραματικά η οικονομική του ελευθερία, με άμεσο, μάλιστα, κίνδυνο να απωλέσει την περιουσία, επί της οποίας στηρίζει την ικανοποίηση βασικών οικονομικών αναγκών του, *δεύτερον*, τον πιστοδότη, ο οποίος κινδυνεύει να μην μπορεί να ικανοποιήσει τις απαιτήσεις του κατά του πιστολήπτη και να έχει περιουσιακή ζημία, η οποία, αθροιστικά, αν αφορά μεγάλο αριθμό οφειλετών του, μπορεί να κλονίσει και τη δική του οικονομική ευρωστία και, *τρίτον*, το ίδιο το κοινωνικό σύνολο, δεδομένου ότι η, εκ της υπερχρεώσεως των καταναλωτών, μείωση της ζήτησης, έχει επίπτωση στην εύρυθμη λειτουργία της αγοράς και συνακόλουθα στην παραγωγή και στην απασχόληση.

Το αίτημα για την λήψη μέτρων από την πολιτεία προς το σκοπό της ρύθμισης θεμάτων, σχετικά με το δανεισμό και τις οφειλές, ιδίως από τράπεζες ήταν υπαρκτό στην χώρα μας τουλάχιστον την τελευταία δεκαετία. Γενικά, υπήρξαν διάφορες

⁷ ΛΙΒΑΔΑ Χ.Κ. Το νέο ευρωπαϊκό ρυθμιστικό πλαίσιο για την καταναλωτική πίστη, η Οδηγία 2008/48/ΕΚ για τις συμβάσεις καταναλωτικής πίστης και την κατάργηση της Οδηγίας 87/102/ΕΚ, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2008, σελ 27.

ρυθμίσεις, όπως αυτή για τα πανωτόκια⁸, η απαγόρευση πλειστηριασμού της κύριας κατοικίας για ορισμένες οφειλές⁹ και η νομοθετική αναστολή των πλειστηριασμών ακινήτων από τα πιστωτικά ιδρύματα. Ειδικότερα, όμως ο νέος νόμος για τα υπερχρεωμένα φυσικά πρόσωπα ψηφίστηκε για να αντιμετωπίσει το πολιτικό, κοινωνικό και οικονομικό αυτό πρόβλημα, παρεμβαίνοντας ουσιωδώς στις συμβατικές σχέσεις, επιβάλλοντας, μεν στα πιστωτικά ιδρύματα να δεχτούν τις ρυθμίσεις, με επιπτώσεις στην ρευστότητά τους και στην δυνατότητα χορήγησης πιστώσεων, αλλά δίνοντας δε την πραγματική δυνατότητα στους οφειλέτες ενός νέου οικονομικού ξεκινήματος.

⁸ Άρθρο 39, Ν.3259/2004 (ΦΕΚ' 149/Α/04.08.2004)

⁹ Άρθρο 14 §11 του Ν.2251/1994 (ΦΕΚ 191/Α/16.11.1994).

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

1. Η ανίερη συμμαχία Κράτους και Αγοράς.

Όρια κρατικού παρεμβατισμού στο Ελληνικό Σύνταγμα

Η διαμάχη μεταξύ κράτους και αγοράς αντικατοπτρίζει την σύγκρουση των δύο κυρίαρχων και αντίπαλων οικονομικών συστημάτων, του απόλυτου κρατικού παρεμβατισμού στα κομμουνιστικά καθεστώτα και της πολιτικής του *laisser faire* στα καπιταλιστικά, που έχουν εφαρμοστεί ή εφαρμόζονται ακόμα σε διάφορα κράτη του κόσμου. Ο Έλληνας συνταγματικός νομοθέτης δεν καθιερώνει ένα συγκεκριμένο οικονομικό καθεστώς, ούτε αποδέχεται σαν επιτρεπτό ένα συγκεκριμένο οικονομικό σύστημα. Η απουσία συνταγματικής επιταγής για την διαμόρφωση της οικονομικής ζωής, επιτρέπει στον κοινό νομοθέτη να αποφασίσει για το ποιο οικονομικό σύστημα θα υιοθετηθεί, απολαμβάνοντας μεγάλη ελευθερία κινήσεως και εναλλαγή οικονομικών προγραμμάτων. Σύμφωνα, λοιπόν, με μια πρώτη άποψη¹⁰, το Σύνταγμα είναι οικονομικό – πολιτικά ουδέτερο. Η ουδετερότητα¹¹ αυτή, οριοθετείται από τα ατομικά δικαιώματα της ιδιωτικής πρωτοβουλίας και ιδιοκτησίας και τα δικαιώματα που απορρέουν από την συμμετοχή του ατόμου στο κοινωνικό σύνολο. Απεναντίας, βάσει άλλης δεύτερης άποψης¹², η ελευθερία αυτή, αναφέρεται στα μέσα και όχι στους στόχους της οικονομικής πολιτικής, οι οποίοι καθορίζονται από τα πλαίσια που θέτει το οικονομικό καθεστώς. Το Σύνταγμα, δηλαδή, δεν τηρεί στάση ουδετερότητας αλλά

¹⁰ ΔΑΓΤΟΓΛΟΥ Π.Δ. *Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα*, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2012 σελ. 1001.

¹¹ Ο όρος «ουδετερότητα» επικράτησε για πρώτη φορά στην Δυτική Γερμανία, βλ. ΔΑΓΤΟΓΛΟΥ Π.Δ., ο.π., σελ. 1004.

¹² ΛΕΒΕΝΤΗ Γ., *Τα κοινωνικά δικαιώματα του πολίτη*, 1976, ΤοΣ, σελ. 136, ΜΑΝΙΤΑΚΗ Α., *Το υποκείμενο των συνταγματικών δικαιωμάτων κατά το άρθρο 25 παράγραφος 1 του Συντάγματος*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 1981, σελ. 227.

είναι ανοικτό ως προς το οικονομικό καθεστώς και δίνεται η ευχέρεια στον νομοθέτη και στην κυβέρνηση να επιλέγουν την οικονομική πολιτική, που κρίνουν κάθε φορά πιο κατάλληλη για την πραγματοποίηση των στόχων τους. Τρίτη άποψη¹³ επισημαίνει ότι το Σύνταγμα δεν μπορεί να θεωρηθεί στην πραγματικότητα ουδέτερο, διότι παρ' όλο που δεν περιέχει διατάξεις – όπως και τα προηγούμενα μέχρι το 1975 Συντάγματα – εγγυάται εμμέσως το σύστημα της ελεύθερης οικονομίας, άλλως το σύστημα της οικονομίας της αγοράς¹⁴.

Η είσοδος της Ελλάδος στην Ευρωπαϊκή Ένωση δεν επηρέασε την οικονομική ουδετερότητα του Συντάγματος, απεναντίας, το κοινοτικό δίκαιο σέβεται τα καθεστώτα ιδιοκτησίας των κρατών-μελών, στο μέτρο που δεν νοθεύουν τον ελεύθερο ανταγωνισμό και το ενδοκοινοτικό εμπόριο¹⁵. Περαιτέρω, έχει οργανωθεί ένας προωθημένος μηχανισμός κανόνων ανταγωνισμού από την Επιτροπή με σκοπό την καταπολέμηση των ιδιωτικών εμποδίων στην ενοποίηση των αγορών και την λειτουργία ενός συστήματος ανόθευτου ανταγωνισμού εντός της κοινής αγοράς. Υπ' αυτό το πρίσμα, τα κοινοτικά όργανα δεν νομιμοποιούνται να παρεμβαίνουν νομοθετικά στο χώρο της οικονομίας, παρά μόνο για την προώθηση της ενοποιήσεως των αγορών, την εξάλειψη των εμποδίων στις διασυνοριακές συναλλαγές και των στρεβλώσεων του ανταγωνισμού που προκαλούνται από τις

¹³ ΜΑΝΕΣΗ Α./ΜΑΝΙΤΑΚΗ Α./ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Γ., *Υπόθεση Ανδρεάδη και Οικονομικό Σύνταγμα*, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 1991, σελ. 25.

¹⁴ «Πρέπει όμως να διευκρινιστεί αμέσως ότι “ελεύθερη οικονομία” δεν σημαίνει αναγκαστικά και “φιλελεύθερη οικονομία”. Η τελευταία απλώς αποτελεί μια μορφή της πρώτης, συνδέεται δε με την άσκηση, κατά τον 19^ο αιώνα, οικονομικής πολιτικής “φιλελεύθερης”, που εκφραζόταν την εποχή εκείνη με την αποχή του κράτους από την οικονομική διαδικασία. Η φιλελεύθερη οικονομία αντιδιαστέλλεται, επομένως, προς τη διευθυνόμενη ή παρεμβατική οικονομία κυρίως». Για περισσότερα βλ. ΜΑΝΕΣΗ Α./ΜΑΝΙΤΑΚΗ Α./ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Γ., ο.π., σ. 25.

¹⁵ Άρθρα 101, 102, 345 ΣΛΕΕ.

διαφορές μεταξύ των εθνικών νομοθεσιών¹⁶. Οι συντάκτες των κοινοτικών Συνθηκών άφησαν ανοικτό το συγκεκριμένο περιεχόμενο του κοινοτικού οικονομικού προτύπου, με τρόπο που να καλύπτει τόσο τις παραδοσιακές παρεμβατικές τάσεις των γαλλικών αρχών, όσο και το γερμανικό πρότυπο της κοινωνικής οικονομίας της αγοράς (Soziale Marktwirtschaft).

Στην Ελλάδα, η ανάμιξη του κράτους, από τα μέσα του 19^ο αιώνα έως τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, στην οικονομική δραστηριότητα σχετικοποίησε τον οικονομικό φιλελευθερισμό, με σκοπό την εξυπηρέτηση γενικότερου συμφέροντος, όπως την κατασκευή σιδηροδρομικών δικτύων, μεταλλείων, την εκμετάλλευση εμπορικών και δημοσιονομικών μονοπωλίων¹⁷. Ο οικονομικός παρεμβατισμός συστηματοποιήθηκε τον 20^ο αιώνα, μέσω των μεταπολεμικών προσπαθειών για οικονομική ανασυγκρότηση και της εμπέδωσης των αντιλήψεων για τον κοινωνικό ρόλο του κράτους. Ειδικότερα, κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης του '30, οι Έλληνες φιλελεύθεροι, απαυδισμένοι από τις αδυναμίες των μεγάλων καπιταλιστικών δυνάμεων να συνεννοηθούν, κατέληξαν στην αποδοχή της κρατικής παρέμβασης και στην καθοδήγηση της οικονομίας, ως λύση ανάγκης, για την ενίσχυση της υποστήριξης του επιχειρηματικού κεφαλαίου¹⁸. Ακόμα και οι πιο επιφανέστεροι Έλληνες τεχνοκράτες της εποχής, που σαν ανώτατοι τραπεζικοί συμμερίζονταν

¹⁶ ΜΠΟΣΚΟΒΙΤΣ Κ. «Κοινοτικός δικαστής και οικονομικό σύνταγμα: η συμβολή του ΔΕΚ στη διαμόρφωση του συντακτικού οικονομικού προτύπου της Ευρωπαϊκής Κοινότητας», δημοσιευμένο στον ιστότοπο <http://tosyntagma.ant-sakkoulas.gr/theoria/item.php?id=260>, και στο περιοδικό ΤοΣ, 2/2001.

¹⁷ ΑΝΑΣΤΟΠΟΥΛΟΥ Ι., *Σημειώσεις Δημοσίου Οικονομικού Δικαίου*, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα, 1986, σελ. 5.

¹⁸ Ο Διοικητής της ΕΤΕ, Ι. Δροσόπουλος, το 1938 έβλεπε την ανάγκη μιας ενεργότερης ανάμειξης του κράτους στην οικονομία. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει, «Η ιδιωτική πρωτοβουλία είναι ανεπαρκής πλέον υπό την παρούσαν διαμόρφωσιν των πραγμάτων να οργανώσει και να βαστάσει στους ώμους της τοιαύτην προσπάθειαν», Βλ. ΔΡΟΣΟΠΟΥΛΟΥ Ι., «Η διεθνής οικονομική κατάσταση και ο αντίκτυπος αυτής επί των ελληνικών δημοσίων οικονομικών», Τεχνικά Χρονικά, 1, 1932, σελ. 436.

ανεπιφύλακτα την φιλελεύθερη-νεοκλασική οικονομική φιλοσοφία άρχισαν, υπό την επίδραση της κρίσης και της πτώχευσης της ελληνικής οικονομίας, να μεταστρέφονται σε υποστηρικτές του κρατικού ελέγχου.

Η εμπειρία του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου απέδειξε, ότι, όπου ασκήθηκε με συνέπεια ένας συντονισμός εθνικής προσπάθειας, εκεί υπήρξαν και τα καλύτερα οικονομικά αποτελέσματα. Ο Αγγελόπουλος στο βιβλίο του *Δημόσια Οικονομική*¹⁹, επαγγέλθηκε μια θεωρία «που δεν βρήκε ακόμα την οριστική μορφή της», η οποία θα πρέπει να στηρίζεται στην αρχή, ότι οι σκοποί του κράτους πρέπει να αναπροσαρμόζονται διαρκώς, καθώς η ανανέωση αυτή αποτελεί «διευθύνουσα αρχή της ιστορίας». Σε κάθε εποχή υπάρχουν μερικοί σκοποί που θεωρούνται ως κατευθυντήριοι από τους ανθρώπους, διότι ανταποκρίνονται στις ανάγκες και στα συμφέροντα της κοινότητας. Διαπιστώνει, ότι έρχεται μια στιγμή αντίθεσης «ανάμεσα στα παλιά νόμιμα πλαίσια και στις νέες οικονομικές και κοινωνικές δυνάμεις», οι οποίες απαιτούν την αντικατάσταση των σκοπών και «μιαν αναπροσαρμογή του κράτους στην νέα πραγματικότητα». Υπάρχει, επομένως, μια διαρκής διαμάχη μεταξύ κράτους και «οικονομικών και κοινωνικών δυνάμεων», με αποτέλεσμα, παράλληλα με την εναλλαγή των τάξεων στην εξουσία, να αλλάζει και η έννοια του δημοσίου συμφέροντος.

Ακολούθως, η εναρμόνιση της σύγκρουσης μεταξύ ελευθερίας της αγοράς και κρατικού παρεμβατισμού επιτυγχάνεται με την έννοια του «γενικού, δημοσίου, κοινωνικού» συμφέροντος, ως όριο της οικονομικής ελευθερίας, αλλά και ως

¹⁹ Βλ. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ Α., *Δημόσια Οικονομική*, Εκδόσεις Παπαζήση, 1942, σελ. 538-539.

κριτήριο συνταγματικότητας των περιορισμών της²⁰. Η απόλυτη ελευθερία θα ήταν αίτημα απραγματοποίητο και ανεδαφικό, γι' αυτό και το δικαίωμα της οικονομικής ελευθερίας, οριοθετείται πολύ πιο αυστηρά σε σχέση με άλλα δικαιώματα, κυρίως με την ρητή πλέον αναφορά στο κοινωνικό κράτος δικαίου. Επομένως, η ανάπτυξη της ιδιωτικής οικονομικής πρωτοβουλίας υποχωρεί στο πλαίσιο του κοινωνικού κράτους, και σύμφωνα με τις απόψεις του γερμανικού φιλελευθερισμού²¹, η οικονομία της αγοράς μετασχηματίζεται σε «κοινωνική οικονομία της αγοράς» με στόχο την διόρθωση των οικονομικών και κοινωνικών συνεπειών της.

Ωστόσο, έχει διαπιστωθεί ότι, συνειδητά ο Έλληνας νομοθέτης καταφεύγοντας στην ρήτρα του δημοσίου συμφέροντος, προωθεί την κρατική παρέμβαση, πολλάκις, με αντίθετα αποτελέσματα, και όχι με χαρακτήρα υποβοηθητικό της ιδιωτικής πρωτοβουλίας. Γι' αυτό πρέπει προηγουμένως να ελέγχεται το βάθος της αδυναμίας των αγορών να επιδιώξουν τους οικονομικό – πολιτικούς σκοπούς τους, ώστε να επιλέγονται τα μέτρα και οι ρυθμίσεις, που θα έχουν μέγιστο όφελος, ανεξάρτητα από τα αναμενόμενα αποτελέσματα²². Διότι η οικονομική ελευθερία δεν είναι μόνο ένα ατομικό δικαίωμα αποκλειστικά, αλλά και μια αρχή οργάνωσης του οικονομικού και κοινωνικού συστήματος²³, έτσι οι περιορισμοί της πρέπει να

²⁰ ΑΝΔΡΟΥΛΑΚΗ Β. «Ο προσδιορισμός των κατευθύνσεων της οικονομικής δραστηριότητας» δημοσιευμένο στον ιστότοπο http://www.edil-ste.gr/pdf/files/androulakis_article.pdf, σελ.2.

²¹ Για τη Σχολή του Friebourg και την ομάδα σκέψης Ordoliberalismus, βλ. http://en.wikipedia.org/wiki/Social_market_economy.

²² ΓΕΜΤΟΥ Π. «Οικονομική ελευθερία και προστασία του καταναλωτή σε μια σύγχρονη δημοκρατική κοινωνία», 1990, ΤοΣ, σελ. 24.

²³ ΣΑΡΜΑ Δ. Ι. Κράτος και Δικαιοσύνη 2, Το δημοκρατικό κοινωνικό κράτος δικαίου, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 2003, σελ 155, Όπως ορθά επισημαίνει ο Μανιτάκης, «Η οικονομική ελευθερία αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα ατομικού δικαιώματος που έχει κατά το ισχύον Σύνταγμα διπλή νομική εμφάνιση : εμφανίζεται ως δικαίωμα του ατόμου, και παράλληλα ως κανόνας του αντικειμενικού δικαίου, ή ως αρχή της έννομης τάξης, που διέπει γενικά τις σχέσεις κράτους και οικονομίας και εγγυάται

επιβάλλονται με νόμο και να εξυπηρετούν το δημόσιο συμφέρον, τηρούμενης της αρχής της αναλογικότητας και της ισότητας²⁴, χωρίς να προσβάλλεται ο πυρήνας του δικαιώματος, όπως τον ορίζει ο Βεγλερής ως «ουσία, στοιχειώδη συστατικά, ο έσχατος πυρήνας του δικαιώματος, εκείνη η πνοή τους, χωρίς την οποία δεν υπάρχει και που είναι παράλογο και μάλιστα παραπλανητικό να διακηρύσσεται πανηγυρικά»²⁵. Παρατηρείται, λοιπόν, ότι στην Ελλάδα, η κρατική παρέμβαση αποτελεί ένα τόσο μόνιμο και σταθερό χαρακτηριστικό της οικονομικής ζωής, ώστε να έχει πλέον καθιερωθεί ως κανόνας και η ελεύθερη, χωρίς κρατικές παρεμβάσεις ή ρυθμίσεις, οικονομική δραστηριότητα να αποτελεί εξαίρεση²⁶.

Ο αντίποδας του Αμερικανικού Δικαίου

Στην άλλη μεριά του Ατλαντικού, από την ίδρυση των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής (1880) έως σήμερα, η διαμάχη αγοράς και κράτους δεν στερείται σημασίας και επικαιρότητας. Οι νομικοί του αμερικανικού δικαίου προβαίνουν σε μια τριμερή χρονική διάκριση της ιστορίας²⁷, με κριτήριο το περιεχόμενο της

συνολικά το σύστημα της οικονομίας της αγοράς (ή της ελεύθερης οικονομίας)». Βλ. MANITAKH A. *Το υποκείμενο των συνταγματικών δικαιωμάτων κατά το άρθρο 25 παράγραφος 1 του Συντάγματος*, ο.π., σελ. 191.

²⁴ Ο καθένας δικαιούται να συμμετέχει στην οικονομική δραστηριότητα, έχοντας τις ίδιες νομικές δυνατότητες για να ανταγωνιστεί άλλους: με την έννοια αυτή, η αρχή της ισότητας λαμβάνει την μορφή της ισότητας ευκαιριών ή της ισότητας ανταγωνισμού. Για περισσότερα, βλ. ΑΝΑΣΤΟΠΟΥΛΟΥ Ι. «Αρχή της ισότητας και κρατικός οικονομικός παρεμβατισμός», στο «Σύμμεικτα προς τιμήν Φαίδωνος Βεγλερή, Η κρίση των θεσμών του κράτους», Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήναι, 1988, σελ. 327.

²⁵ Βλ. ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ Μ.Π., *Μελέτες τ.1*, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα Αθήνα – Κομοτηνή, 2007, σελ. 489-492, ΣΚΟΥΡΗ Β., «Η συνταγματική αρχή της αναλογικότητας και οι νομοθετικοί περιορισμοί της επαγγελματικής ελευθερίας», τ.28, 1987, ΕλλΔνη, σελ. 777.

²⁶ MANITAKH A., *Το υποκείμενο των συνταγματικών δικαιωμάτων κατά το άρθρο 25 παράγραφος 1 του Συντάγματος*, ο.π., σελ. 208, ΒΟΥΤΣΑΚΗ Β. «Η οικονομική ελευθερία, το γενικό συμφέρον και ο δικαστικός έλεγχος των μέτρων οικονομικής πολιτικής», Τα 20χρονα του Συντάγματος 1975, 1998, σελ. 392-393.

²⁷ Η πρώτη περίοδος αρχίζει μετά την κατάργηση του θεσμού της δουλείας το 1800 και διαρκεί περίπου έως το 1880, χαρακτηριζόμενη από την απόλυτη ελευθερία στην εργασία

συμβατικής ελευθερίας, όπως διαμορφώθηκε κατά τη διάρκεια αυτών, στα πλαίσια βέβαια των εργασιακών σχέσεων, μια διαμάχη, όμως, που αντικατοπτρίζει τις αντιλήψεις των δικαστών του Supreme Court ανά χρονική περίοδο. Στο αγγλοσαξονικό δίκαιο, το δόγμα της συμβατικής ελευθερίας παραμένει απόλυτο και αυστηρό με ελάχιστους περιορισμούς σε εξαιρετικές περιπτώσεις. Και αυτές οι περιπτώσεις, αποτελούν κατάλοιπα νομολογιακών αρχών, που διαπλάστηκαν από τα δικαστήρια σε εποχές έντονης οικονομικής κρίσης, όπως η απόφαση *Nebbia v. New York*²⁸.

Η σύγκρουση κράτους και χρηματοπιστωτικού τομέα φαίνεται καθαρά στην δεκαετία που προηγήθηκε του κραχ του 1929, μια περίοδο μεγάλης οικονομικής ευημερίας, που χαρακτηρίστηκε από την τεράστια ανάπτυξη του χρηματοπιστωτικού τομέα και της κερδοσκοπίας κυρίως στα ακίνητα με την

(free labor). Αποτελεί αναντίρρητο γεγονός η απουσία του κρατικού παρεμβατισμού, που σε κάθε περίπτωση κρίνεται απαγορευμένος, στην οικονομική σφαίρα των μερών της εργασιακής σχέσης. Κατά την διάρκεια της δεύτερης χρονικά περιόδου (1880-1937) ο όρος «ελεύθερη εργασία» (free labor) αντικαταστάθηκε από τον όρο «συμβατική ελευθερία» ή «ελευθερία σύναψης σύμβασης» (liberty of contract), μέσω της ιστορικά και νομικά σημαντικής απόφασης *Lochner v. New York*, βάσει της οποίας κρίθηκε αντισυνταγματικός ο νόμος καθορισμού ορισμένου ωραρίου για τους αρτοποιούς, καθώς επρόκειτο για ευθεία κρατική παρέμβαση στην ελευθερία των μερών προς σύναψη σύμβασης. Και την τρίτη χρονικά περίοδο (1937 έως σήμερα) η συμβατική ελευθερία παραμένει ισχυρό δόγμα, παρόλη την προσπάθεια του προγράμματος New Deal να χαλαρώσει τις αυστηρές παραμέτρους του. Μετά το κραχ του '29 και την ανάληψη της προεδρίας από τον Ρούσβελτ το 1933, η συμβατική ελευθερία απέκτησε νέο εννοιολογικό περιεχόμενο με κύριο χαρακτηριστικό την συλλογική διαπραγμάτευση (collective bargaining) και την εγγύηση μέσω του προγράμματος New Deal ενός ελαχίστου επιπέδου κοινωνικής ασφάλισης. Την δεκαετία του 1970 ενισχύεται η ασφάλεια και η προστασία στον εργασιακό χώρο καθώς το Ανώτατο Δικαστήριο προβαίνει σε στάθμιση μεταξύ της ανάγκης για ασφαλή και υγιή εργασία και της απαίτησης του βιομηχανικού κλάδου για απουσία κρατικής παρέμβασης. Για περισσότερα, βλ. MCEVOY A., «*Freedom of contract, labor and Administrative State*», σε «*The state and freedom of contract*», Harry Scheiber, Stanford University Press c1998, σελ.198-235.

²⁸ Για περισσότερα βλ. http://www.encyclopedia.com/topic/Nebbia_v._New_York.aspx

αγοραπωλησία χρεογράφων με περιθώριο²⁹. Το Διοικητικό Συμβούλιο της Κεντρικής Τράπεζας των Η.Π.Α., του οποίου μέλος ήταν και ο Υπουργός Οικονομικών της χώρας, προειδοποιούσε για την εκτός ελέγχου κερδοσκοπία, εντούτοις, δέχθηκε έντονη κριτική και αντίδραση από τους οπαδούς του *laissez faire*, οι οποίοι μάλιστα το κατηγόρησαν για επαρχιωτισμό και ότι «κάνει ότι μπορεί για να εμποδίσει την ευημερία». Η απουσία κρατικής παρέμβασης οφειλόταν, επίσης, και στην αδυναμία των ίδιων των θεσμικών οργάνων να καταλήξουν σε μια ορθή και αποδεκτή, από όλους, οικονομική λύση. Η θεσμική αμηχανία και αδράνεια, σε συνδυασμό με την επίθεση των οπαδών της Wall Street, ανάγκασε τις τράπεζες του συστήματος της Κεντρικής Τράπεζας των Η.Π.Α. να προετοιμαστούν για να προστατευτούν από την αναπόφευκτη κατάρρευση. Η αλλαγή στις σχέσεις ομοσπονδιακής κυβέρνησης και χρηματιστηρίου επήλθε μετά το 1929, με την θεσμοθέτηση της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς για την επιβολή δημοσίων ρυθμίσεων στα χρηματιστήρια³⁰.

Η επικράτηση της οικονομικής ελευθερίας και της, κατ' εξαίρεση, κρατικής επέμβασης στην αμερικανική κουλτούρα, αποτυπώνεται και στην νεοφιλελεύθερη ανάλυση του δικαίου της οικονομικής σχολής του Chicago, με γνωστούς υποστηρικτές τους δικαστές Posner, Easterbrook, Winters³¹ και άλλους, βάσει της οποίας ο βασικός σκοπός του δικαίου, είναι να προστατεύει την ελεύθερη λειτουργία της συναινετικής συναλλαγής και η παρέμβαση του κράτους να

²⁹ Στο χρεόγραφο με περιθώριο ο αγοραστής αποκτά τον πλήρη τίτλο της ιδιοκτησίας ενός ακινήτου, με μια πώληση χωρίς να καταβάλλει την τιμή της αγοράς, αφήνοντας στον χρηματιστή του ως ενέχυρο για το δάνειο με το οποίο τα πλήρωσε. Όταν η τιμή του χρεογράφου αυξηθεί, ο αγοραστής έχει όφελος, καθώς δεν αυξάνεται και το δάνειο με το οποίο το αγόρασε. Για περισσότερα βλ. ΓΚΑΛΜΠΡΕΪΘ Τ.Κ., *Το μεγάλο κραχ του 1929*, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα 2000, σελ. 49-50.

³⁰ ΓΚΑΛΜΠΡΕΪΘ Τ.Κ., ο.π., σελ. 60-87, 280.

³¹ Για τον Richard Posner βλ. http://en.wikipedia.org/wiki/Richard_Posner, για τον Frank Easterbrook βλ. http://en.wikipedia.org/wiki/Frank_H._Easterbrook, για τον Ralph Winter βλ. http://en.wikipedia.org/wiki/Ralph_K._Winter,_Jr.

περιορίζεται στην μίμηση της αγοράς, όταν η τελευταία εμφανίζει δυσλειτουργίες. Επιπλέον, η ελεύθερη αγορά οδηγεί στην αύξηση της ποσότητας και την βελτίωση της ποιότητας της παραγωγής και κατευθύνει πιο ορθολογικά και εξοικονομητικά τον κρατικό παρεμβατισμό. Το κράτος πρόνοιας υπάρχει μόνο γι' αυτούς, που ανυπαίτιώς, βρίσκονται σε επίπεδο ένδειας, όχι με παρέμβαση στην αγορά, αλλά με άμεσες και φανερές παροχές ανάγκης (wealth transfers) ³².

Συνεπώς, δίνεται, προβάδισμα στην ελευθερία του ιδιώτη, σε αντίθεση με το ελληνικό δίκαιο, που παρ' όλη την θεωρία του «ουδέτερου οικονομικού συντάγματος», η εξαιρετική, για τα αμερικανικά δεδομένα, κρατική παρέμβαση έχει σχεδόν αποτελέσει τον κανόνα. Οι δύο αυτές αντιλήψεις έχουν διαφορετικά σημεία αφετηριακής εκκίνησης στο σκεπτικό τους, η αγγλοσαξονική την απόλυτη ελευθερία και η ελληνική, μέρος της ηπειρωτικής κουλτούρας, την σχετική ελευθερία με πολλούς περιορισμούς, μολονότι, στοχεύουν στο ίδιο αποτέλεσμα, την ελευθερία. Όμως, στην αγγλοσαξονική θεωρία προτείνεται η ελευθερία του ιδιώτη – πιστωτικού ιδρύματος που αξιώνει την οποιαδήποτε απουσία παρέμβασης του κράτους στην δραστηριότητά του, ενώ στην ηπειρωτική προστατεύονται τα έννομα συμφέροντα του ιδιώτη – υπερχρεωμένου φυσικού προσώπου με την δυνατότητα εξάλειψης των χρεών του, επαναφέροντας τον σε κατάσταση απόλυτης ελευθερίας.

³² ΚΟΖΥΡΗ Φ., «Τρεις προβληματισμοί στην αμερικανική θεωρία του δικαίου», 39/1991, ΝοΒ, σελ. 723.

N.3869/2010 : Σύγκρουση ή συμμαχία;

Η εισαγωγή του Ν. 3869/2010 για την προστασία των υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων, ενεργοποιεί το κοινωνικό στοιχείο³³, το οποίο θεσμοποιήθηκε περισσότερο τα τελευταία χρόνια, λόγω, αφ' ενός, του σκληρού καπιταλιστικού συστήματος που προκάλεσε ταξικές συγχύσεις και αναταράξεις και, αφ' ετέρου, της αποτυχίας υιοθέτησης κοινωνικούς κράτους ως μεταπολεμική επιταγή³⁴. Στην δημόσια διαβούλευση που προηγήθηκε διατυπώθηκαν έντονες αντιρρήσεις και αμφισβητήσεις των εκπροσώπων των τραπεζών ως προς την ψήφιση του νόμου. Η πλευρά των τραπεζών επεσήμανε τους κινδύνους μιας μαζικής «απαλλαγής» δανειοληπτών που θα μπορούσε να θέσει σε κίνδυνο τη σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος³⁵.

Οι εκπρόσωποι των πιστωτικών ιδρυμάτων απαίτησαν την αποφυγή, τυχόν, καταχρηστικής άσκησης των δικαιωμάτων εκ μέρους καταναλωτών, την διασφάλιση της ομαλότητας των συναλλαγών, και την επίτευξη, στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό, ασφάλειας δικαίου. Συγκεκριμένα, μεταξύ άλλων, πρότειναν την εξαίρεση από το πεδίο εφαρμογής του σχεδίου νόμου των στεγαστικών δανείων, διότι θα δεχόταν σοβαρό πλήγμα η ενυπόθηκη πίστη, ενώ δεν θα ήταν δυνατή, επίσης, η

³³ Έχει υποστηριχθεί ότι το δίκαιο της αστικής αφερεγγυότητας συνιστά ένα είδος (κοινωνικής) ασφάλισης των (φυσικών) προσώπων που έχουν περιέλθει σε μόνιμη αδυναμία πληρωμής των ληξιπρόθεσμων χρηματικών οφειλών τους, υπό την έννοια ότι μέσω των ρυθμίσεων επιδιώκεται η δυνατότητα της επανόδου των υπερχρεωμένων μη εμπόρων στην οικονομική και κοινωνική ζωή. Βλ. ΚΑΤΣΑ Θ., «*Η συμβιβαστική διευθέτηση των οφειλών υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων στο δίκαιο της αστικής αφερεγγυότητας (Ν.3869/2010)*», 20ο Πανελλήνιο Συνέδριο Εμπορικού Δικαίου, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη 2011, σελ. 309.

³⁴ ΚΑΣΙΜΑΤΗ Γ. *Μελέτες ΙΙΙ : Θεμελιώδη δικαιώματα και κοινωνικό κράτος, 1974-1990*, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2000, σελ. 266.

³⁵ Όπως ορθά σημειώνει ο Περάκης, ο κίνδυνος αυτός αποκλείεται με τις ρυθμίσεις του νόμου, καθώς παρέχει την δυνατότητα απαλλαγής υπό προϋποθέσεις και μία μόνο φορά. Βλ. ΠΕΡΑΚΗ Ε., *Πτωχευτικό Δίκαιο*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2010 σελ. 412.

αναχρηματοδότηση των τραπεζών από τις διεθνείς αγορές και τον καθορισμό ως ελαχίστου ποσοστού των ρυθμιζόμενων οφειλών του αιτούντα στο 20% της συνολικής οφειλής. Παράλληλα, ζήτησαν να συγκεκριμενοποιηθεί ο όρος «επαπειλούμενη αδυναμία» του ιδιώτη που κηρύσσει πτώχευση για αδυναμία εξόφλησης των χρεών του, καθώς ο ιδιώτης δεν έχει, όπως έχει μια εταιρία, τη δυνατότητα να αποδείξει την επαπειλούμενη αδυναμία πληρωμής και άρα υπάρχει κίνδυνος να γίνει καταχρηστική χρήση του συγκεκριμένου όρου³⁶. Επεσήμαναν ότι υπάρχει ο κίνδυνος όσο πιο χαλαρά είναι τα κριτήρια και η διαδικασία, βάσει των οποίων θα μπορεί να υπαχθεί ένας καταναλωτής στο καθεστώς αυτό, είτε σε ότι αφορά το πρώτο στάδιο (του εξωδικαστικού συμβιβασμού), είτε και στα επόμενα στάδια, τόσο περισσότεροι καταναλωτές θα υποβάλλουν αιτήσεις, με την προσδοκία ότι, είτε θα απαλλαγούν, είτε θα υπάρξει ρύθμιση των χρεών τους ή ακόμη και προκειμένου να «κερδίσουν» απλώς χρόνο. Κατά συνέπεια, τόνισαν, ότι θα δημιουργήσει ιδιαίτερα σημαντική αναστάτωση στην αγορά, γεγονός το οποίο ενδέχεται να έχει σοβαρές επιπτώσεις και στην αξιολόγηση (rating) από τους διεθνείς οίκους του τραπεζικού συστήματος, με απρόβλεπτα αποτελέσματα, όπως άλλωστε έχει συμβεί σε άλλες χώρες³⁷.

³⁶ Για περισσότερα βλ. Παρατηρήσεις της ΕΕΤ επί της πρότασης σχεδίου νόμου που τέθηκε σε δημόσια διαβούλευση από το Υπουργείο Οικονομίας Ανταγωνιστικότητας & Ναυτιλίας: «Ρύθμιση των χρεών υπερχρεωμένων καταναλωτών» δημοσιευμένες στον σύνδεσμο http://www.hba.gr/main/home/SxedioNomou_Ptoxeusi_sxolia%20EET_29_10_2009.pdf. (4-11-2009).

³⁷ Γίνεται αναφορά στο παράδειγμα της Λετονίας, στην οποία η λήψη μέτρων για τα στεγαστικά δάνεια θορύβησε πάρα πολύ τη διεθνή επενδυτική κοινότητα με αποτέλεσμα να ασκηθούν έντονες πιέσεις στο νόμισμα της χώρας. Για περισσότερες πληροφορίες βλ. Παρατηρήσεις της ΕΕΤ ο.π., σελ. 6.

Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα³⁸ εξέδωσε θετική γνώμη, κρίνοντας ότι το προτεινόμενο πλαίσιο πρέπει να είναι σαφές ως προς τις παροχές στους οφειλέτες, που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής, ως προς τα ορθά κίνητρα για την προσήκουσα εξυπηρέτηση των οφειλών τους και θα πρέπει να περιέχει επαρκή εχέγγυα για την αποτροπή του ηθικού κινδύνου (*moral hazard*), ειδάλλως θα μπορούσαν να προκληθούν σοβαρές δυσμενείς συνέπειες για τις κεφαλαιακές απαιτήσεις και τη ρευστότητα των τραπεζών, καθώς και για το συνολικό κόστος της χρηματοδότησης³⁹.

Από τις τελικές ρυθμίσεις του νόμου, διαπιστώνεται ότι έχουν ληφθεί μέτρα για την προστασία των συμφερόντων των τραπεζών, αφού η αντιμετώπιση του φαινομένου της υπερχρέωσης των νοικοκυριών και της διόγκωσης των οφειλών τους συντελεί στην εύρυθμη λειτουργία της οικονομίας και αποβαίνει προς όφελος τόσο των δανειοληπτών όσο και των πιστωτικών ιδρυμάτων, οσάκις διευκολύνει την αποπληρωμή των χρεών και προστατεύει τις παραγωγικές δυνάμεις της κοινωνίας⁴⁰. Ειδικότερα, προς απόδειξη της προστασίας των δικαιωμάτων των τραπεζών, με βάση τον νόμο, οι τράπεζες αντλούν οφέλη από τις τρεις διαφορετικές πηγές, πρώτον από τις μηνιαίες καταβολές από το πάσης φύσεως εισόδημα για

³⁸ Η αρμοδιότητα της ΕΚΤ για τη διατύπωση Γνώμης βασίζεται στα άρθρα 127§4 και 282§5 της συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης και στο άρθρο 2§1 έκτη περίπτωση της απόφασης 98/415/ΕΚ του Συμβουλίου της 29ης Ιουνίου 1998, σχετικά με τη διαβούλευση της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας με τις εθνικές αρχές για τα σχέδια νομοθετικών διατάξεων, καθώς το σχέδιο νόμου αφορά κανόνες εφαρμοστέους σε χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, στο βαθμό που αυτοί επηρεάζουν ουσιαστικά τη σταθερότητα των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και αγορών.

³⁹ Γνώμη της ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ της 23ης Απριλίου 2010 σχετικά με τη ρύθμιση των οφειλών υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων (CON/2010/34) δημοσιευμένη στον ιστότοπο http://www.ecb.int/ecb/legal/pdf/el_con_2010_34.pdf

⁴⁰ Ο Δωρής, επισημαίνει ότι ο νόμος μπορεί εκτός από απειλή να είναι και η ευκαιρία για την ασφάλεια των τραπεζών. Βλ. ΔΩΡΗΣ Φ., *Υπερχρέωση των νοικοκυριών: Η πρόκληση της αντιμετώπισης*, ο.π., σελ. 1.

τέσσερα έτη, *δεύτερον* από την ρευστοποίηση τυχόν υφιστάμενης περιουσίας, και *τρίτον* από πρόσθετες σταδιακές καταβολές έως και είκοσι έτη, προκειμένου να εξαιρεθεί η κύρια κατοικία από την εκποίηση. Μάλιστα στις δυο πρώτες περιπτώσεις, οι δόσεις είναι έντοκες με επιτόκιο, όμως, που δεν υπερβαίνει αυτό της ενήμερης οφειλής ή το μέσο επιτόκιο στεγαστικού δανείου με κυμαινόμενο επιτόκιο χωρίς ανατοκισμό. Συνεπώς, δεν ελαττώνονται οι εξοφλητικές υποχρεώσεις του οφειλέτη, ο οποίος προκειμένου να προστατέψει την κύρια κατοικία του πρέπει να «εξαγοράσει την εξαίρεση», καταβάλλοντας έντοκα ένα ποσό που δεν θα απέχει από το συνήθως προσδοκώμενο, από μια αναγκαστική εκποίηση, εισπρακτικό αποτέλεσμα⁴¹. Ο νόμος, λοιπόν, δεν περιέχει ακραία ευνοϊκές ρυθμίσεις προς τους οφειλέτες, καθώς αντιμετωπίζονται σαν να είχαν λάβει δάνειο με ευνοϊκούς όρους, ως προς τις δόσεις και την διάρκεια αποπληρωμής.

Οι διατάξεις του νόμου καθιστούν σαφές, ότι ο περιορισμός των απαιτήσεων των πιστωτών δεν αποβαίνει εις βάρος τους, καθώς δεν επέρχεται αυτόματα, αλλά κατόπιν δικαστικής απόφασης, με αίτηση του οφειλέτη, με την συμμετοχή των πιστωτών στην διαδικασία και την έκθεση των απόψεών τους. Όπως εύστοχα σημειώνει ο Σταθόπουλος⁴², «η έλλειψη προστασίας των υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων συνήθως αποβαίνει και εις βάρος των πιστωτών, καθώς είναι προτιμητέο να εισπράξουν ένα μέρος από τις απαιτήσεις τους, όπως γίνεται και

⁴¹ ΔΕΛΛΙΟΥ Γ., «Η εξαίρεση της κύριας ή της μοναδικής κατοικίας του οφειλέτη από τη ρευστοποίηση της περιουσίας του κατά το άρθρο 9 παρ.2 του Ν.3869/2010 για τη ρύθμιση των οφειλών υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων», 3/2010, ΧρηΔικ, σελ.298.

⁴² ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ Μ., «Ρύθμιση οφειλών υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων», 2/2011, ΧρηΔικ, σελ 18.

στην πτώχευση, παρά να μείνουν στην αβεβαιότητα, με πιθανή έκβαση την παντελή ή μη ικανοποίησή τους».

Συμπερασματικά, η κρατική επέμβαση με την ψήφιση του νόμου για τις οφειλές των υπερχρεωμένων προσώπων, όχι μόνο κρίνεται αναγκαία, αλλά μετατρέπεται σε συμμαχικό εργαλείο της ελεύθερης αγοράς, ως διορθωτικός μηχανισμός της εγγενούς αδυναμίας της να αυτορρυθμιστεί. Άλλωστε το κράτος οφείλει να διαδραματίζει σημαντικό, ρυθμιστικό, εποπτικό και ελεγκτικό ρόλο στην διασφάλιση συμφερόντων των πολιτών και την αποφυγή υπερβολών που οδηγούν την παγκόσμια οικονομία σε κρίσεις σαν την σημερινή.

1.1. Η αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου «ενεργοποιείται»

Σύμφωνα με το περιεχόμενο της αιτιολογικής έκθεσης, ο νόμος βασίζεται στην αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου, που επιτάσσει να μην εγκαταλειφθεί ο πολίτης σε μια, χωρίς διέξοδο και προοπτική, κατάσταση, από την οποία, άλλωστε, οι πιστωτές δεν θα μπορούν να αντλήσουν κανένα κέρδος⁴³, διασφαλίζοντας στους υπερχρεωμένους οφειλέτες, που θα θελήσουν να αξιοποιήσουν τις ρυθμίσεις του νόμου, ένα ελάχιστο επίπεδο οικονομικής διαβίωσης.

Στην προσπάθεια της οριοθέτησης της έννοιας του κοινωνικού κράτους δικαίου, εσφαλμένα⁴⁴ θεωρείται ότι κοινωνικό κράτος σημαίνει την ενότητα κράτους και κοινωνίας. Ορθότερη είναι η θεώρηση, βάσει της οποίας ο διαχωρισμός κράτους και κοινωνίας υφίσταται και εισάγονται «κοινωνικά» στοιχεία στην

⁴³ PAPPE/UHLENBRUCK, *Insolvenzrecht*, Εκδόσεις CH BECK, 2002, σελ. 637.

⁴⁴ ΜΠΕΝΤΑ Ε., *Το κοινωνικό κράτος δικαίου*, μετάφραση Παναγιώτη Κ. Τσούκα, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1998, σελ. 91.

συνταγματική τάξη. Η έννοια του κοινωνικού κράτους δικαίου⁴⁵ συνίσταται στην διορθωτική αποστολή του κράτους, με σκοπό την επίτευξη την κοινωνικής δικαιοσύνης και την άρση των αντιθέσεων μεταξύ των πολιτών, με την κατοχύρωση ενός *minimum* ελάχιστης διαβίωσης, καθώς και την μέριμνα για πρόνοια και ασφάλεια των πολιτών, με την διασφάλιση της κοινωνικής συνοχής και κοινωνικής ευημερίας⁴⁶. Αποτελεί την κατάκτηση όλων των συνταγμάτων δυτικών δημοκρατιών και αποτυπώνει τον ιστορικό συμβιβασμό της φιλελεύθερης δημοκρατίας με την σύγχρονη κοινωνική πραγματικότητα, υπό την πίεση των αδικημένων στην κατανομή του εθνικού εισοδήματος⁴⁷. Κατά συνέπεια, η μεταβολή του κράτους από φιλελεύθερο σε κοινωνικό⁴⁸ επέκτεινε τον χώρο της κρατικής δραστηριότητας με την επίτευξη της ουσιαστικά ισότιμης συμμετοχής όλων των πολιτών στην

⁴⁵ Ο πληρέστερος ορισμός του κοινωνικού κράτους δίνεται από τον Μανιτάκη «Ως κοινωνικό κράτος, με την κανονιστική σημασία του όρου, (ή κοινωνικό κράτος δικαίου) θα μπορούσε να νοηθεί το σύνολο των κανόνων και αρχών που καθοδηγούν την ενεργό και διαπλαστική παρέμβαση του κράτους στην κοινωνική ζωή και την κατευθύνουν στην ικανοποίηση κοινωνικών δικαιωμάτων (δικαιωμάτων παροχών, κοινωνικής συμμετοχής και κοινωνικών ελευθεριών), καθώς και στην πραγμάτωση στόχων κοινωνικής ή περιβαλλοντικής πολιτικής που προβλέπει το Σύνταγμα και εξειδικεύει ή συγκεκριμενοποιεί, κάθε φορά, ο νομοθέτης και η διοίκηση», Βλ. ΜΑΝΙΤΑΚΗ Α., «Η κανονιστική διάσταση των σχέσεων κράτους δικαίου και κοινωνικού κράτους», 1993, ΤοΣ, σελ. 693.

⁴⁶ ΙΓΓΛΕΖΑΚΗ Δ.Ι., *Κοινωνικό κράτος δικαίου*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2005 σελ.66.

⁴⁷ ΜΑΥΡΙΑ Κ., *Συνταγματικό Δίκαιο*, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, 2005, σελ. 101.

⁴⁸ «Το αστικό φιλελεύθερο κράτος του 19^{ου} αιώνα στηρίζεται στην διάκριση κράτους και κοινωνίας και περιορίζει τη δράση του στη διασφάλιση της δημόσιας τάξης, της εξωτερικής ασφάλειας και της δικαιοσύνης (“κράτος-νυχτοφύλακας”). Το κοινωνικό κράτος (ή κράτος πρόνοιας) στηρίζεται στην “αλληλοδιείσδυση κράτους και κοινωνίας”, αφ’ ενός, διευρύνοντας την κοινωνική συμμετοχή στις διαδικασίες συμμόρφωσης της πολιτικής βούλησης και, αφ’ ετέρου, παρεμβαίνοντας διορθωτικά, δηλαδή παροχικά και επιμελητικά στις οικονομικές και κοινωνικές σχέσεις». Βλ. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ Ν., *Ζητήματα μεθόδου του Συνταγματικού Δικαίου*, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1995, σελ.82, Βλ. επίσης ΣΩΤΗΡΕΛΗ Γ., «Σύνταγμα και Δημοκρατία στην εποχή της «παγκοσμιοποίησης», Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, 2000, σελ. 335.

οικονομική, κοινωνική, πολιτική και πολιτιστική ζωή της χώρας, την ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους εν γένει⁴⁹.

Η αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου, ως θεμελιώδης αρχή του Συντάγματος, συμπροσδιορίζει μαζί με τις άλλες θεμελιώδεις αρχές τη μορφή και τη λειτουργία του πολιτεύματος, έτσι, δεν υπόκειται σε αναθεώρηση και τα βασικά της δομικά χαρακτηριστικά δεν μπορούν να υποβαθμιστούν από τον αναθεωρητικό νομοθέτη⁵⁰. Η σχέση της αρχής του κοινωνικού κράτους δικαίου με τις θεμελιώδεις αρχές της δημοκρατίας, οδηγεί στην υιοθέτηση του όρου «κοινωνική δημοκρατία»⁵¹, που υποδηλώνει ότι οι ουσιαστικές ανάγκες του ανθρώπου μπορούν να αναδειχθούν μέσα από το ουσιαστικό περιεχόμενο της δημοκρατίας, με βάση την συμμετοχή του σε όλες τις εκφάνσεις της κοινωνικής ζωής. Η πιο θεμελιώδης κανονιστική όψη της αρχής αυτής, είναι αυτή που αφορά την διαρρύθμιση των σχέσεων ανάμεσα στην ελευθερία και στην ισότητα. Η αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου διασφαλίζει το άτομο ως αυθύπαρκτη και αυτόνομη οντότητα, το οποίο προστατεύεται από τον καταναγκασμό που θα του επιβαλλόταν, αν είχε απωλέσει την ελευθερία του, και προασπίζει τα δικαιώματά του ως μέλος του κοινωνικού συνόλου⁵².

Το Σύνταγμα του 1975 εκφράζει μια κοινωνική αντίληψη του δικαίου και του κράτους, κατοχυρώνοντας διατάξεις που δεσμεύουν κοινωνικά την ιδιωτική οικονομική πρωτοβουλία, παρ' όλα αυτά, εκφράστηκαν επιφυλάξεις ως προς την

⁴⁹ ΛΕΒΕΝΤΗ Γ., ο.π., σελ. 127.

⁵⁰ ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Α. Ν., *Κοινωνική δημοκρατία και κοινωνικό κράτος δικαίου κατά το Σύνταγμα του 1975/1986/2001*, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2006, σελ. 1053.

⁵¹ Βλ. ΚΑΣΙΜΑΤΗ Γ., ο.π., σελ. 333, Χαρακτηρίζεται και ως «ιδία πολιτειακή μορφή», Για περισσότερα βλ. ΚΑΤΡΟΥΓΚΑΛΟΥ Γ., *Το κοινωνικό κράτος της μεταβιομηχανικής εποχής*, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1998, σελ. 451

⁵² ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Α. Ν., ο.π. σελ. 1052, 1312.

συνταγματικότητα και την σκοπιμότητα της ρητής κατοχύρωσης της αρχής του κοινωνικού κράτους στην διάταξη του άρθρου 25, κατά την αναθεώρηση του 2001⁵³. Η κατοχύρωση της αρχής δεν επέφερε αλλοίωση του πολιτεύματος, αλλά αποτύπωσε τον ουσιαστικό κρίκο που συνδέει την δημοκρατική αρχή με το κοινωνικό κράτος δικαίου. Δεν αφορά μόνο τις σχέσεις κράτους – πολίτη, αλλά έχει απόλυτη ισχύ και επιδρά στις ιδιωτικές σχέσεις με βάση την θεωρία της τριτενέργειας, έτσι ώστε να προστατεύεται ο ιδιώτης από τις αυθαίρετες και καταχρηστικές ενέργειες άλλων ιδιωτών. Το Σύνταγμα κατοχυρώνει κοινωνικά δικαιώματα γενικά και αφηρημένα, επιτρέποντας στον εφαρμοστή τους να προσαρμόζει το περιεχόμενό τους στη μεταβαλλόμενη κοινωνικοπολιτική και οικονομική πραγματικότητα διασφαλίζοντας την κανονιστική τους πυκνότητα και την ασφάλεια δικαίου, επιτυγχάνοντας και την μακρόπνοη λειτουργία του.

Σε υπερεθνικό επίπεδο, η κοινωνική αρχή αποτελεί μέρος του ευρωπαϊκού πολιτικού και νομικού πολιτισμού και θεσμοθετήθηκε με την Συνθήκη της Λισσαβόνας που άρχισε να ισχύει από το 2009. Το οικονομικό σύστημα που προωθεί η Ε.Ε., είναι αυτό της «κοινωνικής οικονομίας της αγοράς» και σύμφωνα με τους ορισμούς του Τάχου⁵⁴ πρόκειται για ένα οικονομικό καθεστώς φιλελεύθερα-αστικό, κεφαλαιοκρατικό, ταξικό και επεμβατικό, στο οποίο ο κρατικός παρεμβατισμός θεωρείται όχι απλώς επιτρεπτός, αλλά και επιβεβλημένος. Ο εκφυλισμός του κοινωνικού κράτους θα οδηγούσε στην αλλοίωση της

⁵³ ΚΟΝΤΙΑΔΗΣ Ξ., *Μεταμορφώσεις του κοινωνικού κράτους στην εποχή της παγκοσμιοποίησης. Η θεσμική διάσταση*, Εκδόσεις Παπαζήση, 2001, σελ. 333.

⁵⁴ ΤΑΧΟΥ Α., *Διοικητικών Οικονομικών Δίκαιον*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη 1976, σελ. 105.

ευρωπαϊκής φυσιогνωμίας και την μετάβαση σε ένα «παγκόσμιο σύστημα νεοφιλελεύθερου, αμερικάνικου τύπου»⁵⁵.

Ακολουθως, μεταξύ της αρχής του κοινωνικού κράτους δικαίου και της οικονομικής ελευθερίας παρατηρείται ανταγωνιστική σχέση, καθώς η πρώτη αποτελεί περιορισμό της δεύτερης, γι' αυτό και η αναζήτηση της εναρμόνισής τους, αποτελεί την προϋπόθεση για την αποτελεσματική λειτουργία και των δύο. Το Σύνταγμα εγγυάται μια κοινωνικά δεσμευμένη οικονομία της αγοράς, περιορίζοντας τις ατομικές ελευθερίες και αναγνωρίζοντας κοινωνικά δικαιώματα βάσει των διατάξεων των άρθρων 2§1, 4§1, 5§§1,3, 17, 22, 24, 25, 106, προκειμένου να διαπλάσει την οικονομική ζωή με βάση τις σύγχρονες ανάγκες, εξαρτώντας το πεδίο εφαρμογής του κοινωνικού κράτους από την πρόοδο της οικονομίας, παρά από την έννομη τάξη⁵⁶. Με την αφετηρία αυτή, επιτάσσει την σύνδεση της οικονομικής κρατικής πολιτικής με κοινωνικούς στόχους, όπως η κοινωνική δικαιοσύνη και η αλληλεγγύη, ώστε να αποφευχθεί η υπόθαλψη της οικονομίας της αγοράς στην απόλυτη μορφή της⁵⁷ ⁵⁸. Άλλωστε, όπως έχουν παρατηρήσει οι Σβώλος και

⁵⁵ ΜΟΥΖΕΛΗ Ν., *Ελληνικός καπιταλισμός: Πως πρέπει να γίνει*, Οικονομικός Ταχυδρόμος 25/1998, σελ.57

⁵⁶ GRAWERT R., *Κοινωνικό κράτος και κοινωνικά δικαιώματα*, Εκδόσεις. Αντ.Ν.Σάκκουλα, 1997, σελ. 33, ΣΩΤΗΡΕΛΗ Γ., ο.π, σελ. 350.

⁵⁷ Βλ. ΛΙΑΚΟΠΟΥΛΟΥ Θ., «Η προστασία του καταναλωτή και το Σύνταγμα», 32/1984, ΝοΒ, σελ.950.

⁵⁸ Στο πλαίσιο ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο τέθηκε σε εφαρμογή, από την κυβέρνηση Παπάγου, το 1953, το βασιλικό διάταγμα συγχώνευσης της Εθνικής Τράπεζας με την Τράπεζα Αθηνών, σε εκτέλεση του νόμου περί συγχωνεύσεων ανωνύμων τραπεζικών εταιριών, η συνταγματικότητα του οποίου εξετάστηκε από το ΣτΕ, μετά και την προσβολή του με αίτηση ακύρωσης από δύο μετόχους της Εθνικής Τράπεζας. Το δικαστήριο με την απόφαση 598/1953 έκρινε, ότι η επαγγελματική ελευθερία δεν καθιερώνεται από το Σύνταγμα κατά τρόπο απόλυτο και χωρίς περιορισμούς, προκρίνοντας ένα τεκμήριο αρμοδιότητας στον νομοθέτη να προβαίνει σε ρυθμίσεις, είτε με απαγορεύσεις, είτε επιβάλλοντας θετικές υποχρεώσεις, πάντα προς εξυπηρέτηση λόγων γενικότερου κοινωνικού συμφέροντος. Για περισσότερα βλ. ΣΑΡΜΑ Δ.Ι., ο.π., σελ. 155 επ.

Βλάχος⁵⁹, ο μεγαλύτερος οικονομικός παρεμβατισμός, ειδικά σε βάρος της οικονομικής ελευθερίας δικαιολογείται «δια να δυνηθεί (ο νομοθέτης) να επιδιώξει τους οικονομικούς και κοινωνικούς σκοπούς της κρατικής εξουσίας, ήτοι την βελτίωση της θέσης των ασθενέστερων ομάδων και ατόμων, κατά το παγκοσμίως...ανεγνωρισμένον ως επιτακτικόν δια παν κράτος, και ιδίως δια την δημοκρατίαν, καθήκον»⁶⁰. Ο κοινωνικός περιορισμός των ατομικών δικαιωμάτων προβάλλεται, έτσι, ως περίπου αυτονόητη προϋπόθεση της κοινωνικής συμβίωσης, η αμφισβήτηση της οποίας, δεν έχει πλέον χαρακτήρα «δομικό» – αξιακό, αλλά προσλαμβάνει τη μορφή ελέγχου των ορίων της περιοριστικής ευχέρειας που έχει η κρατική εξουσία στο πεδίο αυτό. Ο Κασμάτης⁶¹, ωστόσο, υποστηρίζει ότι η έννοια του «παραδοσιακού κρατικού παρεμβατισμού» είναι πλέον ξεπερασμένη, λόγω της στενότητας και της ακαταλληλότητάς της και προτείνει τον όρο «διαδικασία κοινωνικοποίησης», με την θεσμοποίηση του κοινωνικού στοιχείου και την ενεργό ένταξή του στην λειτουργία του κράτους.

Το δίκαιο του κοινωνικού κράτους δικαίου μπορεί να υστερεί σε σχέση με το δικαιοκρατικό σε σταθερότητα, ακρίβεια και βεβαιότητα, υπερτερεί, όμως, σε προσαρμοστικότητα και επιείκεια⁶². Η δυναμικότητα και ευλυγισία του επιτρέπει στο Σύνταγμα να ρυθμίζει το παρόν και ταυτόχρονα να προβλέπει, να σχεδιάζει και να προετοιμάζει το μέλλον, προκειμένου να παρακολουθήσει την κοινωνική εξέλιξη και να μην καταστεί άκαμπτο και συντηρητικό. Η ρευστότητα και ελαστικότητα αυτή, διαπλάσσει το περιεχόμενο της αρχής με βάσει τις μεταβολές στο διεθνές και

⁵⁹ Βλ. ΣΒΩΛΟΥ/ΒΛΑΧΟΥ, *Το Σύνταγμα της Ελλάδος*, Ι, 1954, σελ.332.

⁶⁰ ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ Μ.Π., *Μελέτες τ.1*, ο.π., σελ. 489-492.

⁶¹ ΚΑΣΙΜΑΤΗ Γ., ο.π., σελ. 264-268.

⁶² ΜΑΝΙΤΑΚΗ Α., «*Η κανονιστική διάσταση των σχέσεων κράτους δικαίου και κοινωνικού κράτους*», ο.π., σελ. 688.

εθνικό οικονομικό περιβάλλον και κατά συνέπεια, στην ουσία, συνιστά διαπραγματεύσιμη ύλη, κατά την αντιπαράθεση των κοινωνικών ομάδων και συμφερόντων.

Η υπερχρέωση αποτελεί ένα κοινωνικό και άρα υπερατομικό πρόβλημα, του οποίου η αποτροπή έχει αναχθεί σε γενικότερο στόχο, με γνώμονα την εξυπηρέτηση του κοινωνικού συμφέροντος, ως βασικό προσδιοριστικό δικαιικό στοιχείο των σκοπών και της δραστηριότητας όλων των μορφών και τύπων του κράτους με νομική δεσμευτικότητα⁶³. Επομένως, για την εξειδίκευση της υποχρέωσης αυτής που απορρέει και από διεθνή κείμενα ψηφίστηκε ο νόμος για τα υπερχρεωμένα φυσικά πρόσωπα, έτσι ώστε, αφ' ενός, να αποσαφηνιστεί ο προστατευόμενος κύκλος προσώπων, η μονάδα παροχής, η έκταση της συνδρομής, ο σχεδιασμός και η αντιμετώπιση του προβλήματος, και αφέτερου, να αποφευχθεί η καταχρηστική αξιοποίηση της κοινωνικής αρχής από την δικαστική εξουσία, επιτάσσοντας στον δικαστή να περιοριστεί σε ορισμένα κριτήρια. Έτσι, η δικαστική εξουσία δεν διολισθαίνει σε πολιτικές κρίσεις, τουναντίον, ο ίδιος ο νομοθέτης έχει προβεί στις κρίσεις αυτές και καλεί τον δικαστή να τις εφαρμόσει.

Επιπροσθέτως, προωθείται η αξίωση για ένα ελάχιστο εγγυημένο βιοτικό επίπεδο ή περιορισμένης εκτάσεως κοινωνικών παροχών, δηλαδή η παροχή ενός ελαχίστου ορίου αγαθών και προϋποθέσεων, χωρίς τις οποίες, είναι αδύνατη η διαβίωση του ανθρώπου, η κατοχύρωση του οποίου πηγάζει από την διάταξη του άρθρου 2§1 του Συντάγματος για την αξιοπρέπεια του ανθρώπου, άρρηκτα

⁶³ ΚΑΣΙΜΑΤΗ Γ., ο.π., σελ. 272.

συνδεδεμένη με την αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου⁶⁴. Το ελάχιστο επίπεδο οικονομικής διαβίωσης ρυθμίζεται στον νόμο πρωτοποριακά, με την πρόβλεψη προστασίας της κύριας κατοικίας των οφειλετών και την εξαίρεση από την ρευστοποίηση της περιουσίας, υπό όρους και διαδικασίες, που δεν θίγουν τα συμφέροντα των πιστωτών, με τελεολογική επιδίωξη του νομοθέτη την διασφάλιση της ιδιόκτητης οικογενειακής στέγης.

Η εισαγωγή του επίμαχου νόμου και η στήριξη του στην αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου, διέπλασε έναν θεσμό που προστατεύει και σταθεροποιεί την συνταγματική αυτή αρχή, ως προς ένα ελάχιστο περιεχόμενο που συνιστά τον πυρήνα. Παρέχεται, επομένως, η ευχέρεια και η δυνατότητα προσαρμογής του περιεχομένου του θεσμού στις μεταβαλλόμενες κοινωνικές ανάγκες. Η καθιέρωσή του λοιπόν, ως θεσμική εγγύηση θα αποκλείσει στο μέλλον οποιαδήποτε προσπάθεια ολοσχερούς κατάργησής του από τον νομοθέτη, ο οποίος απλά θα διαμορφώνει τις λεπτομέρειές του, διασφαλίζοντας ένα απρόσβλητο πεδίο. Είναι, ίσως από τις ελάχιστες νομοθετικές πρωτοβουλίες που αποδεικνύουν ότι η αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου δεν θίγεται από την οικονομική κρίση, αλλά αναδεικνύεται σε ισχυρό και ουσιώδες εργαλείο του νομοθέτη για την ανακούφιση των υπερχρεωμένων ιδιωτών.

⁶⁴ Οι κρατικές πολιτικές θα οριοθετούνται, βάσει συγκεκριμένων κριτηρίων ώστε να μην μπορούν σε καμία περίπτωση να ανατρέπουν ένα «ποιοτικό επίπεδο» κοινωνικής προστασίας, όπως αυτό έχει διαμορφωθεί από την σχετική νομοθεσία. Βλ. ΣΩΤΗΡΕΛΗ Γ., ο.π., σελ.351, 355-359.

1.2. Διάσωση της εθνικής οικονομίας

Το Σύνταγμα δεν περιέχει ρητή διάταξη που να προστατεύει ειδικά την οικονομική ελευθερία, ως δικαίωμα του ατόμου έναντι των κρατικών παρεμβάσεων⁶⁵, σύμφωνα, όμως, με την πάγια συνταγματική παράδοση, διαμορφωμένη από την νομολογία, η γενική οικονομική ελευθερία κατοχυρώνεται σαν ειδικότερη εκδήλωση της προσωπικής ελευθερίας της διάταξης του άρθρου 5§1 του και ανήκει στις μη αναθεωρήσιμες διατάξεις⁶⁶. Ωστόσο, η διατύπωσή της⁶⁷ επιτρέπει την επέμβαση του κράτους σε βαθμό υψηλότερο από ότι σε άλλα ατομικά δικαιώματα, όχι μόνο για λόγους κοινωνικής πολιτικής, αλλά και για λόγους οικονομικής σκοπιμότητας⁶⁸. Απόρροια του περιεχομένου της, συνιστά η ανάπτυξη της ιδιωτικής οικονομικής πρωτοβουλίας, άλλως, η ελευθερία της επιχειρηματικής δραστηριότητας⁶⁹, η οποία σύμφωνα με την διάταξη του άρθρου 106§2 του Συντάγματος, δεν επιτρέπεται να αναπτύσσεται σε βάρος της ελευθερίας και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας ή προς βλάβη της εθνικής οικονομίας.

Ακολούθως, η διάταξη του άρθρου 106 του Συντάγματος καθιστά την ιδιωτική οικονομική πρωτοβουλία θεσμική εγγύηση, παρέχει το μέτρο της συνταγματικής

⁶⁵ ΜΑΝΕΣΗ Α.Ι., *Συνταγματικά Δικαιώματα Α΄*, *Ατομικές ελευθερίες*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 1982, σελ. 151.

⁶⁶ Ο Βενιζέλος υποστηρίζει ότι στον, μη υποκείμενο σε αναθεώρηση, πυρήνα δεν περιέχονται όλες οι ρυθμίσεις του οικονομικού Συντάγματος, αλλά μόνον η παραδοσιακή κατοχύρωση της οικονομικής ελευθερίας και της οικονομίας της αγοράς, διότι το άρθρο 110 §1 δεν καθιερώνει συγκεκριμένο οικονομικό καθεστώς, γιατί «η προσβολή της οικονομικής ουδετεροφάνειας κρίθηκε ως ιδεολογικά αποτελεσματικότερη από τη διασφάλιση και στο επίπεδο των συστατικών στοιχείων του συγκεκριμένου οικονομικού συστήματος». Για περισσότερα βλ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ Ε., «Τα όρια αναθεώρησης του Συντάγματος του 1975», Εκδόσεις Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, 1984, σελ. 167-177.

⁶⁷ «Καθένας έχει δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του και να συμμετέχει στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της Χώρας, εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων και δεν παραβιάζει το Σύνταγμα ή τα χρηστά ήθη».

⁶⁸ ΒΟΥΤΣΑΚΗ Β., ο.π., σελ. 395.

⁶⁹ ΔΑΓΤΟΓΛΟΥ Π.Δ., ο.π., σελ.963.

προστασίας της οικονομικής ελευθερίας, θεσπίζει το κριτήριο συνταγματικότητας των νομοθετικών και διοικητικών περιορισμών και γενικά των κρατικών παρεμβάσεων στην οικονομία και επιβάλλει στην νομοθετική και εκτελεστική εξουσία να λαμβάνουν και θετικά μέτρα, προκειμένου να διαφυλάξουν τους όρους και τις προϋποθέσεις ομαλής λειτουργίας της οικονομίας της αγοράς. Η οικονομική ελευθερία έχει καθολική και γενική σημασία, καθώς προστατεύει την ιδιωτική πρωτοβουλία σε συλλογικό επίπεδο και όχι την κάθε μεμονωμένη ατομική οικονομική δραστηριότητα⁷⁰.

Μία από τις βασικές εκφάνσεις της επιχειρηματικής ελευθερίας, συνιστά και η ελευθερία των συμβάσεων⁷¹, στην οποία, κατά κανόνα, δεν μπορεί να υπεισέλθει μεταγενέστερα ο νομοθέτης και να επέμβει, εκτός από τις περιπτώσεις των νόμιμων περιορισμών, που προβλέπει το ίδιο το Σύνταγμα. Στην περίπτωση του νόμου που αφορά τα υπερχρεωμένα φυσικά πρόσωπα, με γνώμονα τους περιορισμούς των διατάξεων των άρθρων 5§1 και 106§2 του Συντάγματος, μπορεί βάσιμα να υποστηριχθεί ότι η επέμβαση είναι επιτρεπτή, *πρώτον*, για την προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και ελευθερίας του «πτωχευμένου» ιδιώτη, *δεύτερον*, για την προστασία των δικαιωμάτων των άλλων, με έμφαση στην προστασία του καταναλωτή και *τρίτον*, για την προστασία της εθνικής οικονομίας, αναλυόμενη

⁷⁰ ΜΑΝΕΣΗ Α./ΜΑΝΙΤΑΚΗ Α./ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Γ., ο.π. σελ. 29, ΣΚΟΥΡΗ Β., ο.π. σελ. 775.

⁷¹ Η ελευθερία των συμβάσεων περιλαμβάνει την ελευθερία: α) αν κατ' αρχήν θα συναφθεί ή θα καταργηθεί ή θα αναγνωρισθεί η σύμβαση (ελευθερία συνάψεως και καταγγελίας της συμβάσεως), β) με ποιον θα συναφθεί (ελευθερία επιλογής του αντισυμβαλλομένου), γ) τι περιεχόμενο θα έχει (ο καθορισμός του τμήματος, τρόπου, χρόνου και τόπου παροχής, καταγγελίας κ.ο.κ.: ελευθερία διαμορφώσεως της συμβάσεως), βλ. ΔΑΓΤΟΓΛΟΥ Π.Δ., ο.π., σελ. 968-969.

στην προάσπιση του εθνικού οικονομικού συμφέροντος μέσω της διάσωσης και ενίσχυσης του τραπεζικού συστήματος⁷².

Η τραπεζική πίστωση έχει μεγάλη σημασία για την οικονομία της χώρας, οσάκις μεταβάλλει τη μη παραγωγική αποταμίευση σε δυναμικό κεφάλαιο των επιχειρήσεων που το χρειάζονται και επιπλέον δημιουργεί χρήμα. Η πιστωτική λειτουργία της τράπεζας⁷³, επηρεάζει το σύνολο της οικονομίας της χώρας⁷⁴, γεγονός που αποδεικνύεται και από την ανάλυση των στοιχείων της Διεθνούς Τράπεζας, τα οποία αναδεικνύουν την ενίσχυση του ρόλου των τραπεζών στην Ελλάδα και στην Ευρωζώνη, λόγω της αύξησης των καταθέσεων και πιστώσεων, ως ποσοστά του ΑΕΠ.⁷⁵ Δεν είναι, λοιπόν, τυχαίο, το ότι σύμφωνα με την γαλλική διοικητική θεωρία, η τράπεζα αποτελεί επιχείρηση ή θεσμό δημοσίου συμφέροντος, που, υπό την κρατική καθοδήγηση, προορίζεται να ικανοποιήσει συλλογικές ανάγκες του κοινού⁷⁶, έτσι ώστε ως δημόσια υπηρεσία να έχει οργανική

⁷² Όπως επικαλέστηκε η απόφαση του ΣτΕ 598/1953 (Ολομ).

⁷³ Η Τράπεζα ορίζεται εκείνη επιχείρηση που έχει έργο της την διευκόλυνση των πληρωμών, τη μεσολάβηση στην κυκλοφορία των κεφαλαίων είτε υπό την μορφή πιστώσεων είτε υπό την μορφή επενδύσεων ως και τη φύλαξη και διαχείριση πολύτιμων γενικά αντικειμένων, ιδίως αξιογράφων. Βλ. ΠΑΜΠΟΥΚΗ Κ., *Τραπεζικά πιστωτικά συμβάσεις*, 1962, σελ. 37 επ.

⁷⁴ ΚΟΤΣΙΡΗ Λ., «Το πρόβλημα αστικής ευθύνης τραπεζών έναντι τρίτων κατά την άσκηση της πιστωτικής λειτουργίας», 8/1984, Αρμ, σελ. 604.

⁷⁵ Ενδεικτικά, το 2006, οι καταθέσεις ως ποσοστό του ΑΕΠ ήταν 110% στην ευρωζώνη και 79% στην Ελλάδα, από 67% και 52% αντιστοίχως το 1985. Για τις πιστώσεις τα αντίστοιχα ποσοστά ήταν 115% και 77% για το 2006, από 60% και 39% το 1985⁷⁵. Η ελληνική αγορά ακινήτων αποτελεί ένα σημαντικό κομμάτι της ελληνικής αγοράς ακινήτων. Οι επενδύσεις σε ακίνητα για το έτος 2008 αποτελούσαν το 5,4% του ΑΕΠ, ενώ στην ευρωζώνη οι αντίστοιχες επενδύσεις αποτελούσαν το 6,1% του ΑΕΠ. Τα ακίνητα αποτελούν για τον Έλληνα επενδυτή σημαντικό κομμάτι του χαρτοφυλακίου και της περιουσίας του, γι' αυτό και σήμερα το 81,8% των επενδύσεών του είναι σε ακίνητα (η Ελλάδα κατέχει το δεύτερο ποσοστό ιδιοκατοίκησης παγκοσμίως, που φτάνει το 80% του πληθυσμού), όταν το 17% και το 1,2% είναι σε καταθέσεις και μετοχές αντίστοιχα. Βλ. ΑΠΕΡΓΗ Ν. «Η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση και η αγορά κατοικίας», στο «Η διεθνής κρίση, η κρίση στην ευρωζώνη και το ελληνικό χρηματοπιστωτικό σύστημα», επιμέλεια, ΧΑΡΔΟΥΒΕΛΗ Γ., ΓΚΟΡΤΣΟΥ Χ., Ένωση Ελληνικών Τραπεζών, Αθήνα 2011, σελ. 450.

⁷⁶ ΚΟΤΣΙΡΗ Λ., ο.π., σελ. 604.

και ουσιαστική σημασία. Στην απόφαση 598/1953⁷⁷ το ΣτΕ έκρινε, μεταξύ άλλων, ότι η αυστηρότητα της Πολιτείας και η ενεργός επέμβασή της στα της διοικήσεως του νομικού προσώπου, δικαιολογείται από το γεγονός ότι η τραπεζική λειτουργία ασκεί γενικότερη, για την οικονομία της χώρας, επίδραση. Με την απόφαση 434/1969⁷⁸ του ΣτΕ, επίσης, τονίστηκε ότι η ιδιαίτερη αυστηρότητα της Πολιτείας απέναντι σε παράνομη δράση της τράπεζας και η ενεργός επέμβασή της στα της διοικήσεως της δικαιολογείται από το ότι «η τραπεζική λειτουργία ασκεί γενικωτέραν επί της καθόλου οικονομίας της χώρας επίδρασιν, η δε νόμιμος άσκησης αυτής ενδιαφέρει αμέσως, πλην των μετόχων, και ευρύτερον κύκλον συναλλασσομένων». Αποφάσεις του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Αθηνών⁷⁹ έκριναν, επίσης, ότι οι περιορισμοί στην άσκηση οικονομικής δραστηριότητας δικαιολογούνται, ιδίως όταν πρόκειται για οικονομικές δραστηριότητες που ενδιαφέρουν άμεσα το κοινωνικό σύνολο ή για επιχειρήσεις που ασκούν δημόσια υπηρεσία, όπως συμβαίνει με τις τράπεζες.

Κατά τα ανωτέρω, η δραστηριότητα της τράπεζας έχει άμεσες αντανakλαστικές συνέπειες στην εθνική οικονομία, ως ασκούσα δημόσια υπηρεσία, καθώς η τραπεζική δραστηριότητα σχετίζεται ευθέως με το δημόσιο συμφέρον, δηλαδή τα συμφέροντα του ευρύτερου κύκλου των συναλλασσομένων. Η οπτική αυτή δικαιολογεί την καθιέρωση καθεστώτος αυστηρού κρατικού ελέγχου και εποπτείας των τραπεζών και θέσπισης νομοθετικού πλαισίου, για την προστασία των

⁷⁷ «Ο περιορισμός όμως αυτός τυγχάνει συνταγματικώς έγκυρος, δοθέντο (...) ότι η εξυγίανση του όλου τραπεζικού συστήματος της χώρας, εξ ου κατά μέγιστον βαθμόν ήρτηται και ομαλή λειτουργία της εθνικής οικονομίας, επιβάλλει την δημιουργίαν ισχυρών τραπεζικών εταιριών διά της συγχωνεύσεως εκ των ήδη υφισταμένων τοιούτων, ο σκοπός δε ούτος αποτελεί προδήλως λόγον γενικότερου κοινωνικού συμφέροντος».

⁷⁸ ΣτΕ 434/1959, ΕΔΔ, 1959, σ.298.

⁷⁹ ΠολΠρΑθ 15070/1977, ΤοΣ (1978), σ. 510 και ΠολΠρΑθ 13256/1979, ΝοΒ 1980, σελ. 1244.

συμφερόντων των πελατών τους⁸⁰. Αναμφισβήτητα, η ομαλή λειτουργία του τραπεζικού συστήματος επηρεάζει το σύνολο της οικονομίας της χώρας, καθώς οι τράπεζες διαχειρίζονται σημαντικά ποσά από καταθέσεις τρίτων και αποτελούν την βάση του συστήματος πίστωσης. Η παρέμβαση του κράτους⁸¹ δικαιολογείται για να μην προκληθούν τεράστιες ή τραγικές επιπτώσεις στην οικονομική ισορροπία του κράτους σε προληπτικό στάδιο, αλλά και με κατασταλτικές μεθόδους για την θεραπεία νοσηρών οικονομικών καταστάσεων, όπως η υπερχρέωση, εν προκειμένω που επηρεάζει ολόκληρο το σύστημα⁸².

Η σημασία της εύρυθμης λειτουργίας του τραπεζικού συστήματος μαρτυρείται και από το ότι, κατά καιρούς έχουν ληφθεί διάφορα μέτρα για την διασφάλιση της σταθερότητας του τραπεζικού συστήματος, όπως η επιβολή στις τράπεζες εσωτερικών συστημάτων διαχείρισης κινδύνου, ώστε να είναι σε θέση να εντοπίζουν υφιστάμενους ή δυνητικούς πελάτες που έχουν αυξημένη πιθανότητα να μην ανταποκριθούν στις υποχρεώσεις τους. Επιπλέον, έχουν καθιερωθεί κανόνες που συνεπάγονται για τα πιστωτικά ιδρύματα αυξημένες κεφαλαιακές απαιτήσεις σε περίπτωση που το χαρτοφυλάκιο τους έχει και επισφαλείς απαιτήσεις, ενώ παράλληλα έχει περιοριστεί έμμεσα ο δανεισμός στους καταναλωτές, με κριτήριο το ποσό εξυπηρέτησης που ορίζεται σε ένα εύλογο μηνιαίο ποσοστό (π.χ.40%) του διαθέσιμου εισοδήματος.

⁸⁰ ΚΑΡΑΓΚΟΥΝΙΔΗ Α., «Η ευθύνη της τράπεζας έναντι των πελατών της από την παραβίαση υποχρεώσεων προστασίας», 4/1995, Αρμ, 447-448.

⁸¹ Όπως επισημαίνει ο Θ. Σακελλαρόπουλος, «η εφαρμογή των νόμων για τις προβληματικές επιχειρήσεις ήταν ένας παρεμβατισμός αμυντικού χαρακτήρα, αφού σκοπός του ήταν η προστασία των υφιστάμενων οικονομικών και παραγωγικών δομών και όχι η δημιουργία νέων». Βλ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΥ Θ. «Προβληματικές επιχειρήσεις. Κράτος και κοινωνικά συμφέροντα την δεκαετία του '80». Εκδόσεις Κριτική Επιστημονική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1992, σελ. 302

⁸² ΜΑΝΕΣΗ Α./ΜΑΝΙΤΑΚΗ Α./ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Γ., ο.π., σελ. 34-35.

Η κρίση, όμως, που ξέσπασε βρήκε τα κράτη απροετοίμαστα, διότι δεν υπήρχε νομικό πλαίσιο που να αφορά την διάσωση ή την εκκαθάριση επιχειρήσεων σε καταστάσεις γενικευμένης κρίσης. Γι' αυτό η Ευρωπαϊκή Επιτροπή με την υπ.αριθμ. 2008/C270/02 ανακοίνωσή της (25.10.2008), έθεσε τις γενικές αρχές, βάσει των οποίων αξιολογούνται οι κρατικές ενισχύσεις, αποκλειστικά προς χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς, βάσει της διάταξης του άρθρου 107 ΣυνθΕΕ και των κοινοτικών κατευθυντήριων γραμμών για τις κρατικές ενισχύσεις διάσωσης και αναδιάρθρωσης προβληματικών επιχειρήσεων. Σύμφωνα με την ανακοίνωση, οι κρατικές ενισχύσεις αποτέλεσαν έκτακτο μέτρο με περιορισμένη διάρκεια, περιοδικά ελεγχόμενες, τηρουμένης της αρχής της αναλογικότητας και χορηγήθηκαν τόσο στο πλαίσιο γενικού καθεστώτος, στο οποίο υπάγονται ορισμένοι ή όλοι οι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί ενός κράτους μέλους, όσο και *ad hoc*.

Στην Ελλάδα, εκδόθηκαν ο Ν. 3723/2008 και η Υ.Α. 54201/2008, που προέβλεπαν την άμεση χρηματοδότηση, μέσω της αύξησης του μετοχικού κεφαλαίου και την έμμεση χρηματοδότηση, είτε με την χορήγηση εγγυήσεων εκ μέρους του Ελληνικού Δημοσίου, είτε με την έκδοση ειδικών τίτλων του Ελληνικού Δημοσίου, με σκοπό τον δανεισμό τους στα πιστωτικά ιδρύματα για την άντληση ρευστότητας. Πρώτιστος σκοπός του νόμου ήταν να διατεθούν τα ποσά της κρατικής χρηματοδότησης προς ενίσχυση της οικονομίας και όχι για την κάλυψη των αναγκών των τραπεζών⁸³. Είναι εμφανές, λοιπόν, ότι, ενόψει της οικονομικής κρίσης, επιδιώχθηκε η τόνωση της ρευστότητας των πιστωτικών ιδρυμάτων, με

⁸³ ΡΟΚΑ Ν., «Η παγκόσμια οικονομική κρίση και μέτρα αντιμετώπισής της», 57/2009, ΝοΒ, σελ. 250.

συνέπειες άμεσα συνυφασμένες με την εθνική οικονομία. Όπως επισημαίνει ο Ρόκας⁸⁴, η εξασφάλιση της βιωσιμότητας των πιστωτικών ιδρυμάτων, αλλά και όλου του χρηματοπιστωτικού ιδρύματος με την ενίσχυση της ρευστότητας αποτελεί γενικό συμφέρον και τον βασικό σκοπό των νομοθετικών ρυθμίσεων. Έτσι, στην δημιουργούμενη σύγκρουση συμφερόντων, δηλαδή, μεταξύ της προστασίας της κρατικής οικονομίας και της επιχειρηματικής ελευθερίας των πιστωτικών ιδρυμάτων, το συμφέρον της οικονομίας προηγείται, με την επιβολή χρηματοδότησης των μικρομεσαίων επιχειρήσεων με σκοπό την τόνωση της αγοράς και μάλιστα με ευνοϊκούς όρους και την χορήγηση στεγαστικών δανείων.

Εν κατακλείδι, αν και η άμεση βασική επιδίωξη του νόμου 3869/2010 είναι η προβλεπόμενη οριστική απαλλαγή των υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων, μετά την εκπλήρωση των όρων της δικαστικής απόφασης, υπό την βάση του δημοσίου συμφέροντος, έμμεσα, επιδιώκεται και η εξυγίανση⁸⁵ και διάσωση του τραπεζικού συστήματος, στο οποίο βασίζεται η οικονομία.

1.3. Προστασία υπερχρεωμένου φυσικού προσώπου ως καταναλωτή.

Λαμβανομένων υπόψη των λόγων υπερχρέωσης που αναφέρονται στην αιτιολογική έκθεση, όπως τα υψηλά επιτόκια στον χώρο της καταναλωτικής πίστης, τις επιθετικές πρακτικές προώθησης των πιστώσεων και την απουσία θεσμών συμβουλευτικής στήριξης των καταναλωτών, σε συνδυασμό με μια τελολογική

⁸⁴ ΡΟΚΑ Ν. «Η παγκόσμια οικονομική κρίση και μέτρα αντιμετώπισής της», ο.π., σελ. 251.

⁸⁵ Σύμφωνα με την διάταξη του άρθρου 17 του Ν.3869/2010 «Τα διαγραφόμενα εκπίπτουν από τα ακαθάριστα έσοδα της χρήσης εντός της οποίας ενεργείται η διαγραφή προκειμένου για τον προσδιορισμό των φορολογητέων κερδών. Η ωφέλεια που αποκτάται από τη διαγραφή τόκων δεν θεωρείται εισόδημα υποκείμενο σε φορολογία». Για περισσότερα βλ. ΔΕΛΛΙΟΥ Γ., ο.π., σελ.297.

ερμηνεία των νομοθετικών διατάξεων, διαπιστώνεται, εν τέλει, ότι η προστασία του καταναλωτή συνιστά επικουρικό επιτρεπτό θεμέλιο της κρατικής παρέμβασης. Ο νόμος για την υπερχρέωση των φυσικών προσώπων, εντάσσεται σε ένα ευρύτερο σύστημα προστασίας των καταναλωτών στην πιστωτική αγορά.

Η άνοδος του βιοτικού επιπέδου, κατά τον 20^ο αιώνα οδήγησε τον πρόεδρο των Η.Π.Α. J.F.Kennedy⁸⁶, την δεκαετία του '60, στην διακήρυξη των θεμελιωδών δικαιωμάτων του καταναλωτή (ασφάλεια, πληροφόρηση, επιλογή και ακρόαση) και μετέπειτα ακολούθησαν η έκθεση του ΟΟΣΑ για την καταναλωτική πολιτική των κρατών μελών (1972), ο Χάρτης Προστασίας του Καταναλωτή της Συμβουλευτικής Συνέλευσης του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου (1973), το Πρώτο και Δεύτερο Πρόγραμμα της Ε.Κ., για μια πολιτική προστασία και πληροφόρηση του καταναλωτή (1973,1981) και οι Οδηγίες για την προστασία του καταναλωτή της Γ.Σ. του Ο.Η.Ε. (1985)⁸⁷.

Ο Έλληνας νομοθέτης, παρενέβη στην οικονομία της αγοράς για την προστασία του καταναλωτή με την ψήφιση του Ν.2251/1994, ικανοποιώντας το νομικό – πολιτικό αίτημα που προώθησε και συγκεκριμενοποίησε το καταναλωτικό κίνημα, προς υιοθέτηση των Οδηγιών 85/577/ΕΟΚ «για την προστασία των καταναλωτών κατά τη σύναψη συμβάσεων εκτός εμπορικού καταστήματος» και 93/13/ΕΟΚ

⁸⁶ "Καταναλωτές είμαστε όλοι. Πρόκειται για τη μεγαλύτερη οικονομική ομάδα, η οποία επηρεάζει αλλά και επηρεάζεται σχεδόν από κάθε δημόσιας ή ιδιωτικής φύσεως οικονομική απόφαση, τη μόνη σημαίνουσα οικονομική ομάδα, η οποία δεν είναι αποτελεσματικά οργανωμένη και της οποίας οι απόψεις δεν ακούγονται". Αυτή η περικοπή από το ειδικό μήνυμα του Προέδρου J.F.Kennedy στις 15.3.1962 στο Κογκρέσο με θέμα την προστασία των συμφερόντων του καταναλωτή (κατά παραπομπή της ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΔΟΥ Ε., *Αθέμιτος ανταγωνισμός και προστασία του καταναλωτή*, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλας, 1986, σ.41) θεωρήθηκε ως αφετηρία του καταστατικού χάρτη των δικαιωμάτων του καταναλωτή και η 15η Μαρτίου καθιερώθηκε από τότε παγκοσμίως σαν η "ημέρα του καταναλωτή" (βλ. ΔΕΛΟΥΚΑ-ΙΓΓΛΕΣΗ Κ., *Ζητήματα προστασίας του καταναλωτή στα κράτη μέλη της ΕΟΚ και του Συμβουλίου της Ευρώπης από άποψη νομική, κοινωνική και οικονομική*, Εκδόσεις Αντ.Ν. Σάκκουλα 1991, σ.28, σημ.1).

⁸⁷ ΓΕΜΤΟΥ Π., «Οικονομική ελευθερία και προστασία του καταναλωτή σε μια σύγχρονη δημοκρατική κοινωνία», ο.π., σελ. 24.

«σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές». Η μαζική παραγωγή και τυποποίηση των προϊόντων δημιούργησε προβλήματα ελαττωματικότητας, η δύναμη της υποβλητικής διαφήμισης προκαλούσε σκόπιμα και έντεχνα τεχνητές ανάγκες με σκοπό οικονομικής εξάρτησης και ελλόχευε πάντα ο κίνδυνος παγίδευσής του από επαχθείς συμβατικούς όρους. Γι' αυτό, καθιερώθηκε η έννοια του καταναλωτή και η προστασία αυτού, διότι, λόγω της αρνητικής του σχέσης με την επιχείρηση και της έλλειψης ανταλλακτικής αξίας των αγαθών για εκείνον που ως τελικός αποδέκτης θα τα καταναλώσει, σε συνδυασμό με την ασυμμετρία πληροφόρησης του⁸⁸, σε σχέση με τον προμηθευτή, ανέδειξαν την ασθενέστερη θέση του στην οικονομία της αγοράς⁸⁹. Ειδικότερα, αποδείχθηκε η αδυναμία και αποτυχία της θεωρίας που επικράτησε τον 19^ο και 20^ο αιώνα, βάσει της οποίας ο καταναλωτής εθεωρείτο απόλυτος κυρίαρχος των αγορών με κύρια δυνατότητα την διαμόρφωση της προσφοράς και της ζήτησης, των τιμών των υπηρεσιών και αγαθών⁹⁰. Επίσης, πριν την εισαγωγή του Ν.2251/1994 οι διατάξεις των άρθρων 9§1, 2§1, 5§1 και 20§1 του Συντάγματος παρείχαν πεδίο προστασίας για τον καταναλωτή, από την προσβολή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας του και τον υποβιβασμό του ως αντικείμενο⁹¹.

⁸⁸ Η πληροφορική ασυμμετρία εντείνεται στις σύνθετες και εξειδικευμένες χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες λόγω της αδυναμίας του καταναλωτή να προβεί σε ορθή αξιολόγηση των χαρακτηριστικών τους. Για περισσότερα βλ. ΓΚΟΡΤΣΟΥ Χ., «Δίκαιο προστασίας του καταναλωτή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών: περιεχόμενο και ιδιαιτερότητες», τ.2, 2007 ΧρηΔικ, σελ. 161 επ.

⁸⁹ βλ. ΛΙΑΚΟΠΟΥΛΟΥ Θ.Θ., ο.π., σελ.946.

⁹⁰ ΛΙΒΑΔΑ Χ.Κ., *Το νέο ευρωπαϊκό ρυθμιστικό πλαίσιο για την καταναλωτική πίστη, η Οδηγία 2008/48/ΕΚ για τις συμβάσεις καταναλωτικής πίστης και την κατάργηση της Οδηγίας 87/102/ΕΚ*, ο.π., σελ 10-12.

⁹¹ βλ. ΛΙΑΚΟΠΟΥΛΟΥ Θ.Θ., ο.π., σελ.951.

Εν συνόλω, η έννοια του καταναλωτή απέκτησε συγκεκριμένο νομικό περιεχόμενο στον Ν.2251/1994⁹², με σκοπό την βελτίωση της θέσης του στην αγορά και την προστασία του από ενέργειες, που διακινδυνεύουν τα οικονομικά συμφέροντά του, προς αποκατάσταση της ζημίας του, την δικονομική του διευκόλυνση κατά την δικαστική επιδίωξη ικανοποίησης των εννόμων συμφερόντων του και την εξασφάλιση μεγαλύτερου βαθμού διαφάνειας ως προς τα νομικά και τεχνικά δεδομένα παραγωγής, ώστε να μπορεί να προβεί σε μια εκλογικευμένη επιλογή μεταξύ των αγαθών και των υπηρεσιών, που προσφέρει ο προμηθευτής^{93 94}.

Πριν την ψήφιση του Ν.3869/2010, κατεβλήθησαν προσπάθειες να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα της υπερχρέωσης σε προληπτικό επίπεδο. Από το 2008⁹⁵, λόγω της εύκολης πρόσβασης του καταναλωτή στις χρηματοπιστωτικές

⁹² Άρθρο 1 παρ. 4 : α) Καταναλωτής, κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο ή ενώσεις προσώπων χωρίς νομική προσωπικότητα για τα οποία προορίζονται τα προϊόντα ή οι υπηρεσίες που προσφέρονται στην αγορά και τα οποία κάνουν χρήση των προϊόντων ή των υπηρεσιών αυτών, εφόσον αποτελούν τον τελικό αποδέκτη τους. Καταναλωτής είναι και: αα) κάθε αποδέκτης διαφημιστικού μηνύματος, ββ) κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο που εγγυάται υπέρ καταναλωτή, εφόσον δεν ενεργεί στο πλαίσιο της επαγγελματικής ή επιχειρηματικής δραστηριότητας του.

⁹³ Οι τράπεζες εμπίπτουν στην έννοια του προμηθευτή, όπως οριοθετείται στην διάταξη του άρθρου 1 παρ. 4, Ν.2251/1994 : β) Προμηθευτής, κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο το οποίο, κατά την άσκηση της επαγγελματικής ή επιχειρηματικής δραστηριότητας του, προμηθεύει προϊόντα ή παρέχει υπηρεσίες στον καταναλωτή. Προμηθευτής νοείται και ο διαφημιζόμενος.

⁹⁴ Διαφωνίες υπήρξαν στην θεωρία σχετικά με το αν ο έμπορος, ανεξάρτητα αν ικανοποιεί προσωπικές ή επαγγελματικές ανάγκες, που συμβάλλεται με την τράπεζα θεωρείται καταναλωτής, οι οποίες λύθηκαν με μια ιστορική, γραμματική και τελεολογική ερμηνεία του νόμου, βάσει της οποίας τελικός αποδέκτης μπορεί να είναι και ο έμπορος, ως υποκείμενο της προστασίας που παρέχει ο νόμος, καθώς υπάρχει διάκριση μεταξύ επιμέρους κατηγοριών τελικών αποδεκτών. Βλ. ΔΩΡΗ Φ., «Ο χαρακτηρισμός αντισυμβαλλομένων τραπεζών ως καταναλωτών ως προϋπόθεση για την προστασία τους από καταχρηστικούς γενικούς όρους συναλλαγών», 52/2004, ΝοΒ, σελ. 733-734.

⁹⁵ Η Οδηγία 87/102/ΕΚ -ελάχιστης εναρμόνισης- για την καταναλωτική πίστη η Ε.Ε. ρύθμιζε ζητήματα διαφήμισης και πληροφόρησης χωρίς όμως να αντιμετωπίζει την υπερατομική διάσταση της υπερχρέωσης. Επιπλέον, κρίθηκε παρωχημένη διότι εκδόθηκε σε μια περίοδο που κατά τον χρόνο έκδοσης της οι περισσότεροι καταναλωτές ζούσαν σε μια «κοινωνία της

υπηρεσίες, της αδυναμίας του να προβεί σε ορθολογική και αντικειμενική αξιολόγηση των οικονομικών δυνατοτήτων του, αιφνίδια γεγονότα, που μπορεί να έχουν δυσμενείς επιπτώσεις, όπως μια σοβαρή ασθένεια ή απώλεια εργασίας και η πληθώρα των τραπεζικών προϊόντων, οδήγησαν τον κοινοτικό νομοθέτη να εκδώσει την 2008/48/ΕΚ Οδηγία – πλήρους εναρμόνισης – για την καταναλωτική πίστη με σκοπό την λήψη μέτρων και αποφυγή της υπερχρέωσης σε προληπτικό στάδιο⁹⁶. Με την οδηγία αυτή, καθιερώθηκε η υποχρέωση παροχής πληροφόρησης σε προσυμβατικό στάδιο με την μορφή ενός εξατομικευμένου φύλλου πληροφόρησης⁹⁷ και η παροχή σχεδίου της σύμβασης της πίστωσης, για την προσεκτική μελέτη των όρων και των προϋποθέσεων των υποχρεώσεων και των δικαιωμάτων του υποψηφίου δανειστή. Η ρύθμιση αυτή, αποσκοπεί σε εξατομικευμένη προστασία και αποτελεί μέτρο πρόληψης και προειδοποίησης της υπερχρέωσης των καταναλωτών, για να αποφευχθούν οι επικίνδυνες συνέπειες της στην κοινωνική και οικονομική ζωή, χωρίς όμως να αποκτά ακραία παρεμβατικό χαρακτήρα.

Το ζήτημα του «υπεύθυνου δανεισμού» (responsible lending) συνάπτεται με τα άρθρα 8 και 9 της Οδηγίας, σύμφωνα με τα οποία, η τράπεζα, κατά κανόνα, πρέπει

πληρωμής σε μετρητά» (cash society), όπου ο ρόλος της πίστωσης ήταν πολύ περιορισμένος. Για περισσότερα βλ. ΠΕΛΛΕΝΗ – ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ Α., «Η νέα Οδηγία 2008/48/ΕΚ για τις καταναλωτικές συμβάσεις», 2010, ΝοΒ, σελ 275 επ.

⁹⁶ Το πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας αφορά συμβάσεις πίστωσης από 200€ έως 75.000 €. Για περισσότερα βλ. ΤΑΣΙΚΑ Α., «Η ενσωμάτωση στο εσωτερικό δίκαιο προστασίας του καταναλωτή του πεδίου εφαρμογής της Οδηγίας 2008/48/ΕΚ για την καταναλωτική πίστη υπό το πρίσμα του εναρμονιστικού προτύπου», 1/2009, ΧρηΔικ, σελ. 52 επ.

⁹⁷ «τυποποιημένες ευρωπαϊκές πληροφορίες πληροφόρησης», Οδηγία 2008/48/ΕΚ, άρθρα 5§1β' και 6§1 προτελευταίο εδάφιο. Η καθιέρωση της υποχρέωσης παροχής τυποποιημένης πληροφόρησης έχει καθιερωθεί στο τομέα της ενυπόθηκης πίστης από το 2001 με την Σύσταση 2001/193/ΕΚ της Επιτροπής «σχετικά με τις προσυμβατικές πληροφορίες που πρέπει να παρέχονται σε καταναλωτές από πιστωτές που χορηγούν στεγαστικά δάνεια» και ένα χρόνο μετά με την επικύρωση του εθελοντικού Κώδικα Συμπεριφοράς κατά την προσυμβατική ενημέρωση.

να αξιολογεί την πιστοληπτική ικανότητα (creditworthiness), κατά την αρχική παροχή της πίστωσης, αλλά και σε κάθε αύξησή της, με βάση τις συνολικές υποχρεώσεις του ιδιώτη (μισθώματα, φόροι, άλλα δάνεια, κλπ.), σε συσχετισμό με περιουσία, που μπορεί να διαθέτει προς ρευστοποίηση, λαμβάνοντας υπόψη δημόσια ή ιδιωτικά έγγραφα⁹⁸, ώστε να διασφαλιστεί ότι ο αυτός θα αντέξει το βάρος της αποπληρωμής^{99 100}.

Σε εθνικό επίπεδο, ήδη, υπάρχουν ο Κώδικας Τραπεζικής Δεοντολογίας (Πράξη του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος 2501/31.10.2002¹⁰¹ για «την ενημέρωση των συναλλασσομένων με τα πιστωτικά ιδρύματα») και η ΠΔΤΕ 2577/9.3.2006, που εισάγει πλαίσιο αρχών λειτουργίας και κριτηρίων αξιολόγησης της οργάνωσης και των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου των πιστωτικών ιδρυμάτων. Περιέχει, επίσης, ειδική πρόβλεψη για την υιοθέτηση από τα πιστωτικά ιδρύματα των βέλτιστων

⁹⁸ Η συγκέντρωση πληροφοριών γίνεται κατά το στάδιο των διαπραγματεύσεων και ο ίδιος ο υποψήφιος δανειολήπτης οφείλει (ΑΚ197) να απαντήσει ειλικρινώς σε σχετικές ερωτήσεις. Για το ποια δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα και υπό ποιες προϋποθέσεις επιτρέπεται κατά τις διατάξεις του Ν.2472/1997 και τους λοιπούς κανόνες δικαίου να συνδεθούν με την αξιολόγηση της πιστοληπτικής ικανότητας, βλ. ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗ Κ., «Προσέγγιση μιας περίπτωσης ανεπίτρεπτης σύνδεσης δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα με την αξιολόγηση της πιστοληπτικής ικανότητας», 3/2010, ΧρηΔικ, σελ.311 επ.

⁹⁹ ΛΙΒΑΔΑ Χ.Κ., *Το νέο ευρωπαϊκό ρυθμιστικό πλαίσιο για την καταναλωτική πίστη, η Οδηγία 2008/48/ΕΚ για τις συμβάσεις καταναλωτικής πίστης και την κατάργηση της Οδηγίας 87/102/ΕΚ.*, ο.π., σελ 27-29.

¹⁰⁰ Η Βρετανική Ομάδα Δράσης κατά της υπερχρέωσης εκτιμά ότι υπάρχει κίνδυνος εφόσον πληρούνται οι ακόλουθες προϋποθέσεις : α) ο καταναλωτής δαπανά πάνω από το 25% του ακαθάριστου εισοδήματός του για την αποπληρωμή των πιστώσεων αποκλειόμενης της ενυπόθηκης πίστωσης που τυχόν έχει λάβει, β) ο καταναλωτής δαπανά πάνω από το 50% του ακαθάριστου εισοδήματός του περιλαμβανόμενης της ενυπόθηκης πίστωσης που τυχόν έχει λάβει, γ) ο καταναλωτής έχει ήδη λάβει τέσσερις ή περισσότερες πιστώσεις που υποχρεούται να αποπληρώσει (αποκλειόμενων της ενυπόθηκης πίστωσης, των λογαριασμών κοινής ωφέλειας και του τυχόν χρέους του από πιστωτικής κάρτα το χρέος σε σχέση με την οποία πρέπει να αποπληρώνεται εξ' ολοκλήρου κάθε μήνα), Για περισσότερα βλ. *Department of Trade and Industry (DTI)* (2003), δημοσιευμένη στην επίσημη ιστοσελίδα, <http://www.bis.gov.uk/>, σελ. 75 επ.

¹⁰¹ ΒΕΛΕΝΤΖΑ Ι., «Ενημέρωση του καταναλωτή στις τραπεζικές συμβάσεις», ΕΡΑΞΗΡΔ 2003, σελ. 487 επ.

πρακτικών, για την παροχή υπηρεσιών και προϊόντων, που προσιδιάζουν τα χαρακτηριστικά του πελάτη¹⁰².

Κρίνεται, έτσι πολύ σημαντική η δυνατότητα διαφώτισης και πληροφόρησης του εν δυνάμει πελάτη, πριν την σύναψη οποιασδήποτε τραπεζικής σύμβασης, όλων των υποχρεώσεων που θα κληθεί να εκπληρώσει. Ο καταναλωτής πρέπει να γνωρίζει το ειδικότερο περιεχόμενο των τραπεζικών συμβάσεων, τις οποίες θα συνάψει και από τις οποίες θα δεσμεύεται, κυρίως για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις, και η τράπεζα αντίστοιχα υποχρεούται στην παροχή επαρκούς πληροφόρησης¹⁰³ προς κάλυψη των αναγκών του και στην αποφυγή χρήσεως αθέμιτων εμπορικών πρακτικών, όπως η παραπλάνηση και η άσκηση πίεσης για την αποδοχή της σύμβασης, προς την επίτευξη της αποκατάστασης της πληροφοριακής συμμετρίας.

Μολονότι, ο κοινοτικός νομοθέτης είχε επισημάνει και εστίασει στον κίνδυνο από το 2008, η Οδηγία εισήχθη με την Κ.Υ.Α. Ζ1-699/2010¹⁰⁴ στην ελληνική έννομη τάξη. Ο ν.2251/1994 παρέχει ένα ισχυρό εργαλείο προστασίας, δίχως, όμως, να περιέχει εξειδικευμένες ρυθμίσεις για το ζήτημα της υπερχρέωσης. Έτσι, οι διατάξεις του Ν. 3869/2010, εντάσσονται σε ένα πλέγμα νομοθετικής προστασίας του καταναλωτή και αποτελούν κατασταλτικά και διορθωτικά μέτρα, με σκοπό την οικονομική αποκατάσταση μετά τον υπερβολικό δανεισμό και την επανάκτηση της οικονομικής του ελευθερίας. Τέλος, πρέπει να επισημανθεί ότι οι Ν.2251/94 και Ν.

¹⁰² ΠΕΡΑΚΗ Ε., «Η αρχή του “υπεύθυνου δανεισμού” και η πρόσφατη κοινοτική Οδηγία για την καταναλωτική πίστη», 3/2009, ΧρηΔικ, σελ. 357.

¹⁰³ Έχει παρατηρηθεί, ωστόσο, το φαινόμενο της υπερπληροφόρησης, η οποία αποδυναμώνει την θέση του καταναλωτή και δεν τον βοηθά να εστιάσει στα κρίσιμα σημεία. Για περισσότερα βλ. ΓΚΟΡΤΣΟΥ Χ., ο.π., σελ. 161 επ.

¹⁰⁴ ΦΕΚ 917/Β/23.06.2010.

3869/2010 είναι ανεξάρτητοι και αυτοτελείς, ακόμα και όταν ο τελευταίος χρησιμοποιεί τον όρο «πτώχευση του καταναλωτή», στο μέτρο που τα φυσικά πρόσωπα που δεν έχουν πτωχευτική ικανότητα εμπίπτουν στην έννοια του καταναλωτή του Ν.2251/94. Η έννοια, όμως, αυτή δεν είναι ασφαλής και κατάλληλη για την υπαγωγή των προσώπων στο πεδίο προστασίας του Ν.3869/2010 και κατά συνέπεια, στο πεδίο εφαρμογής εμπίπτουν φυσικά πρόσωπα χωρίς πτωχευτική ικανότητα, ανεξάρτητα της ιδιότητάς τους ως καταναλωτών.

1.4. Περαιτέρω εξειδίκευση της ρήτρας του γενικού συμφέροντος

Σύμφωνα με τις πάγιες διατυπώσεις, ο νομοθέτης και η κανονιστικός δρώσα διοίκηση μπορούν να επιβάλλουν περιορισμούς στην προστατευόμενη οικονομική ελευθερία, εφ' όσον οι περιορισμοί αυτοί, ορίζονται με γενικά και αντικειμενικά κριτήρια, δικαιολογούνται από λόγους δημοσίου ή κοινωνικού συμφέροντος και είναι συναφείς προς το αντικείμενο της ρύθμισης^{105 106}.

Το δημόσιο συμφέρον δεν αποτελεί προκαθορισμένη και προσδιορισμένη έννοια, αλλά αόριστη, στην οποία ενσωματώνονται οι συνταγματικές αξίες¹⁰⁷ και

¹⁰⁵ ΧΡΥΣΟΓΟΝΟΥ Κ., Συνταγματικό Δίκαιο, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2002, σελ.85-98, ΚΑΨΑΛΗ Β., «Δημόσιο συμφέρον και έλεγχος συνταγματικότητας στο πλαίσιο της οικονομικής ελευθερίας», 38/2008, ΔτΑ, σελ.519.

¹⁰⁶ Έχει κριθεί, μεταξύ άλλων, (...) Νομοθετική επέμβαση στην εξέλιξη συνεστημένης συμβατικής σχέσης συνιστά εξαιρετικό μέτρο και δικαιολογείται για σοβαρούς λόγους δημοσίου συμφέροντος όπως είναι η βλάβη της εθνικής οικονομίας. (...)Το εξαιρετικό όμως αυτό νομοθετικό μέτρο, ως εκ της φύσεως του δικαιολογητικού λόγου της επιβολής του (βλαπτικοί για την εθνική οικονομία συμβατικοί όροι), πρέπει να προβλέπεται με βάση γενικά, αντικειμενικά και πρόσφορα κριτήρια και να λαμβάνεται στο πλαίσιο της αρχής της αναλογικότητας σε εύλογο από την κατάρτιση της συμβάσεως χρόνο. Βλ. ΣτΕ 1910/2011, ΑΡΧΝ/2001 σελ. 690 επ.

¹⁰⁷ BENIZEΛΟΥ Ε., *Το γενικό συμφέρον και οι περιορισμοί των συνταγματικών δικαιωμάτων. Κριτική προσέγγιση των τάσεων της νομολογίας*, Εκδόσεις Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, 1990 σελ. 32.

αναφέρεται στα άμεσα συμφέροντα του κοινωνικού συνόλου. Για την ανίχνευση του σκοπού του δημοσίου συμφέροντος θα πρέπει να ανευρεθεί η σύνδεσή του με το περιεχόμενο του Συντάγματος και να αξιολογηθεί, ώστε να διαπιστωθεί αν είναι άξιο προστασίας από συνταγματική σκοπιά. Όπως, εύστοχα το έχει τονίσει ο Μανιτάκης¹⁰⁸, η μόνη δυνατότητα περιστολής του δικαιώματος των συνταγματικών ελευθεριών για λόγους δημοσίου συμφέροντος, προσφέρει «η αποδοχή της άποψης ότι το γενικό συμφέρον, μέσα στη γενικότητα του περιεχομένου του, περικλείει κάθε φορά αρχές που συνάγονται από το ίδιο το Σύνταγμα».

Η νομολογία αρκείται συχνά στην επίκληση του δημοσίου συμφέροντος, για να χαρακτηρίσει ως συνταγματικό ένα περιορισμό ατομικού δικαιώματος. Πρόκειται για μία αόριστη έννοια, η οποία κατά τρόπο έμμεσο και σαφέστατο, τυποποιείται συνταγματικά, με πολυδύναμη και δυναμική λειτουργία, με τελικό αποτέλεσμα τον προσδιορισμό του πεδίου προστασίας της οικονομικής ελευθερίας, καθορίζοντας τον βαθμό ανεκτής διείσδυσης του νομοθέτη¹⁰⁹. Το δημόσιο συμφέρον έχει διφυή έως αντιφατική λειτουργία, καθώς συντελεί στην ταυτόχρονη διεύρυνση και περιστολή των εξουσιών του νομοθέτη και της διοίκησης, ως μέτρο στάθμισης της νομιμότητας ή της συνταγματικότητας των πολιτειακών πράξεων¹¹⁰.

Ο Δαγτόγλου¹¹¹ υποστηρίζει ότι μια τέτοια γενική και αόριστη επίκληση του δημοσίου συμφέροντος το θέτει υπεράνω του Συντάγματος και αποδυναμώνει τα ατομικά δικαιώματα, καθώς καθίσταται ένας υπολανθάνων κοινωνικός περιορισμός

¹⁰⁸ ΜΑΝΙΤΑΚΗ Α. «Η συνταγματική αρχή της ισότητας και η έννοια του γενικού συμφέροντος», 1978, ΤοΣ, σελ.444.

¹⁰⁹ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ Ε., *Το γενικό συμφέρον και οι περιορισμοί των συνταγματικών δικαιωμάτων. Κριτική προσέγγιση των τάσεων της νομολογίας*, ο.π., σελ. 77.

¹¹⁰ ΜΑΝΙΤΑΚΗ Α., «Η συνταγματική αρχή της ισότητας και η έννοια του γενικού συμφέροντος», ο.π., σελ. 464.

¹¹¹ ΔΑΓΤΟΓΛΟΥ Π.Δ., ο.π., σελ. 995.

στην άσκησή τους. Ο Βενιζέλος¹¹², επισημαίνει τον κίνδυνο της ερμηνευτικής υπεκφυγής και αυθαιρεσίας, που χαρακτηρίζει πολλάκις την νομολογία, κατά την οποία το δημόσιο συμφέρον καθίσταται ένα νομολογιακό στερεότυπο, δίχως ανάλυση του δικανικού συλλογισμού και μετατρέπεται σε στείρα ταυτολογία, στερώντας, από την απόφαση, την αναγκαία αιτιολογία. Το δημόσιο συμφέρον παρεισφρύει ξαφνικά ως περιορισμός, χωρίς να δεσμεύεται από τους περιορισμούς των περιορισμών και τον πυρήνα του δικαιώματος, ως έννοια συνώνυμη με την ύπαρξη διαφορετικών πραγματικών και νομικών καταστάσεων που δικαιολογούν αποκλίσεις. Ο Ανδρουλάκης¹¹³, ωστόσο, απαντά αρνητικά στο ερώτημα, αν η επίκληση του δημοσίου συμφέροντος μπορεί να αποτελέσει προκάλυμμα ευρύτερων περιορισμών των ατομικών εν γένει δικαιωμάτων, με βασικό επιχείρημα την αναφορά στο κοινωνικό κράτος δικαίου και την οριοθέτηση του περιεχομένου της οικονομικής ελευθερίας μέσω της αρχής της αναλογικότητας.

Στην περίπτωση του νόμου για τα υπερχρεωμένα φυσικά πρόσωπα, το δημόσιο συμφέρον περιβάλλεται συνταγματικού μανδύα και καθιστά επιτρεπτό τον περιορισμό του ατομικού δικαιώματος της επιχειρηματικής ελευθερίας των πιστωτικών ιδρυμάτων. Αναλύεται στην αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου (25§1 Σ), στην προστασία του αξιοπρεπούς ορίου διαβίωσης (2§1 Σ), στην προστασία της εθνικής οικονομίας μέσω της διάσωσης του τραπεζικού τομέα (106 Σ) και στην προστασία της προσωπικότητας του οφειλέτη (5§1 Σ). Εν τούτοις, η αιτιολογική έκθεση του νόμου αναφέρει ότι οι νομοθετικές ρυθμίσεις περιορίζουν

¹¹² BENIZEΛΟΥ Ε., *Το γενικό συμφέρον και οι περιορισμοί των συνταγματικών δικαιωμάτων. Κριτική προσέγγιση των τάσεων της νομολογίας*, ο.π., σελ. 185-186.

¹¹³ ΑΝΔΡΟΥΛΑΚΗ Β., «Σκέψεις γύρω από τον δικαστικό έλεγχο της ρυθμιστικής παρέμβασης του κράτους στην οικονομία», δημοσιευμένο στον ιστότοπο <http://www.constitutionalism.gr/html/ent/712/ent.1712.asp>, σελ.4.

την επιχειρηματική ελευθερία των πιστωτικών ιδρυμάτων με γνώμονα και το γενικό συμφέρον, το οποίο εξειδικεύεται στην προσπάθεια επανένταξης του υπερχρεωμένου πολίτη στην οικονομική και κοινωνική ζωή, με την εξάλειψη των χρεών που αδυνατεί να αποπληρώσει, λόγω των δυσμενών συνεπειών που βιώνει με την οικονομική κρίση.

Ακολούθως, η οικονομική κρίση παρουσιάζεται ως παράγοντας επαναξιολόγησης και, εκ νέου, οριοθέτησης της έννοιας του δημοσίου συμφέροντος, που αναλύεται στην δημοσιονομική σταθερότητα και πειθαρχία, επιδιωκόμενη από όλα τα κράτη μέλη της ευρωπαϊκής ένωσης¹¹⁴. Η ανάγκη αντιμετώπισης της δημοσιονομικής κρίσης έχει «μεγεθύνει» το δημόσιο συμφέρον, το οποίο προβάλλεται υπερθετικά, ως υπέρτατο ή επιτακτικό ή με άλλους παρεμφερείς χαρακτηρισμούς¹¹⁵. Επιπλέον, έχει παρατηρηθεί τα τελευταία έτη, η εισαγωγή, μέσω της νομολογίας του ΣτΕ¹¹⁶, ενός δικαίου ανάγκης contra

¹¹⁴ ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ Κ., «Το δημόσιο συμφέρον υπό το πρίσμα της οικονομικής κρίσης», τ.1, 2012, ΕφημΔΔ, σελ. 101.

¹¹⁵ «Η ανάδειξη και επίκληση “ενός μείζονος εθνικού συμφέροντος σκοπού, εκείνου της διασφάλισης της δημοσιονομικής ισορροπίας αρχικά ήδη δε της αποτροπής της οικονομικής κατάρρευσης της χώρας” ή σε πιο δραματικό τόνο, ότι “η χώρα βρίσκεται σε περίοδο έκτακτης ανάγκης”, γενικότερα η επίκληση στη δημοσιονομική σωτηρία της πατρίδας, κάτι σαν *salus fiscalis populi*, φαίνεται να μπορούν να δικαιολογήσουν βαθύτερους και εντονότερους περιορισμούς των δικαιωμάτων σε σχέση με εκείνους που γίνονται ανεκτοί σε περιόδους ομαλότητας και κανονικότητας», Βλ. ΚΑΪΔΑΤΖΗ Α., «“Μεγάλη πολιτική” και ασθενής δικαστικός έλεγχος. Συνταγματικά ζητήματα και ζητήματα συνταγματικότητας στο “Μνημόνιο”», δημοσιευμένο στον ιστότοπο www.constitutionalism.gr, σελ. 20-21.

¹¹⁶ Για παράδειγμα, παρατίθεται ένα απόσπασμα της απόφασης του ΣτΕ 2086/2012 (Α' Δημοσίευση ΝΟΜΟΣ) (...) Και τούτο, διότι, με το άρθρο πέμπτο του Ν.3845/2010, επιβάλλεται έκτακτη εφάπαξ φορολογική επιβάρυνση στις οικονομικά ισχυρότερες επιχειρήσεις και μάλιστα με προοδευτικούς συντελεστές ανάλογα με το ύψος του συνολικού καθαρού εισοδήματος ή των καθαρών κερδών αυτών και με τη ρητή πρόβλεψη περιορισμού του ποσού της έκτακτης εισφοράς, ώστε το υπόλοιπο του εναπομείναντος εισοδήματος να μην είναι κατώτερο των 100.000€, προκειμένου να προστατευθεί, όπως αναφέρεται και στην αιτιολογική έκθεση του ως ανω νόμου, το υπέρτερο δημόσιο συμφέρον, που υπό τις παρούσες πρωτόγνωρες ιστορικά δυσμενείς συνθήκες της οικονομίας είναι και εθνικό συμφέρον εξασφαλιζομένης, κατ' αυτόν τον τρόπο, δίκαιης

consitutionem, το οποίο ανατρέπει το γράμμα και την ιστορική ερμηνεία των διατάξεων του Συντάγματος¹¹⁷. Στην περίπτωση του Ν.3869/2010, όμως, η οικονομική κρίση στάθηκε η αφορμή και όχι η κύρια αιτία ψήφισης και ο νομοθέτης προσπάθησε να υιοθετήσει τις βέλτιστες διατάξεις αλλοδαπών εννόμων τάξεων που ίσχυαν, ήδη, πολλά χρόνια πριν.

Σοβαρό θέμα ανακύπτει με τις ρυθμίσεις, βάσει των οποίων επιχειρείται επέμβαση στις απαιτήσεις των πιστωτών. Με την διάταξη του άρθρου 7§3 του Ν.3869/2010, το δικαστήριο υποκαθιστά την έλλειψη συγκατάθεσης πιστωτών στο υποβαλλόμενο από τον οφειλέτη σχέδιο διευθέτησης οφειλών. Με την διάταξη του άρθρου 8, το δικαστήριο με απόφασή του ρυθμίζει το χρέος ορίζοντας μηνιαίες καταβολές για διάστημα τεσσάρων ετών, με την απαλλαγή του οφειλέτη από μέρος αυτού ή ακόμα και κατά την διάταξη του άρθρου 11, με την απαλλαγή από ολόκληρο το χρέος του. Καθίσταται εμφανές, ότι οι απαιτήσεις των πιστωτών επηρεάζονται¹¹⁸, ωστόσο, η προστασία των ενοχικών απαιτήσεων μέσω του 17 του Συντάγματος και του άρθρου 1 του ΠΠΠ ΕΣΔΑ, οριοθετείται από την υπεροχή του γενικού συμφέροντος¹¹⁹, που εξειδικεύεται στην επανάκτηση της αγοραστικής

ισορροπίας μεταξύ του γενικού συμφέροντος και του σεβασμού της περιουσίας των ως άνω νομικών προσώπων. Έχουν εκδοθεί και άλλες με σημαντικότερη την ΣτΕ 1620/2011.

¹¹⁷ ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ Κ., ο.π., σελ. 105.

¹¹⁸ Είχε διατυπωθεί παλαιότερα η άποψη ότι οι μέτοχοι δεν είναι φορείς του δικαιώματος της ελεύθερης επιχειρηματικής δραστηριότητας παρά μόνο κατ' αντανάκλαση, η κρατούσα όμως σήμερα αντίληψη δέχεται τους μετόχους ως υποκείμενα της οικονομικής ελευθερίας, καθώς το αντίθετο κρίνεται λογικά άτοπο, ξένο προς την επιχειρηματική πραγματικότητα και αποθαρρυντικός παράγοντας ίδρυσης ανωνύμων εταιριών. Βλ. ΜΑΝΕΣΗ Α., ΜΑΝΙΤΑΚΗ Α. «Κρατικός παρεμβατισμός και Σύνταγμα. Έλεγχος Τραπεζών βάσει α.ν. 1665/1971 και 431/1976», 1981, ΝοΒ, σελ. 1210-1211.

¹¹⁹ Στην απόφαση του ΕΔΔΑ Ιερές Μονές κατά Ελλάδος, κρίθηκε ότι ακόμη και η μη καταβολή αποζημίωσης μπορεί να δικαιολογηθεί υπό το άρθρο 1 του ΠΠΠ της ΕΣΔΑ σε εξαιρετικές περιπτώσεις.

δύναμης των ιδιωτών¹²⁰. Η μέριμνα της διευθέτησης του φαινομένου της υπερχρεώσεως επιτάσσεται για λόγους δημοσίου συμφέροντος, που ανάγονται στην επανάκτηση της καταναλωτικής δύναμης των ιδιωτών για την εύρυθμη λειτουργία της οικονομίας, στην αποφυγή περιθωριοποίησης και εμφάνισης αντικοινωνικών συμπεριφορών και στην υποχρέωση σεβασμού της αξίας του οφειλέτη ως ανθρώπου¹²¹.

Πρέπει, περαιτέρω, να εξεταστεί εάν πληρούνται οι προϋποθέσεις που τίθενται από την γενική θεωρία για τους περιορισμούς των ατομικών δικαιωμάτων, *πρώτον*, αν είναι πρόσφοροι για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού, *δεύτερον*, αν πληρούν το αναγκαίου μέτρο προς επίτευξη του απαιτητού αποτελέσματος και *τρίτον*, αν πληρούν το όριο της αναλογικότητας, σε σχέση με την ανάγκη να τεθεί ο συγκεκριμένος περιορισμός.

Οι ρυθμίσεις του νόμου δεν κρίνονται αντισυνταγματικές, διότι δεν επεμβαίνουν δραστικά στο περιεχόμενο των ενοχικών απαιτήσεων των πιστωτών, παρά την βούληση των τελευταίων, οσάκις πρέπει να προστατευτούν τα συμφέροντα των καταχρεωμένων οφειλετών ως καταναλωτών, οι οποίοι θέλουν να επανέλθουν στην ομαλή κοινωνική και οικονομική ζωή¹²² και στις επιταγές του κοινωνικού κράτους δικαίου. Επομένως, οι περιορισμοί της ιδιωτικής αυτονομίας των μερών κρίνονται κατάλληλοι και πρόσφοροι για να αντιμετωπίσουν το κοινωνικό πρόβλημα της υπερχρέωσης και συγχρόνως πληρούνται οι όροι της αρχής

¹²⁰ ΚΡΗΤΙΚΟΥ Α., *Ρύθμιση των οφειλών υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων*, Εκδόσεις Π.Ν.Σάκκουλα, Δίκαιο και Οικονομία, 2012, σελ. 22.

¹²¹ ΒΕΝΙΕΡΗ Ι./ΚΑΤΣΑ Θ., *Εφαρμογή του Ν.3869/2010 για τα υπερχρεωμένα φυσικά πρόσωπα*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2011, σελ. 20, ΣΠΥΡΙΔΑΚΗ Ι./ΓΕΩΡΓΙΑΚΑΚΗ Ε., *Ρύθμιση οφειλών υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων*, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, 2011, σελ. 16.

¹²² ΚΡΗΤΙΚΟΥ Α., ο.π., σελ. 24.

της αναλογικότητας, με την παροχή δυνατότητας στους πιστωτές να εκθέσουν τις απόψεις τους. Η εξαιρετική ρύθμιση σχετικά με τις μηδενικές καταβολές (άρθρο 8§5) δεν είναι υποχρέωση του δικαστηρίου, αλλά δυνατότητα, και αφορά περιπτώσεις, στις οποίες ο οφειλέτης λόγω αντικειμενικών συνθηκών αδυνατεί να ικανοποιήσει έστω και κατ' ελάχιστον τους πιστωτές του. Σημειώνεται ότι η απόφαση που τον απαλλάσσει, μπορεί να επαναπροσδιορισθεί με πρωτοβουλία του οφειλέτη ή του πιστωτή.

Και στην Γερμανία¹²³ ανέκυψε θέμα σχετικά με την συνταγματικότητα των ρυθμίσεων και επικράτησε στην θεωρία η άποψη, ότι η εξισορρόπηση του δικαιώματος της ιδιοκτησίας με την συνταγματικά κατοχυρωμένη αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου, με την αρχή της αναλογικότητας και με το δικαίωμα σεβασμού της αξίας του ανθρώπου, καθιστά επιτρεπτή την αναδιαμόρφωση των περιεχομένων των δικαιωμάτων δανειστή και οφειλέτη στο τέλος της εξυγιαντικής και εκκαθαριστικής διαδικασίας για το υπερχρεωμένο πρόσωπο. Σχετικά με την συνταγματικότητα του νόμου, επικράτησε τελικώς η άποψη ότι οι σχετικές ρυθμίσεις του γερμανικού νόμου είναι συνταγματικές, καθώς αποτελούν επιτρεπτό καθορισμό του περιεχομένου και των ορίων δικαιωμάτων των πιστωτών, που κατά τρόπον ισόρροπο, λαμβάνει υπόψη τα συμφέροντα των εμπλεκομένων μερών και καθορίζει επαρκή μέτρα για την τυχόν κατάχρηση της διαδικασίας εκ μέρους ανειλικρινών και ανέντιμων οφειλετών¹²⁴.

¹²³ Βλ. Wenzel σε KUBLER/PRUTTING, *Kommentar zur Insolvenzordnung* § 286. αρ. 56. Το Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο έχει μέχρι σήμερα απορρίψει τρεις προσφυγές που επεκαλούντο αντισυνταγματικότητα της απαλλαγής με κρίσεις που συμβαδίζουν με τα επιχειρήματα της κρατούσας, στην θεωρία, γνώμης. Ενδεικτικά παρατίθενται αποσπάσματα των αποφάσεων στο άρθρο του ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ Μ., «Ρύθμιση οφειλών υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων», ο.π., σελ. 184, υπ. 10.

¹²⁴ KREFT/LANFERMANN, *Insolvenzordnung*, (2008), Vor §286, π.αρ. 13 επ.

Μέσα από την σύγκρουση του ατομικού δικαιώματος με το δημόσιο συμφέρον, το τελευταίο σταθμίζεται και εξειδικεύεται με τις ρυθμίσεις του νόμου. Η διατήρηση των απαιτήσεων, ακόμα και περιορισμένης οικονομικής αξίας, θα λειτουργούσε ως αντικίνητρο παραγωγικής συμπεριφοράς, αφού ο οφειλέτης δεν θα επιθυμούσε να εργάζεται, ενόσω γνωρίζει ότι τα εισοδήματά του από την εργασία του θα εξοφλούν τις υποχρεώσεις του. Επιδιώκεται, επομένως, ο «εξανθρωπισμός» του δικαίου της αναγκαστικής εκτέλεσης και η απαλλαγή του κοινωνικά ασθενούς μέρους με την ελπίδα σε μια νέα αρχή, χωρίς βάρη του παρελθόντος¹²⁵. Η απαλλαγή από τα χρέη δεν είναι μόνο η αρχή, αλλά και η κατάληξη μιας τετραετούς εκκαθαριστικής και εξυγιαντικής διαδικασίας και εντάσσεται στο πλέγμα των λοιπών προστατευτικών, για τον οφειλέτη, ρυθμίσεων, ως θεμιτές παρεμβάσεις στην ιδιοκτησία και στην επαγγελματική ελευθερία των πιστωτικών ιδρυμάτων για τους λόγους που αναλύθηκαν παραπάνω.

¹²⁵ ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ Μ., «Ρύθμιση οφειλών υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων», ο.π., σελ. 185-186.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

2. Το παγκόσμιο και διαχρονικό πρόβλημα της υπερχρέωσης

Η ιστορία επαναλαμβάνεται

Το φαινόμενο της υπερχρέωσης εμφανίζεται από την εποχή της κλασικής αρχαιότητας. Πριν από 2.500 χρόνια, ο Σόλων, θέσπισε την σεισάχθεια, για να βελτιώσει την ζωή των Αθηναίων, οι οποίοι, είτε είχαν γίνει δούλοι, αφού δανείζονταν με εμπράγματα ασφάλεια το ίδιο τους το σώμα, είτε είχαν υποθηκεύσει τη γη τους και κινδύνευαν να την χάσουν, λόγω της αδυναμίας τους να αποπληρώσουν τις απαιτήσεις των δανειστών τους, είτε, τέλος, αναγκάζονταν να ξενιτευτούν για να αποφύγουν την δουλεία. Ο Σόλων κατήργησε την εμπράγματα ασφάλεια του σώματος και διέγραψε μεγάλο μέρος των χρεών των Αθηναίων, με σκοπό την ανάκτηση της χαμένης αξιοπρέπειας και ελευθερίας¹²⁶.

Η πιο σύγχρονη και γνωστή πρωτοβουλία αντιμετώπισης της υπερχρέωσης, είναι αυτή του Αμερικανού Προέδρου Ρούσβελτ, ο οποίος, στις 13 Απριλίου του 1933, απηύθυνε ένα σύντομο μήνυμα στο Κογκρέσο, σχετικά με την εισαγωγή ενός νόμου στα πλαίσια του New Deal που θα προστάτευε τα μικρά νοικοκυριά από την χρεοκοπία, ανακουφίζοντας σημαντικό μέρος των χρεών, λόγω των υπερβολικών τόκων, ανακηρύσσοντας παράλληλα, ότι επρόκειτο για μια εθνική πολιτική προστασίας μικρών ιδιοκτησιών¹²⁷. Την δεκαετία του '30, στα αστικά κέντρα, περίπου χίλιες κατοικίες κατάσχονταν, λόγω ανεξόφλητων δανείων καθημερινά και

¹²⁶ ΠΑΠΑΡΣΕΝΙΟΥ Π., «Η υπερχρέωση των ιδιωτών κατά το Ν.3869/2010», 10/2011, ΕφΑΔ, σελ.923.

¹²⁷ HARRISS LOWELL C., *History and Policies of the Home Owners' Loan Corporation*, UMI, 1951, σελ. 9.

στην περιφέρεια ένα στα οκτώ αγροκτήματα απειλούνταν άμεσα με κατάσχεση, λόγω των χρεών προς τις τράπεζες. Σε 100.000 υπολογίζονταν οι κάτοικοι της πόλης που είχαν υποστεί έξωση από τις οικίες τους, λόγω της αδυναμίας εξόφλησης στεγαστικών δανείων ή πληρωμής του ενοικίου, και το μεγαλύτερο πάρκο της Νέας Υόρκης, το Σέντραλ Παρκ, είχε γίνει η μόνιμη κατοικία για πολλές χιλιάδες από αυτούς¹²⁸.

Στις 13 Ιουνίου ψηφίστηκε το νομοσχέδιο για την προστασία των ιδιωτών δανειοληπτών, που κινδύνευαν με εξώσεις από τα υποθηκευμένα σπίτια τους, γνωστό ως Home Owner's Loan Act ή Homeowners Refinancing Act. Για τον σκοπό αυτό, δημιουργήθηκαν δύο διακριτές υπηρεσίες, μία για την υποστήριξη των αστικών και μία για την υποστήριξη των αγροτικών πληθυσμών. Η Υπηρεσία Στεγαστικών Δανείων (Home Owner's Loan Corporation) ιδρύθηκε το 1933, και συνέβαλε καταλυτικά στην αναχρηματοδότηση, με ευνοϊκούς όρους, των στεγαστικών δανείων των φτωχότερων οικογενειών, καθώς και στην επιμήκυνση της περιόδου αποπληρωμής τους. Είναι χαρακτηριστικό ότι μέσα σε ελάχιστο χρονικό διάστημα από την ίδρυσή της, η υπηρεσία βρέθηκε να εξυπηρετεί περί το 20% των ενυπόθηκων δανείων των αστικών πληθυσμών της χώρας. Παρατηρείται, λοιπόν, ότι το δόγμα του *laissez faire*, υποχώρησε μπροστά στις δυσμενείς κοινωνικές και οικονομικές εξελίξεις, προκειμένου να βελτιωθεί η προσωπική κατάσταση των κατοίκων των Η.Π.Α. και της αμερικανικής οικονομίας, εν γένει. Βρήκε αρκετή αντίσταση από τους δικαστές του Supreme Court, οι οποίοι, τα πρώτα χρόνια, ακύρωναν τις νομοθετικές ρυθμίσεις του New Deal, ωστόσο, αργότερα,

¹²⁸ Βλ. ΠΑΠΠΑ Γ., *Αναζητώντας το ελληνικό New Deal*, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2009, σελ. 15-16, 30.

έγινε αποδεκτό από δικαστές που ερμήνευαν το Σύνταγμα με ελαστικότερο τρόπο και δεχόντουσαν την παρέμβαση της πολιτικής εξουσίας, για την εξυπηρέτηση σπουδαίων λόγων δημοσίου συμφέροντος, όπως εν προκειμένω, την ανακούφιση των χρεών των μικρών νοικοκυριών¹²⁹.

Στην Ελλάδα, την εποχή πριν το κραχ, είχε σημειωθεί εκρηκτική αύξηση του δανεισμού των νοικοκυριών, η οποία καλύφθηκε, ως προς τις συνέπειες της, από την αλόγιστη προσφορά φθηνού χρήματος, από μέρους των τραπεζών, προς τα νοικοκυριά για μια ολόκληρη δεκαετία, εξέλιξη εξαιρετικά αρνητική, διότι, αφ' ενός, επέτρεψε στους πολίτες να εξακολουθήσουν να καταναλώνουν αλόγιστα, ακόμη και σε επίπεδα πολλαπλάσια του εισοδήματός τους για μεγάλο χρονικό διάστημα, και αφ' ετέρου, τους κατέστησε εξαιρετικά ευάλωτους σε αρνητικές οικονομικές συγκυρίες, συνοδευόμενη από μείωση του κυκλοφορούντος χρήματος, άρα και αδυναμία αποπληρωμής των χρεών τους. Συνεπώς, η κατανάλωση εξακολούθησε να αυξάνεται, αλλά βασίστηκε, ως επί το πλείστον, στη ραγδαία επέκταση της πίστωσης, κάτι που δεν μπορούσε να διαρκέσει επ' αόριστον. Όταν ανέκυψε η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση, τα χρεωμένα νοικοκυριά και οι χρεωμένες επιχειρήσεις ήλθαν αντιμέτωπες με την απροθυμία των τραπεζών να τις δανείσουν περαιτέρω¹³⁰.

Για τους εμπόρους η λύση δόθηκε με τις διατάξεις περί πτώχευσης του Εμπορικού Νόμου (Β.Δ. 19-4-1835), θεσπισμένος επί Όθωνος, βασισμένο στον Γαλλικό Εμπορικό Κώδικα (Code de Commerce), ενώ πριν την εισαγωγή του

¹²⁹ ΓΕΡΑΠΕΤΡΙΤΗ Γ. «Ο έλεγχος των οικονομικών επιλογών από τον δικαστή: Προβολές του *New Deal*», δημοσιευμένο στον ιστότοπο www.constitutionalism.gr και τ.3, 2011, ΕφημΔΔ σελ.468.

¹³⁰ Βλ. ΠΑΠΠΑ Γ., ο.π., σελ. 53-54, 56.

Εμπορικού Νόμου, ίσχυαν οι διατάξεις του Ρωμαϊκού Δικαίου και συγκεκριμένα ο θεσμός της «εκτάσεως» (cession bonorum) για εμπόρους και είχε ως συνέπεια την διάθεση της κινητής και ακίνητης περιουσίας του οφειλέτη, προς την ικανοποίηση των πιστωτών. Η μοναδική ρύθμιση για μη εμπόρους ήταν η διάταξη του άρθρου 548 του Εμπορικού Νόμου, μέχρι την θέσπιση του πρώτου νομοθετήματος, του Ν.677/1937 με μεταγενέστερες τροποποιήσεις (ν.807/1937, 949/1937, 964/1937), ο οποίος θέσπιζε ένα ευνοϊκότερο για τους αγρότες πλαίσιο αναφορικά με την αποπληρωμή των χρεών¹³¹.

Υπερχρέωση – Ένα πρόβλημα με πολλές διαστάσεις

Πρόβλημα υπερχρέωσης¹³² υπάρχει όταν, μετά την αφαίρεση των αναγκαίων δαπανών διαβίωσης, το απομένον υπόλοιπο εισοδήματος δεν επαρκεί, για την, σε εύλογο χρόνο, εκπλήρωση πληρωμής των ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων του

¹³¹ Σύμφωνα με τον Ν. 677/1937 : α) καταργήθηκαν οι μέχρι τότε οφειλόμενοι τόκοι, β) η εξόφληση του χρέους κατανεμήθηκε σε μια μεγαλύτερη χρονική περίοδο, γ) το επιτόκιο δανεισμού μειώθηκε και τέλος, δ) το χρέος καταργούνταν αυτόματα για το τμήμα εκείνο που υπερέβαινε το 60% της περιουσίας του οφειλέτη: ΒΕΡΓΟΠΟΥΛΟΥ Κ., *Το αγροτικό ζήτημα στην Ελλάδα: Η κοινωνική ενσωμάτωση της γεωργίας*, Εκδόσεις Εξάντας, Αθήνα 1975, σελ. 184.

¹³² Μία ενδεικτική καταγραφή των «εθνικών» ορισμών της υπερχρέωσης αναδεικνύει την διαφοροποιημένη έμφαση που αποδίδει κάθε κράτος στις επιμέρους διαστάσεις του φαινομένου ανάλογα με τις οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικοδιοικητικές του ιδιαιτερότητες. Στην *Ιρλανδία*, η υπερχρέωση είναι η ανισορροπία ανάμεσα στο εισόδημα και τα έξοδα η οποία προκύπτει όταν τα έξοδα υπερβαίνουν τα έσοδα και το έλλειμμα δεν μπορεί να καλυφθεί. Στο *Ηνωμένο Βασίλειο* είναι η περίπτωση κατά την οποία ο οφειλέτης είναι πιθανόν να αντιμετωπίσει αυξανόμενα (και πολλαπλά) χρέη από τα οποία δυσκολεύεται να απαλλαγεί, οδηγούμενος τελικά στην χρεοκοπία. Στο *Βέλγιο*, υπερχρεωμένοι είναι οι άνθρωποι με ληξιπρόθεσμες οφειλές που αφορούν καταναλωτικές πιστώσεις και στεγαστικά δάνεια, ενώ στην *Γαλλία* η υπερχρέωση παρουσιάζεται όταν η μηνιαία αποπληρωμή χρεών απαιτεί το 30% του διαθέσιμου εισοδήματος του νοικοκυριού. Τέλος στην *Γερμανία*, η υπερχρέωση είναι η αποτυχία εξυπηρέτησης υποχρεώσεων αποπληρωμής που οδηγεί στην οικονομική και ψυχοκοινωνική αποσταθεροποίηση των οφειλετών. Ενδεικτικοί ορισμοί της υπερχρέωσης σε κράτη-μέλη της Ε.Ε., βλ. KORZACK, D., (2004) *Money advice and budgeting service: A Synthesis Report on the peer review meeting held in Cork, 18-19 November 2004*, European Commission DG Employment, Social Affairs and Equal Opportunities, Brussels, δημοσιευμένο στον ιστότοπο <http://www.peer-review-social-inclusion.eu/>.

οφειλέτη¹³³. Αν και στο παρελθόν, η αμιγώς οικονομική ερμηνεία του φαινομένου της υπερχρέωσης είχε ως αποτέλεσμα την εννοιολογική της ταύτιση με τον υπερκαταναλωτισμό, τα τελευταία χρόνια οι δύο αυτές έννοιες δεν θεωρούνται πλέον ταυτόσημες. Η σαφής διάκριση μεταξύ των δύο όρων, που γίνεται πλέον κοινά αποδεκτή στην διεθνή θεωρητική συζήτηση, τεκμηριώνεται από τα διαθέσιμα ερευνητικά δεδομένα, που αναδεικνύουν μία ισχυρή συσχέτιση μεταξύ του κινδύνου της υπερχρέωσης και συγκεκριμένων κοινωνικών, δημογραφικών και οικονομικών παραγόντων.

Η ροπή των ιδιωτών προς την υπερχρέωση εξηγείται με ψυχολογικούς όρους, με βάση τα πορίσματα της επιστήμης της χρηματοοικονομικής συμπεριφοράς (behavioral finance)¹³⁴. Ο ιδιώτης δεν θεωρείται πάντα ορθολογικός επενδυτής, με σκοπό το μέγιστο όφελος, γι' αυτό και οι επιλογές του δεν δύνανται να αναλυθούν με όρους αποτελεσματικής αγοράς (market efficiency hypothesis). Οι αποφάσεις τους, λαμβάνονται με μεροληψία και παρορμητισμό, χωρίς σωστή αξιολόγηση πληροφοριών, ενώ υποτιμούν τον κίνδυνο από την μη αποπληρωμή των οφειλών¹³⁵. Ωστόσο, υπερχρεωμένα, φυσικά πρόσωπα μπορεί να είναι και πολίτες που ενεργώντας με σύνεση στο παρελθόν και διαμορφώνοντας έναν εφικτό και εφαρμόσιμο οικονομικό και οικογενειακό προγραμματισμό προχώρησαν σε σύναψη στεγαστικών ή επισκευαστικών δανείων.

¹³³ ΚΡΗΤΙΚΟΥ Α., ο.π., σελ 20.

¹³⁴ Βλ. BENIEPH Ι./ΚΑΤΣΑ Θ., ο.π., σελ. 3-4. Για περισσότερη ανάλυση βλ. HANSON/ KYSAR, Taking «Behavioralism Seriously : The problem of market manipulation», 1999, 74, New York University Law Review, σελ.630, JOLLS/SUSTEIN/THALER, «A Behavioral approach to Law and Economics», 1998, 50, Stanford Law Review, σελ. 1471, GROS/SOYLELES, «Do liquidity constraints and interests rates matter for consumer behavior? Evidence from Credit Data», 2002, Quaterly Journal of Economis, σελ. 149 επ.

¹³⁵ Όταν η χορηγούμενη πίστωση στερείται εξασφάλισης, ή όταν η εξόφληση του δανειακού κεφαλαίου δεν ακολουθεί ένα αυστηρώς προδιαγεγραμμένο πρόγραμμα αποπληρωμών.

Έρευνα της Ένωσης Καταναλωτών Ποιότητας Ζωής¹³⁶ έδειξε, ότι ποσοστό 52,3% των δανειοληπτών, υποστηρίζει ότι η σημαντικότερη αιτία για την κατάσταση της υπερχρέωσης αποδίδεται στις μεθόδους δανεισμού των τραπεζών, δεύτερη αιτία (32,6%) αναφέρεται ένα απρόβλεπτο γεγονός που συνέβη στη ζωή των οφειλετών, όπως απώλεια εργασίας, αρρώστια, θάνατος. Ως τρίτη αιτία (20,7%) παρουσιάζονται οι μέθοδοι προσέγγισης των τραπεζών, ποσοστό 15,4% αναφέρθηκε στην οικονομική πολιτική της κυβέρνησης και 8,9% δήλωσε ότι για την κατάστασή τους ευθύνεται η καταναλωτική συμπεριφορά τους. Όσον αφορά στις προσωπικές αιτίες, τα υψηλότερα ποσοστά συγκεντρώνουν, το υψηλό επιτόκιο των καρτών και των δανείων (61,6%), η ανακύκλωση των οφειλών τους (55,7%), η μείωση των αποδοχών τους (45,1%), η απώλεια εργασίας τους (35,3%). Επίσης στους βασικούς λόγους περιλαμβάνεται η αύξηση του πιστωτικού ορίου εν αγνοία των καταναλωτών (31%), η αρρώστια, ένα ατύχημα ή κάποιος θάνατος (27,5%), το υψηλό πιστωτικό όριο των καρτών (20%), η αντιμετώπιση οικονομικών προβλημάτων της ατομικής επιχείρησης (20%), ο λανθασμένος υπολογισμός των οφειλών αλλά και των εσόδων που είχαν (19,6%), οι ασαφείς όροι του δανεισμού (16,1%)¹³⁷. Σημειώνεται ότι η κατάσταση της υπερχρέωσης βρέθηκε να επηρεάζει

¹³⁶ Για τα αναλυτικότερα αποτελέσματα της έρευνας βλ. Δελτίο Τύπου (3/4/2012) της ΕΚΠΟΙΖΩ με τίτλο «Οι κοινωνικές διαστάσεις της υπερχρέωσης» δημοσιευμένο στον ιστότοπο http://www.ekpizo.gr/sites/default/files/711.dt_.03-04-2012_apotelesmata-ereunas.pdf.

¹³⁷ Οι υπερχρεωμένοι είναι στην πλειοψηφία τους άντρες (55%), ηλικίας 35-54 (53,03%), έγγαμοι (61,2%) με παιδιά (36,8%), 37,8% μισθωτοί, 23,1% συνταξιούχοι, 22,3% άνεργοι. Ένας στους 5 υπερχρεωμένους (19,7%) δηλώνει ετήσιο εισόδημα 0-4.000€, εισόδημα χαμηλότερο από τα όρια της φτώχειας. Ως προς το ύψος του δανεισμού, το 21,7% χρωστάει 110.001-200.000€, το 19,3% από 20.001-50.000€, το 14,5% από 200.001-300.000€, το 14% από 80.001-110.000€, το 13,5% από 50.001-80.000€, το 9,2% έως 20.000€, το 5,3% από 300.001-500.000€ και τέλος πάνω από 500.001€ το 1,9%. Επτά στους 10, εκτός από την αδυναμία πληρωμής των οφειλών προς της Τράπεζες, αδυνατούν να αντεπεξέλθουν και σε

σημαντικά την ψυχική υγεία των ερωτώμενων σε ποσοστό 72,5%, την σωματική υγεία (55,8%), τις οικογενειακές σχέσεις (59,9%), τις επαγγελματικές σχέσεις (47,2%) και τις φιλικές (43,8%).

Παρατήρηση : Ποιος φέρει την ευθύνη της υπερχρέωσης;

Μεταξύ της τράπεζας και των πελατών της, δημιουργείται κατά κανόνα μια διαρκής σχέση, η οποία δεν εξαντλείται στην διενέργεια μιας συναλλαγής, αλλά στην πραγματοποίηση ενός απροσδιόριστου αριθμού και είδους συναλλαγών. Για την νομική φύση της σχέσης αυτής, έχουν υποστηριχθεί πολυάριθμες απόψεις στην νομική επιστήμη με παλαιότερη την γερμανική θεωρία, βάσει της οποίας αποτελεί «γενική τραπεζική σύμβαση¹³⁸» η οποία φέρει τα χαρακτηριστικά της σύμβασης εργασίας και έργου, με αντικείμενο την επιμέλεια των υποθέσεων του πελάτη. Ωστόσο, η σύγχρονη επιστήμη¹³⁹ αρνείται την προαναφερόμενη θεωρία και χαρακτηρίζει την σχέση αυτή ως μια «ενοχική σχέση χωρίς πρωτογενή υποχρέωση προς παροχή», δηλαδή ως νομικό δεσμό, από τον οποίο απορρέουν δευτερεύουσες υποχρεώσεις επίδειξης ορισμένης συμπεριφοράς, με χαρακτήρα προστατευτικό των εννόμων συμφερόντων του πελάτη¹⁴⁰. Δηλαδή, σύμφωνα με πιο πρόσφατες θεωρίες, η τραπεζική σχέση δεν είναι συμβατικής ή πραγματικής φύσεως, αλλά ενοχική σχέση χωρίς κύρια παροχή¹⁴¹, που εξαντλείται στη θεμελίωση υποχρέωσης εντός των μερών, όπως τηρήσουν ορισμένη συμπεριφορά, χωρίς να

άλλες υποχρεώσεις τους. Συγκεκριμένα 1 στους 3 οφείλει στη ΔΕΗ, 1 στους 4 σε ΟΤΕ, ΕΥΔΑΠ, Ασφαλιστικά Ταμεία και εφορία. Δελτίο Τύπου (3/4/2012) της ΕΚΠΟΙΖΩ ο.π.

¹³⁸ CHORLEY L., *Law of banking*, εκδ. 6 1974, χίxx, σελ. 28 επ.

¹³⁹ ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ Μ., *Γενικό Ενοχικό Δίκαιο*, Ι, Εκδόσεις Αφοί Σάκκουλα, 1978, σελ. 62.

¹⁴⁰ ΚΑΡΑΓΚΟΥΝΙΔΗ Α., ο.π., σελ. 445-446.

¹⁴¹ CANARIS, *Bankvertragsrecht*, 1988, Anm 2-3, ΚΟΤΣΙΡΗ Λ., ο.π., σελ. 605 επ.

προβλέπεται άλλη συγκεκριμένη παροχή και η παράβαση της υποχρέωσης δεν θεμελιώνει αξίωση προς εκπλήρωση, αλλά αξίωση προς αποζημίωση, με δογματικό θεμέλιο την καλή πίστη και όχι την σύμβαση. Συνεπώς, η τραπεζική σχέση είναι σχέση εμπιστοσύνης, η οποία δημιουργεί, μεταξύ των μερών, ιδιαίτερο δεσμό και συγκεκριμένα κοινωνική και συναλλακτική επαφή, με αντίστοιχη απορρέουσα ευθύνη εμπιστοσύνης, και κυρίως την δικαιολογημένη προσδοκία του πελάτη, ότι η τράπεζα θα διεισδύει στην περιουσιακή του σφαίρα με επιμέλεια και φροντίδα, προς αποφυγή ζημιολόγων πράξεων.

Το νοηματικό περιεχόμενο της καλής πίστης αποδίδεται με την ορθή, μολονότι γενικόλογη, φράση «ευθύτητα και εντιμότητα στις συναλλαγές», η λειτουργία της, όμως, προϋποθέτει μια στενή συναλλακτική σχέση, στην οποία επιβάλλεται η τήρηση, από κάθε μέρος, συμπεριφοράς, που να ανταποκρίνεται στην ανάγκη αμοιβαίου σεβασμού των εκατέρωθεν συμφερόντων. Στον Αστικό Κώδικα υπάρχουν διάσπαρτες διατάξεις που χαρακτηρίζονται από ένα πνεύμα πρόνοιας για μια εύλογη προστασία των δικαιολογημένων συμφερόντων ενός τυπικά ασθενούς, στις συναλλαγές, μέρους.¹⁴² Μπορεί, λοιπόν, κανείς να διατυπώσει τον κανόνα, ότι η τράπεζα υποχρεούται να επιδεικνύει προστατευτική συμπεριφορά έναντι του πελάτη της μόνον όταν ο τελευταίος δικαιούται, σύμφωνα με την καλή πίστη και

¹⁴² π.χ. 679 ΑΚ για την σύμβαση εργασίας για την αποτροπή αυθαιρεσίας του ισχυρού μέρους, 332§2 ΑΚ για την κατοχύρωση των ευλόγων συμφερόντων του διαπραγματευτικά αδύναμου μέρους. Βλ. ΔΩΡΗ Φ., «Η εξειδίκευση της καλής πίστης στο άρθρο 2 Ν.2251/1994. Για την προστασία των καταναλωτών και η σημασία της στο κοινό αστικό δίκαιο», 5/2000, ΝοΒ, σελ.740-741.

τα συναλλακτικά ήθη (ΑΚ 288), και μετά από συνεκτίμηση όλων των κρίσιμων παραγόντων, να προσδοκά ότι θα επιδειχθεί τέτοια συμπεριφορά.¹⁴³

Η ρυθμιστική παρέμβαση για την αντιμετώπιση της υπερχρέωσης συνδέεται άμεσα με την διερεύνηση της ευθύνης, διακρίνοντας τις περιπτώσεις, στις οποίες η υπερχρέωση οφείλεται σε απρόβλεπτη και ουσιώδη μεταβολή των δεδομένων για τον οφειλέτη, και σε αυτές, στις οποίες η υπερχρέωση οφείλεται στο ότι ανέλαβε μεγαλύτερο χρέος από εκείνο που ήταν σε θέση να αποπληρώσει. Στην πρώτη κατηγορία περιπτώσεων, πρέπει να γίνει δεκτό ότι δεν υπέχει ευθύνη ούτε ο οφειλέτης, αλλά ούτε και η τράπεζα, καθώς τα γεγονότα δεν μπορούσαν να προβλεφθούν και εκφεύγουν του ελέγχου των μερών. Στην δεύτερη, ωστόσο, περίπτωση η οριοθέτηση των ευθυνών είναι ιδιαίτερος δυσχερής, καθώς ο οφειλέτης είναι αυτός που γνωρίζει τα εισοδήματά του και διαχειρίζεται τον οικονομικό του προϋπολογισμό, αναγκαίο όμως στοιχείο της ευθύνης του είναι η, εκ των προτέρων, ορθή και διαφανή πληροφόρησή του από την τράπεζα για το είδος της σύμβασης και των υποχρεώσεων που αναλαμβάνει ώστε να αποκατασταθεί η πληροφοριακή ασυμμετρία¹⁴⁴. Είναι φανερό, λοιπόν, ότι η προσέγγιση του ζητήματος δεν είναι μονοσήμαντη και κρίνεται για κάθε οφειλέτη ξεχωριστά, λαμβάνοντας υπόψη τις εκάστοτε συνθήκες.

¹⁴³ ΚΑΡΑΓΚΟΥΝΙΔΗ Α., ο.π., σελ. 449. Γενικότερα, πάντως, στις περιπτώσεις που το συμφέρον της τράπεζας συγκρούεται με το συμφέρον του πελάτη, η άποψη που φαίνεται να επικρατεί παρέχει το προβάδισμα στο συμφέρον του δεύτερου (αρχή προτεραιότητας του συμφέροντος του πελάτη, βλ. ΚΑΡΑΓΚΟΥΝΙΔΗ Α., ο.π., σελ. 452.

¹⁴⁴ ΛΙΒΑΔΑ Χ.Κ., *Το νέο ευρωπαϊκό ρυθμιστικό πλαίσιο για την καταναλωτική πίστη, η Οδηγία 2008/48/ΕΚ για τις συμβάσεις καταναλωτικής πίστης και την κατάργηση της Οδηγίας 87/102/ΕΚ*, ο.π. σελ 13-25.

2.1. Η ελληνική πραγματικότητα του Ν.3869/2010

Η εισαγωγή του Ν.3869/2010 συνιστά την συντονισμένη προσπάθεια της ελληνικής έννομης τάξης, να αντιμετωπίσει το πρόβλημα της υπερχρέωσης, σε συνδυασμό με τους νόμους για την μείωση ή αναδιάρθρωση των χρεών και την αναστολή πλειστηριασμών, όχι ως νομοθέτημα μεταβατικού χαρακτήρα, αλλά συμπληρώνοντας το πτωχευτικό δίκαιο. Οι διατάξεις αποτελούν αναγκαστικό δίκαιο, ωστόσο, αφήνεται ελεύθερο πεδίο δράσης στην οικονομική ιδιωτική πρωτοβουλία, με την διαχείριση της αφερεγγυότητας σε προληπτικό στάδιο, πριν την μόνιμη αδυναμία πληρωμών. Επιπροσθέτως, το δίκαιο της αστικής αφερεγγυότητας επιβάλλει ένα μέτρο επιείκειας ως προς το πρόσωπο του μη εμπόρου – οφειλέτη, διότι ο μη έμπορος που χρεώθηκε σε υπέρμετρο βαθμό μειονεκτεί σε σχέση με τους πιστωτές, που έχουν μεγαλύτερη διαπραγματευτική ισχύ. Η ηθική απαξία και κοινωνική επικινδυνότητα της αφερεγγυότητας ενός μη εμπόρου, δεν έχει την ίδια βαρύτητα με την αφερεγγυότητα ενός εμπόρου και τέλος, η επ' αόριστον διατήρηση του μη εμπόρου – οφειλέτη σε καθεστώς υπερχρέωσης περιάγει τον τελευταίο σε καθεστώς ένδειας που δεν συνάδει με την ανθρώπινη αξιοπρέπεια¹⁴⁵.

Οι διατάξεις του νόμου απευθύνονται σε φυσικά πρόσωπα που δεν έχουν την πτωχευτική ικανότητα και χωρίς δόλο¹⁴⁶ έχουν περιέλθει σε μόνιμη αδυναμία να αποπληρώσουν τις ληξιπρόθεσμες χρηματικές οφειλές τους (άρθρο 1§1). Οι

¹⁴⁵ ΚΑΤΣΑ Θ., «Η συμβιβαστική διευθέτηση των οφειλών υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων στο δίκαιο της αστικής αφερεγγυότητας (Ν.3869/2010)», ο.π., σελ. 310, ΠΕΡΑΚΗ Ε., ο.π., σελ. 400-401.

¹⁴⁶ Παρατηρείται ότι η πτώχευση των εμπόρων κηρύσσεται ακόμα και όταν συντρέχει αδυναμία πληρωμών, χωρίς να εξετάζεται ο λόγος για τον οποίο ο έμπορος περιήλθε στην κατάσταση αυτή. Για την δόλια περιέλευση σε μόνιμη κατάσταση αδυναμίας πληρωμής βλ. ΡΟΥΣΣΟΥ Κ., ο.π., σελ.1291.

έμποροι^{147 148} δεν υπάγονται στην διαδικασία ούτε για τα ιδιωτικά τους χρέη¹⁴⁹. Σύμφωνα με την νομολογία¹⁵⁰, κριτήριο για την υπαγωγή φυσικού προσώπου στη ρύθμιση του νόμου αποτελεί η πτωχευτική του ικανότητα κατά τον χρόνο υποβολής της αίτησης και όχι η φύση των χρεών του, αν δηλαδή είναι εμπορικά ή αστικά, έτσι υπάγονται στο νόμο και οι πρώην έμποροι ακόμη και για τα εμπορικά τους χρέη, υπό την προϋπόθεση ότι μέχρι την απώλεια της εμπορικής τους ιδιότητας δεν είχαν τεθεί σε κατάσταση παύσης των πληρωμών τους, αλλά εξυπηρετούσαν κανονικά τα χρέη τους.

Η αίτηση κατατίθεται αποκλειστικά από τον οφειλέτη, δίχως αντίστοιχο δικαίωμα πιστωτή, σε αντίθεση με την πτωχευτική διαδικασία. Η προσωποπαγή και περιουσιακού χαρακτήρα δυνατότητα, δεν μεταβιβάζεται εν ζωή και δεν αποτελεί ούτε προνόμιο του οφειλέτη, αλλά ούτε και κάποιο ευεργέτημα, γι' αυτό και οι κληρονόμοι δεν μπορούν να καταθέσουν την σχετική αίτηση μετά τον θάνατο του οφειλέτη, αφού πλέον ο σκοπός επανένταξης του υπέρχρεου στην κοινωνική και οικονομική δραστηριότητα δεν υφίσταται. Δεν αποκλείεται, όμως, οι κληρονόμοι να αρχίσουν νέα διαδικασία κατά τους όρους του νόμου, αν συντρέχουν στο πρόσωπό

¹⁴⁷ Στην έννοια του εμπόρου εμπύπτουν όσοι ασκούν εμπορικές πράξεις κατά σύνηθες επάγγελμα (Άρθρο 1 ΕμπΝ). Για τα ζητήματα που ανακύπτουν σχετικά με την εμπορική ιδιότητα υπό το πρίσμα του Ν.3869/2010, βλ. ΛΙΒΑΔΑ Χ., «Νεότερες αντιλήψεις για την εμπορική ιδιότητα στο παράδειγμα του Ν.3869/2010 για τη ρύθμιση των οφειλών υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων», ο.π., σελ. 204 επ.

¹⁴⁸ Έχει κριθεί για τους μικροεμπόρους: (...)Τέλος, παρά την έλλειψη ρητής στο νόμο διάταξης με την οποία εξαιρούνται του χαρακτηρισμού τους ως εμπόρων, με την έννοια του άρθρου του 1 του ΕμπΝ, οι αποκαλούμενοι ως "μικροέμποροι", εντούτοις τόσο από την επιστήμη όσο και από τη νομολογία γίνεται δεκτός ο ως άνω αποκλεισμός, ως μικροέμποροι δε χαρακτηρίζονται, οι έμποροι των οποίων η κατά σύνηθες επάγγελμα άσκηση εμπορικών πράξεων συνδέεται προεχόντως και κατά κύριο λόγο με τη σωματική αυτών καταπόνηση και το κέρδος που αποκομίζουν από αυτές, αποτελεί αμοιβή της προσωπικής τους εργασίας και όχι συνδυασμό κερδοσκοπικών συνδυασμών (...)
ΕιρΧαλανδρίου38/2012, Α' Δημοσίευση ΝΟΜΟΣ.

¹⁴⁹ ΠΕΡΑΚΗ Ε., *Πτωχευτικό Δίκαιο*, ο.π., σελ. 412.

¹⁵⁰ 16/2012 ΕιρΠατρών, Α' Δημοσίευση ΝΟΜΟΣ.

τους οι προϋποθέσεις. Εάν ο θάνατος του οφειλέτη επέλθει μετά την κατάρτιση δικαστικού συμβιβασμού, τότε οι κληρονόμοι δεσμεύονται και υποχρεούνται στην εκτέλεση των όρων του. Στο πεδίο εφαρμογής του νόμου δύναται να υπαχθεί αυτοτελώς και ο εγγυητής για τις οφειλές του υπερχρεωμένου φυσικού προσώπου, εφ' όσον συντρέχουν στο πρόσωπο του πρώτου οι προϋποθέσεις εφαρμογής του νόμου. Τέλος, δεδομένου δε ότι το πεδίο εφαρμογής του νόμου δεν συνδέεται με την εμπορική ή μη αιτία της οφειλής, φυσικά πρόσωπα που εγγυώνται εμπορικές οφειλές, δύνανται να υπαχθούν στο πεδίο εφαρμογής, αν δεν έχουν πτωχευτική ικανότητα¹⁵¹.

Για την διάγνωση της μόνιμης αδυναμίας πληρωμών, εξετάζεται η σχέση οφειλών και παροντικής ρευστότητας, αφού ληφθεί υπόψη και η προβλεπόμενη για το εγγύς μέλλον εξέλιξη της ρευστότητας του οφειλέτη, επομένως, αν η ρευστότητα δεν του επιτρέπει να ανταποκριθεί στον όγκο των οφειλών του, τότε κρίνεται ότι ο υπερχρεωμένος οφειλέτης δεν μπορεί να εξοφλήσει τις απαιτήσεις των πιστωτών του¹⁵². Πράξεις που φανερώνουν μόνιμη αδυναμία αποτελούν τα διαμαρτυρικά συναλλαγματικών για τη μη πληρωμή, διαταγές πληρωμής, τελεσίδικες καταψηφιστικές δικαστικές αποφάσεις, συμφωνίες εξωδικαστικού συμβιβασμού κ.ο.κ. Σημειώνεται ότι αρκεί η αδυναμία πληρωμής από τον οφειλέτη και λίγο μόνο χρεών ή και μιας οφειλής, εφ' όσον η τελευταία έχει τέτοια και τόση σημασία, ώστε να υποδηλώνει μόνιμη παύση πληρωμών.

¹⁵¹ Για την προστασία του εγγυητή σε εμπορική απαίτηση βλ. ΘΕΟΧΑΡΟΠΟΥΛΟΥ Ζ., «Εγγυητής σε εμπορική απαίτηση : Προστασία και ευθύνη του βάσει του Ν.3869/2010 για την αστική πτώχευση», 7/2011, ΕΦΑΔ, 737επ.

¹⁵² ΡΟΥΣΣΟΥ Κ., ο.π., σελ.1290.

Εξαιρούνται οι οφειλές που έχουν αναληφθεί το τελευταίο έτος, πριν την υποβολή της αίτησης για την έναρξη της διαδικασίας της, δημιουργώντας ένα είδος ύποπτης περιόδου, αυτές που προέκυψαν από αδικοπραξία που διαπράχθηκε με δόλο¹⁵³, αυτές από διοικητικά πρόστιμα, χρηματικές ποινές, φόρους και τέλη προς το Δημόσιο και τους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης πρώτου και δευτέρου βαθμού, τέλη προς νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου και εισφορές προς οργανισμούς κοινωνικής ασφάλισης¹⁵⁴ και τέλος, όσες προέκυψαν από χορήγηση δανείων από Φορείς Κοινωνικής Ασφάλισης, σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 15 και 16 του ν. 3586/2007 (άρθρο 1 §2). Ο Ν. 3869/2010 εφαρμόζεται μόνο μία φορά για κάθε οφειλέτη, αν δηλαδή κάποιος έχει ήδη υπαχθεί στη ρύθμιση του νόμου και πέτυχε απαλλαγή, με δικαστική απόφαση¹⁵⁵ από τις οφειλές του δεν μπορεί να υποβάλλει αίτηση εκ νέου (άρθρο 1§3). Δεν αποκλείεται η έναρξη νέας διαδικασίας, αν ο οφειλέτης έχει παύσει τις πληρωμές του και η αίτηση αφορά νέα χρέη.

Για το παραδεκτό της αίτησης στο δικαστήριο θα πρέπει ένα εξάμηνο πριν την προσφυγή στο δικαστήριο, να έχει καταβληθεί αποτυχημένη προσπάθεια επίτευξης εξωδικαστικού συμβιβασμού με τους πιστωτές, αποδεικνυόμενη μετά βεβαιώσεως, ενώ σε περίπτωση επιτυχίας, συντάσσεται σχετικό πρακτικό, το οποίο με την επικύρωσή του από τον αρμόδιο Ειρηνοδίκη, κατόπιν ελέγχου νομιμότητας, αποκτά

¹⁵³ Για το αν η έκδοση ακάλυπτης επιταγής εμπίπτει στα αδικήματα δόλου που εξαιρούνται από το πεδίο εφαρμογής, βλ. ΡΟΥΣΣΟΥ Κ., ο.π., σελ.1290.

¹⁵⁴ Σε εξέλιξη βρίσκεται η συζήτηση για το εάν υπάρχει δυνατότητα παραίτησης από το προνόμιο της εξαίρεσης, διότι πρακτικά η διαδικασία του Ν.3869/2010 προσφέρει μεγαλύτερες ωφέλειες από αυτή του Κ.Ε.Δ.Ε. Από το γράμμα του νόμου δεν δύναται να συναχθεί με ασφάλεια για το αν πρόκειται για ενδοτικού χαρακτήρα διατάξεις.

¹⁵⁵ Μετά την επικύρωση του δικαστικού συμβιβασμού από το Ειρηνοδικείο, η αίτηση θεωρείται ανακληθείσα, επομένως μπορεί ο οφειλέτης να επανέλθει με νέα αίτηση. Για πιο εκτενή ανάλυση βλ. ΚΑΤΣΑ Θ., «Η συμβιβαστική διευθέτηση των οφειλών υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων στο δίκαιο της αστικής αφερεγγυότητας (Ν.3869/2010)», ο.π., σελ. 325.

την ισχύ εκτελεστού τίτλου. Στην προσπάθειά του ο οφειλέτης να διακανονίσει τα χρέη του, επικουρείται από τον Συνήγορο του Καταναλωτή ή την Επιτροπή Φιλικού Διακανονισμού, που προβλέπεται στο άρθρο 11 του ν. 2251/1994 ή την Ένωση Καταναλωτών, που είναι εγγεγραμμένη στο Μητρώο, που προβλέπεται στην παράγραφο 4 του άρθρου 10 του ν. 2251/1994 ή τον Μεσολαβητή Τραπεζικών Επενδυτικών Υπηρεσιών ή δικηγόρου ή άλλου δημόσιου ή ιδιωτικού μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα φορέα (άρθρο 2).

Αν και η έναρξη της διαδικασίας εξ' ορισμού δημιουργεί αντιδικία μεταξύ του υπερχρεωμένου οφειλέτη και των πιστωτών, η δικαστική ρύθμιση οφειλών έχει υπαχθεί για λόγους σκοπιμότητας¹⁵⁶ στην εκούσια δικαιοδοσία, ως μη γνήσια υπόθεση εκούσιας δικαιοδοσίας και εμπίπτει στην αρμοδιότητα Ειρηνοδικείου ανεξαρτήτως ποσού.

Η αίτηση, με ποινή απαραδέκτου, απαιτείται να περιέχει κατάσταση της περιουσίας του αιτούντα και των κάθε φύσης εισοδημάτων του ίδιου και του/της συζύγου του, κατάσταση των πιστωτών του¹⁵⁷ και των απαιτήσεων τους, κατά κεφάλαιο, τόκους και έξοδα και σχέδιο διευθέτησης οφειλών, που να λαμβάνει υπόψη με εύλογο τρόπο και συσχέτιση τόσο τα συμφέροντα των πιστωτών, όσο και την περιουσία, τα εισοδήματα και την οικογενειακή του κατάσταση¹⁵⁸ (άρθρο 4 §1).

Μέσα σε ένα μήνα από την υποβολή της αίτησης, ο οφειλέτης υποχρεούται να

¹⁵⁶ Για περισσότερα σχετικά με την υπαγωγή της αίτησης στην διαδικασία της εκούσιας δικαιοδοσίας βλ. ΑΡΒΑΝΙΤΑΚΗ Π., «Το διαδικαστικό πλαίσιο του Ν.3869/2010 για τη ρύθμιση οφειλών υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων», τ.10, 2010, Αρμ, σελ. 1461 επ, ΚΑΤΗΦΟΡΗ Ν., «Συμμετοχή τρίτων πιστωτών στη δίκη για τη ρύθμιση οφειλών υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων κατά τον Ν.3869/2010», ΕΠΟΛΔ, 2011, σελ.299.

¹⁵⁷ Ο κατάλογος των πιστωτών που κατατίθεται στο στάδιο του εξωδικαστικού συμβιβασμού δεν απαιτείται να συμπίπτει με αυτόν που υποβάλλεται στο στάδιο του δικαστικού.

¹⁵⁸ Με την Υ.Α. Ζ1-1398/3-1-2011 (ΦΕΚ 1/Β'/3-1-2011) καθορίστηκαν τα υποδείγματα των πιστοποιητικών, δηλώσεων, καταστάσεων και σχεδίων διευθέτησης οφειλών.

προσκομίσει την βεβαίωση για τον εξωδικαστικό συμβιβασμό και μια υπεύθυνη δήλωση για την ορθότητα και πληρότητα των προαναφερθέντων καταστάσεων και για τις μεταβιβάσεις εμπραγμάτων δικαιωμάτων επί ακινήτων, στις οποίες προέβη την τελευταία τριετία (άρθρο 4§2). Μετά την επίδοση της αίτησης στους πιστωτές, αυτοί καλούνται να υποβάλλουν στη γραμματεία του δικαστηρίου εγγράφως τις παρατηρήσεις τους και να δηλώσουν, αν συμφωνούν με το προτεινόμενο σχέδιο διευθέτησης οφειλών, μέσα σε αποκλειστική προθεσμία δύο μηνών από την υποβολή της αίτησης (άρθρο 5).

Κατά κανόνα τα μέτρα αναγκαστικής εκτέλεσης δεν αναστέλλονται αυτοδίκαια, αλλά κατόπιν αιτήσεως και εφ' όσον πιθανολογηθεί ότι από την εκτέλεση θα προκληθεί ουσιώδης βλάβη στα συμφέροντα του αιτούντος και ότι θα ευδοκιμήσει η αίτηση. Εξαιρετική ρύθμιση προβλέπεται για τις οφειλές από στεγαστικά δάνεια, καθώς, το δικαστήριο μπορεί, λαμβάνοντας υπόψη τις δυνατότητες που επιτρέπει το εισόδημα του οφειλέτη, να χορηγήσει την αναστολή των καταδιωκτικών μέτρων για την οφειλή αυτή με ή χωρίς τον όρο της καταβολής εκ μέρους του οφειλέτη όλου ή μέρους του ποσού που αντιστοιχεί στην ενήμερη τοκοχρεολυτική δόση που θα όφειλε να καταβάλλει από το χρονικό σημείο της δημοσίευσης της απόφασης και μέχρι την έκδοση οριστικής απόφασης, αν η σύμβαση δανείου δεν είχε καταγγελθεί ή δεν εμφάνιζε ληξιπρόθεσμες οφειλές (άρθρο 6).

Δίνεται, επίσης, η δυνατότητα μεταβολών στο αρχικό σχέδιο διευθέτησης, προκειμένου να επιτευχθεί η συμφωνία όλων των πιστωτών. Αν συγκατατίθενται στο σχέδιο πιστωτές με απαιτήσεις που υπερβαίνουν το ήμισυ του συνολικού ποσού των απαιτήσεων, στους οποίους περιλαμβάνονται, σε κάθε περίπτωση, το σύνολο των πιστωτών με εμπραγμάτως εξασφαλιζόμενες απαιτήσεις και πιστωτές

με απαιτήσεις που υπερβαίνουν το ήμισυ των τυχόν εργατικών απαιτήσεων, το δικαστήριο, μετά από αίτηση του οφειλέτη οποιουδήποτε από τους πιστωτές που υποβάλλεται εγγράφως μέχρι τη συζήτηση, υποκαθιστά την έλλειψη συγκατάθεσης των πιστωτών που αντιτίθενται καταχρηστικά στο συμβιβασμό. Στην περίπτωση αυτή, θεωρείται ότι επήλθε ο συμβιβασμός και ότι ανακλήθηκε η αίτηση για την απαλλαγή από τα χρέη. Δεν επιτρέπεται υποκατάσταση της συγκατάθεσης πιστωτή, όταν η απαίτηση του, δεν ικανοποιείται σε ανάλογο, σε σχέση με τους άλλους πιστωτές, βαθμό ή σε περίπτωση εφαρμογής του σχεδίου, ο πιστωτής που αντιτίθεται, αποδεικνύει ότι θα περιέλθει σε δυσμενέστερη οικονομικά θέση από αυτήν στην οποία θα περιερχόταν, αν συνεχιζόταν η διαδικασία απαλλαγής του οφειλέτη από τις οφειλές ή αμφισβητείται απαίτηση από οφειλέτη ή οποιονδήποτε πιστωτή (άρθρο 7).

Στην περίπτωση που το σχέδιο δεν γίνει αποδεκτό από τους πιστωτές, αν τα περιουσιακά στοιχεία του οφειλέτη δεν είναι επαρκή, το δικαστήριο, λαμβάνοντας υπόψη τα πάσης φύσεως εισοδήματα του, ιδίως εκείνα από την προσωπική του εργασία, τη δυνατότητα συνεισφοράς του συζύγου, και σταθμίζοντας αυτά με τις βιοτικές ανάγκες του ιδίου και των προστατευόμενων μελών της οικογένειάς του, τον υποχρεώνει να καταβάλλει μηνιαίως και για χρονικό διάστημα τεσσάρων ετών ορισμένο ποσό¹⁵⁹ για ικανοποίηση των απαιτήσεων των πιστωτών του, συμμέτρως διανεμόμενο (άρθρο 8§2). Το ύψος των καταβλητέων, ανά μήνα, προκύπτει υποχρεωτικά από το σύνολο των εισοδημάτων του οφειλέτη, μετά την αφαίρεση των εξόδων διαβίωσης αυτού και της οικογένειάς του. Το ποια έξοδα θα

¹⁵⁹ Το ποσό μπορεί να αναπροσαρμόζεται ανά διαστήματα, που σαφώς ορίζονται στο κείμενο της απόφασης, με βάση αντικειμενικό δείκτη αναφοράς.

χαρακτηριστούν ως βιοτικά, κρίνεται από το δικαστήριο και αποκτά ιδιαίτερη σημασία, καθώς το ποσό που απομένει από την αφαίρεση αυτών των εξόδων, πρέπει να καταβάλλεται ολόκληρο στους πιστωτές της ρύθμισης¹⁶⁰.

Με σκοπό την διασφάλιση των συμφερόντων των πιστωτών, ο οφειλέτης οφείλει να εργάζεται κατά τη διάρκεια της περιόδου ρύθμισης της προηγούμενης παραγράφου σε κατάλληλη εργασία ή, αν δεν εργάζεται, να καταβάλει εύλογη προσπάθεια για την εξεύρεση ανάλογης εργασίας. Η προσπάθεια ανεύρεσης εργασίας τεκμαίρεται, εφ' όσον ο οφειλέτης έχει εγγραφεί στο Μητρώο Ανέργων του Οργανισμού Απασχολήσεως Εργατικού Δυναμικού ή έχει κάρτα ανεργίας και δεν έχει αποκρούσει αδικαιολόγητα πρόταση από τον Οργανισμό για ανάληψη εργασίας (άρθρο 8§3). Ως «κατάλληλη» εργασία πρέπει να νοηθεί αυτή που αντιστοιχεί στις ικανότητες και δυνατότητες του οφειλέτη, καθώς και στο σύνολο των προσόντων του, λαμβανομένων όμως υπόψη και των αντικειμενικών συνθηκών της αγοράς εργασίας, καθώς και της δυσμενούς οικονομικής θέσης στην οποία έχει περιέλθει¹⁶¹.

Σε περιπτώσεις που εξαιτίας εξαιρετικών περιστάσεων, όπως χρόνια ανεργία χωρίς υπαιτιότητα του οφειλέτη, σοβαρά προβλήματα υγείας, ανεπαρκές εισόδημα για την κάλυψη στοιχειωδών βιοτικών αναγκών του οφειλέτη, ή άλλων λόγων ίδιας τουλάχιστον βαρύτητας, προσδιορίζονται με την απόφαση μηνιαίες καταβολές μικρού ύψους ή και μηδενικές, το δικαστήριο μπορεί με την ίδια απόφαση να

¹⁶⁰ Το νομοσχέδιο στην αρχική του ρύθμιση περιείχε την εξής ρύθμιση : «Οι υπερχρεωμένοι που έχουν αποδεδειγμένη αδυναμία να εξυπηρετήσουν τα χρέη τους, μπορούν να ρυθμίσουν την εξόφληση και να απαλλαγούν από το υπόλοιπο, εφόσον με μηνιαίες καταβολές για τέσσερα χρόνια εξυπηρετήσουν τουλάχιστον το 10% των οφειλών τους». Η ρύθμιση αυτή, παρόλο, που το απαίτησαν και οι εκπρόσωποι των πιστωτικών ιδρυμάτων στην συζήτηση για την ψήφιση είχε αποσυρθεί.

¹⁶¹ ΚΙΟΥΠΤΣΙΔΟΥ-ΣΤΡΑΤΟΥΔΑΚΗ Ε., «Η απόφαση διευθέτησης οφειλών κατά τον νόμο 3869/2010», 10/2010, Αρμ, σελ. 1488.

ορίσει, όχι νωρίτερα από πέντε μήνες, νέα δικάσιμο για επαναπροσδιορισμό των μηνιαίων καταβολών (άρθρο 8§5). Για να προχωρήσει το δικαστήριο σε μια τέτοια ρύθμιση, θα πρέπει οι εξαιρετικές συνθήκες να αποδεικνύονται από αξιόπιστα αποδεικτικά μέσα. Η ανυπαίτια χρόνια ανεργία διακρίνεται από την παροδική μη ανεύρεση κατάλληλης εργασίας, ενώ επί σοβαρών προβλημάτων υγείας θα συνεκτιμάται και η τυχόν ύπαρξη επιδομάτων ή συντάξεων από Οργανισμούς Κοινωνικής Ασφάλισης.

Σημαντική πρόβλεψη είναι η δυνατότητα εκποίησης της ρευστοποιήσιμης περιουσίας, εάν κριθεί απαραίτητη για την ικανοποίηση των πιστωτών, με πρόβλεψη δυνατότητας εξαίρεσης¹⁶² από την εκποίηση ακινήτου ,που χρησιμεύει για κύρια κατοικία και εφ' όσον δεν υπερβαίνει το όριο αφορολόγητης απόκτησης πρώτης κατοικίας, προσαυξημένο πενήντα τοις εκατό. Στην περίπτωση αυτή, το δικαστήριο ρυθμίζει την ικανοποίηση απαιτήσεων των πιστωτών μέχρι συνολικό ποσό που ανέρχεται στο ογδόντα πέντε τοις εκατό της εμπορικής αξίας του ακινήτου της κύριας κατοικίας, όπως αυτή αποτιμάται από το δικαστήριο και ενδέχεται να προβλέπει και περίοδο χάριτος. Η μη τήρηση από τον οφειλέτη των υποχρεώσεων που επιβάλλονται κατ' εφαρμογή της παραγράφου αυτής, επιτρέπει στον πιστωτή να κινήσει διαδικασίες αναγκαστικής εκτέλεσης κατά του οφειλέτη και της μοναδικής κατοικίας του (άρθρο 9).

Τέλος, υποχρέωση του οφειλέτη αποτελεί η υποβολή ειλικρινούς δήλωσης για τα περιουσιακά στοιχεία και εισοδήματά του, η παράβαση της οποίας, από δόλο ή βαριά αμέλεια, συνεπάγεται την απόρριψη του αιτήματος για ρύθμιση οφειλών με απαλλαγή ή την έκπτωση από τη ρύθμιση οφειλών και την απαλλαγή που έχει ήδη

¹⁶² Πρόκειται για καινοτομία στα πρότυπα του αμερικανικού δικαίου.

αποφασιστεί. Επιπλέον, υποχρεούται να επιτρέπει στους πιστωτές την πρόσβαση σε στοιχεία που απεικονίζουν την οικονομική του κατάσταση και τα τρέχοντα εισοδήματα του (άρθρο 10). Σε περίπτωση που καθυστερεί την εκπλήρωση των υποχρεώσεων από τη ρύθμιση οφειλών για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο των τριών μηνών ή δυστροπεί επανειλημμένα στην τήρηση της ρύθμισης, το δικαστήριο διατάζει την έκπτωση του οφειλέτη από τη ρύθμιση μετά από αίτηση θιγόμενου πιστωτή, που κατατίθεται το αργότερο μέσα σε τέσσερις μήνες από τη δημιουργία του λόγου έκπτωσης (άρθρο 11).

2.2. Ρυθμίσεις αλλοδαπών εννόμων τάξεων

Η υπερχρέωση οδήγησε πολλές ευρωπαϊκές έννομες τάξεις να υιοθετήσουν μηχανισμούς αστικής αφερεγγυότητας, με απώτερο σκοπό την απαλλαγή των οφειλετών από τα χρέη τους και την εξυπηρέτηση των αγορών. Η πρώτη χώρα που εισήγαγε σχετικές ρυθμίσεις για τους καταναλωτές είναι η Δανία, το 1984, με τροποποίηση του Πτωχευτικού Κώδικα και αργότερα ακολούθησαν η Φινλανδία και η Νορβηγία το 1993, η Σουηδία το 1994, η Γαλλία το 1998, με τροποποίηση ήδη υπάρχοντος νόμου από το 1989, η Ολλανδία το 1997 και το Βέλγιο το 1998.

Στο *αμερικανικό δίκαιο*, ο νόμος περί πτωχεύσεως (Bankruptcy Code) που περιλαμβάνεται στον 11^ο Τίτλο του Ενιαίου Κώδικα Η.Π.Α. (USA Code), προβλέπει, αφ' ενός, μια διαδικασία απαλλαγής (discharge) του οφειλέτη από τα χρέη, μέσω της ρευστοποίησης των στοιχείων της περιουσίας του, εξαιρουμένων κάποιων απαιτήσεων από την απαλλαγή και, αφ' ετέρου, μια διαδικασία εξυγίανσης, κατά την οποία ο οφειλέτης ρυθμίζει τα χρέη του μέσω της κατάσχεσης των εισοδημάτων

του για διάστημα από τρία έως και πέντε έτη. Με την υποβολή της αίτησης αναστέλλονται όλες οι ατομικές διώξεις κατά του οφειλέτη και η διοίκηση όλης της πτωχευτικής περιουσίας περιέρχεται στον εκκαθαριστή, ο οποίος την ρευστοποιεί και εξοφλεί τους πιστωτές. Από τη ρευστοποίηση της περιουσίας εξαιρούνται αρκετά περιουσιακά αντικείμενα¹⁶³, όπως και το ακίνητο που χρησιμοποιεί ο οφειλέτης ως κατοικία, εφ' όσον δεν έχει προβεί σε καταδολιευτικές πράξεις κατά την τελευταία δεκαετία πριν την υποβολή της αίτησης. Επίσης, δεν υπάγονται στην πτωχευτική ρύθμιση και απαλλαγή από φορολογικά ή τελωνειακά χρέη, οφειλές διατροφής συζύγου κλπ. Η πτώχευση υπόκειται στον περιορισμό της καταχρηστικής άσκησης πτωχεύσεως, όταν τα μηνιαία εισοδήματα του πτωχού, μετά από την αφαίρεση των αναγκαίων για την διαβίωση του εξόδων, δεν είναι λιγότερα από 6.000\$.

Στην *Μεγάλη Βρετανία*¹⁶⁴, ο *Insolvency Act*¹⁶⁵ (1986) στο κεφάλαιο IX, περιέχει ρυθμίσεις σχετικά με την πτώχευση των φυσικών προσώπων (individuals) με σκοπό την απαλλαγή¹⁶⁶ του υπερχρεωμένου προσώπου από τα χρέη του. Η διαδικασία αρχίζει με αίτηση στο δικαστήριο εκ μέρους του οφειλέτη ή κάποιων από των δανειστών του, εφ' όσον τα χρέη ανέρχονται τουλάχιστον στο ποσό των 750 αγγλικών λιρών. Με την αποδοχή της αίτησης, η απόφαση που εκδίδεται διορίζει προσωρινά έναν δημόσιο πτωχευτικό λειτουργό (official receiver), ο οποίος, μεταξύ άλλων, διαπιστώνει την περιουσιακή κατάσταση του πτωχού και καλεί τους

¹⁶³ Π.χ. ακίνητη περιουσία ή προσωπική περιουσία (personal property) αξίας ως 15.000\$, οικιακά έπιπλα, βιβλία, μουσικά όργανα και άλλα προσωπικά είδη συνολικής αξίας 8.000\$, κοσμήματα αξίας 1.000\$, συνταξιοδοτικές αξιώσεις μέχρι του αφορολογήτου ορίου κλπ.

¹⁶⁴ Για το αγγλικό πτωχευτικό δίκαιο, οι πληροφορίες αντλήθηκαν από KEAY A./WALTON P., *Insolvency Law – Corporate and Personal*, 2nd ed. 2008, σελ. 49-87.

¹⁶⁵ Ο όρος insolvency υποδηλώνει οικονομική αδυναμία, έλλειψη ρευστότητας.

¹⁶⁶ Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο νόμος, «the discharge permits the debtor to be given a fresh start and is such a context seen as a form of rehabilitation»

πιστωτές προς διορισμό εκκαθαριστή. Ο εκκαθαριστής (trustee) διαχειρίζεται και ρευστοποιεί την πτωχευτική περιουσία, διαθέτοντας το προϊόν της στους πιστωτές. Με την μεταβίβαση της περιουσίας στον εκκαθαριστή, ο πτωχός απαλλάσσεται από τα χρέη του αυτομάτως και αυτοδικαίως, ένα έτος μετά την έκδοση της πτωχευτικής απόφασης. Ωστόσο, μπορεί η απαλλαγή του να εξαρτάται από όρους ή υποχρεώσεις σε βάθος χρόνου. Επιτρέπεται κατά κανόνα, η καθυστέρηση της εκποίησης της οικίας του πτωχού, μετά την οποία, ρευστοποιείται και εξοφλούνται οι απαιτήσεις των πιστωτών, όμως, υπάρχει και σχετική διάταξη που προβλέπει υπό προϋποθέσεις, με βάση κοινωνικά κριτήρια, την απόδοση της κατοικίας στον πτωχό.

Το γαλλικό¹⁶⁷ δίκαιο προβλέπει μια εξωδικαστική διαδικασία αποπληρωμής των χρεών των καταναλωτών, η οποία ενεργοποιείται κατόπιν αιτήσεως του οφειλέτη και κατατίθεται ενώπιον μιας διοικητικής επιτροπής (Επιτροπή Φιλικής Διευθέτησης), αποτελούμενη από εκπροσώπους της Τράπεζας της Γαλλίας, τοπικών τραπεζών, ενώσεων καταναλωτών και της τοπικής αυτοδιοίκησης. Η επιτροπή εξετάζει την περιουσιακή κατάσταση του οφειλέτη και διεξάγει συζητήσεις με τους δανειστές, καταστρώνοντας ένα σχέδιο αποπληρωμής. Η διαδικασία δεν είναι ανοικτή σε όλους, αλλά μόνο στον καλόπιστο καταναλωτή που βρίσκεται σε πραγματική οικονομική αδυναμία να καλύψει τις οφειλές του, με βάση το παρόν και το μελλοντικό του εισόδημα, λαμβάνοντας υπόψη και την αιτία που τον οδήγησε στην υπερχρέωση¹⁶⁸. Με την τροποποίηση του νόμου το 1998, πλέον προβλέπεται η δυνατότητα αναγνώρισης της αδυναμίας του υπερχρεωμένου

¹⁶⁷ Για το γαλλικό πτωχευτικό δίκαιο, οι πληροφορίες αντλήθηκαν από CALAIS-AULOY J./TEMPLE H./STEINMETZ F., *Droit de consommation*, 5^η έκδοση, 2000.

¹⁶⁸ CALAIS-AULOY J./TEMPLE H./STEINMETZ F., ο.π., σελ. 547., ΙΓΓΛΕΖΑΚΗ Ι., «Υπερχρέωση των καταναλωτών και πτωχευτικό δίκαιο, Το παράδειγμα του γερμανικού νόμου περί αφερεγγυότητας», Β/2003, ΕπισκεΔ, σελ.600.

φυσικού προσώπου να προβεί σε εξόφληση των οφειλών του, κυρίως λόγω του χαμηλού εισοδήματός του, οπότε δίνεται μια περίοδο ανοχής, διάρκειας έως και τριών ετών, στο τέλος της οποίας, εξετάζεται εκ νέου η κατάσταση του.

Στις σκανδιναβικές χώρες, η διαδικασία εξελίσσεται στα δικαστήρια, με αίτηση του καταναλωτή, στην οποία επισυνάπτεται ένα σχέδιο αποπληρωμής των οφειλών από το εισόδημα, αφαιρούμενων βασικών δαπανών διαβίωσης. Εξαιρετικά, σε περίπτωση ολοσχερούς αδυναμίας πληρωμής, το δικαστήριο απαλλάσσει ολικά τον οφειλέτη από τα χρέη του¹⁶⁹. Τα κριτήρια υπαγωγής στην δικαστική διαδικασία είναι πολύ συγκεκριμένα και αυστηρά (screening test), για να αποκλειστούν από την διαδικασία αιτήσεις, που υποβάλλονται καταχρηστικώς, προς τον σκοπό της καταδολίευσης των δανειστών.

Ο ελβετικός κανόνας¹⁷⁰ του άρθρου 265 SchK, δεν εγγυάται απαλλαγή από τα χρέη, αλλά μια εκτεταμένη προστασία εκτελέσεως, μετά το τέλος της διαδικασίας της αστικής πτώχευσης, με την οποία δίνεται στα μέρη η δυνατότητα συγκέντρωσης νέων περιουσιακών στοιχείων. Ο Τσεχικός πτωχευτικός νόμος¹⁷¹ προβλέπει την δυνατότητα απαλλαγής από τα υπόλοιπα των χρεών, εάν μετά από μια απλοποιημένη διαδικασία ρευστοποίησης της περιουσίας του οφειλέτη καλύπτεται τουλάχιστον το 30 % των απαιτήσεων.

¹⁶⁹ KOHTE/AHRENS/GROTE, *Verfahrenskostenstundung, Restschuldbefreiung und Verbraucherinsolvenzverfahren*. Kommentar, 2009, υπ. 1 vor § 286 π.αρ. 25-26.

¹⁷⁰ KOHTE/AHRENS/GROTE, ο.π., υπ. 1 vor § 286 π.αρ. 27.

¹⁷¹ KOHTE/AHRENS/GROTE, ο.π., υπ. 1 vor § 286 π.αρ. 28^α.

Η Γερμανία¹⁷² εισήγαγε για πρώτη φορά ρυθμίσεις για την πτώχευση των καταναλωτών το 1999, με τον νόμο περί αφερεγγυότητας (Insolvenzordnung = InsO, παρ. 304-314). Το στάδιο εξωδικαστικού συμβιβασμού, με στόχο την συντόμευση και την απλούστευση της πτωχευτικής διαδικασίας, η αποτυχία του οποίου βεβαιώνεται για το παραδεκτό της δικαστικής διαδικασίας, είναι προαιρετικό σε αντίθεση με την ελληνική νομοθεσία. Συγκεκριμένα, απαιτείται πιστοποιητικό του οικείου φορέα με το οποίο να βεβαιώνεται ότι, κατά το τελευταίο, πριν την υποβολή της αίτησης, εξάμηνο έγινε προσπάθεια εξώδικης ρύθμισης οφειλών στη βάση ενός συγκεκριμένου σχεδίου, η οποία απέβη άκαρπη (305 παρ.1 αρ. 1 InsO). Με την έναρξη της διαδικασίας διορίζεται εκκαθαριστής, ο οποίος διοικεί, όχι την περιουσία, αλλά τα εισοδήματα του οφειλέτη, για χρονική διάρκεια έξι ετών, από τα οποία καταβάλλει ετησίως ένα ποσοστό στους δανειστές¹⁷³. Η διαδικασία αφερεγγυότητας καταναλωτών ενώπιον του δικαστηρίου, αρχίζει με σχετική αίτηση από τα ενδιαφερόμενα μέρη και εφαρμόζεται μόνο σε πρόσωπα που δεν ασκούν οικονομική δραστηριότητα ή ασκούν οικονομική δραστηριότητα μικρής έκτασης, η οποία όμως δεν προϋποθέτει την επιχειρηματική οργάνωση ενός εμπόρου, ενώ παράλληλα όσο εκκρεμεί δεν επιτρέπονται μέτρα αναγκαστικής εκτέλεσης των πιστωτών. Αξιοσημείωτο είναι ότι στα πλαίσια της ευχέρειας του οφειλέτη είναι δυνατή και η υποβολή ενός μηδενικού σχεδίου (Null-Plan), όταν ο οφειλέτης έχει

¹⁷² Για περισσότερα σχετικά με το γερμανικό δίκαιο, βλ. KREFT/LANDFERMANN, ο.π., Vor §286, π.αρ. 13 επ., ΚΑΛΟΥΤΑ Γ./ΤΕΡΑΣΣΕ Τ., «Η ρύθμιση των υπερχρεωμένων νοικοκυριών σε Ελλάδα και Γερμανία», 12/2010, ΕΦΑΔ, σελ.1318-1321, ΡΟΥΣΣΟΥ Κ., «Υπερχρεωμένα φυσικά πρόσωπα – Δομή και λειτουργία Ν.3869/2010», 12/2010, ΕΦΑΔ, σελ.1297-1299., ΙΓΓΛΕΖΑΚΗ Ι., «Υπερχρέωση των καταναλωτών και πτωχευτικό δίκαιο, Το παράδειγμα του γερμανικού νόμου περί αφερεγγυότητας», ο.π. σελ.601-605.

¹⁷³ Εδώ συγκαταλέγεται και η υποχρέωση του οφειλέτη να μεταβιβάσει στον εκκαθαριστή ποσοστό 50% της περιουσίας που αποκτά από κληρονομιά μετά την υποβολή της αιτήσεως απαλλαγής (283-283c StGB).

πολλές οφειλές και δεν διαθέτει περιουσία και εισόδημα, προκειμένου να μπορεί να υπαχθεί στις διατάξεις περί απαλλαγής από το υπόλοιπο της οφειλής. Μαζί με το σχέδιο εκκαθάρισης θα πρέπει να κατατεθούν και κατάλογος των περιουσιακών στοιχείων, κατάλογος πιστωτών και κατάλογος απαιτήσεων, πάνω στα οποία μπορούν να υποβάλλουν τις αντιρρήσεις τους. Αν συμφωνήσουν ή δεν αντικρούσουν το σχέδιο οι πιστωτές, αυτό επιβεβαιώνεται από το δικαστήριο, μόνο αν εξυπηρετεί το γενικό συμφέρον των πιστωτών, αν δηλαδή σε αυτούς θα περιέλθει, σε κάθε περίπτωση, ποσό που θα ανέρχεται τουλάχιστον στο συνολικό ύψος του ποσού, που θα προσδοκούσαν να έχουν λάβει μετά από μια περατωμένη πτωχευτική διαδικασία. Αν δεν γίνει, όμως, αποδεκτό αρχίζει πλέον η πτωχευτική διαδικασία, με την αξιοποίηση των εισοδημάτων από την εργασία του καταναλωτή προς ικανοποίηση των πιστωτών. Είναι εμφανές, ότι η απαιτείται ο πτωχός ιδιώτης να έχει ένα σταθερό εισόδημα, ασφαλή δυνατότητα διαμονής και την δυνατότητα αποπληρωμής των δαπανών για την κάλυψη των στοιχειωδών βιοτικών αναγκών.

Να επισημανθεί ότι, η νομοθεσία των κρατών – μελών της Ε.Ε. έχει εναρμονιστεί στα πλαίσια της εμπορικής αφερεγγυότητας¹⁷⁴, όχι όμως ακόμα στο πεδίο της αστικής, η οποία αποτελεί ακόμα ιδιαίτερο τμήμα του δικαίου της προστασίας του καταναλωτή¹⁷⁵.

Ο κοινός πυρήνας του ρυθμιστικού αντικειμένου, όπως προκύπτει δικαιοσυγκριτικά, είναι, μεταξύ άλλων, η ρύθμιση των προϋποθέσεων υπαγωγής του οφειλέτη στη διαδικασία της δικαστικής ρύθμισης των οφειλών, ο προσδιορισμός του είδους των οφειλών που εμπίπτουν, των προϋποθέσεων

¹⁷⁴ Για περισσότερα, βλ. www.insol-europe.org/download/file/2492, Harmonisation of Insolvency Law at EU level.

¹⁷⁵ Μέσω της Οδηγίας 2008/48/ΕΚ για την καταναλωτική πίστη.

απαλλαγής και της περιουσίας του οφειλέτη, από την οποία θα ικανοποιηθούν οι δανειστές, η παροχή κινήτρων στον πιστωτή προκειμένου να εφαρμόσει σωστά το σχέδιο διευθέτησης και η ρύθμιση της διαδικασίας στο ακροατήριο. Επίσης, από οικονομικής πλευράς, το κόστος δεν το λαμβάνει εξ' ολοκλήρου ο οφειλέτης, αλλά, είτε παρέχεται η διευκόλυνση της καταβολής των εξόδων, πολλές φορές, σε μεταγενέστερο χρόνο, με την αναστολή αυτών, είτε προβλέπονται χαμηλά έξοδα σε σχέση με άλλες διαδικασίες, λύση την οποία έχει επιλέξει και ο ελληνικός νόμος. Απαρεγκλίτως, σε όλες τις νομοθεσίες, λαμβάνονται μέτρα, κυρίως με τον θεσμό του ακατάσχετου, για να μην τίθεται σε κίνδυνο η διαβίωση και ο στοιχειώδης βιοπορισμός του οφειλέτη και της οικογένειάς του. Επίσης, στην πλειοψηφία των αλλοδαπών ρυθμίσεων, πριν την έναρξη της δικαστικής διαδικασίας, καταβάλλεται προσπάθεια εξωδικαστικού συμβιβασμού μέσα από διαπραγματεύσεις μεταξύ οφειλέτη και δανειστών.

Στις περισσότερες έννομες τάξεις, πρωταρχικός σκοπός των παρεμβατικών, στην επιχειρηματική ελευθερία των πιστωτικών ιδρυμάτων, νομοθετικών ρυθμίσεων, δεν είναι η παροχή ευκαιρίας στον υπερχρεωμένο καταναλωτή για μια νέα αρχή, ως επιταγή του κοινωνικού κράτους δικαίου, αλλά η εξυπηρέτηση των πιστωτικών αγορών, με την εξυγίανση του τραπεζικού συστήματος και την λειτουργία της αγοράς¹⁷⁶. Ειδικότερα, η ρύθμιση για την καταβολή μηνιαίων δόσεων από το εισόδημα παρουσιάζει έντονη ομοιότητα με τη διαταγή καταβολών από το εισόδημα (income payments order) του άρθρου 310 του αγγλικού πτωχευτικού νόμου, ωστόσο στο ελληνικό δίκαιο, ο οφειλέτης καταβάλλει το ποσό

¹⁷⁶ ΒΕΛΕΝΤΖΑ Ι., «Ρύθμιση των οφειλών υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων», ΕΤΡΑΞΧΡΔ 2010, σελ. 419.

ο ίδιος, απευθείας στους πιστωτές του, ενώ στο αγγλικό, το καταβάλλει στον εκκαθαριστή¹⁷⁷. Ο Έλληνας νομοθέτης διαπνέεται από πνεύμα μεγαλύτερης προστασίας υπέρ του οφειλέτη, απεναντίας, όπως αναφέρθηκε, το αγγλικό δίκαιο επιτρέπει την καθυστέρηση της εκποίησης της κατοικίας του οφειλέτη επί ένα έτος, μετά την παρέλευση του οποίου, τα συμφέροντα των πιστωτών κρίνονται υπέρτερα και αναβολή δίνεται μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις¹⁷⁸. Επιπλέον, σε αντίθεση με το αγγλοσαξονικό και γερμανικό δίκαιο, στον ελληνικό νόμο αναγνωρίζεται μόνο στον ίδιο τον οφειλέτη το δικαίωμα να υποβάλλει αίτηση για δικαστική ρύθμιση των χρεών και απαλλαγή και όχι στους πιστωτές. Ακόμα και η φιλοσοφία του γερμανικού νόμου δίνει έμφαση, στην ικανοποίηση των πιστωτών και σε δεύτερο επίπεδο στοχεύει στην επανένταξη του οφειλέτη στην αγορά, μέσα από την διαδικασία εκκαθάρισης ή και απαλλαγής. Άλλωστε, και στην περίπτωση αποδοχής του σχεδίου που προτείνει ο οφειλέτης, το δικαστήριο το επικυρώνει μόνο αν εξυπηρετεί το γενικό συμφέρον των πιστωτών. Η γερμανική νομοθεσία και η ελληνική δεν έχουν ουσιαστικές διαφορές, ωστόσο, οι ελληνικές ρυθμίσεις παρουσιάζονται πιο ευνοϊκές και φιλικές προς τον οφειλέτη, λόγω του μικρότερου διαστήματος εξόφλησης χρεών και της πρωτοποριακής ρύθμισης προστασίας της κύριας κατοικίας. Επιπλέον, όπως προαναφέρθηκε, στα σκανδιναβικά δίκαια η δυνατότητα αστικής «πτώχευσης» απαιτεί αυστηρές προϋποθέσεις και στον ελβετικό νόμο απλά δίνεται παράταση για την συγκέντρωση χρημάτων προς ικανοποίηση των απαιτήσεων. Τέλος, παρατηρείται ότι δύσκολα παρέχεται άνευ όρων απαλλαγή από τα χρέη, διότι θα αποτελούσε ηθικό κίνδυνο, στο μέτρο που ο

¹⁷⁷ KEAY A/WALTON P., ο.π., σελ.350.

¹⁷⁸ KEAY A./WALTON P., ο.π., σελ. 351-353.

οφειλέτης θα γνώριζε ότι ακόμα και αν δεν επεδείκνυε την δέουσα επιμέλεια για την εξόφληση των χρηματικών του υποχρεώσεων, θα απαλλασσόταν από αυτά.

2.3. Η αρχή *pacta sunt servanda* «καταρρέει»

Οι ειδικές διατάξεις του Ν.3869/2010, δεν αποκλείουν σε καμία περίπτωση την εφαρμογή των γενικών ρητρών και αρχών του Αστικού Κώδικα, *πρώτον* από μεθοδολογική άποψη, στο μέτρο που δεν υπάρχει νομοθετική πρόθεση κατάργησης ή μη εφαρμογής των γενικών διατάξεων, και *δεύτερον* μέσα από την σύγκρουση της ασφάλειας του δικαίου που εξυπηρετεί το συμφέρον του οφειλέτη και της επιταγής της έννομης προστασίας στον δανειστή. Έτσι, βρίσκει πάντα εφαρμογή η αρχή της καλής πίστης, η οποία, αν και δεν έχει αυτόνομη διατύπωση στο συνταγματικό κείμενο, προκύπτει από την συνδυαστική ερμηνεία των διατάξεων των άρθρων 5§1 και 25§3 του Συντάγματος, ούτως ώστε να μην υποστεί μονομερώς ο οφειλέτης τις δυσμενείς συνέπειες της οικονομικής κρίσης^{179 180}.

Η καλή πίστη αποτελεί το εξισορροπητικό μέσο, για την εναρμόνιση της αρχής ασφάλειας δικαίου, της, συναρτημένης με αυτήν, νομιναλιστικής αρχής και της επιταγής *pacta sunt servanda*, με αυτή που εκφράζει την ουσιαστική δικαιοσύνη. Επιπροσθέτως, επιτάσσει να σταθμιστούν συγκρουόμενες επιδιώξεις και

¹⁷⁹ Σε υπερεθνικό επίπεδο έχει συνταχθεί το Σχέδιο ενός Κοινού Πλαισίου Αναφοράς (Draft Common Frame of Reference) από την Ε.Ε.. στο τρίτο βιβλίο του οποίου εμπεριέχονται ρυθμίσεις αναφορικά με τις συνέπειες μιας απρόβλεπτης μεταβολής των συνθηκών επί υφιστάμενης υποχρέωσης, η οποία επιχειρεί να καλύψει το πεδίο των ΑΚ 388 και 288. Για περισσότερα, βλ. ΚΑΡΑΜΠΑΤΖΟΥ Α., «Η ρύθμιση περί απρόβλεπτης μεταβολής των συνθηκών στο “Σχέδιο ενός κοινού πλαισίου αναφοράς” και η υποχρέωση ανδιαπραγματεύσεως», 2010, ΝοΒ, 58, σελ. 623 επ.

¹⁸⁰ ΔΩΡΗ Φ., «Η εξέλιξη των εμπορικών συμβάσεων στην επιχειρηματική κρίση», στο «Το εμπορικό δίκαιο και η οικονομική κρίση», 19ο Πανελλήνιο Συνέδριο Εμπορικού Δικαίου, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2010, σελ. 28.

συμφέροντα, με γνώμονα το εύλογο μέτρο, το οποίο, πλέον, κατοχυρώνεται στην διάταξη του άρθρου 25 του Συντάγματος, ως αρχή αναλογικότητας, είτε μέσω του νομοθέτη με την θέσπιση ειδικότερων κανόνων¹⁸¹ που δικαιολογούνται σε περιόδους κρίσεων, είτε μέσω της νομολογίας με συγκεκριμενοποίηση των ρητρών 388, 288, 200 και 281 ΑΚ.

Ενδέχεται τα μέρη, κατά την σύναψη της σύμβασης, να έχουν προβλέψει a priori πως θα αντιμετωπιστούν πιθανές μελλοντικές δυσλειτουργίες της σύμβασης. Γί' αυτό πριν την καταφυγή στις γενικές ρήτρες του Αστικού Κώδικα και στις διατάξεις του Ν.3869/2010, θα πρέπει να αναζητηθούν τυχόν λύσεις που παρέχει η ίδια η σύμβαση. Στην περίπτωση που υπάρχουν τέτοιοι συμβατικοί όροι, προβληματισμός ανακύπτει σχετικά με το κατά πόσο μπορούν να επηρεάσουν τις, αναγκαστικού δικαίου, διατάξεις των άρθρων 388 και 288 ΑΚ. Έχει, λοιπόν, υποστηριχθεί¹⁸², ότι η έννομη τάξη δεν πρέπει να επεμβαίνει στην σύμβαση, οι σαφείς και ακριβείς όροι της οποίας, σε κάθε περίπτωση, προηγούνται των διορθωτικών ρητρών επιείκειας και οι τελευταίες δεν εφαρμόζονται. Ωστόσο, ενδέχεται οι κανόνες του Αστικού Κώδικα να εφαρμοστούν, εάν η αλλαγή των συνθηκών οδηγήσουν σε υπέρβαση του αναληφθέντος κινδύνου και καταστήσουν τον μηχανισμό αντιμετώπισης της κρίσης ακατάλληλο και ανεπαρκή.

Η αρχή pacta sunt servanda, γνωστή στον αγγλοσαξονικό χώρο ως a deal's a deal, τίθεται σε δοκιμασία, λόγω της ανάγκης επανεξέτασης των όρων των

¹⁸¹ Στο παρελθόν έχει παρέμβει ο νομοθέτης με ειδικότερες νομοθετικές ρυθμίσεις (Α.Ν. 18/1944 και 1073/1946) για την προστασία του εθνικού νομίσματος, για την ανακούφιση επιχειρήσεων που ήταν υπερχρεωμένες με ιδιαίτερα υψηλά επιτόκια και τόκους από ανατοκισμό και για την εξυγίανση προβληματικών επιχειρήσεων.

¹⁸² ΛΙΑΠΠΗ Δ., «Η οικονομική κρίση και το δίκαιο των συμβάσεων», 1/2011, ΔΕΕ, σελ. 18, ΚΑΡΑΜΠΑΤΖΟΥ Α., ο.π, αρ. 530 και 572.

συμβατικών δεσμεύσεων, ακόμα και αποδέσμευσης από αυτούς. Η αρχή αυτή, επιβάλλει στα δικαστήρια να σέβονται και να εκτελούν τις έγκυρες και σύννομες συμβάσεις των μερών. Στο αγγλοσαξονικό δίκαιο, η αρχή της ιερότητας της σύμβασης (principle of sanctity of contract) έρχεται σε σύγκρουση με την αναδιαμόρφωση των όρων λόγω οικονομικής κρίσης, με θεμέλιο τα γεγονότα της ανωτέρας βίας (force majeure events) ή την αδυναμία εκπλήρωσης (doctrine of frustration)¹⁸³. Το γερμανικό δίκαιο βασίζεται κυρίως στα αξιολογικά κριτήρια του θεσμού της έκλειψης του δικαιοπρακτικού θεμελίου (313 BGB). Αν έχει συμβεί μια βαρύνουσα απρόβλεπτη αλλαγή των συνθηκών, η εφαρμογή του εν λόγω κανόνα μπορεί να οδηγήσει στην τροποποίηση των όρων καταρτισμένης σύμβασης ή στην πλήρη αποδέσμευση από αυτήν, διότι η τήρησή της με το αρχικό περιεχόμενο δεν είναι πλέον αξιώσιμη, ενόψει της κατανομής των κινδύνων μεταξύ των μερών.

Το οικονομικό περιβάλλον έχει επιδεινωθεί και έχει οδηγήσει σε κρίση τους υφιστάμενους συμβατικούς δεσμούς, γι' αυτό και η έννομη τάξη δεν μπορεί να μείνει προσκολλημένη στο δόγμα της αρχής pacta sunt servanda. Ακολούθως, αν δεν δίνουν την λύση ειδικές νομοθετικές διατάξεις – όπως ο Ν.3869/2010 – κατάλληλη για την εκτόνωση των συμβατικών κρίσεων, μπορεί να είναι η αναπροσαρμογή των συμβάσεων, με βάση τα άρθρα 388 και 288 ΑΚ¹⁸⁴.

Συγκεκριμένα, η διάταξη του άρθρου 388 ΑΚ αποτελεί το βασικό μέσο κίνησης της συναλλακτικής δραστηριότητας, καθώς εφαρμόζεται στις αμφοτεροβαρείς

¹⁸³ ΛΙΑΠΠΗ Δ., ο.π, σελ. 12.

¹⁸⁴ Οι γενικές ρήτρες μπορούν να βρουν εφαρμογή στις περιπτώσεις φυσικών προσώπων που δεν μπορούν να υπαχθούν στις προϋποθέσεις του Ν.3869/2010. Η απόφαση 7241/1999 (ΝοΒ, 2000 σελ. 1146) του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Αθηνών, είχε δεχθεί ότι οι γενικές ρήτρες του Αστικού Κώδικα και ειδικότερα οι ΑΚ 178, 179 και 288 αποτελούν σταθερό όριο της συμβατικής διαπλαστικής δύναμης, παρέχοντας εξουσία για δικαστικό έλεγχο και διορθωτική δικαστική επέμβαση επί του περιεχομένου της σύμβασης, όταν η συμβατική ρύθμιση είναι το αποτέλεσμα άνισης διαπραγματευτικής ισχύος.

συμβάσεις και πρόκειται για την πιο σημαντική εφαρμογή του αντικειμενικού δικαιοπρακτικού θεμελίου¹⁸⁵, ρυθμίζοντας ένα πρόβλημα ατομικής κατανομής ασυνήθιστων συμβατικών κινδύνων. Η επιγενόμενη, συνεπεία της απρόοπτης μεταβολής των συνθηκών, ανατροπή του δικαιοπρακτικού αυτού θεμελίου επάγεται, εφ' όσον συντρέξουν οι προϋποθέσεις, μία μη ανεκτή, κατά την καλή πίστη, διασάλευση της ισορροπίας των εκατέρωθεν παροχών, στην οποία απέβλεψαν τα μέρη με την κατάρτιση της σύμβασης. Η αρχή της καλής πίστης αποκτά συγκεκριμένο περιεχόμενο με την διορθωτική επέμβαση του δικαστή στην σύμβαση, η οποία επιτρέπει μια ελαστικότερη και ευέλικτη λύση από αυτή της ακύρωσης. Ο δικαστής προβαίνει σε μια *ad hoc* κρίση¹⁸⁶, λαμβάνοντας υπόψη όλες τις περιστάσεις, και καλείται να διαπιστώσει το προσήκον μέτρο στην εννοιολογική προσέγγιση της «υπέρμετρης επάχθειας», η οποία ως αόριστη νομική έννοια, δεν έχει στεγανοποιημένο και *a priori* προσδιορισμένο περιεχόμενο¹⁸⁷.

Η νομολογία δεν έχει διαπλάσσει σταθερά αντικειμενικά κριτήρια συγκεκριμενοποιήσεως της έννοιας της υπέρμετρης επάχθειας της παροχής. Κατά την αναζήτηση των κριτηρίων αυτών, σκόπιμα αποκλείονται ορισμένες περιπτώσεις, με έμφαση στο δογματικό μόρφωμα της οικονομικής αδυναμίας της παροχής, σύμφωνα με το οποίο, η παροχή είναι μεν φυσικώς δυνατή, η εκπλήρωσή της όμως

¹⁸⁵ Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η ΑΠ 1733/1986, Νοβ 1987, σελ. 1057, που αφορούσε την εφαρμογή του 388 ΑΚ κατά την πρώτη πετρελαϊκή κρίση του 1973. Για περισσότερα βλ. ΔΩΡΗ Φ., «Η εξέλιξη των εμπορικών συμβάσεων στην επιχειρηματική κρίση», στο «Το εμπορικό δίκαιο και η οικονομική κρίση», ο.π., σελ. 32-33.

¹⁸⁶ Για περισσότερα σχετικά με την εξουσία του δικαστή επί τους απροβλέπτου μεταβολής των συνθηκών των συμβάσεων, βλ. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΥ Π.Β. «Η εξουσία του δικαστού επί της απροβλέπτου μεταβολής των συνθηκών των συμβάσεων (άρθρον 388 Α.Κ.)», 1960, Ελλάδα, σελ. 133,261,344 επ.

¹⁸⁷ ΛΙΑΠΠΗ Δ., ο.π., σελ. 14, ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ Π., «Το μέτρο της επάχθειας της παροχής και η έκταση της διορθωτικής επεμβάσεως του δικαστή στη σύμβαση κατ' ΑΚ 388», 33/1985, ΝοΒ, σελ.941.

απαιτεί τόσο δυσανάλογα μεγάλη οικονομική θυσία του οφειλέτη, ώστε να υπερβαίνει κάθε λογικό όριο αντοχής του, με αποτέλεσμα να μην μπορεί πλέον να αξιωθεί από αυτόν. Συνεπώς, όπου η «χαλεπότητα της παροχής» μόνο ποσοτικά διαφέρει από την υπέρμετρη επάχθεια της ΑΚ 388, θα εφαρμόζονται κατ' αρχήν, οι διατάξεις για την αδυναμία παροχής. Για την κατάφαση της συνδρομής της προϋπόθεσης, δεν θα χρειάζεται να απειλείται με καταστροφή – σε περίπτωση της εκπληρώσεως της επαχθούς παροχής – η οικονομική υπόσταση του οφειλέτη¹⁸⁸. Ο νομοθέτης απέφυγε, εντέχνως, να προσδιορίσει κάποιο αριθμητικό κριτήριο της έννοιας της υπέρμετρης επάχθειας της παροχής, αφήνοντας την διαπλαστική εξουσία στον δικαστή¹⁸⁹.

Η έννοια της υπέρμετρης επάχθειας θα πρέπει να συνδυαστεί και με άλλα στοιχεία, τα οποία αλληλοσυμπληρώνονται, χωρίς να αποκλείεται και η εφαρμογή ενός *in concreto* μόνο κριτηρίου, ιδίως στις περιπτώσεις που αυτό εμφανίζεται ιδιαίτερα έντονο. Τα στοιχεία αυτά είναι, *πρώτον*, ο βαθμός του απροβλέπτου, όσο πιο απρόβλεπτη ήταν η μεταβολή των συνθηκών, τόσο μικρότερο ποσοστό επάχθειας της παροχής θα πρέπει να απαιτείται για την εφαρμογή της ΑΚ 388, και *αντίστροφα*, *δεύτερον*, το είδος της σύμβασης, υπάρχουν συμβάσεις που ο κίνδυνος απρόοπτης μεταβολής των συνθηκών είναι εγγενής (αγορά αξιογράφων) και άλλες πιο συντηρητικές, που προσφέρουν μεγαλύτερη ασφάλεια (πωλήσεις, μισθώσεις), *τρίτον*, το περιεχόμενο της συγκεκριμένης σύμβασης, όσο περισσότερο επωφελής

¹⁸⁸ ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ Π., «Το μέτρο της επάχθειας της παροχής και η έκταση της διορθωτικής επεμβάσεως του δικαστή στη σύμβαση κατ' ΑΚ 388», ο.π., σελ.947.

¹⁸⁹ Απαιτείται, πρώτον, να έχουν αλλάξει οι ειδικές συνθήκες που αποτέλεσαν την βάση της συμβατικής δέσμευσης και του ειδικότερου περιεχομένου της, δεύτερον, τα μέρη θα πρέπει να μην μπορούσαν να προβλέψουν όχι μόνο τις δυσμενείς οικονομικές συνθήκες αλλά και την αλλαγή των κρίσιμων για την σχέση τους συνθηκών και τρίτον θα πρέπει η ισορροπία μεταξύ παροχής και αντιπαροχής και γενικότερων συμβατικών ωφελειών και κινδύνων να υφίσταται μια διατάραξη κινούμενη γύρω από το φάσμα του 20% περίπου.

για τον οφειλέτη της επαχθούς παροχής ήταν η σύμβαση στην αρχική της μορφή, τόσο δυσκολότερα θα πρέπει να δεχόμαστε την συνδρομή του στοιχείου της υπέρμετρης επάχθειας, και τέταρτον, την περιουσιακή κατάσταση των μερών.

Εν προκειμένω, η διαφωνία που ενδεχομένως να ανακύψει, είναι η προβλεψιμότητα της δυσμενούς οικονομικής κατάστασης, η οποία ως κάποιο βαθμό ήταν αναμενόμενη, αλλά η ακριβής γνώση της μελλοντικής κατάστασης της οικονομίας ήταν αντικειμενικώς αδύνατη. Επομένως, δύσκολα θα μπορούσε κανείς να αποκλείσει την εφαρμογή της διάταξης του άρθρου 388 ΑΚ, δήθεν λόγω προβλεψιμότητας. Για να διαγνωστεί η προβλεψιμότητα της μεταβολής των κρίσιμων συνθηκών ιδιαίτερη σημασία μπορεί να εμφανίζει ο χρόνος σύναψης της σύμβασης. Η σημερινή ραγδαία επιδείνωση των οικονομικών συνθηκών δεν μπορεί να ήταν προβλέψιμη κατά τη σύναψη μιας σύμβασης δανείου πριν από πέντε ή περισσότερα έτη. Διαφορετικά μπορεί να έχουν τα πράγματα, στο μέτρο που η σύμβαση συννομολογήθηκε λ.χ. μετά από την εκδήλωση της χρηματοπιστωτικής αναταραχής του δεύτερου εξαμήνου του 2008. Στο χρονικό αυτό διάστημα, η δυνατότητα πρόβλεψης μιας αποσταθεροποίησης των οικονομικών δεδομένων ήταν, ανάλογα βέβαια με τον κλάδο οικονομικής δραστηριότητας, σαφώς μεγαλύτερη. Η οικονομική κρίση ως γενικό και αόριστο γεγονός δεν ανατρέπει το δικαιοπρακτικό θεμέλιο των υφιστάμενων συμβάσεων, εν τούτοις, επηρεάζει αιτιωδώς ειδικότερα οικονομικά δεδομένα, στα οποία στηρίχθηκε η σύναψη της σύμβασης με το συγκεκριμένο περιεχόμενο¹⁹⁰. Οι ειδικότερες οικονομικές

¹⁹⁰ Το αν η οικονομική κρίση αποτελεί λόγο ανωτέρας βίας (force majeure) για την επαναδιαπραγμάτευση της σύμβασης ή λόγο ματαίωσης της σύμβασης (frustration), έχει απασχολήσει και την διεθνή θεωρία και νομολογία. Για περισσότερα βλ. SMITH/GODWIN/GILMORE/KRATOCHILOVA, «Is the credit crunch an event of force majeure

μεταβολές μπορούν πράγματι να αποτελούν αλλαγή των κρίσιμων, για τη σύναψη της σύμβασης, συνθηκών και να δικαιολογούν τη δικαστική επέμβαση στο συμβατικό δεσμό. Η υπέρμετρη επάχθεια της διατάραξης της συμβατικής ισορροπίας δεν μπορεί να αμφισβητηθεί σοβαρά, όταν ο ένας ή και οι δύο συμβαλλόμενοι δεν θα είχαν συνάψει τη σύμβαση ή θα την είχαν συνάψει με άλλο περιεχόμενο, εάν προέβλεπαν τη μεταβολή των συνθηκών.

Η καθιέρωση της διάταξης του άρθρου 288 ΑΚ, ως διορθωτικής ρήτρας και όχι μόνο συμπληρωματικής, έγινε με την απόφαση της Ολομέλειας του ΑΠ 927/1982¹⁹¹, όπου ετέθησαν τα θεμέλια για την εγκαθίδρυση της ΑΚ 288, ως του κατ' εξοχήν αρμόδιου, για την αντιμετώπιση του πραγματικού της δυσχέρειας εκπληρώσεως κανόνα δικαίου. Συγκεκριμένα, η διάταξη του άρθρου 288 ΑΚ παρέχει στον δικαστή την δυνατότητα, βάσει αντικειμενικών κριτηρίων που αντλούνται από την έννομη τάξη και τις κρατούσες συναλλακτικές αντιλήψεις, να τροποποιήσει, κατ' απόκλιση των αρχικώς συμφωνηθέντων, την εκπληρωτέα παροχή, περιστέλλοντας ή επεκτείνοντας το μέγεθός της, ώστε αυτή να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις της συναλλακτικής καλής πίστης κατά τον χρόνο εκπλήρωσής της, ιδίως στις περιπτώσεις όπου, ένεκα συνδρομής ειδικών συνθηκών, μεταβλήθηκαν οι αρχικώς καθορισθέντες όροι εκπλήρωσης¹⁹². Έτσι, η εφαρμογή της ΑΚ 288 επί αμφοτεροβαρών συμβάσεων, χωρεί, όταν δεν συντρέχουν βασικές προϋποθέσεις εφαρμογής της ειδικής διάταξης του άρθρου 388 ΑΚ, δηλαδή το μη προβλέψιμο της

or frustration?», στον ιστότοπο <http://www.herbertsmith.com/NR/rdonlyres/29A630BF-8683-4E26-A219-7EB185494436/13532/Newsletter9ENovember2009.pdf>.

¹⁹¹ 1983, ΝοΒ, σελ. 214 επ., 1983 ΕλλΔνη, σελ. 45.

¹⁹² ΚΑΡΑΜΠΑΤΖΟΥ Α.Γ., ο.π., σελ. 362.

μεταβολής και το ανυπαίτιο της μη πρόβλεψης¹⁹³. Σε πρόσφατη απόφαση¹⁹⁴, που αφορά υπερχρεωμένο φυσικό πρόσωπο, κρίθηκε ότι η αρχή της καλόπιστης εκτέλεσης των ενοχών, που καθιερώνεται από τη διάταξη του άρθρου 288 ΑΚ, στοχεύει στην οριοθέτηση της παροχής και στην επαναφορά της ισορροπίας των παροχών, που διαταράχθηκε από διάφορα περιστατικά - προβλεπτά ή απρόβλεπτα - με κριτήρια αντικειμενικά, για την ασφάλεια των συναλλαγών και γενικότερα του δικαίου. Επίσης, ο Ν. 3869/2010 με τις διατάξεις του, στοχεύει στην οριοθέτηση της παροχής του οφειλέτη, διότι, με το πλαίσιο των διατάξεών του, καθορίζει τις προϋποθέσεις ρύθμισης των χρεών και απαλλαγής από αυτά του οφειλέτη, με σκοπό να επαναφέρει την ισορροπία των παροχών μεταξύ του οφειλέτη και των πιστωτών, που, κατά κύριο λόγο, είναι οι τράπεζες.

Η διάταξη του άρθρου 200 ΑΚ προηγείται σε επίπεδο εφαρμογής από αυτήν του 388 ΑΚ, ως προς την διαπίστωση του τι είναι τηρητέο ως συμφωνημένο, ενώ σε συνδυασμό με αυτή του άρθρου 173 ΑΚ, παρέχουν στον δικαστή τα κριτήρια για την ερμηνεία του περιεχόμενου της σύμβασης, την οποία οφείλουν τα μέρη να τηρήσουν βάσει της επιτακτικής αρχής «pacta sunt servanda». Όταν υπάρχουν κενά στην σύμβαση και ανακύπτει η ανάγκη συμπληρωματικής ερμηνείας, τα πεδία εφαρμογής των άρθρων 388 και 200 ΑΚ επικαλύπτονται και σε περίπτωση απρόοπτης μεταβολής των συνθηκών, η εφαρμογή της του 200 ΑΚ δεν μπορεί να αποκλειστεί. Ο δικαστής διαπιστώνει ερμηνευτικά τι έχουν συμφωνήσει τα μέρη και με την σαφή επίγνωση του περιεχομένου της σύμβασης, μπορεί να προβεί σε

¹⁹³ Έχει επικριθεί, από την θεωρία, η αποψίλωση του κανόνα του 388 ΑΚ, καθώς ο νομοθέτης, τυποποιώντας το πραγματικό της, δεν άφησε διαπλαστική ελευθερία στον δικαστή, ο οποίος, σε κάθε περίπτωση όταν κληθεί να εφαρμόσει το 288 ΑΚ θα πρέπει να αιτιολογήσει *in concreto* την συγκεκριμένη εξειδίκευση της γενικής ρήτρας της καλής πίστης, έτσι ώστε να μην οδηγεί σε καταστρατήγηση του 388 ΑΚ.

¹⁹⁴ Απόφαση 1/2012 Ειρ Καλύμνου, Α' Δημοσίευση ΝΟΜΟΣ, ΝοΒ 2012 σελ.563.

περαιτέρω εκτίμηση ως προς την υπέρμετρη επάχθεια, αναζητώντας την υποθετική βούληση των μερών κατά την καλή πίστη, ώστε να καλυφθεί το αρρύθμιστο σημείο, με κριτήρια αντλούμενα από την κατάσταση συμφερόντων και την οικονομία της συγκεκριμένης σύμβασης.

Η απαγόρευση της καταχρηστικής άσκησης του δικαιώματος αποκτά ιδιαίτερη σημασία, όταν τα μέρη έχουν εκτενώς συμφωνήσει στη σύμβαση τους τρόπους αποκατάστασης της ισορροπίας των παροχών, σε περιπτώσεις πιθανολογούμενης, από αυτά, μεταβολής των συνθηκών¹⁹⁵. Σε τέτοιου είδους συμβάσεις ενδέχεται πράγματι μια οικονομική κρίση να καθιστά, υπό τις προϋποθέσεις του άρθρου 281 ΑΚ, καταχρηστική την επίκληση ενός από τους όρους της σύμβασης, που παρέχουν κάποιο δικαίωμα στον επικαλούμενο τον όρο αυτόν. Όταν καταστεί υπέρμετρα επαχθής η παροχή του ενός συμβαλλομένου, λόγω απρόοπτης μεταβολής των συνθηκών, η εμμονή του άλλου μέρους στη σύμβαση με το αρχικό περιεχόμενο παρίσταται αναμφίβολα σαν κατάχρηση δικαιώματος¹⁹⁶.

Η πατερναλιστική παρέμβαση μέσω του Ν.3869/2010 στην σύμβαση, βοηθά τον υπερχρεωμένο ιδιώτη στη βελτίωση του τρόπου ικανοποίησης, των συνδεόμενων με την σύμβαση, συμφερόντων του, εις βάρος του πιστωτικού ιδρύματος. Ο λόγος που νομιμοποιεί την παρέμβαση αυτή, οφείλεται στην συναλλακτική κατωτερότητα του υπερχρεωμένου φυσικού προσώπου να επιτύχει με τις δικές του δυνάμεις την διαπραγμάτευση της σύμβασης με κοινωνικά εύλογους όρους. Η παρέμβαση έχει γνήσια προστατευτικό κίνητρο, οπότε με την

¹⁹⁵ ΔΩΡΗ Φ., «Η εξέλιξη των εμπορικών συμβάσεων στην επιχειρηματική κρίση», στο «Το εμπορικό δίκαιο και η οικονομική κρίση», ο.π., σελ. 35.

¹⁹⁶ ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ Π., «Το μέτρο της επάχθειας της παροχής και η έκταση της διορθωτικής επεμβάσεως του δικαστή στη σύμβαση κατ' ΑΚ 388», ο.π. σελ.950.

κατάφαση της συναλλακτικής μειονεξίας του ιδιώτη, ανοίγεται απλώς η δυνατότητα ενός δικαστικού ελέγχου του περιεχομένου της συμβάσεως από την σκοπιά της συμφωνίας του προς την αρχή της συμβατικής δικαιοσύνης. Έτσι, δεν πρόκειται για κατάχρηση της συμβατικής ελευθερίας, διότι απλά η σύμβαση θα μεταρρυθμιζόταν λόγω ανατροπής δεδομένων^{197 198}.

Άλλωστε, η αυτοτελής επίκληση της αρχής του κοινωνικού κράτους δικαίου, λαμβανομένου υπόψη της μεγάλης αμφισβήτησης σχετικά με την αγωγιμότητα των κοινωνικών δικαιωμάτων, σε συνδυασμό με την απαγόρευση της καταχρηστικής άσκησης δικαιώματος (25§3 Σ), θα οδηγούσε τον θιγόμενο δανειστή στην άσκηση αγωγής, στην συζήτηση της οποίας, ο δικαστής θα προσδιόριζε το περιεχόμενο και το μέγεθος της παροχής, εν απουσία των προκαθορισμένων από τον νόμο κριτηρίων, λαμβάνοντας υπ' όψη την κοινωνική ανάγκη στην οποία αποβλέπει το Σύνταγμα και την απαγόρευση καταχρηστικής συμπεριφοράς εκ μέρους του πιστωτικού ιδρύματος. Δεν θα επρόκειτο, όπως θα υποστηριζόταν, για δικαστική υποκατάσταση, στο μέτρο που ο δικαστής θα αποφάσιζε μόνο για συγκεκριμένη περίπτωση, χωρίς γενίκευση και θέσπιση μελλοντικού κανόνα δικαίου, σύμφωνα με τις ανάγκες του θιγόμενου ιδιώτη.

¹⁹⁷ ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ Π., *Περί των όρων της προστατευτικής παρεμβάσεως του δικαστή στη σύμβαση. Προς μια γενική θεωρία περί καταχρήσεως της συμβατικής ελευθερίας*, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1991, σελ. 1-2,4.

¹⁹⁸ Έχει υποστηριχθεί βέβαια, ότι, οι διατάξεις του ΑΚ, αν και εξασφαλίζουν ένα minimum προστασίας του δανειζόμενου καταναλωτή μέσα από τις γενικές ρήτρες της καλής πίστης, κρίνεται ως ανεπαρκής, να ανταποκριθεί στην εξατομικευμένη πρόνοια και την υπερατομική αντιμετώπιση του φαινομένου της υπερχρέωσης. Βλ. ΠΕΡΑΚΗ Ε., «*Η αρχή του "υπεύθυνου δανεισμού" και η πρόσφατη κοινοτική Οδηγία για την καταναλωτική πίστη*», ο.π., σελ. 352.

2.4. Συνολική αποτίμηση του θεσμού

Οι αποφάσεις που έχουν εκδοθεί έως σήμερα, κατ' εφαρμογή του νόμου 3869/2010, είναι πολυάριθμες και έχουν καλύψει και ένα μεγάλο μέρος του νομοθετικού κενού ορισμένων διατάξεων, μαρτυρώντας, όπως πολλάκις παρατηρείται, την διάσταση μεταξύ πράξης και θεωρίας. Η πρώτη «ιστορική» απόφαση είναι η 15/2011 του Ειρηνοδικείου Αθηνών¹⁹⁹, βάσει της οποίας, συνταξιούχος απηλλάγη από το 76,5% του χρέους του προς εννέα τράπεζες, με περίοδο χάριτος τριών ετών. Οι αιτήσεις για την ρύθμιση οφειλών κατατίθενται κατά δεκάδες καθημερινά στα κεντρικά ειρηνοδικεία της χώρας και έχουν προκαλέσει, μάλιστα, τέτοια συμφόρηση με αποτέλεσμα, λόγω της μη επαρκούς στελέχωσης με δικαστικούς λειτουργούς, να παρατηρείται μεγάλη καθυστέρηση στην διεξαγωγή της δίκης²⁰⁰.

Κατόπιν διεξοδικής μελέτης όλων των αποφάσεων που είναι διαθέσιμες στην ιστοσελίδα της ΝΟΜΟΣ²⁰¹ και της Τράπεζας δεδομένων του Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών²⁰² (ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ), έως σήμερα έχουν δημοσιευθεί στο διαδίκτυο 193 αποφάσεις, συνολικά. Ωστόσο, ένας σημαντικός αριθμός αυτών, είτε εκδικάζουν αιτήσεις αναστολής πράξεων αναγκαστικής εκτέλεσης²⁰³, είτε απορρίπτουν τις

¹⁹⁹ Α' Δημοσίευση ΝΟΜΟΣ, ΕΦΑΔ 2011 σελ. 677, ΝΟΒ 2011 σελ. 1241, ΑΡΜ 2011 σελ. 1483, ΠΕΙΡΝΟΜ 2011 σελ.159.

²⁰⁰ Όπως ανέφερε σε σχετική ομιλία του στον Δικηγορικό Σύλλογο Αθηνών, ο Υπουργός Δικαιοσύνης Α. Ρουπακιώτης, το Ειρηνοδικείο Περιστερίου προσδιορίζει το 2017 ενώ το άρθρο 4 §3 α' ορίζει «Η δικάσιμος για τη συζήτηση της αίτησης προσδιορίζεται μέσα σε έξι μήνες από την ημερομηνία κατάθεσης της». Η ομιλία του Υπουργού είναι δημοσιευμένη στον ιστότοπο www.dsanet.gr/Epikairothta/dsa/OMILIA%20ΥΠΟΥΡΓΟΥ.doc.

²⁰¹ <http://lawdb.intrasoftnet.com>

²⁰² <http://www.dsanet.gr>

²⁰³ 32 αποφάσεις δέχονται τις αιτήσεις αναστολής λόγω πιθανολόγησης της ουσιώδους βλάβης στα συμφέροντα των αιτούντων και 13 απορρίπτουν.

αιτήσεις για ρύθμιση οφειλών, ως απαράδεκτες²⁰⁴. Στατιστικά, το 47% των αποφάσεων αφορά ρυθμίσεις οφειλών για χρέη έως 100.000€, το 23% για χρέη από 100.000€ έως 200.000€ και το 21% για χρέη από 200.000 έως 300.000€, ενώ μόνο το 5,2% αφορά οφειλές από 300.000€ έως 400.000€ και τέλος το 3,1% οφειλές από 400.000€ και άνω.

Όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο, οι έμποροι δεν υπάγονται στις ρυθμίσεις του νόμου, σύμφωνα με την διάταξη του άρθρου 1§1, η οποία δέχτηκε πολλές επικρίσεις, κυρίως κατά το στάδιο ψήφισης του νομοσχεδίου. Η ρύθμιση, όμως, κρίνεται από πολλούς θεωρητικούς αλλά και από την νομολογία ορθή, καθώς ουσιαστικά ο νόμος συμπληρώνει το πτωχευτικό δίκαιο, δίνοντας την ικανότητα πτώχευσης και ρύθμισης των χρεών και στα φυσικά πρόσωπα που δεν την είχαν. Άλλωστε, το υφιστάμενο πτωχευτικό δίκαιο ρυθμίζει και διαγράφει όλα τα χρέη και όχι μόνο τα εμπορικά. Η υπαγωγή των εμπόρων στην διαδικασία του Ν.3869/2010, θα καθιέρωνε δύο διαδικασίες παράλληλες, γι' αυτό σε όποιο πρόσωπο εφαρμόζεται η διαδικασία του πτωχευτικού κώδικα δεν εφαρμόζεται ο νόμος για τη ρύθμιση χρεών και αντιστρόφως. Εν τούτοις, στον νόμο υπάγονται, όπως επισημάνθηκε ανωτέρω, οι μικρέμποροι, καθώς αυτοί δεν έχουν πτωχευτική ικανότητα και πρώην έμποροι για όλα τα παρελθοντικά τους χρέη.

Η προϋπόθεση της «μη δόλιας αδυναμίας» είναι ιδιαίτερης σημασίας, καθώς με τον τρόπο αυτό επιχειρείται να αποφευχθεί η καταχρηστική αξιοποίηση του θεσμού από οφειλέτες, που θα επιχειρήσουν, να αποκρύψουν τους πόρους, που διαθέτουν, προκειμένου να υπαχθούν στη διαδικασία ρύθμισης των χρεών και να

²⁰⁴ 21 αποφάσεις απορρίπτουν για τυπικούς λόγους όπως μη τήρηση προδικασίας, αοριστία δικογράφου, 9 αποφάσεις διατάσσουν την επανάληψη της διαδικασίας και 6 αποφάσεις κρίνουν ότι ο οφειλέτης δεν εμπίπτει στις ρυθμίσεις του νόμου λόγω εμπορικής ιδιότητας.

επιτύχουν με τον τρόπο αυτό απαλλαγή από τις οφειλές τους με ευνοϊκούς όρους²⁰⁵. Η εν λόγω προϋπόθεση, ωστόσο, με τον τρόπο, που αναφέρεται στον νόμο κρίνεται, μάλλον, ως αναποτελεσματική στην πράξη, καθώς δεν προβλέπονται σαφή και ασφαλή κριτήρια, σύμφωνα με τα οποία θα μπορεί να διαχωρίζεται ο οφειλέτης, ο οποίος πραγματικά αδυνατεί να αποπληρώσει τα χρέη του, από τον οφειλέτη, που αδιαφορεί ή προσπαθεί να αποφύγει την εκπλήρωση των υποχρεώσεών του. Χρήσιμη είναι η παρατήρηση, που είχε γίνει στο σημείο αυτό από την Ένωση Ελλήνων Τραπεζών, για τον προσδιορισμό της έννοιας της «οριστικής μόνιμης μη δόλιας αδυναμίας» με την προσθήκη ενδεικτικών κριτηρίων. Από την επισκόπηση της νομολογίας παρατηρείται ότι μόνο έξι²⁰⁶ είναι μέχρι σήμερα οι δημοσιευμένες αποφάσεις που απορρίπτουν την αίτηση κρίνοντας ότι οι οφειλέτες περιήλθαν, *δολίως*, σε μόνιμη αδυναμία πληρωμής ληξιπρόθεσμων χρηματικών οφειλών ως ανέντιμοι και ανάξιοι να υπαχθούν στον νόμο, είτε με την μεταβίβαση στην τελευταία τριετία (άρθρο 4§2β' Ν.3869/2010) ακινήτων, με σκοπό την αποφυγή ικανοποίησης των πιστωτών, είτε με το να καταστήσουν εσκεμμένα τις οφειλές τους ληξιπρόθεσμες, ενώ μπορούσαν να ανταποκριθούν σε αυτές, προκειμένου να επωφεληθούν των ευνοϊκών ρυθμίσεων του νόμου. Βασικό πρόβλημα συνιστά η δυσκολία απόδειξης εκ μέρους των πιστωτικών ιδρυμάτων του δόλου του οφειλέτη και κατά συνέπεια η ένσταση απορρίπτεται²⁰⁷, διότι

²⁰⁵ Το πρόβλημα, αυτό έχει έντονα παρατηρηθεί να συμβαίνει στις Η. Π. Α. (βλ. αναλυτικά LORUCKI, *Common Sense Consumer Bankruptcy*, 71 Am. Bankr. L. J., (1997), σελ. 462., όπου η πτώχευση των καταναλωτών εφαρμόζεται ήδη από το 1978.

²⁰⁶ Πρόκειται για τις αποφάσεις των ΕιρΑιτωλικού 2/2012, (Α' Δημοσίευση ΝΟΜΟΣ), ΕιρΘηβών 10/2011, (Α' Δημοσίευση ΝΟΜΟΣ), ΕιρΚρωπίας 735/2011, (Α' Δημοσίευση ΝΟΜΟΣ), ΕιρΠατρών 54/2012, (Α' Δημοσίευση ΝΟΜΟΣ), ΕιρΘηβών, (Α' Δημοσίευση ΝΟΜΟΣ), ΕιρΝίκαιας 3/2011 (Α' Δημοσίευση ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ),

²⁰⁷ Όπως ενδεικτικά αναφέρεται στην απόφαση του ΕιρΘηβών 17/2011, Α' Δημοσίευση ΝΟΜΟΣ, (...) Ο ισχυρισμός από μέρους πιστωτών, ότι ο αιτών εκ δόλου περιήλθε σε

απαιτούνται συγκεκριμένες ενέργειες του τελευταίου, προκειμένου να μην κριθεί δεκτή η αίτησή του.

Σύμφωνα με τα πρακτικά της Βουλής, κατά την ψήφιση του νόμου, είχε λεχθεί ότι το στάδιο του εξωδικαστικού συμβιβασμού στόχευε στην αποσυμφόρηση των δικαστηρίων και στην ανάπτυξη μιας «κουλτούρας συζήτησης, διαπραγμάτευσης και ρύθμισης των οφειλών που στη σημερινή πρακτική είναι σχεδόν αδύνατη»²⁰⁸. Τα μέρη θα είχαν μεγαλύτερο συμφέρον σε μια εξωδικαστική επίλυση των διαφορών τους, καθώς αποφεύγεται η μακρόχρονη δικαστική διένεξη και τα παράπλευρα κόστη της, ο ιδιώτης δεν καταχωρείται στον κατάλογο του ΤΕΙΡΕΣΙΑ, ενώ η λύση που τελικά επιλέγεται, ανταποκρίνεται καλύτερα στις πραγματικές ανάγκες των μερών. Ο πιστωτής γνωρίζει ότι, στην ενώπιον του δικαστηρίου διαδικασία, η απόφαση θα ληφθεί χωρίς την θέλησή του, γι' αυτό και έχει ίδιο συμφέρον να έρθει σε συμφωνία με τον οφειλέτη με ρεαλιστικότερους όρους²⁰⁹, ώστε να εξυπηρετηθεί ένα μέρος του χρέους, που ενδεχομένως να είναι μεγαλύτερο από αυτό που θα εξυπηρετείτο στα πλαίσια της δικαστικής

αδυναμία πληρωμής, διότι απέκρυπτε από τους δανειστές του την κακή οικονομική του κατάσταση και την αδυναμία του να ανταποκριθεί στις δανειακές του υποχρεώσεις και εξακολουθούσε να κάνει χρήση ανακυκλούμενης πίστωσης για να εξασφαλίσει επίπεδο ζωής ανώτερο εκείνου, που του επέτρεπε το εισόδημα του πρέπει να απορριφθεί, καθώς δεν νοείται δολιότητα του δανειολήπτη με μόνη την ανάληψη δανειακής υποχρεώσεως, της οποίας η εξυπηρέτηση είναι επισφαλής, αλλά απαιτείται και η από τον δανειολήπτη πρόκληση άγνοιας της επισφάλειας στους πιστωτές. Δεν αποδείχθηκαν δε συγκεκριμένες ενέργειες, με τις οποίες ο αιτών απέκρυψε από τους πιστωτές την οικονομική του κατάσταση και το σύνολο των δανειακών του υποχρεώσεων, προκειμένου να τύχει περαιτέρω δανεισμού, δεδομένου, ότι οι πιστωτές και κυρίως οι τράπεζες έχουν τη δυνατότητα να εξακριβώσουν την οικονομική συμπεριφορά και τις λοιπές δανειακές υποχρεώσεις των υποψήφιων πελατών τους.

²⁰⁸ Βλ. Αιτιολογική Έκθεση, Ειδικό Μέρος, II, υπό άρθρο 2.

²⁰⁹ ΣΠΥΡΑΚΟΥ Δ., «Ρύθμιση χρεών και πτωχευτική διαδικασία ιδιωτών», 2/2008, ΧρηΔικ, σελ. 181.

απαλλαγής^{210 211}. Τέλος, κατά το στάδιο αυτό, δίνεται το προβάδισμα στην ιδιωτική αυτονομία, ενώ στα πλαίσια της δικαστικής διαδικασίας, τα όρια της εξουσίας των ιδιωτών στενεύουν.

Μέχρι σήμερα, όμως, έχει δημοσιευθεί μία και μοναδική απόφαση με επιτυχή συμβιβασμό των μερών και επικύρωσή του από το Ειρηνοδικείο, όμως το ποσό οφειλής ήταν αρκετά μικρό (7.304€) και συμφωνήθηκε μηνιαία δόση των 150€ για τέσσερα έτη²¹², ενώ ελάχιστες είναι οι περιπτώσεις υποκατάστασης της έλλειψης συγκατάθεσης στον συμβιβασμό (άρθρο 7§3 Ν.3869/10). Ακολούθως, σε όλες τις άλλες περιπτώσεις ο συμβιβασμός απέτυχε παταγωδώς, μαρτυρώντας την αδυναμία των μερών και την απροθυμία, κυρίως, των πιστωτικών ιδρυμάτων να δεχτούν μειώσεις στα συνολικά ποσά οφειλής. Έτσι, δίνεται μεγαλύτερη δυνατότητα στον δικαστή να μειώσει αρκετά, σε πολλές περιπτώσεις, τα χρέη των οφειλετών, σταθμίζοντας τα κριτήρια που προβλέπει ο νόμος, όμως, οι τράπεζες χάνουν το πολύ σημαντικό πλεονέκτημα της διαπραγμάτευσης, ενώ θα μπορούσαν να πετύχουν ένα υψηλότερο ποσοστό αποπληρωμής ακόμα και με εξασφαλίσεις από τρίτα πρόσωπα. Η αρνητική στάση των πιστωτικών ιδρυμάτων αποδεικνύει ότι η συμμαχία κράτους και αγοράς που επιδιώκουν να επιτύχουν οι ρυθμίσεις του Ν.3869/2010 στην πράξη αποτυγχάνει. Πρέπει να γίνει, ενδεχομένως, αντιληπτό, ότι η υποχώρηση και ο τελικός συμβιβασμός μιας τράπεζας σε ένα σχέδιο διευθέτησης

²¹⁰ Έχει παρατηρηθεί από αλλοδαπές έννομες τάξεις, ότι συχνά η αποδοχή ενός εξωδικαστικού σχεδίου διευθετήσεως οφειλών εξαρτάται από την συμμετοχή και άλλων προσώπων – από το οικογενειακό περιβάλλον του οφειλέτη – τα οποία αναλαμβάνουν να εγγυηθούν, απαιτείται όμως προσοχή διότι μπορεί να προκληθεί κίνδυνος ίδιας υπερχρέωσης (domino effect).

²¹¹ ΒΕΛΕΝΤΖΑ Ι., «Ρύθμιση των οφειλών υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων», ο.π., σελ. 422.

²¹² Πρόκειται για την 1169/2012 του Ειρηνοδικείου Θεσσαλονίκης (Α δημοσίευση ΝΟΜΟΣ) που καθορίζει ως ποσό αποπληρωμής 7.200€, ποσό που αντιστοιχεί σχεδόν στην αρχική οφειλή.

οφειλών, δεν εξυπηρετεί μόνο τα συμφέροντα του οφειλέτη, αλλά και αυτά της ίδιας της τράπεζας, ενισχύοντας την ρευστότητα και την αξιοπιστία της. Συνεπώς, είναι προτιμότερο, τα περιθώρια επέμβασης στην επιχειρηματική ελευθερία των τραπεζών να καθορίζονται ως ένα βαθμό από τις ίδιες, σε συνδυασμό με τις δυνατότητες του οφειλέτη, παρά να αφήνονται στην διακριτική ευχέρεια των δικαστών, οι οποίοι, στις μισές αποφάσεις που έχουν εκδοθεί έως σήμερα, απαλλάσσουν τους οφειλέτες από το 60% και άνω της οφειλής τους²¹³.

Οι υπόλοιπες αποφάσεις ορίζουν την καταβολή δόσεων για τέσσερα έτη, όπως ορίζει ο νόμος, και δέχονται το αίτημα εξαίρεσης της κύριας κατοικίας του οφειλέτη (άρθρο 9§2 Ν.3869/2010), στην πλειοψηφία τους, μέχρι συνολικό ποσό που ανέρχεται στο ογδόντα πέντε τοις εκατό (85%)²¹⁴ της εμπορικής αξίας του ακινήτου. Μάλιστα, παρατηρείται, ότι σε καμία από τις αποφάσεις η αξία του ακινήτου δεν υπερβαίνει το προβλεπόμενο, από τις ισχύουσες διατάξεις, όριο αφορολόγητης απόκτησης πρώτης κατοικίας, προσαυξημένο κατά πενήντα τοις εκατό, και σε πολλές μάλιστα απείχε σημαντικά. Η δυνατότητα εξαίρεσης της κύριας κατοικίας έχει επικριθεί πολλάκις, καθώς η καταβολή του 85% της εμπορικής αξίας συνιστά στην ουσία εξαναγκασμό του οφειλέτη να «ξαναπληρώσει» το σπίτι του για να μπορέσει να το διασώσει. Επίσης, τα κριτήρια που χρησιμοποιούνται για την διάσωση της κατοικίας, θεωρούνται επισφαλής, με αποτέλεσμα η προστασία να μην είναι απόλυτη, καθώς δεν προβλέπονται ειδικά μέτρα, ανάλογα με την οικονομική θέση του οφειλέτη. Στην πράξη, ωστόσο, αποδεικνύεται ότι τα δικαστήρια

²¹³ Σε δείγμα 93 αποφάσεων, μόνο 13 μειώνουν την αρχική οφειλή έως 10%, λόγω εισοδημάτων που ξεπερνούν τα 1.000 και 1.500€ και αφορούν στην πλειοψηφία τους ποσά οφειλών που δεν ξεπερνούν τα 100.000€. Σε μείωση από 60% έως 80 % καταλήγουν 24 αποφάσεις και 20 αποφάσεις μειώνουν την συνολική οφειλή από 80% έως 97,5%.

²¹⁴ Από τις 52 αποφάσεις με αίτημα εξαίρεσης, τα δικαστήρια στις 42 αποφάσεις την διάσωση της κατοικίας σε ποσοστό 85% της εμπορικής αξίας.

λαμβάνουν υπόψη την οικονομική δυνατότητα του οφειλέτη και ως επί το πλείστον, χορηγούν την μεγαλύτερη περίοδο χάριτος²¹⁵ στην καταβολή της μηνιαίας δόσης για την διάσωση της κατοικίας, δίνοντας μια οικονομική ανάσα στον οφειλέτη, ενώ παράλληλα η καταβολή των μηνιαίων δόσεων καθορίζεται, κυρίως, στα δεκαπέντε και είκοσι έτη, τουναντίον μικρά χρονικά διαστήματα αποπληρωμής προβλέπονται για μικρότερες οφειλές.

Τα δικαστήρια σταθμίζουν, κατά τον ορισμό του μηνιαίως καταβληθέντος ποσού, *πρώτον* τα εισοδήματα του οφειλέτη από κάθε αιτία και ιδίως, αν δεν είναι άνεργος, από την εργασία του, ακόμα και μισθώματα που μπορεί να λαμβάνει από ακίνητο, *δεύτερον*, την δυνατότητα συνεισφοράς του συζύγου του, όχι για την απευθείας εξόφληση των χρεών του οφειλέτη, τα οποία είναι προσωπικά και για τα οποία ο σύζυγος δεν έχει εκ του νόμου υποχρέωση να συνεισφέρει, αλλά για την αντιμετώπιση μέρους των αναγκών της οικογένειάς τους, ώστε να καταλείπεται στον αιτούντα περιθώριο να εξοικονομεί χρήματα από την εργασία του και τα εισοδήματά του²¹⁶ και *τρίτον* τις βιοτικές ανάγκες του ίδιου του οφειλέτη και των προστατευόμενων μελών της οικογένειάς του. Επιπλέον, λαμβάνονται υπόψη τυχόν σοβαρά προβλήματα υγείας που μπορεί να αντιμετωπίζει ο οφειλέτης ή άλλο μέλος της οικογένειας, ο αριθμός και η ηλικία των τέκνων και η προσωπική τους κατάσταση, όπως, αν είναι για παράδειγμα φοιτητές σε άλλη πόλη της κύριας κατοικίας τους ή αν είναι άνεργα και αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην εύρεση

²¹⁵ Σε σύνολο 52 αποφάσεων, οι 20 καθορίζουν περίοδο χάριτος τα 3 έτη και οι 27 τα τέσσερα.

²¹⁶ Η υποχρέωση συνεισφοράς των συζύγων προβλέπεται στα πλαίσια του καθορισμού των περιουσιακών τους σχέσεων, από τα άρθρα 1389 και 1390 ΑΚ. Για περισσότερα βλ. ΚΟΥΠΤΣΙΔΟΥ – ΣΤΡΑΤΟΥΔΑΚΗ Ε., ο.π., σελ. 1474 επ.

εργασίας. Χαρακτηριστικά, στην απόφαση 2/2011 του Ειρηνοδικείου Παμисού²¹⁷ κρίθηκε ότι ο αιτών έπασχε από αλκοολική ψύχωση με δυσκολία συνεννόησης, χρόνια αποφρακτική νόσο των πνευμόνων με συνεχή δύσπνοια και οφθαλμολογικά προβλήματα και υποβάλλεται σε οξυγονοθεραπεία κατ' οίκον με φιάλες οξυγόνου και βρογχοδιασταλτική αγωγή, έχει τρία ενήλικα τέκνα, εκ των οποίων το ένα είναι άνεργο και το χρέος του μειώθηκε κατά 87,78%. Στην απόφαση 90/2011 του Ειρηνοδικείου Αθηνών²¹⁸, παρόλο που ο αιτών έπασχε από βαριά αναπηρία, η συνολικές του οφειλές μειώθηκαν κατά 4,95%, εν τούτοις, θα κληθεί να καταβάλλει μόνο το 33% της εμπορικής αξίας του ακινήτου, ενώ παράλληλα το χρέος του ήταν σχετικά μικρό, ήτοι 24.701€.

Είναι, λοιπόν, εμφανές ότι η αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου οριοθετήθηκε μεν από τις διατάξεις του νόμου, αλλά πραγματώνεται δε στα πλαίσια της διακριτικής ευχέρειας της δικαστικής εξουσίας με την έκδοση αποφάσεων, που λαμβάνουν υπόψη τις μεταβαλλόμενες κοινωνικές ανάγκες των υπερχρεωμένων προσώπων. Και αυτό συμβαίνει σε πλείστες των περιπτώσεων, καθώς οι περισσότεροι αιτούντες είναι, είτε χρόνια άνεργοι οι ίδιοι ή μέλη της οικογένειάς τους, είτε εργαζόμενοι ή συνταξιούχοι με εισόδημα κατά μέσο όρο 700€. Γι' αυτό τα δικαστήρια καταλήγουν σε μεγάλες μειώσεις των οφειλών, καθώς αναγνωρίζουν την δυσκολία εύρεσης εργασίας, ειδικά στους αιτούντες ηλικίας 45 ετών και άνω, λόγω της ευρύτερης οικονομικής συγκυρίας στην αγορά και αποκλείουν την αύξηση των συντάξιμων αποδοχών τους, λόγω των δυσμενών δημοσιονομικών συνθηκών στην κρατική οικονομία.

²¹⁷ Α` Δημοσίευση ΝΟΜΟΣ.

²¹⁸ Α` Δημοσίευση ΝΟΜΟΣ.

Ο νόμος παρέχει την δυνατότητα ρευστοποίησης ακίνητης περιουσίας που μπορεί να ικανοποιήσει τα συμφέροντα των πιστωτών, εν τούτοις, μέχρι σήμερα μόνο σε 10 δημοσιευμένες αποφάσεις²¹⁹ διατάσσεται ο διορισμός εκκαθαριστή για εκποίηση. Αυτό δεν οφείλεται μόνο στην ανυπαρξία τέτοιας περιουσίας, αλλά και στην κρίση του δικαστηρίου, να μην ρευστοποιεί, αφ' ενός, αυτοκίνητα, είτε μικρού κυβισμού, είτε δεκαετούς, κατά μέσο όρο, παλαιότητας, αφ' ετέρου, ακίνητα στα οποία οι οφειλέτες διαθέτουν την επικαρπία ή ποσοστά κυριότητας, βασιζόμενη σε λόγους όπως οι πτωτικές τάσεις της αγοράς και η εκδήλωση μικρού αγοραστικού ενδιαφέροντος για την εκμετάλλευσή τους.

Αξιοσημείωτες είναι οι αποφάσεις²²⁰ που ορίζουν μηδενικές καταβολές, κάνοντας χρήση της διάταξης του άρθρου 8§5 του νόμου, ορίζοντας παράλληλα και νέα δικάσιμο όχι νωρίτερα από πέντε μήνες, για επαναπροσδιορισμό των μηνιαίων καταβολών, εφ' όσον η κατάσταση του οφειλέτη έχει βελτιωθεί. Σε μία από αυτές²²¹ γίνεται άμεση αναφορά στην διάταξη του άρθρου 2§1 του Συντάγματος, κρίνοντας ότι «η πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας να σέβεται και να προστατεύει την αξία του ανθρώπου, θέτει ως όριο της πολιτειακής πράξης, όπως είναι και η δικαστική απόφαση, την διατήρηση εκείνων των συνθηκών διαβιώσεως του πολίτη που θα του επιτρέπουν να ζει με αξιοπρέπεια και εάν το δικαστήριο στερήσει αυτήν την δυνατότητα στην αιτούσα τότε προκρίνει έναντι της αξίας του ανθρώπου, την ικανοποίηση περιουσιακών δικαιωμάτων, σε αντίθεση με την ως άνω θεμελιώδη

²¹⁹ Οι εκποιήσεις αφορούν κυρίως ακίνητα σε αστικές περιοχές.

²²⁰ Είναι οι αποφάσεις των ΕιρΚαβάλας 161/2012, Α' Δημοσίευση ΝΟΜΟΣ, ΕιρΘεσσαλονίκης 8021/2011, Α' Δημοσίευση ΝΟΜΟΣ, ΕιρΚορίνθου 603/2012, Α' Δημοσίευση ΝΟΜΟΣ, ΕιρΑχαρνών 3/2011, Α' Δημοσίευση ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ, ΕιρΝίκαιας 12/2011, Α' Δημοσίευση ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ.

²²¹ Πρόκειται για την απόφαση του Ειρηνοδικείου Καβάλας 161/2012, (Α' Δημοσίευση ΝΟΜΟΣ), στην οποία η αιτούσα λαμβάνει σύνταξη χρείας ύψους 420€ και το χρέος της είναι 61.643€.

συνταγματική διάταξη που πρέπει να διαπνέει το δίκαιο και την ερμηνεία του». Σε αυτές τις περιπτώσεις, η αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου εξουδετερώνει την επιχειρηματική ελευθερία των πιστωτικών ιδρυμάτων, έστω και προσωρινά, ακόμα και αν το ποσό της οφειλής είναι αρκετά μεγάλο²²², προκρίνοντας την προστασία του ελάχιστου βιοτικού επιπέδου των αιτούντων. Έχουν διατυπωθεί, όμως, επιφυλάξεις ως προς τους κινδύνους καταχρηστικής αξιοποίησης αυτής της δυνατότητας και ενδέχεται να υπάρξουν οφειλέτες με ελάχιστα ή μηδενικά εισοδήματα, που θα επιτύχουν απελευθέρωση από τα χρέη τους, αποκρύπτοντας πόρους από αφανείς απασχολήσεις, τις οποίες οι πιστωτές δεν είναι σε θέση να αποδείξουν. Περαιτέρω, έχει υποστηριχθεί ότι η δυνατότητα απαλλαγής από τα χρέη θα μπορούσε να έχει γενικότερα αρνητικές επιπτώσεις στην προθυμία των ιδιωτών για την αποπληρωμή των χρεών τους και την «ηθική των πληρωμών».

Έχουν καταστεί εμφανείς ορισμένες δυσχέρειες του νόμου μετά την εφαρμογή του, κυρίως από την αδυναμία του να επιλύσει με εύλογο τρόπο τις συγκρούσεις συμφερόντων που δημιουργούνται από την ένταξη των οφειλών στην νέα ρύθμιση. Η έλλειψη της προσφορότητας του πλέγματος των ρυθμίσεων, δεν οδηγεί στην επιτυχία του σκοπούμενου αποτελέσματος, δηλαδή την επανένταξη του οφειλέτη στην κοινωνική και οικονομική ζωή, με τον κίνδυνο να μετατραπεί σε ένα εργαλείο είσπραξης. Συνεπώς, θα πρέπει στις ρυθμίσεις του νόμου να υπάγονται όλες οι οφειλές του αιτούντος, ληξιπρόθεσμες και μη, κατ' εφαρμογή του συλλογικού χαρακτήρα της πτώχευσης, ούτως ώστε να αποφεύγεται η μερική πληρωμή των

²²² Στην απόφαση του Ειρηνοδικείου Αχαρνών 3/2011, (Α` Δημοσίευση ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ), οι οφειλές είναι 203.795€ και οι αιτούντες είναι άνεργοι, με οφειλές προς ΔΕΚΟ και με τέκνο φοιτήτρια που εργάζεται περιστασιακά για να καλύπτει τις δαπάνες διαβίωσης όλης της οικογένειας.

υποχρεώσεων του οφειλέτη και η ανισότητα ανάμεσα στους, εκτός και εντός ρύθμισης, πιστωτές. Η συλλογικότητα της διαδικασίας είναι βασική προϋπόθεση για την επιτυχία των ρυθμίσεων του προβλήματος των υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων, κατά το παράδειγμα άλλων σύγχρονων εννόμων τάξεων. Η εξαίρεση των απαιτήσεων, που προβλέπονται στην διάταξη του άρθρου 1§2 ερείδεται στο γεγονός, ότι οι τελευταίες γεννώνται εκτός αγοράς και ο δανειστής δεν είναι σε θέση να επιλέξει το πρόσωπο του αντισυμβαλλομένου του. Έχει υποστηριχθεί, όμως, βάσιμα και η άποψη ότι, έτσι, δημιουργούνται πιστωτές δύο ταχυτήτων και καταστρατηγείται η αρχή της ίσης μεταχείρισης των πιστωτών, καθώς οι πιστωτές που εξαιρούνται τίθενται σε πλεονεκτικότερη θέση έναντι των υπολοίπων, διότι οι απαιτήσεις τους παραμένουν άθικτες και χωρίς να έχουν υποβληθεί σε καμία θυσία²²³. Συνεπώς, ο οφειλέτης στερείται της δυνατότητας να υπαγάγει όλες τις απαιτήσεις του συνολικά σε ενιαία ρύθμιση και βαρύνεται με τις απαιτήσεις που εξαιρούνται.

Παρατηρείται ότι ο νομοθέτης ναι μεν σε αρχικό στάδιο επιθυμεί την συμμετοχή όλων των πιστωτών, εν τούτοις, δεν κηρύσσει απαράδεκτη την συζήτηση της αίτησης, αν προκύψει παράλειψη της συμμετοχής κάποιου πιστωτή. Όπως αναφέρει και η αιτιολογική έκθεση²²⁴, αν οι πιστωτές λαμβάνουν σε κάθε περίπτωση τόσο χρηματικό ποσό, όσο θα προσδοκούσαν να λάβουν και μετά από μία ολοκληρωμένη διαδικασία ρύθμισης με απαλλαγή του οφειλέτη από τις οφειλές του, μπορεί σε μια τέτοια περίπτωση, η μη συμφωνία ορισμένου δανειστή προς το

²²³ Βλ. BENIERH I./ΚΑΤΣΑ Θ., ο.π., σελ. 24, ΠΕΡΑΚΗ Ε. «Η διαδικασία του Ν.3869/2010 για τη ρύθμιση των οφειλών φυσικών προσώπων ως συλλογική διαδικασία», ο.π. σελ. 403-404, ΚΑΤΣΑ Θ., «Η συμβιβαστική διευθέτηση των οφειλών υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων στο δίκαιο της αστικής αφερεγγυότητας (Ν.3869/2010)», ο.π., σελ. 331.

²²⁴ Αιτιολογική έκθεση του νόμου, σελ. 3.

προτεινόμενο σχέδιο να κριθεί ως καταχρηστική και η συγκατάθεση να υποκατασταθεί δικαστικώς. Η υποκατάσταση, εφ' όσον εξυπηρετεί το γενικό συμφέρον είναι επιτρεπτή και η καταχρηστικότητα της άρνησης της συγκατάθεσης ορισμένου πιστωτή θα κριθεί με βάση την γενική ρήτρα του άρθρου 281 ΑΚ, που διευρύνει την διακριτική ευχέρεια του δικαστή, η οποία οριοθετείται από το άρθρο 7§4 του νόμου²²⁵.

Ακολούθως, ανακύπτει το ζήτημα εάν στη διαδικασία του νόμου πρέπει να μετάσχουν ή όχι, όλοι οι πιστωτές ή μήπως ο οφειλέτης έχει την ευχέρεια να επιλέξει τους πιστωτές του, έναντι των οποίων επιθυμεί ρύθμιση και απαλλαγή, καθώς η επιθυμία απαλλαγής από τα χρέη εξαρτάται αποκλειστικά από την βούληση του οφειλέτη και όχι κάποιου πιστωτή²²⁶. Ο νόμος, όμως, δεν προβλέπει συνέπειες στην περίπτωση που ο οφειλέτης δεν παραθέσει όλα του τα χρέη²²⁷ και ο μη περιληφθείς πιστωτής στην κατάσταση έχει, σε κάθε περίπτωση, την δυνατότητα παρέμβασης ή άσκησης των ατομικών διώξεων κατά του οφειλέτη. Εν τούτοις, προβάλλεται η άποψη²²⁸, ότι με βάση την αρχή της καλής πίστης, θα πρέπει να συμπεριλαμβάνονται στην αίτηση όλοι οι πιστωτές για να μπορεί κάθε ένας από αυτούς να καθορίζει την στάση του βάσει της συνολικής οικονομικής κατάστασης του οφειλέτη. Η διχογνωμία που επικρατεί στην θεωρία, μεταφέρθηκε και στο πεδίο της νομολογίας με την έκδοση αντίθετων αποφάσεων, γι' αυτό και

²²⁵ ΚΑΛΟΥΤΑ Γ./ΤΕΡΑΣΣΕ Τ., ο.π., σελ.1314. Ο έλεγχος της καταχρηστικότητας γίνεται άλλωστε με βάση τα όσα ορίζει το άρθρο 281 Α.Κ.

²²⁶ ΚΡΗΤΙΚΟΥ Α., ο.π., σελ. 27.

²²⁷ Τυχόν παράλειψη πιστωτή δεν επάγεται τις κυρώσεις του άρθρου 10 του νόμου, καθώς το πεδίο εφαρμογής αναφέρεται μόνο στην ανειλικρινή δήλωση που αφορά τα περιουσιακά στοιχεία και τα εισοδήματα του οφειλέτη και όχι τους πιστωτές και τις απαιτήσεις τους.

²²⁸ ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ Μ., «Ρύθμιση οφειλών υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων», ο.π., σελ 186.

σκοπιμότερο θα ήταν με μεταγενέστερη τροποποίηση να διασαφηνιστεί αν τελικά η διαδικασία είναι συλλογική ή όχι²²⁹.

Τέλος, σημαντική κρίνεται η συμβολή της απόφασης 1/2012 του Ειρηνοδικείου Καλύμνου²³⁰ με την οποία κρίθηκε για πρώτη φορά ότι οι οφειλές προς το Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων και προς το Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο εμπίπτουν στις

²²⁹ Κατά της συλλογικότητας : Βλ. απόφαση 1/2012 του Ειρηνοδικείου Καλύμνου (Α' Δημοσίευση ΝΟΜΟΣ) (...) στη διαδικασία ρυθμίσεως των οφειλών κατά τον Ν. 3869/2010 εξωδικαστική και δικαστική, δεν είναι υποχρεωτικό να κληθούν και συμμετάσχουν όλοι ανεξαίρετως οι πιστωτές της αιτούσας. Οι μη συμμετέχοντες πιστωτές διατηρούν την ιδιότητα του τρίτου έναντι της εξελισσόμενης διαδικασίας, και σύμφωνα με τη ρητή διάταξη του άρθρου 4 παρ.6 Ν. 3869/2010, δεν δεσμεύονται από τα αποτελέσματά της. Οι πιστωτές αυτοί διατηρούν ακέραιες τις δικονομικές δυνατότητες ατομικής ικανοποίησης των δικαιωμάτων τους, για το σύνολο των αξιώσεών τους απ' όλη την περιουσία του οφειλέτη. Παρ' όλα αυτά δεν αποκλείεται να επιλέξουν να ασκήσουν παρέμβαση στη δίκη, αν δικαιολογούν έννομο συμφέρον όπως στην προκειμένη περίπτωση, που η απαίτηση της κυρίως παρεμβαίνουσας έχει ενσωματωθεί στις απαιτήσεις τρίτης πιστώτριας τράπεζας, η οποία και δεν αντιδικεί περί του αντιθέτου. Στην περίπτωση αυτή το σχετικό αίτημα προσδίδει στην εκούσια συμμετοχή του τρίτου στη διαδικασία, το χαρακτήρα της κύριας παρεμβάσεως, η οποία μάλιστα, μπορεί να ασκηθεί και με απλή δήλωση που καταχωρίζεται στα πρακτικά, σύμφωνα με το άρθρο 54 παρ.1 εδ.β' ΠτΚ σε συνδ.με το άρθρο 15 ν.3869/2010, κατά παράκαμψη της αντίστοιχης διατάξεως του άρθρου 752 παρ.1 ΚΠολΔ. Υπέρ της συλλογικότητας : απόφαση 7/2011 του Ειρηνοδικείου Χαλανδρίου (Α' Δημοσίευση ΝΟΜΟΣ, ΔΕΕ 2011 σελ. 1257), (...) η διαδικασία της ρύθμισης των οφειλών φυσικών προσώπων αποτελεί συλλογική διαδικασία, στην οποία πρέπει να περιλαμβάνονται όλες οι οφειλές του αιτούντα. (...) Στην περίπτωση δε που γίνει δεκτό ότι στη διαδικασία της ρύθμισης των οφειλών δεν είναι υποχρεωτικό ο οφειλέτης να περιλαμβάνει όλα τα χρέη του και ότι οι συνέπειες της δεν καταλαμβάνουν πιστωτές που δεν κλήθηκαν να συμμετάσχουν, μπορεί να προβληθεί από πιστωτή η ένσταση καταχρηστικής άσκησης του δικαιώματος της ρυθμίσεως των οφειλών, εάν ο οφειλέτης αδυνατώντας πράγματι να εξυπηρετήσει το σύνολο των οφειλών του, χρησιμοποιεί τη διαδικασία της ρύθμισης για να καταστρατηγήσει τα συμφέροντα ορισμένων μόνο δανειστών, ενώ σκοπίμως παραλείπει να συμπεριλάβει σε αυτήν άλλους πιστωτές προς τους οποίους ενεργεί πληρωμές σημαντικών ποσών, χωρίς να εντάσσονται οι απαιτήσεις τους στις κατηγορίες των εξαιρούμενων από τη ρύθμιση των απαιτήσεων ή στους οποίους αφήνει περιθώρια να ξεκινήσουν διαδικασίες ατομικής εκτέλεσης οι οποίες είναι δυνατό να δημιουργήσουν εμπλοκές στην υλοποίηση της ρύθμισης. (...) Εξάλλου, δεν είναι εύλογο, να επιλέγει ο οφειλέτης ποιες απαιτήσεις θα εξυπηρετεί καταδικάζοντας κάποιες σε μη εξόφληση. Πολύ δε περισσότερο δεν μπορεί να ανταμείβεται επειδή άφησε να καταγγεληθεί κάποιο δάνειο, το οποίο κατέστη έτσι ληξιπρόθεσμο στο σύνολο του, με απώτερο σκοπό να το περιλάβει στις ευνοϊκές ρυθμίσεις του νόμου, εξυπηρετώντας με το εισόδημα του κάποιο άλλο δάνειο, επικαλούμενος εν συνεχεία την αδυναμία του να καταβάλει δόσεις στα πλαίσια ρύθμισης, ακριβώς επειδή εξυπηρετεί κάποιο ενήμερο δάνειο. Η επιλεκτική εξυπηρέτηση δανείων και η εγκατάλειψη άλλων από τον οφειλέτη, συνιστά, υπό προϋποθέσεις ένα είδος δόλιας συμπεριφοράς της παρ. 1 του άρθρου 1 του Ν 3869/2010.

²³⁰ Α' Δημοσίευση ΝΟΜΟΣ, ΝοΒ 2012 σελ.563.

διατάξεις του Ν.3869/2010. Όπως αναφέρει, «(...) η προνομιακή μεταχείριση [του Ταμείου Παρακαταθηκών και Δανείων και του Ταχυδρομικού Ταμιευτηρίου] (από τα οποία, μάλιστα, το δεύτερο έχει τη νομική μορφή της ανώνυμης εταιρείας) έναντι των υπολοίπων πιστωτών (ανωνύμων τραπεζικών εταιρειών) με βάση τις προαναφερόμενες διατάξεις νόμου δεν είναι ανεκτή δικαιοπολιτικά, διότι ο νομοθέτης με το νόμο για τα υπερχρεωμένα φυσικά πρόσωπα θέλησε να υπαχθούν στις ρυθμίσεις του οι χρηματικές οφειλές από δάνεια προς όλους τους πιστωτές (ιδιώτες και μη), επιπρόσθετα δε, στην περίπτωση, που ήθελε να εξαιρέσει του νόμου αυτού τις οφειλές προς τα ανωτέρω δύο πιστωτικά ιδρύματα, το πρώτο από τα οποία είναι νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου, θα το είχε πράξει ρητώς, όπως στην περίπτωση των οφειλών από τέλη προς ΝΠΔΔ (άρθρο 1 παρ. 2 στοιχ. β), οι οποίες, όπως και οι λοιπές οφειλές της ίδιας ως άνω διάταξης (εξαιρούμενες της ρύθμισης χρεών και απαλλαγής), προέρχονται από την άσκηση δημόσιας εξουσίας ή από σχέσεις δημοσίου δικαίου, περιπτώσεις δηλαδή στις οποίες το φυσικό πρόσωπο έχει την ιδιότητα του διοικουμένου (οφειλές από φόρους και τέλη προς το Δημόσιο και τους ΟΤΑ, διοικητικά πρόστιμα, χρηματικές ποινές, ασφαλιστικές εισφορές) και όχι του ιδιώτη – αντισυμβαλλόμενου (πιστούχου) κατ' άρθρ. 361 ΑΚ, ενώ η ίδια ως άνω διάταξη νόμου δεν διαλαμβάνει τίποτε για οφειλές από δάνεια, που χορήγησαν ν.π.δ.δ., όπως είναι εν προκειμένω το Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων».

Συμπερασματικά, παρά τα προβλήματα εφαρμογής και ερμηνείας, η θέσπιση του Ν.3869/2010 αποτελεί ένα σημαντικό και αναγκαίο εργαλείο της ελληνικής έννομης τάξης, δίνοντας λύση στο αδιέξοδο της υπερχρέωσης των ιδιωτών. Παρέχεται κίνητρο στον οφειλέτη να εργαστεί, με σκοπό τον απεγκλωβισμό του από

τα χρέη και την επανένταξή του στην κοινωνική και οικονομική ζωή, ενώ τέλος συντονίζονται αποτελεσματικά τα διωκτικά μέτρα που ασκούν οι πιστωτές έτσι ώστε να διασφαλιστούν οι ελάχιστοι πόροι για την διαβίωση του οφειλέτη και της οικογένειάς του.

Επίλογος

Το βασικό δίδαγμα αυτής της δύσκολης εποχής που διανύουμε είναι ότι η αυτορρύθμιση του ιδιωτικού τομέα έχει τα όριά της και πως η τελική ευθύνη για την οικονομία μιας χώρας ανήκει στο κράτος. Μολονότι, τα τελευταία χρόνια, ενισχύεται όλο και περισσότερο η ελεύθερη επιχειρηματική δραστηριότητα, μέσω των κοινοτικών κανόνων ανταγωνισμού, σε πολλές περιπτώσεις, απαιτείται η παρέμβαση του κράτους, με σκοπό να θεσμοθετηθούν όλοι οι αναγκαίοι μηχανισμοί, για την απρόσκοπτη ανάπτυξη της και λειτουργία αυτής. Η «σύγκρουση» κράτους και αγοράς έχει, λοιπόν, δημιουργήσει έναν τρίτο τομέα, αυτόν της κοινωνικής οικονομίας της αγοράς¹, στην οποία το κράτος έχει συγκεκριμένες παρεμβατικές λειτουργίες, με βασική επιδίωξη την διασφάλιση του ελεύθερου ανταγωνισμού και του κράτους δικαίου. Ο νόμος για την ρύθμιση των οφειλών υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων, αν και επεμβαίνει στην επιχειρηματική ελευθερία των πιστωτικών ιδρυμάτων, πραγματώνει το αίτημα για την ενεργοποίηση του κοινωνικού κράτους δικαίου, δημιουργώντας, εν τέλει, μια «συμμαχία» ανάμεσα στο κράτος και την αγορά, προς όφελος όλων των εμπλεκόμενων μερών. Μολαταύτα, τα δύο χρόνια που ακολούθησαν από την εφαρμογή του νόμου, ανέδειξαν ότι υφίστανται σοβαρά πρακτικά προβλήματα, η λύση των οποίων πρέπει να αντιμετωπιστεί με μελλοντικές ρυθμίσεις.

Τον Αύγουστο του τρέχοντος έτους κατατέθηκε πρόταση νόμου, υπογεγραμμένη από 71 βουλευτές «για την οικονομική ανακούφιση των υπερχρεωμένων νοικοκυριών», η οποία βρίσκεται ακόμα σε φάση επεξεργασίας.

¹ Για τη Σχολή του Friebourg και την ομάδα σκέψης Ordoliberalismus, βλ. http://en.wikipedia.org/wiki/Social_market_economy

Στην αιτιολογική έκθεση², επισημαίνεται ότι ο εξωδικαστικός συμβιβασμός, που προβλέπει ο Ν.3869/2010, όπως αποδείχτηκε και στην πράξη, δεν ωφέλησε την διαδικασία, με αποτέλεσμα να επιβαρυνθούν τα δικαστήρια με νέες υποθέσεις και να παρατείνεται η αγωνία των οφειλετών. Προτείνεται, μεταξύ άλλων, η περικοπή των δόσεων των τοκοχρεολυσίων των δανείων κάθε πολίτη και κάθε νοικοκυριού, ώστε να μην ξεπερνούν το 30% του πραγματικού διαθεσίμου μηνιαίου εισοδήματος και η απαλλαγή τους από το υπόλοιπο ποσό της δόσης, με οριστική διαγραφή του υπολοίπου αυτού σε ετήσια βάση. Για τις ευπαθείς ομάδες, όσους διαβιούν κάτω από το όριο της φτώχειας, τους αναπήρους, υπερήλικες κλπ., προτείνεται η ολική διαγραφή των χρεών τους, ενώ παράλληλα θα πρέπει να απαγορευθεί, αφ' ενός, οποιαδήποτε πράξη αναγκαστικής εκτέλεσης, εκ μέρους των πιστωτικών ιδρυμάτων, και αφ' ετέρου, η όποια επιβάρυνση της οφειλής με τόκους υπερημερίας. Τέλος, τονίζεται, ότι οι προτεινόμενες ρυθμίσεις θα αυξήσουν το διαθέσιμο εισόδημα και την ικανότητα καταναλωτικής δαπάνης των νοικοκυριών, για την καταπολέμηση της οικονομικής ύφεσης, εξυγιαίνοντας ταυτόχρονα και το χαρτοφυλάκιο των τραπεζών.

Από την ψήφιση του νόμου έως σήμερα, δυστυχώς, η οικονομική κατάσταση της χώρας δεν παρουσιάζει σημάδια βελτίωσης και καθημερινά πληθαίνουν οι φωνές που προειδοποιούν για ενδεχόμενη δημοσιονομική κατάρρευση, ενώ αντίστοιχα και οι πολίτες αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα, λόγω της αύξησης της ανεργίας και της ανυπαρξίας των επενδύσεων. Είναι αξιοσημείωτο, μάλιστα, το γεγονός ότι η έλλειψη ρευστότητας δημιουργεί έναν φαύλο κύκλο, διότι συνιστά

² Βλ. κείμενο Αιτιολογικής Έκθεσης, σελ. 1, δημοσιευμένο στον σύνδεσμο <http://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/2f026f42-950c-4efc-b950-340c4fb76a24/g-oikokir-protasi.qxp.pdf>.

τόσο την αιτία της οικονομικής κρίσης, όσο και το αποτέλεσμα της και αυτό την καθιστά ακόμα πιο δύσκολη να αντιμετωπιστεί. Σίγουρα, οι ιδιώτες από τούδε και στο εξής θα δρουν με εγρήγορση, σύνεση και συνυπευθυνότητα, όταν αναλαμβάνουν πιστωτικές συμβατικές υποχρεώσεις, ενώ παράλληλα, τα πιστωτικά ιδρύματα, πλέον, «πήραν το μάθημά τους» και δεν δανείζουν χρήματα ανεξέλεγκτα, χωρίς προηγούμενο έλεγχο των εισοδημάτων των εν δυνάμει οφειλετών.

Εν κατακλείδι, ακόμα και στον κλάδο της οικονομίας, κρίνεται σημαντική, η μέθοδος της πρόληψης, που όπως αναφέρθηκε παραπάνω, είχε θεσπιστεί με την Οδηγία 2008/48/ΕΚ. Θα πρέπει, όμως, να καθιερωθεί νομοθετικά η αρχή της υποχρέωσης «υπεύθυνου δανεισμού» και να αφορά την απόκρυψη στοιχείων εκ μέρους των δανειοληπτών και την αποφυγή ανεύθυνης εν γένει συμπεριφοράς τους. Επιπλέον, κρίνεται απαραίτητη η χρηματοπιστωτική εκπαίδευση των καταναλωτών, έτσι ώστε να γνωρίζουν τους κινδύνους δανεισμού, τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματά τους και τις δυνατότητες που παρέχει η ελεύθερη αγορά και ο ανταγωνισμός. Διότι, όπως, ορθά, έχει επισημάνει ο Σταθόπουλος³, «Καταναλωτές είμαστε όλοι : Συνεπώς προστασία του καταναλωτή σημαίνει προστασία της ολότητας».

³ ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ Μ. , *Ενοχικό Δίκαιο*, έκδοση 4η, 2004, § 1 αρ. 7.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

Ν 3869/2010

Ρύθμιση των οφειλών υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων και άλλες διατάξεις

Άρθρο 1

Πεδίο εφαρμογής

1. Φυσικά πρόσωπα που δεν έχουν πτωχευτική ικανότητα και έχουν περιέλθει, χωρίς δόλο, σε μόνιμη αδυναμία πληρωμής ληξιπρόθεσμων χρηματικών οφειλών τους (εφεξής οφειλέτες) δικαιούνται να υποβάλουν στο αρμόδιο δικαστήριο την αίτηση που προβλέπεται στην παράγραφο 1 του άρθρου 4 για τη ρύθμιση "των οφειλών τους" και απαλλαγή. Την ύπαρξη δόλου αποδεικνύει ο πιστωτής.

2. Δεν επιτρέπεται η ρύθμιση οφειλών, οι οποίες: είτε

α) έχουν αναληφθεί το τελευταίο έτος πριν την υποβολή της αίτησης για την έναρξη της διαδικασίας της παραγράφου 1 του άρθρου 4 είτε

β) προέκυψαν από αδικοπραξία που διαπράχθηκε με δόλο, από διοικητικά πρόστιμα, χρηματικές ποινές, φόρους και τέλη προς το Δημόσιο και τους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης πρώτου και δευτέρου βαθμού, τέλη προς νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου και εισφορές προς οργανισμούς κοινωνικής ασφάλισης είτε

γ) προέκυψαν από χορήγηση δανείων από Φορείς Κοινωνικής Ασφάλισης, σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 15 και 16 του ν. 3586/2007, όπως ισχύουν (Α' 151)."

3. Απαλλαγή του οφειλέτη από τα χρέη του σύμφωνα με τις διατάξεις του παρόντος νόμου μπορεί να γίνει μόνο μία φορά.

Άρθρο 2

Διαδικασία εξωδικαστικού συμβιβασμού

1. Προϋπόθεση για την ενώπιον του αρμοδίου δικαστηρίου υποβολή αίτησης του οφειλέτη για ρύθμιση οφειλών και απαλλαγή αποτελεί η εκ μέρους του καταβολή προσπάθειας επίτευξης εξωδικαστικού συμβιβασμού με τους πιστωτές του και η αποτυχία αυτής, κατά το τελευταίο πριν την υποβολή της αίτησης εξάμηνο. Η προσπάθεια αυτή πραγματοποιείται με τη συνδρομή του Συνηγόρου του Καταναλωτή, Επιτροπής Φιλικού Διακανονισμού που προβλέπεται στο άρθρο 11 του ν. 2251/1994 (ΦΕΚ 191 Α), όπως ισχύει, ή Ενωσης Καταναλωτών που είναι εγγεγραμμένη στο Μητρώο που προβλέπεται στην παράγραφο 4 του άρθρου 10 του ν. 2251/1994 ή του Μεσολαβητή Τραπεζικών Επενδυτικών Υπηρεσιών ή δικηγόρου ή άλλου δημόσιου ή ιδιωτικού μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα φορέα από αυτούς που ορίζονται με τη διαδικασία που προβλέπεται στην παράγραφο 3.

2. Αν η προσπάθεια εξωδικαστικού συμβιβασμού αποτύχει, ο φορέας ή ο δικηγόρος που βοήθησε την προσπάθεια συντάσσει βεβαίωση, στην οποία διαπιστώνεται η αποτυχία της προσπάθειας εξωδικαστικού συμβιβασμού. Αν επιτευχθεί με τη σύμφωνη γνώμη των πιστωτών εξωδικαστικός συμβιβασμός, συντάσσεται σχετικό πρακτικό, το οποίο αποτελεί τίτλο εκτελεστό από την επικύρωση του από τον αρμόδιο Ειρηνοδίκη.

3. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομίας, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας και Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, που δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, ορίζονται και άλλοι φορείς δημόσιοι και ιδιωτικοί μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, που επιτρέπεται να παρέχουν τη συνδρομή τους στους οφειλέτες για την επίτευξη εξωδικαστικού συμβιβασμού με τους πιστωτές τους. Οι φορείς που συνδράμουν στην προσπάθεια εξωδικαστικού συμβιβασμού οφείλουν να ενημερώνουν τους οφειλέτες για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους από την υπαγωγή στις ρυθμίσεις αυτού του νόμου, να ενεργούν κατά τρόπο που διαφυλάττει τα συμφέροντα των οφειλετών και να χρησιμοποιούν για την επιδίωξη του δικαστικού συμβιβασμού πρόσωπα που διαθέτουν ικανότητες, γνώσεις και εμπειρία στην κατάσταση οικογενειακού προϋπολογισμού, λαμβάνοντας υπόψη τα δηλούμενα εισοδήματα και τις ανάγκες του οφειλέτη και τη δυνατότητα του να αποπληρώνει χρέη. Με κοινή απόφαση των Υπουργών του πρώτου εδαφίου μπορούν να εξειδικεύονται οι υποχρεώσεις ενημέρωσης των φορέων αυτών προς τους οφειλέτες, τα προσόντα, η εκπαίδευση και οι ικανότητες που θα πρέπει να διαθέτουν τα πρόσωπα που ενεργούν για λογαριασμό των φορέων, να χορηγούνται οδηγίες για τη διαδικασία που θα ακολουθείται στην επιδίωξη εξωδικαστικού συμβιβασμού, να εκδίδονται σχετικά υποδείγματα, καθώς επίσης και οι διαδικασίες υπό τις οποίες ελέγχεται η συνδρομή των προϋποθέσεων που ορίζονται για την επιδίωξη του εξώδικου συμβιβασμού.

4. Τα πιστωτικά ιδρύματα υποχρεούνται μέσα σε πέντε εργάσιμες ημέρες από την υποβολή σε αυτά σχετικού αιτήματος του οφειλέτη, να του παραδώσουν χωρίς επιβάρυνση αναλυτική κατάσταση των προς αυτά οφειλών του κατά κεφάλαιο, τόκους και έξοδα καθώς και το επιτόκιο με το οποίο εκτοκίζεται η οφειλή.

Ο Υπουργός Οικονομίας, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας επιβάλλει για κάθε παράβαση της υποχρέωσης της παρούσας παραγράφου πρόστιμο που ανέρχεται από πεντακόσια έως δέκα χιλιάδες ευρώ. Οι καταγγελίες για τις παραβάσεις αυτές κατατίθενται στη Γενική Γραμματεία Καταναλωτή του Υπουργείου Οικονομίας, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας.

Άρθρο 3

Αρμόδιο δικαστήριο - Διαδικασία

Αρμόδιο δικαστήριο για την εκδίκαση της αίτησης που προβλέπεται στην παράγραφο 1 του άρθρου 4 είναι το Ειρηνοδικείο στην περιφέρεια του οποίου ο οφειλέτης έχει την κατοικία του, άλλως τη συνήθη διαμονή του. Το αρμόδιο Ειρηνοδικείο δικάζει με τη διαδικασία της εκούσιας δικαιοδοσίας.

Άρθρο 4

Κατάθεση αίτησης και εγγράφων

1. Για την έναρξη της διαδικασίας, ο οφειλέτης καταθέτει αίτηση στο γραμματέα του αρμόδιου δικαστηρίου.

Η αίτηση πρέπει να περιέχει:

α) κατάσταση της περιουσίας του οφειλέτη και των κάθε φύσης εισοδημάτων του ίδιου και του συζύγου του,

β) κατάσταση των πιστωτών του και των απαιτήσεων τους κατά κεφάλαιο, τόκους και έξοδα και

γ) σχέδιο διευθέτησης οφειλών, που να λαμβάνει υπόψη με εύλογο τρόπο και συσχέτιση τόσο τα συμφέροντα των πιστωτών, όσο και την περιουσία, τα εισοδήματα και την οικογενειακή κατάσταση του οφειλέτη.

2. Μέσα σε ένα μήνα από την υποβολή της ο οφειλέτης υποχρεούται να προσκομίσει:

α) τη βεβαίωση που προβλέπεται στην παράγραφο 2 του άρθρου 2 και

β) υπεύθυνη δήλωση για την ορθότητα και πληρότητα των καταστάσεων που προβλέπονται στις περιπτώσεις α' και β' της προηγούμενης παραγράφου και για τις μεταβιβάσεις εμπραγμάτων δικαιωμάτων επί ακινήτων, στις οποίες προέβη την τελευταία τριετία. Η παράγραφος 6 του άρθρου 22 του ν. 1599/1986, όπως αντικαταστάθηκε με την παράγραφο 13 του άρθρου 2 του ν. 2479/1997 (ΦΕΚ 67 Α) εφαρμόζεται και για την υπεύθυνη δήλωση του προηγούμενου εδαφίου.

3. Η δικάσιμος για τη συζήτηση της αίτησης προσδιορίζεται μέσα σε έξι μήνες από την ημερομηνία κατάθεσης της.

Για την έκδοση προσωρινής διαταγής και τη λήψη προληπτικών μέτρων εφαρμόζεται και το άρθρο 781 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας.

4. Ο οφειλέτης καταθέτει μέσα σε ένα μήνα από την υποβολή της αίτησης στη γραμματεία του δικαστηρίου, έγγραφα που έχει στη διάθεση του σχετικά με την περιουσία του, τα κάθε φύσης εισοδήματα του, τους πιστωτές και τις απαιτήσεις τους.

5. Με την υποβολή της αίτησης ανοίγει στο αρμόδιο δικαστήριο φάκελος του οφειλέτη στον οποίο τοποθετούνται με μέριμνα της γραμματείας του όλα τα έγγραφα και στοιχεία της υπόθεσης.

6. Αν δεν συμπεριληφθεί στην κατάσταση της παραγράφου 1 πιστωτής, η απαίτηση του δεν επηρεάζεται από την πορεία της διαδικασίας που αρχίζει με την υποβολή της αίτησης που προβλέπεται στην παράγραφο 1.

7. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομίας, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας και Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, που δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, καθορίζονται υποδείγματα των πιστοποιητικών, δηλώσεων, καταστάσεων και σχεδίων διευθέτησης οφειλών που προβλέπονται στο νόμο αυτόν.

Άρθρο 5

Επίδοση της αίτησης

Ο οφειλέτης το αργότερο μέσα σε ένα μήνα από την υποβολή της αίτησης επιδίδει στους πιστωτές αντίγραφο της αίτησης με ορισμό δικασίμου για τη συζήτηση της, με πρόσκληση να υποβάλλουν στη γραμματεία του δικαστηρίου εγγράφως τις παρατηρήσεις και να δηλώσουν αν συμφωνούν με το προτεινόμενο σχέδιο διευθέτησης των οφειλών μέσα σε αποκλειστική προθεσμία δύο μηνών από την υποβολή της αίτησης.

Οι πιστωτές μπορούν να λάβουν γνώση όλων των στοιχείων που προβλέπονται στην παράγραφο 5 του προηγούμενου άρθρου. Οι πιο πάνω πιστωτές μπορούν, με έγγραφο τους που κατατίθεται στη γραμματεία του αρμόδιου δικαστηρίου να προτείνουν τροποποιήσεις του σχεδίου. Με την πάροδο της προθεσμίας αυτής άπρακτης, τεκμαίρεται ότι ο πιστωτής συμφωνεί με το σχέδιο διευθέτησης των οφειλών. Στην πρόσκληση γίνεται μνεία για τη συνέπεια αυτή.

Άρθρο 6

Αναστολή καταδιωκτικών μέτρων

1. Η υποβολή της αίτησης της παραγράφου 1 του άρθρου 4 δεν επιφέρει αναστολή των μέτρων αναγκαστικής εκτέλεσης κατά του οφειλέτη.

Μετά την υποβολή της αίτησης ο οφειλέτης ή κάθε άλλος που έχει έννομο συμφέρον μπορεί να ζητήσει από το αρμόδιο δικαστήριο που δικάζει κατά τη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων την αναστολή της εκτελεστικής διαδικασίας, κατά του οφειλέτη. Η αναστολή χορηγείται έως την έκδοση της οριστικής απόφασης επί του σχεδίου διευθέτησης εάν πιθανολογείται ότι από την εκτέλεση θα προκληθεί ουσιώδης βλάβη στα συμφέροντα του αιτούντος και ότι θα ευδοκιμήσει η αίτηση. Η χορήγηση της αναστολής επάγεται αυτοδικαίως την απαγόρευση διάθεσης των περιουσιακών στοιχείων του οφειλέτη.

2. Το δικαστήριο μπορεί με αίτηση οποιουδήποτε έχει έννομο συμφέρον που δικάζεται κατά τη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων να διατάξει όποιο μέτρο κρίνει αναγκαίο για να αποτραπεί κάθε επιζήμια για τους πιστωτές μεταβολή της περιουσίας του οφειλέτη ή μείωση της αξίας της μέχρι να δημοσιευθεί η απόφαση επί της αίτησης της παραγράφου 1 του άρθρου 4.

3. Οι απαιτήσεις των πιστωτών που είναι εξασφαλισμένες με ειδικό προνόμιο ή εμπράγματο δικαίωμα συνεχίζουν να εκτοκίζονται μέχρι την έκδοση οριστικής απόφασης επί της αιτήσεως με επιτόκιο ενήμερης οφειλής. Οι λοιπές απαιτήσεις παύουν με την κοινοποίηση της αίτησης να παράγουν νόμιμους ή συμβατικούς τόκους. Οι οφειλές αυτές θεωρούνται ληξιπρόθεσμες και υπολογίζονται με την τρέχουσα κατά το χρόνο κοινοποίησης της αίτησης αξία τους.

4. Σε περίπτωση οφειλής από στεγαστικό δάνειο το δικαστήριο της παραγράφου 1 μπορεί, λαμβάνοντας υπόψη τις δυνατότητες που επιτρέπει το εισόδημα του οφειλέτη, να χορηγήσει την αναστολή των καταδιωκτικών μέτρων για την οφειλή

αυτή με ή χωρίς τον όρο της καταβολής εκ μέρους του οφειλέτη όλου ή μέρους του ποσού που αντιστοιχεί στην ενήμερη τοκοχρεολυτική δόση που θα όφειλε να καταβάλλει από το χρονικό σημείο της δημοσίευσης της απόφασης και μέχρι την έκδοση οριστικής απόφασης, αν η σύμβαση δανείου δεν είχε καταγγεληθεί ή δεν εμφάνιζε ληξιπρόθεσμες οφειλές.

Άρθρο 7

Δικαστικός συμβιβασμός

1. Μέσα σε αποκλειστική προθεσμία δεκαπέντε ημερών που αρχίζει με την πάροδο δύο μηνών από την υποβολή της αίτησης που προβλέπεται στην παράγραφο 1 του άρθρου 4, ο οφειλέτης, λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις των πιστωτών, μπορεί να επιφέρει μεταβολές στο αρχικό σχέδιο διευθέτησης, προκειμένου να επιτευχθεί συμφωνία όλων των πιστωτών. Οι πιστωτές ενημερώνονται με δική τους επιμέλεια για τις παραπάνω μεταβολές και λαμβάνουν θέση εγγράφως για το αναμορφωμένο σχέδιο μέσα σε είκοσι ημέρες από τη λήξη της προθεσμίας υποβολής τροποποιημένου σχεδίου. Τροποποίηση του σχεδίου μπορεί να λάβει χώρα μόνο μία φορά.

2. Αν κανένας πιστωτής δεν προβάλει αντιρρήσεις για το αρχικό ή το τροποποιημένο σχέδιο διευθέτησης οφειλών ή συγκατατίθενται όλοι σε αυτό, θεωρείται ότι ο συμβιβασμός έχει γίνει αποδεκτός. Ο Ειρηνοδίκης με απόφαση του επικυρώνει το σχέδιο, το οποίο αποκτά πλέον ισχύ δικαστικού συμβιβασμού. Η αίτηση για ρύθμιση και απαλλαγή από τις οφειλές θεωρείται ότι ανακλήθηκε.

3. Αν συγκατατίθενται στο σχέδιο πιστωτές με απαιτήσεις που υπερβαίνουν το ήμισυ του συνολικού ποσού των απαιτήσεων, στους οποίους περιλαμβάνονται σε κάθε περίπτωση το σύνολο των πιστωτών με εμπραγμάτως εξασφάλιζαμενες απαιτήσεις και πιστωτές με απαιτήσεις που υπερβαίνουν το ήμισυ των τυχόν εργατικών απαιτήσεων, το δικαστήριο κατά τη συζήτηση της αίτησης της παραγράφου 1 του άρθρου 4 του παρόντος, μετά από αίτηση του οφειλέτη οποιουδήποτε από τους πιστωτές που υποβάλλεται εγγράφως μέχρι τη συζήτηση, υποκαθιστά την έλλειψη συγκατάθεσης των πιστωτών που αντιτίθενται καταχρηστικά στο συμβιβασμό. Στην περίπτωση αυτή θεωρείται ότι επήλθε ο συμβιβασμός και ότι ανακλήθηκε η αίτηση για την απαλλαγή από τα χρέη.

4. Δεν επιτρέπεται υποκατάσταση της συγκατάθεσης πιστωτή όταν:

α) η απαίτηση του πιστωτή που αντιτίθεται δεν ικανοποιείται σε ανάλογο, σε σχέση με τους άλλους πιστωτές, βαθμό ή

β) σε περίπτωση εφαρμογής του σχεδίου, ο πιστωτής που αντιτίθεται αποδεικνύει ότι θα περιέλθει σε δυσμενέστερη οικονομικά θέση από αυτήν στην οποία θα περιερχόταν, αν συνεχιζόταν η διαδικασία απαλλαγής του οφειλέτη από τις οφειλές ή

γ) αμφισβητείται απαίτηση από οφειλέτη ή οποιονδήποτε πιστωτή.

5. Αν δεν ενταχθεί στο σχέδιο διευθέτησης των οφειλών απαίτηση ανέγγυου πιστωτή, στον οποίο επιδόθηκαν η αίτηση και το σχέδιο, η απαίτηση αποσβέννυται, αν ο πιστωτής δεν λάβει εγγράφως θέση επί του σχεδίου μέσα στην προθεσμία που προβλέπεται στην παράγραφο 1 του άρθρου 5.

6. Οι πιστωτές δεν αποκτούν απαίτηση κατά του οφειλέτη για τα έξοδα και τις δαπάνες που δημιουργούνται από τη διαδικασία και το σχέδιο διευθέτησης οφειλών.

Άρθρο 8

Δικαστική ρύθμιση χρεών

1. Αν το σχέδιο δεν γίνεται δεκτό από τους πιστωτές, σύμφωνα με τα οριζόμενα στην παράγραφο 2 του προηγούμενου άρθρου ή αν εκδηλώθηκαν αντιρρήσεις κατά του σχεδίου διευθέτησης των οφειλών και δεν υποκαθίστανται αυτές σύμφωνα με τα οριζόμενα στο προηγούμενο άρθρο, το δικαστήριο ελέγχει την ύπαρξη των αμφισβητούμενων απαιτήσεων και την πλήρωση των προϋποθέσεων του άρθρου 1 για τη ρύθμιση των οφειλών και απαλλαγή του οφειλέτη. Η απόφαση εκδίδεται κατά προτεραιότητα. Αν το δικαστήριο απορρίψει την αίτηση του οφειλέτη δεν μπορεί να υποβληθεί νέα αίτηση πριν από την πάροδο ενός έτους.

2. Αν τα περιουσιακά στοιχεία του οφειλέτη δεν είναι επαρκή, το δικαστήριο, λαμβάνοντας υπόψη:

τα πάσης φύσεως εισοδήματα του, ιδίως εκείνα από την προσωπική του εργασία, τη δυνατότητα συνεισφοράς του συζύγου, και σταθμίζοντας αυτά με τις βιοτικές ανάγκες του ιδίου και των προστατευόμενων μελών της οικογένειάς του, τον υποχρεώνει να καταβάλλει μηνιαίως και για χρονικό διάστημα τεσσάρων ετών ορισμένο ποσό για ικανοποίηση των απαιτήσεων των πιστωτών του συμμέτρως διανεμόμενο.

Με την απόφαση μπορεί να οριστεί ότι το ποσό αυτό αναπροσαρμόζεται ανά διαστήματα που ορίζονται σε αυτή με βάση αντικειμενικό δείκτη αναφοράς. Η καταβολή του ποσού γίνεται απευθείας στους πιστωτές, εκτός αν ορίζει διαφορετικά το δικαστήριο. Σε περίπτωση που κατά τη διάρκεια της περιόδου ρύθμισης περιέλθουν στον οφειλέτη περιουσιακά στοιχεία αιτία θανάτου, ο οφειλέτης υποχρεούται να διαθέσει για την ικανοποίηση των πιστωτών το ήμισυ της αξίας αυτών. Σε περίπτωση που αμφισβητούμενη απαίτηση, η οποία έχει ενταχθεί στη ρύθμιση απορριφθεί τελεσίδικα, οι λοιποί πιστωτές υποκαθίστανται στη θέση του πιστωτή της αμφισβητούμενης απαίτησης και έχουν από αυτόν αξίωση καταβολής στην αναλογία που αντιστοιχεί στον καθένα του ποσού που εισέπραξε εξαιτίας της ένταξης της απαίτησης στη ρύθμιση. Σε περίπτωση που δεν ενταχθεί στη ρύθμιση αμφισβητούμενη απαίτηση, η ύπαρξη της οποίας επαληθευτεί ακολούθως με τελεσίδικη απόφαση, ο πιστωτής υποκαθίσταται κατά την αναλογία της απαίτησης του στις θέσεις των υπολοίπων πιστωτών για τα ποσά που αναλογούν στην απαίτηση του και έχει από αυτούς αξίωση καταβολής των ποσών που εισέπραξαν εξαιτίας της μη ένταξης της απαίτησης του στις υπό ρύθμιση

οφειλές. Το δικαστήριο μπορεί να διατάξει την κατάθεση στο Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων των χρηματικών διανομών που αντιστοιχούν σε αμφισβητούμενη απαίτηση που έχει ενταχθεί σε ρύθμιση μέχρι την επαλήθευση της με τελεσίδικη δικαστική απόφαση.

3. Ο οφειλέτης οφείλει να εργάζεται κατά τη διάρκεια της περιόδου ρύθμισης της προηγούμενης παραγράφου σε κατάλληλη εργασία ή, αν δεν εργάζεται, να καταβάλει εύλογη προσπάθεια για την εξεύρεση ανάλογης εργασίας.

Η προσπάθεια ανεύρεσης εργασίας τεκμαίρεται εφόσον ο οφειλέτης έχει εγγραφεί στο Μητρώο Ανέργων του Οργανισμού Απασχολήσεως Εργατικού Δυναμικού ή έχει κάρτα ανεργίας και δεν έχει αποκρούσει αδικαιολόγητα πρόταση από τον Οργανισμό για ανάληψη εργασίας.

Οφείλει επίσης να γνωστοποιεί μέσα σε ένα μήνα στη γραμματεία του δικαστηρίου κάθε μεταβολή κατοικίας ή εργασίας, αλλαγή εργοδότη, καθώς και κάθε αξιόλογη βελτίωση των εισοδημάτων του ή των περιουσιακών του στοιχείων, ώστε να ενημερώνεται ο φάκελος που τηρείται σύμφωνα με την παράγραφο 5 του άρθρου 4.

4. Με αίτηση του οφειλέτη ή πιστωτή, που επιδίδεται μέσα σε ένα μήνα από την υποβολή της στο αρμόδιο δικαστήριο, μπορεί να τροποποιείται η ρύθμιση οφειλών της απόφασης της προηγούμενης παραγράφου ως προς το ύψος των μηνιαίων καταβολών, όταν τούτο δικαιολογείται από μεταγενέστερα γεγονότα ή μεταβολές της περιουσιακής κατάστασης και των εισοδημάτων του οφειλέτη.

Η ισχύς της απόφασης που τροποποιεί τη ρύθμιση μπορεί να ανατρέχει στο χρόνο υποβολής της αίτησης τροποποίησης. Σε περίπτωση καταβολής από τον οφειλέτη σε πιστωτές μεγαλύτερου ποσού από αυτό που έχει οριστεί από το δικαστήριο σύμφωνα με την παράγραφο 2, ο οφειλέτης υποχρεούται να ικανοποιήσει συμμέτρως όλους τους πιστωτές.

5. Σε περιπτώσεις που εξαιτίας εξαιρετικών περιστάσεων, όπως χρόνια ανεργία χωρίς υπαιτιότητα του οφειλέτη, σοβαρά προβλήματα υγείας, ανεπαρκές εισόδημα για την κάλυψη στοιχειωδών βιοτικών αναγκών του οφειλέτη ή άλλων λόγων ίδιας τουλάχιστον βαρύτητας, προσδιορίζονται με την απόφαση μηνιαίες καταβολές μικρού ύψους ή και μηδενικές, το δικαστήριο μπορεί με την ίδια απόφαση να ορίσει, όχι νωρίτερα από πέντε μήνες, νέα δικάσιμο για επαναπροσδιορισμό των μηνιαίων καταβολών.

6. Η απόφαση που ορίζει μηνιαίες καταβολές είναι αμέσως εκτελεστή και δεν επιτρέπεται δικαστική αναστολή της. Δικαστική δαπάνη δεν επιδικάζεται.

Άρθρο 9

Διαδικασία ρευστοποίησης περιουσίας Προστασία κύριας κατοικίας

1. Εφόσον υπάρχει ρευστοποιήσιμη περιουσία, η εκποίηση της οποίας κρίνεται απαραίτητη για την ικανοποίηση των πιστωτών, ή όταν το δικαστήριο κρίνει

αναγκαίο να παρακολουθήσει και να υποβοηθήσει την εκτέλεση των όρων ρύθμισης των οφειλών για την απαλλαγή του οφειλέτη από τα χρέη ή την εξασφάλιση των συμφερόντων των πιστωτών, ορίζεται εκκαθαριστής. Εκκαθαριστής μπορεί να ορίζεται το πρόσωπο που προτείνουν πιστωτές οι οποίοι αντιπροσωπεύουν την πλειοψηφία των πιστώσεων ή πρόσωπο από τον κατάλογο των πραγματοποιημένων που προβλέπεται στο άρθρο 371 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας.

Έργο του εκκαθαριστή είναι αυτό που προσδιορίζεται ειδικά με την απόφαση του διορισμού του και, σε κάθε περίπτωση, η διαχείριση της περιουσίας του οφειλέτη, η διασφάλιση της σε όλο το νόμιμο ύψος της χάριν των πιστωτών, η πρόσφορη εκποίηση της, η προνομιακή ικανοποίηση των πιστωτών που έχουν εμπράγματα ασφάλεια στο εκποιούμενο πράγμα και η σύμμετρη ικανοποίηση των ανέγγυων πιστωτών. Οι διατάξεις του Πτωχευτικού Κώδικα περί συνδίκου εφαρμόζονται αναλόγως και στον εκκαθαριστή.

2. Ο οφειλέτης μπορεί να υποβάλει στο δικαστήριο πρόταση εκκαθάρισης ζητώντας να εξαιρεθεί από την εκποίηση βεβαρημένο ή μη με εμπράγματα ασφάλεια ακίνητο, που χρησιμεύει ως κύρια κατοικία του, εφόσον τούτο δεν υπερβαίνει το προβλεπόμενο από τις ισχύουσες διατάξεις όριο αφορολόγητης απόκτησης πρώτης κατοικίας, προσαυξημένο κατά πενήντα τοις εκατό.

Στην περίπτωση αυτή το δικαστήριο ρυθμίζει την ικανοποίηση απαιτήσεων των πιστωτών μέχρι συνολικό ποσό που ανέρχεται στο ογδόντα πέντε τοις εκατό της εμπορικής αξίας του ακινήτου της κύριας κατοικίας, όπως αυτή αποτιμάται από το δικαστήριο.

Η ρύθμιση μπορεί να προβλέπει και περίοδο χάριτος. Η εξυπηρέτηση της οφειλής γίνεται με επιτόκιο που δεν υπερβαίνει αυτό της ενήμερης οφειλής ή το μέσο επιτόκιο στεγαστικού δανείου με κυμαινόμενο επιτόκιο που ίσχυε σύμφωνα με το στατιστικό δελτίο της Τράπεζας της Ελλάδος κατά τον τελευταίο μήνα για τον οποίο υφίσταται μέτρηση, αναπροσαρμοζόμενο με επιτόκιο αναφοράς αυτό των Πράξεων Κύριας Αναχρηματοδότησης της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας ή, σε περίπτωση καθορισμού σταθερού επιτοκίου, το μέσο επιτόκιο στεγαστικού δανείου για ανάλογη της ρύθμισης περίοδο, όπως ομοίως προκύπτει από το στατιστικό δελτίο της Τράπεζας της Ελλάδος, και χωρίς ανατοκισμό.

Οι απαιτήσεις των πιστωτών που έχουν εμπράγματα ασφάλεια στο ακίνητο ικανοποιούνται προνομιακά από τις καταβολές του οφειλέτη με βάση την παρούσα παράγραφο.

Για τον προσδιορισμό της περιόδου τοκοχρεολυτικής εξόφλησης της οριζόμενης συνολικής οφειλής λαμβάνεται υπόψη η διάρκεια των συμβάσεων δυνάμει των οποίων χορηγήθηκαν πιστώσεις στον οφειλέτη. Η περίοδος πάντως αυτή δεν μπορεί να υπερβαίνει τα είκοσι έτη. Η μη τήρηση από τον οφειλέτη των υποχρεώσεων που επιβάλλονται κατ' εφαρμογή της παραγράφου αυτής, επιτρέπει στον πιστωτή να κινήσει διαδικασίες αναγκαστικής εκτέλεσης κατά του οφειλέτη και της μοναδικής κατοικίας του. Δεν επιτρέπεται η καταγγελία της ρύθμισης της παρούσας παραγράφου αν δεν υπάρχει καθυστέρηση τεσσάρων τουλάχιστον μηνιαίων δόσεων. Αν ο οφειλέτης κατοικεί ή διαμένει σε ξένο ακίνητο και ο σύζυγος αυτού δεν διαθέτει ακίνητο που μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως κατοικία, τότε οι διατάξεις

της παρούσας παραγράφου εφαρμόζονται και για το μοναδικό ακίνητο του οφειλέτη που μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως κατοικία.

Η προστασία του ακινήτου, σύμφωνα με τα προηγούμενα, ισχύει και εφόσον ο οφειλέτης έχει την επικαρπία ή ψιλή κυριότητα ή ιδανικό μερίδιο επί αυτών.

3. Εφόσον οι μηνιαίες καταβολές της παραγράφου 2 του άρθρου 8 πραγματοποιούνται πριν τη διανομή του τιμήματος από την πώληση του ακινήτου, οι προνομιούχοι ή ενυπόθηκοι δανειστές συντρέχουν σε αυτές στο σύνολο των απαιτήσεων τους, εφαρμοζομένων αναλόγως των διατάξεων των άρθρων 159 και 160 του Πτωχευτικού Κώδικα.

Άρθρο 10

Καθήκον ειλικρινούς δήλωσης

1. Ο οφειλέτης έχει την υποχρέωση να υποβάλει ειλικρινή δήλωση για τα περιουσιακά στοιχεία και εισοδήματά του, τόσο κατά τη διαδικασία που αρχίζει με την υποβολή της αίτησης της παραγράφου 1 του άρθρου 4 όσο και κατά την περίοδο ρύθμισης των οφειλών. Παράβαση της υποχρέωσης αυτής από δόλο ή βαριά αμέλεια, την οποία μπορεί να επικαλεσθεί με αίτηση του οποιοσδήποτε πιστωτής, εφόσον δεν έχει παρέλθει ένα έτος από τότε που την πληροφορήθηκε, συνεπάγεται, με την επιφύλαξη τυχόν ποινικής ευθύνης, την απόρριψη του αιτήματος για ρύθμιση οφειλών με απαλλαγή σύμφωνα με το άρθρο 8 ή την έκπτωση από τη ρύθμιση οφειλών και την απαλλαγή που έχει ήδη αποφασιστεί. Η αίτηση αυτή μπορεί να υποβληθεί μέχρι και δύο έτη μετά την επέλευση της απαλλαγής του οφειλέτη από οφειλές του. Πριν από την πάροδο δύο ετών από την απόρριψη, για την αιτία αυτή, αίτησης του οφειλέτη ή την έκπτωση του είναι απαράδεκτη η υποβολή νέας αίτησης.

2. Ο οφειλέτης υποχρεούται να επιτρέπει στους πιστωτές την πρόσβαση σε στοιχεία που απεικονίζουν την οικονομική του κατάσταση και τα τρέχοντα εισοδήματά του. Παράβαση της υποχρέωσης αυτής από δόλο ή βαριά αμέλεια μπορεί, κατά την κρίση του δικαστηρίου, να επιφέρει την απόρριψη της αίτησης για ρύθμιση οφειλών και απαλλαγή.

3. Ύστερα από αίτηση πιστωτή στον οποίο έχει γίνει η επίδοση που προβλέπεται στην παράγραφο 1 του άρθρου 5 και η οποία διαβιβάζεται μέσω του αρμόδιου Εισαγγελέα, ο εργοδότης, η αρμόδια υπηρεσία και ο αρμόδιος οικονομικός έφορος είναι υποχρεωμένοι να δίνουν κάθε χρήσιμη πληροφορία για την περιουσιακή κατάσταση και τα εισοδήματά του οφειλέτη.

Άρθρο 11

Απαλλαγή από υπόλοιπα χρεών

1. Η κανονική εκτέλεση από τον οφειλέτη των υποχρεώσεων που επιβάλλονται με την απόφαση που εκδίδεται σε εφαρμογή των παραγράφων 2, 4 και 5 του

άρθρου 8 επιφέρει, με την επιφύλαξη των όσων ορίζονται στην παράγραφο 6 του άρθρου 4 και στην παράγραφο 2 του άρθρου 9, την απαλλαγή του από κάθε τυχόν υφιστάμενο υπόλοιπο οφειλής έναντι όλων των πιστωτών, ακόμη και έναντι εκείνων που δεν ανήγγειλαν τις απαιτήσεις τους. Το δικαστήριο με αίτηση του οφειλέτη που κοινοποιείται στους πιστωτές πιστοποιεί την απαλλαγή του από το υπόλοιπο των οφειλών.

2. Σε περίπτωση που ο οφειλέτης καθυστερεί την εκπλήρωση των υποχρεώσεων από τη ρύθμιση οφειλών για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο των τριών μηνών ή δυστροπεί επανειλημμένα στην τήρηση της ρύθμισης, το δικαστήριο διατάζει την έκπτωση του οφειλέτη από τη ρύθμιση μετά από αίτηση θιγόμενου πιστωτή που κατατίθεται το αργότερο μέσα σε τέσσερις μήνες από τη δημιουργία του λόγου έκπτωσης. Κάθε κλήτευση πραγματοποιείται πριν δεκαπέντε ημέρες.

3. Σε περίπτωση που δεν ευοδωθεί η απαλλαγή από τις οφειλές με τη διαδικασία του παρόντος νόμου, οι απαιτήσεις των πιστωτών επανέρχονται στο ύψος στο οποίο θα βρίσκονταν αν δεν είχε υποβληθεί η αίτηση της παραγράφου 1 του άρθρου 4. Για τον προσδιορισμό του ύψους των απαιτήσεων αποκλείεται, εφόσον είχε γίνει δεκτή η αίτηση της παραγράφου 1 του άρθρου 4, ο ανατοκισμός από την κοινοποίηση της αίτησης αυτής στους πιστωτές και αφαιρούνται τα ποσά που έχουν καταβληθεί από τον οφειλέτη.

Άρθρο 12

Δικαιώματα ενέγγυων πιστωτών και έναντι εγγυητών

Τα δικαιώματα των πιστωτών έναντι συνοφειλετών ή εγγυητών του οφειλέτη, καθώς και τα δικαιώματα των εμπραγμάτως ασφαλισμένων πιστωτών επί του υπέγγυου αντικειμένου δεν θίγονται. Ο οφειλέτης απαλλάσσεται έναντι των εγγυητών, των εις ολόκληρον υπόχρεων ή άλλων δικαιούχων σε αναγωγή.

Άρθρο 13

Τήρηση Αρχείου Αιτήσεων

1. Στη Γραμματεία κάθε Ειρηνοδικείου τηρείται αλφαβητικό αρχείο των προσώπων που έχουν υποβάλει την αίτηση της παραγράφου 1 του άρθρου 4, στο οποίο εγγράφονται τα ονόματα των αιτούντων, η πορεία των αιτήσεων τους και οι αποφάσεις που εκδίδονται. Στο Ειρηνοδικείο Αθηνών τηρείται Γενικό Αρχείο, στο οποίο καταχωρίζονται τα πιο πάνω στοιχεία για ολόκληρη τη χώρα. Από το αρχείο διαγράφονται ένα έτος μετά την υποβολή των αιτήσεων όλα τα στοιχεία που τηρούνται γι' αυτές, εφόσον οι αιτήσεις απορριφθούν αμετάκλητα, ανακληθούν ή καταλήξουν σε δικαστικό συμβιβασμό σύμφωνα με την παράγραφο 2 του άρθρου 7 του παρόντος. Πρόσβαση σε πληροφορίες του αρχείου μπορεί να έχει κάθε ενδιαφερόμενος. Μετά την πάροδο πενταετίας από την επέλευση των αποτελεσμάτων της παραγράφου 1 του άρθρου 11 πρόσβαση σε στοιχεία του οφειλέτη στο αρχείο επιτρέπεται μόνο για τον έλεγχο της συνδρομής της

προϋπόθεσης της παραγράφου 3 του άρθρου 1. Με απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων καθορίζεται κάθε λεπτομέρεια σχετικά με την τήρηση των αρχείων και την πρόσβαση σε αυτά.

2. Πριν από τη συζήτηση αίτησης οφειλέτη που υποβάλλεται σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 4 του παρόντος το Ειρηνοδικείο ελέγχει αυτεπαγγέλτως στο παραπάνω αρχείο αν εκκρεμεί αίτηση για τον οφειλέτη αυτόν και αν έχει εκδοθεί απόφαση για ρύθμιση με απαλλαγή από τις οφειλές του.

Άρθρο 14

Ένδικα μέσα

Οι αποφάσεις του δικαστηρίου υπόκεινται σε έφεση και σε αναίρεση σύμφωνα με το άρθρο 560 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας.

Άρθρο 15

Αναλογική εφαρμογή διατάξεων

Για τη ρύθμιση και απαλλαγή χρεών φυσικών προσώπων εφαρμόζονται, όπου επιβάλλεται, με την επιφύλαξη ειδικότερων διατάξεων του παρόντος, οι διατάξεις του Πτωχευτικού Κώδικα.

Άρθρο 16

Χρόνος τήρησης και χρήσης δεδομένων

Ο χρόνος τήρησης από τα πιστωτικά ιδρύματα ή τρίτους χάριν αυτών δεδομένων οικονομικής συμπεριφοράς, που αναφέρονται στη διαδικασία του παρόντος νόμου, δεν μπορεί να υπερβαίνει το χρονικό διάστημα των τριών ετών από την επέλευση της απαλλαγής από τα χρέη σύμφωνα με το πρώτο εδάφιο της παραγράφου 1 του άρθρου 11.

Άρθρο 17

Διαγραφή απαιτήσεων

Για απαιτήσεις πιστωτικών ιδρυμάτων που διαγράφονται με τον παρόντα νόμο εφαρμόζεται η παράγραφος 10 του άρθρου 30 του ν. 2789/2000 (ΦΕΚ 21 Α). Τα διαγραφόμενα εκπίπτουν από τα ακαθάριστα έσοδα της χρήσης εντός της οποίας ενεργείται η διαγραφή προκειμένου για τον προσδιορισμό των φορολογητέων κερδών. Η ωφέλεια που αποκτάται από τη διαγραφή τόκων δεν θεωρείται εισόδημα υποκείμενο σε φορολογία.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ

ΑΠΟΦΑΣΗ	ΥΨΟΣ ΟΦΕΙΛΩΝ	ΕΡΓΑΣΙΑ ΟΦΕΙΛΕΤΗ	ΔΙΑΤΑΚΤΙΚΟ
9/2012 ΕιρΠατρών	91.947 € (8 πιστωτικές κάρτες, 6 καταναλωτικά) 253.354 € (στεγαστικό) = 345.301€	-Πωλητής (835 €) -Άνεργη σύζυγος	-Καταβολή 515 € το μήνα για 4 έτη = 24.720 € -Καταβολή για τη διάσωση της κατοικίας του επί 20 χρόνια, 240 μηνιαίες δόσεις των 637,5 € κάθε μία, εντόκως = 153.000 € (85% της εμπορικής της αξίας) <i>Περίοδος χάριτος: 4 έτη από την δημοσίευση της απόφασης</i> = 177.720 €
4/2012 ΕιρΑθηνών	20.740€ (1 δάνειο, 3 πιστωτικές κάρτες) 4.083 € (2 καταναλωτικά δάνεια) = 24.824,06 €	Ιδιωτικός Υπάλληλος (1055 €)	Καταβολή 250 € το μήνα για 4 έτη = 12.000 €
3/2012 ΕιρΑθηνών	96.806 € (11 πιστωτικές κάρτες 2 δάνεια)	Ιδιωτικός Υπάλληλος (1270 €)	Καταβολή 670 € το μήνα για 4 έτη = 32.160 €
2/2012 ΕιρΠατρών	31.387 € (3 δάνεια, 1 πιστωτική κάρτα)	Υπαξιωματικός στην Αεροπορία (1118 € -250 € ΜΤΑ, -145 € μίσθωμα)	-Καταβολή 300 € το μήνα για 4 έτη -Εκποίηση του ΙΧ αυτοκινήτου = 14.400 € * ποσό πριν την εκποίηση
2/2012 ΕιρΑιγιάλειας	33.349 € (1 καταναλωτικό, 3 πιστωτικές κάρτες)	Άνεργη (Εγκυος)	Καταβολή 150 € το μήνα για 4 έτη = 7.200 €
1/2012 ΕιρΚουφαλίων	25.754 € (3 καταναλωτικά δάνεια) 207.524 € (Στεγαστικό) = 233.278 €	-Ιδιωτική Υπάλληλος (944 €) -Άνεργος σύζυγος	-Καταβολή 350 € το μήνα για 4 έτη = 16.800 € -Εκποίηση του καταστήματος -Καταβολή για τη διάσωση της κατοικίας του επί 20 χρόνια, 240 μηνιαίες δόσεις των 283,33 € κάθε μία, εντόκως = 68.000 € (85% της εμπορικής της αξίας) <i>Περίοδος χάριτος: 3 έτη από την δημοσίευση της απόφασης</i> = 84.800 € * ποσό πριν την εκποίηση
1/2012 ΕιρΚαλύμνου	280.053 € (1 επισκευαστικό, 15 καταναλωτικά, 24 πιστωτικές κάρτες, 3 επιχειρηματικά) 125.489 € (2 στεγαστικά) = 406.027€	-Αστυνομικός (καθαρές αποδοχές 953,22 €) -Έμπορος (1171€) 3 ανήλικα τέκνα	-Κρίνει ότι εμπíπτουν στον Ν.3869/2010 και οι οφειλές προς το ΤΠΔ. = 57.600 € -Καταβολή για τη διάσωση της κατοικίας του επί 15 χρόνια, 180 μηνιαίες δόσεις των 472,22 € κάθε μία, εντόκως = 85.000 € (85% της εμπορικής της αξίας) <i>Περίοδος χάριτος: 4 έτη από την δημοσίευση της απόφασης</i> = 142.600 €
299/2012 ΕιρΑθηνών	32.635 € (Καταναλωτικά δάνεια) 173.002 € (Στεγαστικό) = 205.637€	Συνταξιούχος με αναπηρία 70% (πρώην δικηγόρος-παραιτηθείς λόγω σχιζοφρένειας)	-Καταβολή 100 € το μήνα για 4 έτη = 4.800 € -Καταβολή για τη διάσωση της κατοικίας του επί 20 χρόνια, 240 μηνιαίες δόσεις των 375 € κάθε μία, εντόκως = 90.000 € (60 % της εμπορικής της αξίας) <i>Περίοδος χάριτος: 4 έτη από την δημοσίευση της απόφασης</i> = 94.800 €

ΑΠΟΦΑΣΗ	ΥΨΟΣ ΟΦΕΙΛΩΝ	ΕΡΓΑΣΙΑ ΟΦΕΙΛΕΤΗ	ΔΙΑΤΑΚΤΙΚΟ
174/2012 ΕιρΚορίνθου	28.130 € (3 καταναλωτικά δάνεια) 186.837 € (3 στεγαστικά) = 214.967 €	-Γκρουπιέρης (1587 €) -Άνεργη σύζυγος με τέκνο φοιτητή	-Καταβολή 600 € το μήνα για 4 έτη = 28.800 € -Καταβολή για τη διάσωση της κατοικίας του επί 15 χρόνια, 180 μηνιαίες δόσεις των 354 € κάθε μία, εντόκως = 63.750 € (85% της εμπορικής της αξίας) <i>Περίοδος χάριτος: 4 έτη από την δημοσίευση της απόφασης</i> = 92.550 €
161/2012 ΕιρΚαβάλας	61.643 € (7 πιστωτικές κάρτες, 1 καταναλωτικό)	Συνταξιούχος ΙΚΑ (420,63 €)	-Η κύρια κατοικία της θα πρέπει να εξαιρεθεί χωρίς ταυτόχρονα να υποχρεωθεί να ικανοποιήσει τους πιστωτές με την καταβολή χρηματικού ποσού, κατ' άρθ. 9, παρ.2 του Ν.3869/2010. -ΟΡΙΖΕΙ μηδενικές μηνιαίες καταβολές προς όλους τους πιστωτές μέχρις διερευνήσεως περιπτώσεως επαναπροσδιορισμού των μηνιαίων μηδενικών καταβολών, για τον οποίο ορίζει νέα δικάσιμο.
121/2012 ΕιρΚορίνθου	194.475 € (12 πιστωτικές κάρτες, 6 καταναλωτικά δάνεια) 42.319 € (στεγαστικό) = 236.794 €	Δημόσιος Υπάλληλος (713,76 € καθαρές αποδοχές) 67% αναπηρία	Καταβολή 193 € το μήνα για 4 έτη = 9.264 € -Καταβολή για τη διάσωση της κατοικίας του επί 15 χρόνια, 180 μηνιαίες δόσεις των 198,33 € κάθε μία, εντόκως = 35.700 € (85% της εμπορικής της αξίας) <i>Περίοδος χάριτος: 3 έτη από την δημοσίευση της απόφασης</i> =45.324 €
67/2012 ΕιρΚορίνθου	38.190 € (2 δάνεια, 1 επιχειρηματικό, 1 πιστωτική κάρτα)	-Άνεργος - Άνεργη (3 τέκνα – το 1 με σύνδρομο down)	Καταβολή 50€ το μήνα για 4 έτη = 2.400 €
29/2012 ΕιρΧαλανδρίου	67.550 € (3 καταναλωτικά, 3 πιστωτικές κάρτες)	Άνεργος	Καταβολή 50€ το μήνα για 4 έτη = 2.400€
1/2011 ΕιρΠαμισού	30.213 € (4 καταναλωτικά) 87.047 € (2 στεγαστικά) =117.260 €	Ιδιωτικός Υπάλληλος (794 €) 2 τέκνα ενήλικα άνεργα	Καταβολή 300 € το μήνα για 4 έτη = 14.400 € -Καταβολή για τη διάσωση της κατοικίας του επί 20 χρόνια, 240 μηνιαίες δόσεις των 247,92 € κάθε μία, εντόκως = 59.500 € (85% της εμπορικής της αξίας) <i>Περίοδος χάριτος: 4 έτη από την δημοσίευση της απόφασης</i> = 73.900 €
6/2011 ΕιρΘηβών	16.585 € (Δάνεια)	-Στρατιωτικός (1.226,65€) -Άνεργη σύζυγος	Καταβολή 200 € το μήνα για 4 έτη = 9.600 €
4/2011 ΕιρΘηβών	71.315 € (3 καταναλωτικά και 1 πιστωτική κάρτα)	Ιδιωτικός Υπάλληλος (800 €) με πατέρα συνταξιούχο(700 €) και αδερφό άνεργο με ανεύρυσμα καρδιάς	Καταβολή 200 € το μήνα για 4 έτη = 9.600 €
2/2011 ΕιρΘηβών	58.615€ (διάφορα δάνεια) 237,304€ (στεγαστικό) = 295.919 €	Ιδιωτικός Υπάλληλος (900 €) 3 ανήλικα τέκνα	-Καταβολή 380 € το μήνα για 4 έτη - Ρευστοποιεί ακίνητο που δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως κατοικία επειδή είναι υπό κατασκευή. = 18.240 €* ποσό πριν την εκποίηση

ΑΠΟΦΑΣΗ	ΥΨΟΣ ΟΦΕΙΛΩΝ	ΕΡΓΑΣΙΑ ΟΦΕΙΛΕΤΗ	ΔΙΑΤΑΚΤΙΚΟ
2/2011 ΕιρΠαμισού	111.849 € (3 καταναλωτικά 2 επιχειρηματικά) 72.071 € (2 στεγαστικά) 79.500 € (σε ιδιώτη) 14.789 € (διαταγή πληρωμής) = 278.209 €	Άνεργος (πάσχει από αλκοολική ψύχωση με δυσκολία συνεννόησης, χρόνια αποφρακτική νόσο των πνευμόνων με συνεχή δύσπνοια και οφθαλμολογικά προβλήματα, ζει με οξυγόνο)	-ΟΡΙΖΕΙ μηδενικές μηνιαίες καταβολές προς όλους τους πιστωτές μέχρις διερευνήσεως περιπτώσεως επαναπροσδιορισμού των μηνιαίων μηδενικών καταβολών, για τον οποίο ορίζει νέα δικάσιμο -Καταβολή για τη διάσωση της κατοικίας του επί 20 χρόνια, 240 μηνιαίες δόσεις των 141,66 € κάθε μία, εντόκως (85% της εμπορικής της αξίας) <i>Περίοδος χάριτος: 2 έτη από την δημοσίευση της απόφασης</i> = 34.000 €
1/2011 ΕιρΚαλαμ	37.562 € (διάφορα δάνεια)	-Συνταξιούχος (560,56 €) -Σύζυγος (518,04 €) 3 κόρες, η μία φοιτήτρια	Καταβολή 100 € το μήνα για 4 έτη = 4.800 €
19/2011 ΕιρΘηβών	55.686 € (Καταναλωτικό δάνειο)	-Άνεργη -Άνεργος 3 τέκνα	-Καταβολή 50 € το μήνα για 4 έτη = 2.400 € -Καταβολή για τη διάσωση της κατοικίας του επί 15 χρόνια, 180 μηνιαίες δόσεις των 69,44 € κάθε μία, εντόκως = 12.500 € (85% της εμπορικής της αξίας) <i>Περίοδος χάριτος: 4 έτη από την δημοσίευση της απόφασης</i> = 14.900 €
11/2011 ΕιρΘηβών	40.913 € (3 πιστωτικές κάρτες, 1 καταναλωτικό, 1 επαγγελματικό)	Διαζευγμένη	-Καταβολή 200€ το μήνα για 4 έτη = 9.600 € -Καταβολή για τη διάσωση της κατοικίας του επί 16 χρόνια, 192 μηνιαίες δόσεις των 162,99 € κάθε μία, εντόκως = 31.294 € (78,23% της εμπορικής της αξίας) <i>Περίοδος χάριτος: 3 έτη από την δημοσίευση της απόφασης</i> = 40.894 €
580/2011 ΕιρΚορίνθου	211.987€ (8 πιστωτικές κάρτες, 4 καταναλωτικά)	Άνεργος	-Καταβολή 150€ το μήνα για 4 έτη = 7.200€ -Καταβολή για τη διάσωση της κατοικίας του επί 15 χρόνια, 180 μηνιαίες δόσεις των 220,8 € κάθε μία, εντόκως = 39.749 € (85% της εμπορικής της αξίας) <i>Περίοδος χάριτος: 2 έτη από την δημοσίευση της απόφασης</i> =46.949 €
566/2011 ΕιρΗρακλείου	60.808 € (2 δάνεια, 2 πιστωτικές κάρτες) 97.754 € (στεγαστικό) 158.562 €	Άνεργος (πάσχει από υπερτασική καρδιοπάθεια)	-Καταβολή 150€ το μήνα για 4 έτη = 9.600 € -Καταβολή για τη διάσωση της κατοικίας του επί 17 χρόνια, 204 μηνιαίες δόσεις των 333,3 € κάθε μία, εντόκως = 68.000 € (85% της εμπορικής της αξίας) <i>Περίοδος χάριτος: 1 έτος από την δημοσίευση της απόφασης</i> =77.600 €
309/2011 ΕιρΧανίων	64.689 € (3 καταναλωτικά, 7 πιστωτικές κάρτες) 27.384 € (στεγαστικό) = 92.073,19 €	-Συνταξιούχος (1.175€) καρδιοπαθής -Σύζυγος καρκινοπαθής	Καταβολή 600€ το μήνα για 4 έτη = 28.800 €

ΑΠΟΦΑΣΗ	ΥΨΟΣ ΟΦΕΙΛΩΝ	ΕΡΓΑΣΙΑ ΟΦΕΙΛΕΤΗ	ΔΙΑΤΑΚΤΙΚΟ
115/2011 ΕιρΑθηνών	176.831 € (5 καταναλωτικά 6 προσωπικά 4 πιστωτικές κάρτες)	-Ιδιωτικός Υπάλληλος (2133€μικτά) -Σύζυγος ιδιωτική Υπάλληλος (1597€μικτά) 1 ανήλικο τέκνο	-Καταβολή 1.100€ το μήνα για 4 έτη -Εκποίηση ενός ακινήτου = 52.800 € * ποσό πριν την εκποίηση
113/2011 ΕιρΑθηνών	48.421 € (6 καταναλωτικά, πιστωτικές κάρτες)	Δημοτικός Υπάλληλος (859,33€)	Καταβολή 400 € το μήνα για 4 έτη = 19.200 €
90/2011 ΕιρΑθηνών	42.342 € (2 πιστωτικές κάρτες, 2 καταναλωτικά)	-Άνεργη -Σύζυγο με σύνταξη αναπηρίας (589,21€)	-Καταβολή 110 € το μήνα για 4 έτη = 5.280 € -Καταβολή για τη διάσωση της κατοικίας του επί 10 χρόνια, 120 μηνιαίες δόσεις των 71 € κάθε μία, εντόκως = 17.000 € (85% της εμπορικής της αξίας) Περίοδος χάριτος: 4 έτη από την δημοσίευση της απόφασης = 22.280 €
80/2011 ΕιρΠειρ	152.648 € (4 καταναλωτικά, πιστωτικές κάρτες)	Καθηγήτρια Αγγλικών (847,65 €)	-Καταβολή 350 € το μήνα για 4 έτη = 16.800 € -Καταβολή για τη διάσωση της κατοικίας του επί 15 χρόνια, 180 μηνιαίες δόσεις των 377,78 € κάθε μία, εντόκως = 68.000 € (85% της εμπορικής της αξίας) Περίοδος χάριτος: 4 έτη από την δημοσίευση της απόφασης = 84.800 €
69/2011 ΕιρΑθηνών	67.537 € (Καταναλωτικά και πιστωτικές κάρτες)	Ιδιωτικός Υπάλληλος (788,29 €)	Καταβολή 320 € το μήνα για 4 έτη = 15.630 €
68/2011 ΕιρΑθηνών	111.356€ (Καταναλωτικά και πιστωτικές κάρτες)	Λογίστρια (1339,08 €) με 2 τέκνα ανήλικα	Καταβολή 300 € το μήνα για 4 έτη = 14.400 €
8021/2011 ΕιρΘεσσ	18.228 € 4 πιστωτικές κάρτες, 1 καταναλωτικό, 1 προσωπικό	Άνεργη 2 ενήλικα τέκνα	-ΟΡΙΖΕΙ μηδενικές μηνιαίες καταβολές προς όλους τους πιστωτές μέχρι διερεύνησης περιπτώσεως επαναπροσδιορισμού των μηνιαίων μηδενικών καταβολών, για τον οποίο ορίζει νέα δικάσιμο (μήπως μέσα στο διάστημα αυτό αλλάξουν τα περιουσιακά στοιχεία της και τα τυχόν εισοδήματά της και θα βελτιωθεί σημαντικά η οικονομική της κατάσταση, που θα δικαιολογήσουν νέο προσδιορισμό των καταβολών της προς τους πιστωτές της.
1922/2011 ΕιρΑμαρ	114.079 € (8 πιστωτικές κάρτες, 3 καταναλωτικά και 1 προσωπικό)	-Συνταξιούχος (900 €) -Συνταξιούχος η σύζυγος (800 €)	Καταβολή 900 € το μήνα για 4 έτη = 43.200 €
590/2011 ΕιρΗρακλείου	152.914 € (4 καταναλωτικά 3 πιστωτικές 1 καλλιεργητικό) 15.766 € (στεγαστικό) = 168.679 €	Ιδιωτικός Υπάλληλος (1257€) 1 ενήλικο (φοιτητής) 1 ενήλικο (άνεργος) 1 ανήλικο	-Καταβολή 300 € το μήνα για 4 έτη = 14.400€ -Καταβολή για τη διάσωση της κατοικίας του επί 10 χρόνια, 120 μηνιαίες δόσεις των 100,06 € κάθε μία, εντόκως = 17.000€ (85% της εμπορικής της αξίας) Περίοδος χάριτος: 3 έτη από την δημοσίευση της απόφασης = 31.400€
2/2011 ΕιρΠατρών	30.637 € (2 καταναλωτικά) 102.256€ (στεγαστικό) = 132.893 €	-Άνεργος -Άνεργοι Τέκνο ανήλικο	-Καταβολή 400 € το μήνα για 4 έτη = 19.200 € -Καταβολή για τη διάσωση της κατοικίας του επί 17 χρόνια, 204 μηνιαίες δόσεις των 333,33 € κάθε μία, εντόκως = 68.000 € Περίοδος χάριτος: 3 έτη από την δημοσίευση της απόφασης = 87.200 €

ΑΠΟΦΑΣΗ	ΥΨΟΣ ΟΦΕΙΛΩΝ	ΕΡΓΑΣΙΑ ΟΦΕΙΛΕΤΗ	ΔΙΑΤΑΚΤΙΚΟ
3/2011 ΕιρΠατρών	65.365 € (διάφορα δάνεια)	Συνταξιούχος (488,29 €)	-Καταβολή 400 € το μήνα για 4 έτη = 19.200 € -Καταβολή για τη διάσωση της κατοικίας του επί 16 χρόνια, 192 μηνιαίες δόσεις των 229,89 € κάθε μία, εντόκως = 44.138 € (85% της εμπορικής της αξίας) <i>Περίοδος χάριτος: 3 έτη από την δημοσίευση της απόφασης</i> = 63.338 €
4/2011 ΕιρΠατρών	= 84.831 € (στεγαστικά δάνεια)	-Συνταξιούχος (1.020€) -Σύζυγος με νοσηρή κακοήγη παχυσαρκία (220 €)	-Καταβολή 400 € το μήνα για 4 έτη = 9.600 € -Εκποίηση ακινήτου -Καταβολή για τη διάσωση της κατοικίας του επί 17 χρόνια, 204 ισόποσες μηνιαίες δόσεις που θα προσδιοριστούν μετά την εκποίηση εντόκως = 76.500 € (85% της εμπορικής της αξίας) <i>Περίοδος χάριτος: 3 έτη από την δημοσίευση της απόφασης</i> = 86.100 € * ποσό πριν την εκποίηση
15/2011 ΕιρΑθηνών	222.220 € (20 πιστωτικές κάρτες 7 καταναλωτικά, 1 υπερανάλληψη)	Συνταξιούχος (1.560€) <i>Το ΤΠΔ κατακρατά 794,24€ από την σύνταξη για το στεγαστικό</i>	-Καταβολή 310 € το μήνα για 4 έτη = 14.880 € -Καταβολή για τη διάσωση της κατοικίας του επί 10 χρόνια, 120 μηνιαίες δόσεις των 310 € κάθε μία, εντόκως = 37.200 € (30% της εμπορικής της αξίας) <i>Περίοδος χάριτος: 3 έτη από την δημοσίευση της απόφασης</i> = 52.080 €
48/2011 ΕιρΑθηνών	109.406 € (5 δάνεια, 4 καταναλωτικά, 4 πιστωτικές κάρτες)	-Καθηγητής (1.302€) -Υπάλληλος στο ΤΕΟ (1.738€) 2 τέκνα φοιτητές	Καταβολή 600 € το μήνα για 4 έτη = 28.800 €
259/2011 ΕιρΧανίων	109.258 € (6 καταναλωτικά, 2 πιστωτικές κάρτες)	Συνταξιούχος (1.604 €) -Άνεργη σύζυγος	Καταβολή 1.100 € το μήνα για 4 έτη = 52.800€
5029/2011 ΕιρΘεσσ	36.518 € (1 καταναλωτικό) 75.246 € (στεγαστικά) = 111.764 €	Ιδιωτική Υπάλληλος (857 €) 2 τέκνα ενήλικα	-Καταβολή 200 € το μήνα για 4 έτη = 9.600 € -Καταβολή για τη διάσωση της κατοικίας του επί 20 χρόνια, 240 μηνιαίες δόσεις των 212 € κάθε μία, εντόκως = 51.000 € (85% της εμπορικής της αξίας) <i>Περίοδος χάριτος: 4 έτη από την δημοσίευση της απόφασης</i> = 60.600 €
5074/2011 ΕιρΘεσσ	55.434 € (4 πιστωτικές κάρτες, 3 καταναλωτικά, 1 προσωπικό) 102.526 € (στεγαστικό) 157.960 €	Ιδιωτική Υπάλληλος (1160 €)	-Καταβολή 410 € το μήνα για 4 έτη = 19.680 € -Καταβολή για τη διάσωση της κατοικίας του επί 15 χρόνια, 180 μηνιαίες δόσεις των 377,78 € κάθε μία, εντόκως = 68.000 € (85% της εμπορικής της αξίας) <i>Περίοδος χάριτος: 4 έτη από την δημοσίευση της απόφασης</i> = 87.680 €
5104/2011 ΕιρΘεσσ	65.486 €	- Συνταξιούχος (485,80 €) -Συνταξιούχος (774,17 €)	Καταβολή 400 το μήνα για 4 έτη = 19.200 €

ΑΠΟΦΑΣΗ	ΥΨΟΣ ΟΦΕΙΛΩΝ	ΕΡΓΑΣΙΑ ΟΦΕΙΛΕΤΗ	ΔΙΑΤΑΚΤΙΚΟ
5105/2011 ΕιρΘεσσ	35.631 € (1 καταναλωτικό, 2 πιστωτικές κάρτες, 1 δάνειο) 20.319 € (στεγαστικό) = 55.950 €	Συνταξιούχος (589 €) καρδιοπαθής -Άνεργη σύζυγος	-Καταβολή 150 € το μήνα για 4 έτη = 7.200 € -Καταβολή για τη διάσωση της κατοικίας του επί 10 χρόνια, 120 μηνιαίες δόσεις των 150 € κάθε μία, εντόκως = 18.000 € (51% της εμπορικής της αξίας) <i>Περίοδος χάριτος: 3 έτη από την δημοσίευση της απόφασης</i> = 25.200 €
5175/2011 ΕιρΘεσσ	202.107 € (19 πιστωτικές, 1 καταναλωτικό)	Συνταξιούχος (1.850 €)	Καταβολή 750 € το μήνα για 4 έτη = 36.000 €
5182/2011 ΕιρΘεσσ	197.191 € (8 καταναλωτικά, 1 πιστωτική κάρτα) 27.427 € (στεγαστικό) = 224.618 €	Άνεργος	Καταβολή 100 € το μήνα για 4 έτη = 4.800 € Καταβολή για τη διάσωση της κατοικίας του επί 17 χρόνια, 204 μηνιαίες δόσεις των 291,67 € κάθε μία, εντόκως = 59.500 € (85% της εμπορικής της αξίας) <i>Περίοδος χάριτος: 4 έτη από την δημοσίευση της απόφασης</i> = 64.300 €
603/2012 ΕιρΚορίνθου	188.095 € (καταναλωτικά δάνεια) 157.000 € (στεγαστικό) = 203.795 €	-Οικιακά -Σύζυγος άνεργος Τέκνο φοιτήτρια	Ρυθμίζει τα χρέη της αιτούσας με τον ορισμό μηδενικών καταβολών και ορίζει νέα δικάσιμο, προκειμένου να ελεγχθεί η τυχόν μεταβολή της περιουσιακής της κατάστασης και των εισοδημάτων της και να προσδιοριστούν ενδεχομένως μηνιαίες καταβολές επί τετραετία
5/2011 (βλ.4/2011) ΕιρΘηβών	37.985 € (2 καταναλωτικά, 1 πιστωτική)	Άνεργος Αναρρώνει από εμβολισθέν ανεύρυσμα καρωτίδας	Καταβολή 70 € το μήνα για 4 έτη = 3.360 €
7/2011 ΕιρΘηβών	234.144€ (2 στεγαστικά)	-Άνεργος -Σύζυγος Ιδιωτική Υπάλληλος (500€) με 2 ανήλικα τέκνα	Καταβολή 200 € το μήνα για 4 έτη = 9.600 € Καταβολή για τη διάσωση της κατοικίας του επί 19 χρόνια, 228 μηνιαίες δόσεις των 484,65 € κάθε μία, εντόκως = 110.500 € (85% της εμπορικής της αξίας) <i>Περίοδος χάριτος: 3 έτη από την δημοσίευση της απόφασης</i> = 120.100 €
9/2011 ΕιρΘηβών	12.171 € (1 πιστωτική κάρτα, 1 καταναλωτικό) 94.459,2€ (στεγαστικά) = 106.630€	Συνταξιούχος (730€)	-Καταβολή 160 € το μήνα για 4 έτη = 7.680 € -Καταβολή για τη διάσωση της κατοικίας του επί 20 χρόνια, 240 μηνιαίες δόσεις των 283,33 € κάθε μία, εντόκως = 68.000 € (85% της εμπορικής της αξίας) <i>Περίοδος χάριτος: 4 έτη από την δημοσίευση της απόφασης</i> = 75.680 €
16/2011 ΕιρΘηβών	150.469 € (6 καταναλωτικά, 2 πιστωτικές) 188.325 € (2 στεγαστικά) = 338.794 €	Ιδιωτική Υπάλληλος (950€) τέκνο φοιτήτρια	-Καταβολή 250 € το μήνα για 4 έτη = 12.000 € -Καταβολή για τη διάσωση της κατοικίας του επί 19 χρόνια, 228 μηνιαίες δόσεις των 447,37 € κάθε μία, εντόκως = 102.000 € (85% της εμπορικής της αξίας) <i>Περίοδος χάριτος: 3 έτη από την δημοσίευση της απόφασης</i> = 124.000 €

ΑΠΟΦΑΣΗ	ΥΨΟΣ ΟΦΕΙΛΩΝ	ΕΡΓΑΣΙΑ ΟΦΕΙΛΕΤΗ	ΔΙΑΤΑΚΤΙΚΟ
17/2011 ΕιρΘηβών	376.722 € (6 πιστωτικές κάρτες, 4 καταναλωτικά)	Ιδιωτικός Υπάλληλος (1.100€) Τέκνο φοιτήτρια	Καταβολή 200 € το μήνα για 4 έτη = 9.600€
18/2011 ΕιρΘηβών	176.803 € (στεγαστικό)	Πλανόδια έμπορος 2 ενήλικα τέκνα	Καταβολή 200 € το μήνα για 4 έτη = 9.600€
20/2011 ΕιρΘηβών	64.533 € (2 καταναλωτικά, 1 πιστωτική κάρτα)	Άνεργος 2 ανήλικα τέκνα	Καταβολή 50 € το μήνα για 4 έτη = 2.400€
22/2011 ΕιρΘηβών	64.608 € (1 καταναλωτικό, 3 δάνεια)	Συνταξιούχος (1.200€)	Καταβολή 240 € το μήνα για 4 έτη = 11.520€
613/2011 ΕιρΧαλκίδας	484.454 € (διάφορα δάνεια)	Ελεύθερη επαγγελματίας (1.300€)	-Καταβολή 400 € το μήνα για 4 έτη = 33.600 € -Καταβολή για τη διάσωση της κατοικίας του επί 20 χρόνια, 228 μηνιαίες δόσεις των 300€ € κάθε μία για το πρώτο έτος και μετά 804,38€, εντόκως = 187.000 € (85% της εμπορικής της αξίας) <i>Περίοδος χάριτος: 3 έτη από την δημοσίευση της απόφασης</i> = 220.600 €
22/2012 ΕιρΚρωπίας	96.575 € (5 πιστωτικές κάρτες, 5 καταναλωτικά)	Συνταξιούχος (1.670€)	-Καταβολή 800 € το μήνα για 4 έτη = 38.400 € -Καταβολή για τη διάσωση της κατοικίας του επί 10 χρόνια, 120 μηνιαίες δόσεις των 240,82€ εντόκως = 28.900 € (85% της εμπορικής της αξίας) <i>Περίοδος χάριτος: 3 έτη από την δημοσίευση της απόφασης</i> = 67.300 €
105/2011 ΕιρΑθηνών	272.412 € (2 στεγαστικά)	Δημόσιος υπάλληλος (1.289€)-διαζευγμένη-2 ανήλικα τέκνα – <i>πάσχουσα από σύνδρομο SJOGREN (μορφή κακοήθειας) και λεμφώματος MALT και υποβάλλεται σε χημειοθεραπεία</i>	-Καταβολή 500 € το μήνα για 4 έτη = 24.000 € -Καταβολή για τη διάσωση της κατοικίας του επί 15 χρόνια, 180 μηνιαίες δόσεις των 458€ εντόκως = 82.450 € (85% της εμπορικής της αξίας) <i>Περίοδος χάριτος: 4 έτη από την δημοσίευση της απόφασης</i> =106.450 €
12/2012 ΕιρΧαλανδρ	190.047 € (11 πιστωτικές, 1 καταναλωτικό, 1 προσωπικό)	Ελεύθερος Επαγγελματίας (1.060€) 2 τέκνα φοιτητές	-Καταβολή 700 € το μήνα για 4 έτη = 33.600€ -Καταβολή για τη διάσωση της κατοικίας του επί 6 χρόνια+1 μήνα, 73 μηνιαίες δόσεις των 700€ εντόκως = 51.000€ (85% της εμπορικής της αξίας) <i>Περίοδος χάριτος: 4 έτη από την δημοσίευση της απόφασης</i> = 84.600€
13/2012 ΕιρΧαλανδρ	74.018 € (7 πιστωτικές κάρτες, 2 καταναλωτικά, 5 δάνεια) 108.38 4€, (3 στεγαστικά) = 182.402€	Συνταξιούχος (1.506 €)	-Καταβολή 900 € το μήνα για 4 έτη = 43.200€ -Καταβολή για τη διάσωση της κατοικίας του επί 13 χρόνια, 156 μηνιαίες δόσεις των 892,32€ εντόκως = 139.202 € (85% της εμπορικής της αξίας) <i>Περίοδος χάριτος: 4 έτη από την δημοσίευση της απόφασης</i> = 182.402 €

ΑΠΟΦΑΣΗ	ΥΨΟΣ ΟΦΕΙΛΩΝ	ΕΡΓΑΣΙΑ ΟΦΕΙΛΕΤΗ	ΔΙΑΤΑΚΤΙΚΟ
14/2012 ΕιρΧαλανδρ	99.750 € (8 πιστωτικές κάρτες, 3 καταναλωτικά, 1 αναχρηματοδότησης)	Συνταξιούχος (1.196€)	-Καταβολή 450 € το μήνα για 4 έτη = 21.600 € -Καταβολή για τη διάσωση της κατοικίας του επί 13 χρόνια, 156 μηνιαίες δόσεις των 500€ εντόκως = 78.000 € (85% της εμπορικής της αξίας) <i>Περίοδος χάριτος: 3 έτη από την δημοσίευση της απόφασης</i> = 99.600 €
19/2012 ΕιρΧαλανδρ	70.315 € (3 πιστωτικές κάρτες, 5 καταναλωτικά)	Συνταξιούχος (1.248 €)	Καταβολή 550 € το μήνα για 4 έτη = 26.400 €
20/2012 ΕιρΧαλανδρ	66.146 € (2 πιστωτικές κάρτες, 1 καταναλωτικό, 1 δάνειο, 1 υπερανάλληψη)	Ιδιωτική Υπάλληλος (900€)	Καταβολή 500 € το μήνα για 4 έτη = 24.000 €
31/2012 ΕιρΧαλανδρ	4.838 € (2 πιστωτικές)	Συνταξιούχος (720€)	Καταβολή 60 € το μήνα για 4 έτη = 2.880 €
32/2012 ΕιρΧαλανδρ	316.167 € (20 πιστωτικές κάρτες, 4 καταναλωτικά)	Δημόσιος Υπάλληλος (1009€) διαζευγμένη 2 ενήλικα τέκνα	-Καταβολή 500 € το μήνα για 4 έτη = 24.000 € -Καταβολή για τη διάσωση της κατοικίας του επί 15 χρόνια, 180 μηνιαίες δόσεις των 566,66€ εντόκως = 102.000 € (85% της εμπορικής της αξίας) <i>Περίοδος χάριτος: 4 έτη από την δημοσίευση της απόφασης</i> = 126.000 €
39/2012 ΕιρΧαλανδρ	7.053 € (4 πιστωτικές κάρτες)	Άνεργη 2 ανήλικα τέκνα	Καταβολή 147 € το μήνα για 4 έτη = 7.056 €
46/2012 ΕιρΧαλανδρ	30.542 € (διάφορα δάνεια)	Ιδιωτικός Υπάλληλος (800 €)	-Καταβολή 100 € το μήνα για 4 έτη = 4.800 € -Καταβολή για τη διάσωση της κατοικίας του επί 15 χρόνια, 180 μηνιαίες δόσεις των 80€ εντόκως = 15.300 € (85% της εμπορικής της αξίας) <i>Περίοδος χάριτος: 2 έτη από την δημοσίευση της απόφασης</i> = 20.100 €
53/2012 ΕιρΧαλανδρ	110.375 € (4 δάνεια, 4 καταναλωτικά, 1 πιστωτική κάρτα)	-Υποπλοίαρχος Ε.Ν. (1.650 €) -Σύζυγος άνεργη 2 ανήλικα τέκνα	-Καταβολή 640 € το μήνα για 4 έτη = 33.600 € -Καταβολή για τη διάσωση της κατοικίας του επί 10 χρόνια, 120 μηνιαίες δόσεις των 640€ εντόκως = 153.000 € (85% της εμπορικής της αξίας) <i>Περίοδος χάριτος: 3 έτη από την δημοσίευση της απόφασης</i> = 186.600€
102/2012 ΕιρΑθηνών	145.736 € (12 πιστωτικές, 1 καταναλωτικό) 111.489,73€ (στεγαστικό) = 257.225 €	Συνταξιούχος (1314 €)	-Καταβολή 715 € το μήνα για 4 έτη = 34.320€ -Καταβολή για τη διάσωση της κατοικίας του επί 18 χρόνια και 4 μήνες, 220 μηνιαίες δόσεις των 425€ εντόκως = 93.500€ (85% της εμπορικής της αξίας) <i>Περίοδος χάριτος: 4 έτη από την δημοσίευση της απόφασης</i> = 127.820 €

ΑΠΟΦΑΣΗ	ΥΨΟΣ ΟΦΕΙΛΩΝ	ΕΡΓΑΣΙΑ ΟΦΕΙΛΕΤΗ	ΔΙΑΤΑΚΤΙΚΟ
191/2012 ΕιρΚρωπίας	118.576 € (2 καταναλωτικά, 2 πιστωτικές, 1 επιχειρηματικό) 277.313 € (2 στεγαστικά) = 395.889 €	Μικρέμπορος (περίτερο)	- Καταβολή 550 € το μήνα για 4 έτη = 26.400 € - Εκποίηση καταστήματος και αυτοκινήτου - Καταβολή για τη διάσωση της κατοικίας του επί 20 χρόνια, 240 μηνιαίες δόσεις για το ποσό που θα απομείνει = 255.000 € (85% της εμπορικής της αξίας) <i>Περίοδος χάριτος: 4 έτη από την δημοσίευση της απόφασης</i> = 281.400 €
218/2012 ΕιρΚρωπίας	45.496 € (1 πιστωτική κάρτα, 1 καταναλωτικό) 120.000 € (1 στεγαστικό) = 165.496 €	- Δημοτικός Υπάλληλος(912,84€) - Σύζυγος συνταξιούχος (350,75€) τέκνο φοιτητή	- Καταβολή 210 € το μήνα για 4 έτη = 10.080 € - Εκποίηση οικοπέδου + αγροτεμαχίου - Καταβολή για τη διάσωση της κατοικίας του επί 20 χρόνια, 240 μηνιαίες δόσεις για το ποσό που θα απομείνει = 110.500 € (85% της εμπορικής της αξίας) <i>Περίοδος χάριτος: 2 έτη από την δημοσίευση της απόφασης</i> = 120.580 € * ποσό πριν την εκποίηση
1/2011 ΕιρΜαραθ	44.903 € (4 πιστωτικές κάρτες, 1 επισκευαστικό, 1 υπερανάλυση, 1 καταναλωτικό) 150.000 € (στεγαστικό) = 194.903 €	- Άνεργος - Άνεργη	- Καταβολή 100 € το μήνα για 4 έτη = 9.600 € - Εκποίηση διαμερίσματος + αγροτεμαχίου - Καταβολή για τη διάσωση της κατοικίας του επί 15 χρόνια, 180 μηνιαίες δόσεις των 347,22€ εντόκως = 125.000€ (50% της εμπορικής της αξίας) <i>Περίοδος χάριτος: 2 έτη από την δημοσίευση της απόφασης</i> = 134. 600 € * ποσό πριν την εκποίηση
1/2011 ΕιρΗγουμεν	19.135 € (1 προσωπικό δάνειο) 130.000€ (στεγαστικό) = 149.135 €	- Ιδιωτικός Υπάλληλος(1.369 €) - Άνεργη 3 ανήλικα τέκνα	- Καταβολή 500 € το μήνα για 4 έτη = 24.000 € - Καταβολή για τη διάσωση της κατοικίας του επί 20 χρόνια, 240 μηνιαίες δόσεις των 460,41€ εντόκως = 110.500 € (85% της εμπορικής της αξίας) <i>Περίοδος χάριτος: 3 έτη από την δημοσίευση της απόφασης</i> = 134.500 €
1/2011 ΕιρΑχαρνών	48.408 € (1 στεγαστικό, 1 καταναλωτικό)	- Ιδιωτικός Υπάλληλος (1.213€) - Σύζυγος άνεργη 2 τέκνα	Καταβολή για τη διάσωση της κατοικίας του επί 15 χρόνια, 180 μηνιαίες δόσεις των 268,93€ εντόκως 80,68% της εμπορικής της αξίας <i>Περίοδος χάριτος: Καμία</i> = 48.408 €
2/2011 ΕιρΕλευσίνας	14.899 € (6 πιστωτικές, 1 καταναλωτικό)	- Ιδιωτικός Υπάλληλος (3.000 €) - Σύζυγος με καρκίνο - Τέκνο με αυτισμό	- Εκποίηση ακινήτου - Καταβολή 150 € το μήνα για 4 έτη = 7.200 €
2/2011 ΕιρΑχαρνών	24.701 € (2 καταναλωτικά, 1 προσωπικό, 1 αναδοχή χρέους)	Συνταξιούχος (935 €)	- Καταβολή 331 € το μήνα για 4 έτη = 15.888€ - Καταβολή για τη διάσωση της κατοικίας του επί 5 χρόνια, 60 μηνιαίες δόσεις των 126,50€ εντόκως = 7.590€ (33% της εμπορικής της αξίας) <i>Περίοδος χάριτος: 3 έτη από την δημοσίευση της απόφασης</i> = 23.478 €

ΑΠΟΦΑΣΗ	ΥΨΟΣ ΟΦΕΙΛΩΝ	ΕΡΓΑΣΙΑ ΟΦΕΙΛΕΤΗ	ΔΙΑΤΑΚΤΙΚΟ
2/2011 ΕιρΝίκαιας	51.166 € (4 καταναλωτικά) 40.600 € (στεγαστικό) = 91.766 €	-Υπαξιωματικός Π.Ν.(836 €) -Σύζυγος άνεργη 1 ανήλικο τέκνο	-Καταβολή 136 € το μήνα για 4 έτη = 6.528€ -Καταβολή για τη διάσωση της κατοικίας του επί 16 χρόνια, 192 μηνιαίες δόσεις των 126,50€ εντόκως = 26.112 € (23,7% της εμπορικής της αξίας) <i>Περίοδος χάριτος: 4 έτη από την δημοσίευση της απόφασης</i> = 32.640 €
3/2011 ΕιρΕλευσίνας	52.217 € (4 πιστωτικές κάρτες, 2 καταναλωτικά)	Αξιωματικός Π.Α. (1.003 €)	Καταβολή 300 € το μήνα για 4 έτη = 14.400€
3/2011 ΕιρΑχαρνών	11.278 € (2 επισκευαστικά, 1 καταναλωτικό, 2 πιστωτικές κάρτες) 122.000 € (1 στεγαστικό) = 133.278 €	Συνταξιούχος (582 €) 2 ενήλικα τέκνα <i>έχει υποβληθεί σε εκτομή τραχήλου μήτρας λόγω καρκινώματος και σε αφαίρεση πολύποδος μήτρας και παρουσιάζει κρίσεις ημικρανίας</i>	-ΟΡΙΖΕΙ μηδενικές μηνιαίες καταβολές προς όλους τους πιστωτές μέχρις διερευνήσεως περιπτώσεως επαναπροσδιορισμού των μηνιαίων μηδενικών καταβολών, για τον οποίο ορίζει νέα δικάσιμο (μήπως μέσα στο διάστημα αυτό αλλάζουν τα περιουσιακά στοιχεία της και τα τυχόν εισοδήματά της και θα βελτιωθεί σημαντικά η οικονομική της κατάσταση, που θα δικαιολογήσουν νέο προσδιορισμό των καταβολών της προς τους πιστωτές της
3/2011 ΕιρΧαλανδρίου	76.856 € (5 καταναλωτικά, 4 πιστωτικές κάρτες)	Συνταξιούχος (1.580 €)	-Καταβολή 700 € το μήνα για 4 έτη = 33.600 € -Καταβολή για τη διάσωση της κατοικίας του επί 4 χρόνια, 48 μηνιαίες δόσεις των 304,86€ εντόκως = 25.500€ (85% της εμπορικής της αξίας) <i>Περίοδος χάριτος: 4 έτη από την δημοσίευση της απόφασης</i> = 59.100 €
4/2011 ΕιρΚαλαμάτας	70.780 € (6 καταναλωτικά, 1 πιστωτική κάρτα) 148.535 € (1 στεγαστικό) = 219.315 €	Συνταξιούχος (1.192€) 2 ενήλικα τέκνα	-Καταβολή 350 € το μήνα για 4 έτη = 16.800 € -Καταβολή για τη διάσωση της κατοικίας του επί 16 χρόνια, 192 μηνιαίες δόσεις των 192,71€ εντόκως = 37.000 € <i>Περίοδος χάριτος: 4 έτη από την δημοσίευση της απόφασης</i> = 53.800 €
5/2011 ΕιρΧαλανδρίου	23.035 € (4 καταναλωτικά, 3 πιστωτικές κάρτες)	-Συνταξιούχος (865€) - Σύζυγος οικιακά	Καταβολή 195,24 € το μήνα για 4 έτη = 9.371 €
6/2011 ΕιρΧαλανδρίου	19.827 € (4 πιστωτικές κάρτες, 4 καταναλωτικά, 1 δάνειο αυτοκινήτου)	Άνεργη 2 ενήλικα τέκνα	Καταβολή 180 € το μήνα για 4 έτη = 8.640 €
9/2011 ΕιρΝίκαιας	27.836 € (1 υπερανάληψη, 3 καταναλωτικά)	-Ιδιωτικός Υπάλληλος (980€) Σύζυγος άνεργη	Καταβολή 79,43 € το μήνα για 4 έτη = 3.812 €
10/2011 ΕιρΧαλανδρίου	260.925 € (Στεγαστικό)	- Ανεπάγγελτη - Σύζυγος οδοντίατρος(1.970€), 2 ανήλικα τέκνα 1 ενήλικο-φοιτήτρια	-Καταβολή 250 € το μήνα για 4 έτη = 12.000 € -Καταβολή για τη διάσωση της κατοικίας του επί 17 χρόνια, 204 μηνιαίες δόσεις των 416,6€ εντόκως = 85.000 € (85% της εμπορικής της αξίας) <i>Περίοδος χάριτος: 3 έτη από την δημοσίευση της απόφασης</i> = 97.000 €
518/2011 ΕιρΗρακλείου	100.182 € (4 πιστωτικές κάρτες, 3 καταναλωτικά)	Ιδιωτικός Υπάλληλος (1.200€) -Σύζυγος άνεργη 2 ανήλικα τέκνα	Καταβολή 210 € το μήνα για 4 έτη = 10.080 €

ΑΠΟΦΑΣΗ	ΥΨΟΣ ΟΦΕΙΛΩΝ	ΕΡΓΑΣΙΑ ΟΦΕΙΛΕΤΗ	ΔΙΑΤΑΚΤΙΚΟ
11/2011 ΕιρΝίκαιας	54.860 € (Καταναλωτικά δάνεια)	Συνταξιούχος NAT (600€) <i>Έχει υποβληθεί σε αορτοστεφανιαία παράκαμψη με πέντε μοσχεύματα. Λαμβάνει στην οικία του οξυγόνο. Υποφέρει από σακχαρώδη διαβήτη και αρτηριακή υπέρταση.</i> - Τέκνο με Aids	-Καταβολή 300 € το μήνα για 4 έτη = 14.400 € -Καταβολή για τη διάσωση της κατοικίας του επί 3 χρόνια, 36 μηνιαίες δόσεις των 183,26€ εντόκως = 6.597,36 € 85% της εμπορικής της αξίας Περίοδος χάριτος: 5 έτη από την δημοσίευση της απόφασης = 20.997,36 €
12/2011 ΕιρΝίκαιας	30.000 € (Πιστωτικές κάρτες)	- Άνεργη - Σύζυγος άνεργος 1 τέκνο ενήλικο	-ΟΡΙΖΕΙ μηδενικές μηνιαίες καταβολές προς όλους τους πιστωτές μέχρις διερευνήσεως περιπτώσεως επαναπροσδιορισμού των μηνιαίων μηδενικών καταβολών, για τον οποίο ορίζει νέα δικάσιμο. -Εκποίηση ενός διαμερίσματος -Καταβολή για τη διάσωση της κατοικίας του επί 5 χρόνια, 60 μηνιαίες δόσεις των 250€ εντόκως = 15.000€ (37,5% της εμπορικής της αξίας) Περίοδος χάριτος: 3 έτη από την δημοσίευση της απόφασης = 15.000 € * ποσό πριν την εκποίηση
60/2011 ΕιρΠεραιώς	115.484 € (25 πιστωτικές κάρτες) 120.365 € (στεγαστικό) = 235.849 €	- Ιδιωτικός Υπάλληλος(683,76€) - Σύζυγος έγκυος 1 ανήλικο τέκνο	-Καταβολή 470 € το μήνα για 4 έτη = 22.560 € -Καταβολή για τη διάσωση της κατοικίας του επί 15χρόνια, 180 μηνιαίες δόσεις των 450€ εντόκως = 81.000€ (81% της εμπορικής της αξίας) Περίοδος χάριτος: 4 έτη από την δημοσίευση της απόφασης = 103.560 €
584/2011 ΕιρΚρωπίας	104.092 € (10 πιστωτικές, 2 καταναλωτικά, 1 προσωπικό)	Συνταξιούχος (878 €)	-Καταβολή 377,83 € το μήνα για 4 έτη = 18.135 € -Καταβολή για τη διάσωση της κατοικίας του επί 17 χρόνια, 204 μηνιαίες δόσεις των 300€ εντόκως = 61.200 € (51% της εμπορικής της αξίας) Περίοδος χάριτος: 3 έτη από την δημοσίευση της απόφασης = 79.335 €
665/2011 ΕιρΚρωπίας	47.554 € (2 καταναλωτικά, 2 κάρτες, 1 δάνειο)	Συνταξιούχος (626,79€)	-Καταβολή 377,83 € το μήνα για 4 έτη -Εκποίηση ακινήτου (οικόπεδο με δώροφη οικοδομή) = 14.256 € * ποσό πριν την εκποίηση
699/2011 ΕιρΧαλκίδος	67.649 € (1 προσωπικά, 3 καταναλωτικά, 2 πιστωτικές κάρτες)	Συνταξιούχος (913,33€) Σύζυγος (1.018 €)	-Καταβολή 900 € το μήνα για 4 έτη = 43.200€ -Καταβολή για τη διάσωση της κατοικίας του επί 3χρόνια, 36μηνιαίες δόσεις των 679,16€ εντόκως = 35.000€ (85% της εμπορικής της αξίας) Περίοδος χάριτος: 4 έτη από την δημοσίευση της απόφασης = 78.200 €
781/2011 ΕιρΚρωπίας	36.720 € (3 πιστωτικές 170.534€ (2 στεγαστικά) = 207.254 €	-Ιδιωτικός Υπάλληλος (710€) -Σύζυγος άνεργη 1 τέκνο ανήλικο	-Καταβολή 230 € το μήνα για 4 έτη = 11.040€ -Καταβολή για τη διάσωση της κατοικίας του επί 20 χρόνια, 240 μηνιαίες δόσεις των 256,77€ εντόκως (982γ) = 123.250€ (85% της εμπορικής της αξίας) Περίοδος χάριτος: 3 έτη από την δημοσίευση της απόφασης = 134.290 €

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αγγελόπουλου Α., Δημόσια Οικονομική, Εκδόσεις Παπαζήση, 1942.

Αναστόπουλου Ι., Σημειώσεις Δημοσίου Οικονομικού Δικαίου, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα, 1986.

Αλεξανδρίδου Ε., Αθέμιτος ανταγωνισμός και προστασία του καταναλωτή, γ' Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, 1986.

Βενιέρη Ι./Κατσά Θ., Εφαρμογή του Ν.3869/2010 για τα υπερχρεωμένα φυσικά πρόσωπα, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2011.

Βενιζέλου Ε., Το γενικό συμφέρον και οι περιορισμοί των συνταγματικών δικαιωμάτων. Κριτική προσέγγιση των τάσεων της νομολογίας, Εκδόσεις Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, 1990.

Βενιζέλου Ε., «Τα όρια αναθεώρησης του Συντάγματος του 1975», Εκδόσεις Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, 1984.

Βεργόπουλος Κ., Το αγροτικό ζήτημα στην Ελλάδα: η κοινωνική ενσωμάτωση, Εκδόσεις Εξάντας, Αθήνα, 1975.

Γαλανοπούλου – Μητροπούλου Α., Υπερχρεωμένα νοικοκυριά, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2011.

Γεωργιάδη Α./Σταθόπουλου Μ., ΑΚ: Εισαγωγικές παρατηρήσεις στο Ενοχικό Δίκαιο, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, 3η έκδοση, 1998.

Chorley L., Law of banking, εκδ. 6^η, 1974.

Calais – Auloy J./Temple H./ Steinmetz F. Droit de consommation, 5η έκδοση, 2000.

Canaris, Bankvertragsrecht I (1988).

Γκαλμπρεϊθ Τ.Κ., Το μεγάλο κραχ του 1929, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα 2000.

Δαγτόγλου Π.Δ., Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2012.

Δελούκα-Ιγγλέση Κ., Ζητήματα προστασίας του καταναλωτή στα κράτη μέλη της ΕΟΚ και του Συμβουλίου της Ευρώπης από άποψη νομική, κοινωνική και οικονομική, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, 1991.

Ιγγλεζάκη Δ.Ι., Κοινωνικό κράτος δικαίου, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2005.

Grawert R., Κοινωνικό κράτος και κοινωνικά δικαιώματα, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, 1997.

Κανελλοπούλου Ν., Ζητήματα μεθόδου του Συνταγματικού Δικαίου, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1995.

Καραμπατζού Α.Γ., Απρόοπτη μεταβολή των συνθηκών στην αμφοτεροβαρή σύμβαση, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2006.

Κασιμάτη Γ., Μελέτες ΙΙΙ : Θεμελιώδη δικαιώματα και κοινωνικό κράτος, 1974-1990, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2000.

Κατρούγκαλου Γ., Το κοινωνικό κράτος της μεταβιομηχανικής εποχής, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 1998.

Keay A./Walton P., Insolvency Law – Corporate and Personal, 2nd ed. 2008.

Kreft/Landfermann, Insolvenzordnung, (2008).

Kohte/Ahrens/Grote/Busch, Verfahrenskostenstundung, Restschuldbefreiung und Verbraucherinsolvenzverfahren, 4^η έκδοση, 2009.

Kübler/Prütting, Kommentar zur Insolvenzordnung, 5 Bände. Stand 7/12.

Κοντιάδης Ξ.Ι., Κράτος πρόνοιας και κοινωνικά δικαιώματα, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, 1997.

Κοντιάδης Ξ.Ι., Μεταμορφώσεις του κοινωνικού κράτους στην εποχή της παγκοσμιοποίησης. Η θεσμική διάσταση, Εκδόσεις Παπαζήση, 2001.

Κρητικού Α., Ρύθμιση των οφειλών υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων, Εκδόσεις Π.Ν.Σάκκουλα, Δίκαιο και Οικονομία, 2012.

Λιβαδά Χ.Κ., Το νέο ευρωπαϊκό ρυθμιστικό πλαίσιο για την καταναλωτική πίστη, η Οδηγία 2008/48/ΕΚ για τις συμβάσεις καταναλωτικής πίστης και την κατάργηση της Οδηγίας 87/102/ΕΚ, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2008.

LoPucki L., Common Sense Consumer Bankruptcy, 71 Am. Bankr. L. J., 1997.

Harriss Lowell C., History and Policies of the Home Owners' Loan Corporation, UMI, 1951.

Μάνεση Α.Ι., Συνταγματικά Δικαιώματα Α' , Ατομικές ελευθερίες, Εκδόσεις Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 1982.

Μάνεση Α./Μανιτάκη Α./Παπαδημητρίου Γ., Υπόθεση Ανδρεάδη και Οικονομικό Σύνταγμα, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 1991.

Μανιτάκη Α., Το υποκείμενο των συνταγματικών δικαιωμάτων κατά το άρθρο 25 παράγραφος 1 του Συντάγματος, Εκδόσεις Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 1981.

Μαυριά Κ., Συνταγματικό Δίκαιο, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, 2005.

Μπέντα Ε., Το κοινωνικό κράτος δικαίου, μετάφραση Παναγιώτη Κ.Τσούκα, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1998.

Mcevoy A.G., «Freedom of contract, labor and Administrative State», σε «The state and freedom of contract», Harry Scheiber, Stanford University Press c1998, σελ. 198 επ.

Παμπούκη Κ., Τραπεζικάί πιστωτικάί συμβάσεις, 1962,.

Παπακωνσταντίνου Α. Ν., Κοινωνική δημοκρατία και κοινωνικό κράτος δικαίου κατά το Σύνταγμα του 1975/1986/2001, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2006.

Παπανικολάου Π., Περί των όρων της προστατευτικής παρεμβάσεως του δικαστή στη σύμβαση. Προς μια γενική θεωρία περί καταχρήσεως της συμβατικής ελευθερίας, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1991.

Παππά Γ. Αναζητώντας το ελληνικό New Deal, , Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2009.

Περάκη Ε., Πτωχευτικό Δίκαιο, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2010.

Rappe/Uhlenbruck, Insolvenzercht, Εκδόσεις CH BECK, 2002.

Σακελλαρόπουλου Θ., Προβληματικές επιχειρήσεις. Κράτος και κοινωνικά συμφέροντα την δεκαετία του '80, Εκδόσεις Κριτική Επιστημονική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1992.

Σαρμά Δ. Ι., Κράτος και Δικαιοσύνη 2, Το δημοκρατικό κοινωνικό κράτος δικαίου, Εκδ.Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 2003.

Σβώλου Α./Βλάχου Ι., Το Σύνταγμα της Ελλάδος, Ι, 1954, σελ.325

Σπηλιωτόπουλου Ε., Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου, Τόμοι Ι, ΙΙ, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2011.

Σπυριδάκη Ι., Γεωργιακάκη Ε., Ρύθμιση οφειλών υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, 2011.

Σταθόπουλου Μ., Γενικό Ενοχικό Δίκαιο, Ι, Εκδόσεις Αφοί Σάκκουλα, 1978.

Σταθόπουλου Μ.Π., Μελέτες τ.1, Εκδ. Αντ.Ν.Σάκκουλα Αθήνα – Κομοτηνή, 2007.

Σωτηρέλη Γ., Σύνταγμα και Δημοκρατία στην εποχή της «παγκοσμιοποίησης», Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, 2000.

Stürner R., Markt und Wettbewerb über alles?, Εκδόσεις Beck C. H., έτος 2007.

Τάχου Α., Διοικητικόν Οικονομικόν Δίκαιον, Εκδόσεις Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη 1976.

Τζεβελεκάκη Ι., Ο κρατικός οικονομικός προγραμματισμός εξ απόψεως οικονομικού δικαίου, Αθήναι, 1974.

Χρυσόγονου Κ., Συνταγματικό Δίκαιο, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2002.

Ψυχομάνη Σ.Δ., Τραπεζικό Δίκαιο, Δίκαιο Τραπεζικών Συμβάσεων, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2001.

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

Αναστόπουλου Ι., «Αρχή της ισότητας και κρατικός οικονομικός παρεμβατισμός», στο «Σύμμεικτα προς τιμήν Φαίδωνος Βεγλερή, Η κρίση των θεσμών του κράτους», Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήναι, 1988, σελ 321 επ.

Ανδρίτσου Σ., Παρατηρήσεις στην απόφαση 2202/2010 ΜονΠρΒολ, 10/2010, ΕφΑΔ, 1123 επ.

Ανδρουλάκη Β., «Ο προσδιορισμός των κατευθύνσεων της οικονομικής δραστηριότητας» δημοσιευμένο στον ιστότοπο http://www.edil-ste.gr/pdf/files/androulakis_article.pdf.

Ανδρουλάκη Β., “Σκέψεις γύρω από τον δικαστικό έλεγχο της ρυθμιστικής παρέμβασης του κράτους στην οικονομία”, δημοσιευμένο στον ιστότοπο <http://www.constitutionalism.gr/html/ent/712/ent.1712.asp>.

Αντζουλάτου Α., «Τραπεζική – τάσεις (πριν) και προοπτικές (μετά την κρίση), στο «Η διεθνής κρίση, η κρίση στην ευρωζώνη και το ελληνικό χρηματοπιστωτικό σύστημα», επιμέλεια, Γκίκα Α. Χαρδούβελη Χ., Γκόρτσου, Ένωση Ελληνικών Τραπεζών, Αθήνα 2011.

Απέργη Ν., «Η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση και η αγορά κατοικίας», στο «Η διεθνής κρίση, η κρίση στην ευρωζώνη και το ελληνικό χρηματοπιστωτικό σύστημα», επιμέλεια, Γκίκα Α. Χαρδούβελη Χ., Γκόρτσου, Ένωση Ελληνικών Τραπεζών, Αθήνα 2011.

Αρβανιτάκη Π., «Το διαδικαστικό πλαίσιο του Ν.3869/2010 για τη ρύθμιση οφειλών υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων», τ.10, 2010, Αρμ, σελ. 1461 επ.

Βελέντζα Ι., «Ρύθμιση των οφειλών υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων», ΕΤΡΑΞΧΡΔ 2010, σελ. 417 επ.

Βελέντζα Ι., «Ενημέρωση του καταναλωτή στις τραπεζικές συμβάσεις», ΕΤΡΑΞΧΡΔ 2003, σελ. 487 επ.

Βουτσάκη Β., «Η οικονομική ελευθερία, το γενικό συμφέρον και ο δικαστικός έλεγχος των μέτρων οικονομικής πολιτικής», Τα 20χρονα του Συντάγματος 1975, 1998, σελ. 387 επ.

Βροντάκη Μ., «Προβλήματα ερμηνευτικής τακτικής του Συμβουλίου της Επικρατείας σε θέματα οικονομικού προγραμματισμού και παρεμβατισμού», στο

«Συνταγματικές ελευθερίες στην πράξη», Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1986, σελ.311 επ.

Γαζή Α., «Πως σκέπτεται ο νομοθέτης» στον τιμητικό τόμο «Αφιέρωμα στον Κωνσταντίνο Τσάτσο», Νομικά Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήναι, 1980, σελ. 489 επ.

Γεραπετρίτη Γ., «Ο έλεγχος των οικονομικών επιλογών από τον δικαστή: Προβολές του New Deal», δημοσιευμένη στον ιστότοπο www.constitutionalism.gr και τ.3, 2011, ΕφημΔΔ, σελ.460 επ.

Γέμτου Π., «Οικονομική ελευθερία και προστασία του καταναλωτή σε μια σύγχρονη δημοκρατική κοινωνία», 1990, ΤοΣ , σελ. 19 επ.

Γέμτου Π., «Οικονομική ελευθερία και φιλελεύθερη οικονομική πολιτική στη μεταπολεμική Ελλάδα», στο «Φιλελευθερισμός στην Ελλάδα, Φιλελεύθερη θεωρία και πρακτική στην πολιτική και στην κοινωνία της Ελλάδος, Εκδόσεις Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα, 1991, σελ.111 επ.

Γέμτου Π., «Οικονομικές κρίσεις και δίκαιο», στο «Το εμπορικό δίκαιο και η οικονομική κρίση», 19^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Εμπορικού Δικαίου, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2010, σελ. 3.

Γιαννακόπουλου Κ., «Το δημόσιο συμφέρον υπό το πρίσμα της οικονομικής κρίσης», τ.1, 2012, ΕφημΔΔ, σελ. 100 επ.

Γκαλμπρειθ Τ.Κ., Το μεγάλο κραχ του 1929, Εκδόσεις Νέα Σύνορα, Αθήνα 2000.

Γκόρτσου Χ., «Δίκαιο προστασίας του καταναλωτή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών: περιεχόμενο και ιδιαιτερότητες», τ.2, 2007 ΧρηΔικ, σελ. 161 επ.

Δεληγιάννη Γ., «Οικονομική ελευθερία και κρατική παρέμβαση», 40/1992, ΝοΒ, σελ. 1180 επ.

Δέλλιου Γ., «Η εξαίρεση της κύριας ή της μοναδικής κατοικίας του οφειλέτη από τη ρευστοποίηση της περιουσίας του κατά το άρθρο 9 παρ.2 του Ν.3869/2010 για τη ρύθμιση των οφειλών υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων», 3/2010, ΧρηΔικ, σελ.296 επ.

Δροσόπουλου Ι., «Η διεθνής οικονομική κατάσταση και ο αντίκτυπος αυτής επί των ελληνικών δημοσίων οικονομικών», Τεχνικά Χρονικά, 1, 1932, σελ. 430 επ.

Δωρή Φ., «Η εξειδίκευση της καλής πίστης στο άρθρο 2 Ν.2251/1994. Για την προστασία των καταναλωτών και η σημασία της στο κοινό αστικό δίκαιο», 5/2000, ΝοΒ, σελ.737 επ.

Δωρή Φ., «Ο χαρακτηρισμός αντισυμβαλλομένων τραπεζών ως καταναλωτών ως προϋπόθεση για την προστασία τους από καταχρηστικούς γενικούς όρους συναλλαγών», 52/2004, ΝοΒ, σελ. 729 επ.

Δωρή Φ., «Η εξέλιξη των εμπορικών συμβάσεων στην επιχειρηματική κρίση», στο «Το εμπορικό δίκαιο και η οικονομική κρίση», 19ο Πανελλήνιο Συνέδριο Εμπορικού Δικαίου, Νομική Βιβλιοθήκη, 2010, σελ. 19 επ.

Δωρή Φ., «Υπερχρέωση των νοικοκυριών: Η πρόκληση της αντιμετώπισης», δημοσιευμένο στην επίσημη ιστοσελίδα της Γενικής Γραμματείας Καταναλωτή <http://www.efpolis.gr/el/library2.html?func=startdown&id=211>.

Θεοδωρόπουλου Π.Β., «Η εξουσία του δικαστού επί της απροβλέπτου μεταβολής των συνθηκών των συμβάσεων (άρθρον 388 Α.Κ.)», 1960, ΕλλΔνη, σελ. 133,261,344 επ.

Θεοχαροπούλου Ζ., «Εγγυητής σε εμπορική απαίτηση : Προστασία και ευθύνη του βάσει του Ν.3869/2010 για την αστική πτώχευση», 7/2011, ΕφΑΔ, 737επ.

Gros/Soyleles, «Do liquidity constraints and interests rates matter for consumer behavior? Evidence from Credit Data», 2002, Quaterly Journal of Economis, σελ. 149 επ

Hanson/Kysar, Taking «Behavioralism Seriously : The problem of market manipulation», 1999, 74, New York University Law Review, σελ.630.

Ιγγλεζάκη Ι., «Υπερχρέωση των καταναλωτών και πτωχευτικό δίκαιο, Το παράδειγμα του γερμανικού νόμου περί αφερεγγυότητας», Β/2003, ΕπισκΕΔ, σελ.596 επ.

Jolls/Sustein/Thaler, «A Behavioral approach to Law and Economics», 1998, 50, Stanford Law Review, σελ. 1471

Καϊδατζή Α., «"Μεγάλη πολιτική" και ασθενής δικαστικός έλεγχος. Συνταγματικά ζητήματα και ζητήματα συνταγματικότητας στο "Μνημόνιο"», δημοσιευμένο στον ιστότοπο www.constitutionalism.gr.

Καλουτά Γ./Tepasse T., «Η ρύθμιση των υπερχρεωμένων νοικοκυριών σε Ελλάδα και Γερμανία», 12/2010, ΕφΑΔ, σελ.1310 επ.

Καραγιάννη Κ., «Προσέγγιση μιας περίπτωσης ανεπίτρεπτης σύνδεσης δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα με την αξιολόγηση της πιστοληπτικής ικανότητας», 3/2010, ΧρηΔικ, σελ.311 επ.

Καραγκουνίδη Α., «Η ευθύνη της τράπεζας έναντι των πελατών της από την παραβίαση υποχρεώσεων προστασίας», 4/1995, Αρμ, 442 επ.

Καραμπατζού Α., «Η ρύθμιση περί απρόβλεπτης μεταβολής των συνθηκών στο “Σχέδιο ενός κοινού πλαισίου αναφοράς” και η υποχρέωση αναδιαπραγματεύσεως», 2010, ΝοΒ, 58, σελ. 623 επ.

Κατηφόρη Ν., «Συμμετοχή τρίτων πιστωτών στη δίκη για τη ρύθμιση οφειλών υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων κατά τον Ν.3869/2010», ΕΠολΔ, 2011, σελ.298 επ.

Κατσά Θ., «Οι ρυθμίσεις του δικαίου της αστικής αφερεγγυότητας (Ν.3869/2010) ως προς τον εξωδικαστικό και δικαστικό συμβιβασμό επί ληξιπρόθεσμων χρηματικών οφειλών υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων», 11/2011, ΔΕΕ, σελ.1115 επ.

Κατσά Θ., «Η συμβιβαστική διευθέτηση των οφειλών υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων στο δίκαιο της αστικής αφερεγγυότητας (Ν.3869/2010)», 20ο Πανελλήνιο Συνέδριο Εμπορικού Δικαίου, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη 2011, σελ. 309 επ.

Καψάλη Β., «Δημόσιο συμφέρον και έλεγχος συνταγματικότητας στο πλαίσιο της οικονομικής ελευθερίας», 38/2008, ΔτΑ, σελ.511 επ.

Κιουπτσίδου – Στρατουδάκη Ε., «Η απόφαση διευθέτησης οφειλών κατά τον νόμο 3869/2010», 10/2010, Αρμ, σελ. 1474 επ.

Κοζύρη Φ., «Τρεις προβληματισμοί στην αμερικανική θεωρία του δικαίου», 39/1991, ΝοΒ, σελ. 715επ.

Κοτσίρη Λ., «Το πρόβλημα αστικής ευθύνης τραπεζών έναντι τρίτων κατά την άσκηση της πιστωτικής λειτουργίας», 8/1984, Αρμ. Σελ. 601 επ.

Korczak, D., Money advice and budgeting service: A Synthesis Report on the peer review meeting held in Cork, 18-19 November 2004, European Commission DG Employment, Social Affairs and Equal Opportunities, Brussels, δημοσιευμένο στον ιστότοπο <http://www.peer-review-social-inclusion.eu/>.

Λεβέντη Γ., Τα κοινωνικά δικαιώματα του πολίτη, 1976, ΤοΣ, σελ. 126 επ.

Λιακόπουλου Θ.Θ., «Η προστασία του καταναλωτή και το Σύνταγμα», 32/1984, ΝοΒ, σελ. 945 επ.

Λιάππη Δ., «Η οικονομική κρίση και το δίκαιο των συμβάσεων», 1/2011, ΔΕΕ, σελ. 11 επ.

Λιβαδά Χ., «Νεότερες αντιλήψεις για την εμπορική ιδιότητα στο παράδειγμα του Ν.3869/2010 για τη ρύθμιση των οφειλών υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων», 2/2011, ΧρηΔικ, σελ. 204 επ.

Μάνεση Α., Μανιτάκη Α., «Κρατικός παρεμβατισμός και Σύνταγμα. Έλεγχος Τραπεζών βάσει α.ν. 1665/1971 και 431/1976», 1981, ΝοΒ, σελ. 1199 επ.

Μανιτάκη Α., «Η κανονιστική διάσταση των σχέσεων κράτους δικαίου και κοινωνικού κράτους», 1993, ΤοΣ, σελ. 681 επ.

Μανιτάκη Α., «Η συνταγματική αρχή της ισότητας και η έννοια του γενικού συμφέροντος» 1978, ΤοΣ, σελ. 433 επ.

Μουζέλη Ν., «Ελληνικός καπιταλισμός: Πως πρέπει να γίνει», Οικονομικός Ταχυδρόμος 25/1998, σελ. 57.

Μπόσκοβιτς Σ. Κ., «Κοινοτικός δικαστής και οικονομικό σύνταγμα: η συμβολή του ΔΕΚ στη διαμόρφωση του συντακτικού οικονομικού προτύπου της Ευρωπαϊκής Κοινότητας», δημοσιευμένο στην ιστοσελίδα του νομικού περιοδικού “Το

Σύνταγμα” και συγκεκριμένα στον σύνδεσμο <http://tosyntagma.ant-sakkoulas.gr/theoria/item.php?id=260>, 2/2001, ΤοΣ.

Παμπούκη Κ., « Η αρχή της ίσης μεταχείρισης των μετόχων», Αρμ 1994, σελ. 891 επ.

Παπανικολάου Π. «Το μέτρο της επάχθειας της παροχής και η έκταση της διορθωτικής επεμβάσεως του δικαστή στη σύμβαση κατ’ ΑΚ 388», 33/1985, ΝοΒ, σελ.941.

Παπαρσενίου Π., «Η υπερχρέωση των ιδιωτών κατά το Ν.3869/2010», 10/2011, ΕφΑΔ, 915 επ.

Παπαστάμου Χ., Σχόλιο στην απόφαση Ειρηνοδικείου Αθηνών 15/2011, 59/2011, ΝοΒ, σελ.79 επ. Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2009.

Πελλένη – Παπαγεωργίου Α., «Η νέα Οδηγία 2008/48/ΕΚ για τις καταναλωτικές συμβάσεις», 2010, ΝοΒ, σελ 275 επ.

Περάκη Ε., «Η διαδικασία του Ν.3869/2010 για τη ρύθμιση των οφειλών φυσικών προσώπων ως συλλογική διαδικασία», 4/2011, ΔΕΕ, σελ. 400 επ.

Περάκη Ε., «Η αρχή του “υπεύθυνου δανεισμού” και η πρόσφατη κοινοτική Οδηγία για την καταναλωτική πίστη», 3/2009, ΧρηΔικ, σελ. 352 επ.

Ρόκα Ν., «Η παγκόσμια οικονομική κρίση και μέτρα αντιμετώπισής της», 57/2009, ΝοΒ, σελ. 241 επ.

Ρόκα Ν., «Μεταρρυθμιστικές τάσεις στο πτωχευτικό δίκαιο ενόψει οικονομικής κρίσης», 2010, ΕΕμπΔ, σελ.269 επ.

Ρούσσου Κ., «Υπερχρεωμένα φυσικά πρόσωπα – Δομή και λειτουργία Ν.3869/2010», 12/2010, ΕφΑΔ, σελ.1287 επ.

Σιβιτανίδη Α., «Ερμηνευτικά ζητήματα αναφορικά με το Ν.3869/2010», 59 (2011), ΝοΒ, σελ.656 επ.

Σκουρή Β., «Η συνταγματική αρχή της αναλογικότητας και οι νομοθετικοί περιορισμοί της επαγγελματικής ελευθερίας», τ.28, 1987,ΕλλΔνη, σελ. 773 επ.

Σπυράκος Δ., «Ρύθμιση χρεών και πτωχευτική διαδικασία ιδιωτών», 2/2008, ΧρηΔικ, σελ. 180 επ.

Σταθόπουλου Μ., «Ρύθμιση οφειλών υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων», 2/2011, ΧρηΔικ, σελ 181επ.

Σταθόπουλου Μ., «Οικονομική ελευθερία, οικονομικό σύστημα και σύνταγμα» 4/1981, ΤοΣ σελ. 517 επ.

Seidman E./Jakabovics A., Learning From the Past, The Asset Disposition Experiences of The Home Owners Loan Corporation, the Resolution Trust Corporation and the Asset Control Area Program, enter for American Progress, New America Foundation, δημοσιευμένο στον ιστότοπο <http://www.americanprogress.org/issues/housing/report/2008/09/19/4902/learning-from-the-past/>)

Smith/Godwin/Roughton/Gilmore/Kratochilova, «Is the credit crunch an event of force majeure or frustration?», δημοσιευμένο στον ιστότοπο <http://www.herbertsmith.com/NR/rdonlyres/29A630BF-8683-4E26-A219-7EB185494436/13532/Newsletter9ENovember2009.pdf>.

Τασίκα Α., «Η ενσωμάτωση στο εσωτερικό δίκαιο προστασίας του καταναλωτή του πεδίου εφαρμογής της Οδηγίας 2008/48/ΕΚ για την καταναλωτική πίστη υπό το πρίσμα του εναρμονιστικού προτύπου», 1/2009, ΧρηΔικ, σελ. 52 επ.

Τασίκα Α., «Εκφάνσεις της αρχής του υπεύθυνου δανεισμού στην καταναλωτική πίστη : Η παροχή επαρκών εξηγήσεων στον καταναλωτή και η αξιολόγηση της πιστοληπτικής του ικανότητας», Β/2011, ΕπισκεΔ, σελ.337 επ.

Τροβά Ε., «Οικονομικό Σύνταγμα και Ευρωπαϊκό Δίκαιο» σε «Το Σύνταγμα, Επιστημονικά Συνέδρια 1, Τα εικοσάχρονα του Συντάγματος», Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1998.

Τσουλφίδης Λ., Οικονομική Ιστορία της Ελλάδος, Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη, 2003.

Χαραλαμπίδη Μ., «Διαχείριση κινδύνων. Διδάγματα από την κρίση και προοπτικές», στο «Η διεθνής κρίση, η κρίση στην ευρωζώνη και το ελληνικό χρηματοπιστωτικό σύστημα», επιμέλεια, Γκίκα Α. Χαρδούβελη Χ., Γκόρτσου, Ένωση Ελληνικών Τραπεζών, Αθήνα 2011.

Χριστοδούλου Σ., «Η ρύθμιση των οφειλών υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων σύμφωνα με τον Ν.3869/2010 – Ερμηνευτική προσέγγιση», 3/2011, ΔΕΕ, σελ. 293 επ.

Ψαλιδόπουλος Μιχαήλ., Η κρίση του '29 και οι Έλληνες οικονομολόγοι, Εμπορική Τράπεζα της Ελλάδος - Ιστορικό Αρχείο, 1989.

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

ΣτΕ 2086/2012 Α΄ Δημοσίευση ΝΟΜΟΣ.

ΣτΕ 434/1959, ΕΔΔ, 1959, σ.298.

ΑΠ 1733/1986, ΝοΒ 1987, σελ. 1057.

ΑΠ 927/1982, 1983, ΝοΒ, σελ. 214 επ., 1983 ΕλλΔνη, σελ. 45.

ΑΠ 194/57 ΕΕΝ, 24, σελ.709.

ΕφΑΘ 5025/1990 , Δ/ΝΗ/1992 σελ.193.

ΕφΑΘ 2403/62, ΝοΒ 12,101.

ΕφΑΘ 1669/67 ΝοΒ 15, 833.

ΠολΠρΑθ 15070/1977, Το Σ (1978), σ. 510.

ΠολΠρΑθ 13256/1979, ΝοΒ 1980, σελ. 1244.

ΠολΠρΑθ 6241/1999, ΝοΒ, 2000, σελ.1146.

ΕιρΠατρών,16/2012 Α' Δημοσίευση ΝΟΜΟΣ.

ΕιρΚαβάλας 161/2012, Α` Δημοσίευση ΝΟΜΟΣ.

ΕιρΚορίνθου 603/2012, Α` Δημοσίευση ΝΟΜΟΣ.

ΕιρΑιτωλικού 2/2012, Α' Δημοσίευση ΝΟΜΟΣ.

ΕιρΠατρών 54/2012, Α' Δημοσίευση ΝΟΜΟΣ.

ΕιρΘεσσαλονίκης 8021/2011, Α` Δημοσίευση ΝΟΜΟΣ .

ΕιρΑχαρνών 3/2011, Α' Δημοσίευση ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ.

ΕιρΝίκαιας 12/2011, Α` Δημοσίευση ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ.

Ειρ Αθηνών 90/2011, Α` Δημοσίευση ΝΟΜΟΣ.

ΕιρΠαμισού 2/2011, Α` Δημοσίευση ΝΟΜΟΣ.

ΕιρΘηβών 10/2011, Α' Δημοσίευση ΝΟΜΟΣ.

ΕιρΚρωπίας 735/2011, Α' Δημοσίευση ΝΟΜΟΣ.

ΕιρΘηβών, 10/2011, Α' Δημοσίευση ΝΟΜΟΣ.

ΕιρΝίκαιας 3/2011, Α' Δημοσίευση ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ.

Ειρ Θεσσαλονίκης 1169/2012, Α' Δημοσίευση ΝΟΜΟΣ.

ΕιρΚαλύμνου 1/2012, Ά Δημοσίευση ΝΟΜΟΣ, ΝοΒ 2012 σελ.563.

ΕιρΧαλανδρίου 7/2011, Α΄ Δημοσίευση ΝΟΜΟΣ, ΔΕΕ 2011 σελ. 1257.

ΕιρΑθηνών 15/2011, Α΄ Δημοσίευση ΝΟΜΟΣ, ΕΦΑΔ 2011 σελ. 677, ΝΟΒ 2011 σελ. 1241, ΑΡΜ 2011 σελ. 1483, ΠΕΙΡΝΟΜ 2011 σελ.159.

Cour de Cassation, Civ. 1re, 8.6.1994, JCP E, II 652 (με σχόλιο D.Lagaies).

ΛΟΙΠΑ

Έκθεση του πρώην Department of Trade and Industry (DTI) έτους 2003, δημοσιευμένη στην επίσημη ιστοσελίδα, <http://www.bis.gov.uk/>.

Παρατηρήσεις της Ελληνικής Ένωσης Τραπεζών επί της πρότασης σχεδίου νόμου που τέθηκε σε δημόσια διαβούλευση από το Υπουργείο Οικονομίας Ανταγωνιστικότητας & Ναυτιλίας: «Ρύθμιση των χρεών υπερχρεωμένων καταναλωτών» 4^{ης} Νοεμβρίου 2009 δημοσιευμένες στον ιστότοπο http://www.hba.gr/main/home/SxedioNomou_Ptoxeusi_sxolia%20EET_29_10_2009.pdf.

Γνώμη της ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ (23.4.2010) σχετικά με τη ρύθμιση των οφειλών υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων(CON/2010/34) δημοσιευμένη στον ιστότοπο http://www.ecb.int/ecb/legal/pdf/el_con_2010_34.pdf.

Πρακτικά της Βουλής : Συνεδρίαση Ζ΄ - 27 Ιουλίου 2010, δημοσιευμένα στην επίσημη ιστοσελίδα της Ελληνικού Κοινοβουλίου και συγκεκριμένα στον σύνδεσμο <http://www.hellenicparliament.gr/Praktika/Synedriaseis-Olomeleias?sessionRecord=4e26a103-0257-4e7c-a07d-2992ce962526>.

Πρακτικά της Βουλής : Συνεδρίαση Ζ' - 28 Ιουλίου 2010, δημοσιευμένα στην επίσημη ιστοσελίδα της Ελληνικού Κοινοβουλίου και συγκεκριμένα στον σύνδεσμο, <http://www.hellenicparliament.gr/Praktika/Synedriaseis-Olomeleias?sessionRecord=92903a20-583e-41f4-8d76-5b3854c2d92a>.

Δελτίο Τύπου (3/4/2012) με τίτλο «Οι κοινωνικές διαστάσεις της υπερχρέωσης» της Ένωσης Καταναλωτών Ποιότητας Ζωής, δημοσιευμένο στον σύνδεσμο http://www.ekpizo.gr/sites/default/files/711.dt_.03-04-2012_apotelesmata-ereunas.pdf.

Νομοθεσία Ευρωπαϊκής Ένωσης την εμπορική αφερεγγυότητα (Harmonisation of Insolvency Law at EU level), δημοσιευμένη στον ιστότοπο www.insol-europe.org/download/file/2492.

http://www.encyclopedia.com/topic/Nebbia_v._New_York.aspx

http://en.wikipedia.org/wiki/Richard_Posner,

http://en.wikipedia.org/wiki/Frank_H._Easterbrook,

http://en.wikipedia.org/wiki/Ralph_K._Winter,_Jr

<http://lawdb.intrasoftnet.com>

<http://www.dsanet.gr>

«Ανάμεσα στον ισχυρό και στον αδύνατο, τον πλούσιο και τον φτωχό, τον αφέντη και τον υπηρέτη, είναι η ελευθερία που καταπιέζει και ο νόμος που ελευθερώνει».

Jean Baptiste Henri Lacordaire

Αθήνα, Σεπτέμβριος 2012